

სამეცნიერო-საზოგადოებრივი ჟურნალი

სამი საუნჯე

4

დებემბერი, 2013

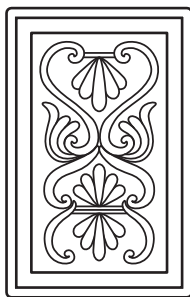
SUMMARY
REZIOME

სამეცნიერო-საზოგადოებრივი შურონალი
კვარტალური გამოცემა

სამი საუნჯე

№4(10), 2013

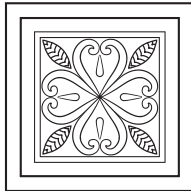

თბილისი
დეკემბერი, 2013

შპს: 070 (479.22)
ს-21

სარედაქციო საბჭო

**ბონდო არველაძე, გიორგი გოგოლაშვილი, ანზორ თოთაძე,
გვანცა კოპლატაძე (რედაქტორის მოადგილე), ნოდარ ლომოური,
გრიგოლ რუხაძე (რედაქტორი), გრანი ქავთარია.**

დაიბეჭდა საქველმოქმედო ორგანიზაცია
„სინერჯის“ ფინანსური მხარდაჭერით.

გამომცემელი შპს „სამი საუნჯე“.

მამულიშვილობა საქართველოს პრემიერ-მინისტრის ირაკლი ღარიბაშვილის წერილი	4
საშობაო ეპისტოლე სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის, უწმიდესისა და უნეტარესის ილია II	5
განათლება <i>ზურაბ ცუცქერიძე</i> , საქართველოში დაგეგმილი სასკოლო რეფორმის საბედისწერო ორიენტაციები	17
ქართლის ცხოვრება <i>უჩა ბლოაშვილი</i> , სამასწლოვანი განსაცდელი	35
<i>თინა იველაშვილი</i> , ჭელაში მინარეთის აღმართვის პოლიტიკური არსი	45
<i>მამუკა ცუხიშვილი</i> , აბასთუმანი — სამკურნალო ოაზისი	60
<i>გიორგი მაჭარაშვილი</i> , მცხეთის ანტიოქიის დედათა მონასტერი	80
ეკლესია და ხელოვნება <i>რუსუდან ლოხიშვილი</i> , დიდი სჯულის კანონი თეატრალური სანახაობების შესახებ	87
ანტიკურობა და თანამედროვეობა <i>გრანი ქავთარია</i> , სტრაბონი და კოლხეთის ისტორიის ფრაგმენტები	99
ისტორიული პიროვნებები <i>ზურაბ ცუცქერიძე</i> , კაცობრიობის დიდი ექსპერიმენტატორი	120
თეოლოგია. ფილოსოფია <i>გვანცა კოპლატაძე</i> , შალვა ნუცუბიძე არეოპაგტიკის ავტორის შესახებ	126
<i>გრიგოლ რუხაძე</i> , ფილოსოფიის განსაზღვრებანი წმიდა იოვანე დამასკელის მიხედვით.....	137
თუნისები. <i>მარინა ბულეიშვილი</i> , საქართველოს სამღვდელოება რუსეთ-საქართველოს დიპლომატიურ ურთიერთობაში	144
ჩვენი ავტორები	174
PE3HOME (რუს. თარგ. თამარ ფანცულაიასი)	176
SUMMARY (ინგ. თარგ. თეონა ჩადუნელი)	182

მამულიზვილოზა

2014 წლის 16 იანვარს საქართველოს პრემიერ-მინისტრმა ირაკლი ღარიბაშვილმა სოფელ მაქართის IV კლასის მოსწავლეს, ბაჩო წიკლაურს საჩუქრები, პერსონალური კომპიუტერი და ველოსიპედი, და წერილი გაუგზავნა:

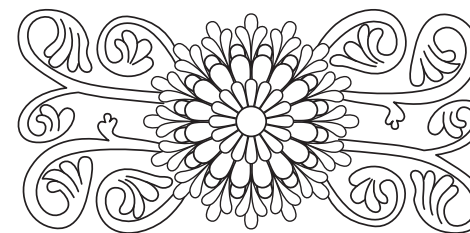
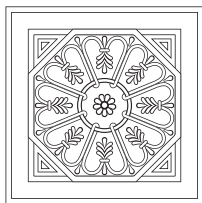
„ბაჩო! ჩვენო ზატარა ვაჟკაცო!

მთელმა საქართველომ გაიგო, რომ გუდამაყარში, მაქართის სკოლას ერთადერთი მოსწავლე ჰუაგს – ბაჩო წიკლაური, საამაყო ბიჭი.

კარგი სწავლით, დიდი ნებისყოფით და, რაც მთავარია, მშობელი მიწისა და მთების სიყვარულით, შენი ერთგულებით უკვე ემსახურები სამშობლოს.

სწორედ შენ და შენი ოჯახი იცავთ ჩვენს ქვეყანას, თქვენნაირი ადამიანების მხრებზე იდგა და დღემდე მოვიდა საქართველო. მადლობა თქვენ ამისათვის!

ბევრ სიხარულს და ნატვრის ასრულებას, სამშობლოს აუვაგებას და ძლიერებას გისურვებ, ჩვენო სასახელო ზატარა ვაჟკაცო, სამშობლოს ერთგულო მცველო!"

სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის, უწმიდესისა და უნეტარესის ილია II

საზოგაო მამისტოლე

ყოვლადსამღვდელონო მღვდელმთავარნო, ღირსნო მოძღვარნო, დიაკონნო, ბერ-მონოზონნო, ყოველნო საერო დასნო, — მკვიდრნო საქართველოსა და ღროებით ჩვენი ქვეყნის საზღვრებს გარეთ მცხოვრებნო ძვირფასო თანამემამულენო!

«ნუ გეშინიათ, აჰა, მე გახარებთ დიდ სიხარულს, რომლითაც იხარებს მთელი ხალხი. რადგან დღეს, დავითის ქალაქში, დაიბადა თქვენი მაცხოვარი, რომელიც არის ქრისტე უფალი» (ლუკ. 2,10-11).

2014-ედ ეუწყება ახლა მსოფლიოს ეს საოცარი ამბავი და ეფინება უფლის უსხეულო ძალთა საგალობელი: «დიდება მადალთა შინა ღმერთსა, და ქვეყანასა ზედა მშვიდობა, და კაცთა შორის სათნობა» (ლუკ. 2,14). ანგელოზთა დასი, მწყემსები, მოგვები და, მათთან ერთად, ჩვენც მადლიერებითა და მოკრძალებით კვლავ წარმოვთქვამთ ღმერთთან შერიგების, მშვიდობისა და ბედნიერების მომტან ამ დიდებულ სიტყვებს.

რამდენი ხანი ელოდა ამ ზეიმს ადამის მოდგმა? რამდენი საუკუნე გაილია ამ ჟამზე ნატვრით? რამდენი წმინდა და ღვთისსათნო ადამიანი ღოცულობდა ამ დღისათვის?

ადამიდან მამამთავარ აბრაამამდე 20 თაობამ განვლო, აბრაამიდან დავითამდე — 14-მა, დავითიდან ბაბილონის ტყვეობამდე — 14-მა, ბაბილონის ტყვეობიდან ვიდრე ქრისტემდე — კიდევ თოთხმეტმა, და მხოლოდ ამ ღროის გასვლის შემდეგ, ცოდვით დაცემული ვვას ნაცვლად, აღმობრწყინდა წმინდა ქალწული, ღვთისმშობელი მარიამი — სასძლო უფლისა.

ბედნიერია საქართველო, რომ ქრისტემობის სიხარული პირველი საუკუნიდანვე ეუწყა მოციქულთაგან და ამ ღროიდანვე გახდა

იგი ღვთისმშობლის წილხვედრი. ეს უდიდესი პასუხისმგებლობაცაა. ამიტომაც სწორი წარმოდგენა უნდა გვექონდეს იმ პროცესებზე, რაც დღეს ჩვენს ქვეყანაში და, საერთოდ, მსოფლიოში მიმდინარეობს, რათა პასუხი გავცეთ მათ და შევინარჩუნოთ წინაპრების თავგანწირვის ფასად დღემდე მოტანილი ჩვენი მეობა.

ყველა დროში ქრისტიანობას თავისი გამოწვევები ჰქონდა, მაგრამ თანამედროვე პოსტმოდერნისტული ეპოქა გამორჩეულია მეგა-გამოწვევებით. პოსტმოდერნიზმის მთავარი არსი იმაში მდგომარეობს, რომ სინამდვილის ხედვა, რომელიც ამა თუ იმ რელიგიურ მიმდინარეობას ეყრდნობა, არასწორადაა მიჩნეული, რადგან, მათი გაგებით, ცდება ყველა, ვინც აცხადებს, რომ ჭეშმარიტება იცის. თვით ათეისტებიც ცდებიან, რადგან ამტკიცებენ რაღაცას, მაგალითად, უღმერთობას. მართალია მხოლოდ ის, ვინც არავის განსჯის.

ასეთი აზროვნებისათვის სწორი და არასწორი აღარ არსებობს; გვაქვს უბრალოდ სისტემა, რომლისთვისაც მნიშვნელოვანი ის კი არ არის, მართალია თუ არა ესა თუ ის პრინციპი, არამედ ის, თუ რამდენად მუშაობს და რამდენად სარგებლიანია იგი დღეს. ამ სისტემაში მიჩნეულია, რომ თვითონ ადამიანია ყველაფრის განმსაზღვრელი და რაც მას მოესურვება, ისაა კარგი. ამიტომაც პიროვნების გამოსწორება კი არ არის საჭირო, არამედ მისი აზროვნების შეცვლაა მისალწვევი. მაგალითად, თუ ვინმეს ჭუჭყიანი სამოსი აცვია და იგი ჩათვლის, რომ მისი ტანსაცმელი სუფთაა და ამას თვითონაც დაიჯერებს, ის მართალი იქნება. მნიშვნელობა არა აქვს, სხვაც ასე ფიქრობს თუ არა. თუ ვიღაც მიიჩნევს, რომ ნაძვი მარადყვითელი მცენარეა, სხვა კი ამბობს, რომ იგი იასამნისფერია, სწორი იქნება ორივე და მცდარია იმის მტკიცება, თითქოს, ნაძვი მხოლოდ მარადმწვანეა.

ჩვენ ყველამ ვიცით, რომ დედამიწას, ზოგადად სამყაროს, აქვს კანონები და ეს არის რეალობა. თანამედროვე აზროვნება კი გვეუბნება, რომ საერთო მოცემულობა არ არსებობს და რომ ეს ჩვენი მოგონილია. ამდენად, შეგიძლია, შენი სურვილისამებრ, ნებისმიერი მოვლენა აღიარო, ან არ აღიარო, მიიჩნიო არსებულად, ან არარსებულად.

ტაბუ უნდა აეხსნას ყველაფერს! უნდა განვდევნოთ წარსულის ზნეობრივი შეზღუდვები, ყველაფერი კარგია, რაც მე მინდა და მსიამოვნებს! ოღონდ შეფასებებისას ერთი აუცილებელი წესი უნდა იქნეს დაცული, — სხვისი, განსაკუთრებით უმცირესობის, უფლე-

ბები არ უნდა დაირღვეს! ეს კანონია. შედეგად კი ვიღებთ იმას, რომ იკარგება ზღვარი კარგსა და ცუდსაქციელს, სიმათლესა და სიცრუეს შორის. სიმათლეს არის ის, რასაც მე მივიჩნევ სიმათლედ და მორჩა! შენ შენი სიმათლეს გაქვს? დაიცავი შენი სიმათლეს, მე ჩემსას დავიცავ. მე შენს უფლებებს არ შევლახავ, შენც ჩემი უფლებები არ შელახო. დაახლოებით ასეთია ის აზროვნება, რომელის დამკვიდრების მცდელობაც არის დღეს.

არჩევანის თავისუფლებას და პიროვნებაზე ძალადობრივი ქმედების მიუღებლობას ქრისტიანობაც ქადაგებს. არჩევანის თავისუფლება უფლისაგან ადამიანისათვის ბოძებული ერთ-ერთი უმთავრესი მადლია, მაგრამ ქრისტიანულ მოძღვრებასა და ფსევდო-ლიბერალების მიერ შემოთავაზებულ «თავისუფლებას» შორის ფუნდამენტური სხვაობაა. ფსევდო-ლიბერალური «არჩევანის თავისუფლება» ასარჩევ მოცემულობათა თანაბარ ღირებულებებს გულისხმობს და ყველაფერს თანაბრად კარგად მიიჩნევს.

ქრისტიანობა (ზოგადად, რელიგიური აზროვნება) კი გვასწავლის, რა არის კარგი და რა — მიუღებელი, რა არის ცოდვა და რა — მადლი, მაგრამ არჩევის უფლებას პიროვნებას უტოვებს. ქრისტიანული პრინციპია: მე პატივს ვცემ შენი არჩევანის უფლებას, მაგრამ არა შენს ნებისმიერ არჩევანს; ყველაფერი ნებადართულია, მაგრამ ყველაფერი როდია სარგო (I კორ. 10, 23). ისედაც ზომ ცხადია, არჩევანის თავისუფლება მაშინაა ღირებული, როდესაც მას ერთმანეთისაგან განსხვავებულ ფასეულობებს შორის აკეთებ, თორემ თუ ყველაფერი სულ ერთია, არჩევანსაც აზრი ეკარგება.

ყოველივეს თავი და თავი კი ის არის, რომ სეკულარულმა იდეოლოგიამ პიროვნება ღმერთისაგან დამოუკიდებელ არსებად წარმოაჩინა, კვარცხლბეკზე ცოდვით დამძიმებული ადამიანი დააყენა და ყველაფერი მის ინსტიქტებს დაუქვემდებარა, რითაც მდებალი ვნებითი მიდრეკილებების ლეგიტიმაცია მოინდომა, მორალური და სულიერი ორიენტირები დაუკარგა და ეს ინდივიდუალიზმის საბაბით გაამართლა. ესაა ყველა მიმართულებით გაშლილი ბრძოლა ტრადიციული შეხედულებების, აღზრდისა და ზნეობის წინააღმდეგ.

დიდად სამწუხაროა, რომ უმცირესობათა ჯგუფები, რომლებიც ქრისტიანობისთვის მკვეთრად უარყოფითი იდეებით გამოირჩევიან, ჰუმანიზმის აღიარებულ წარმომადგენლებად სახელდებიან. მათ აქვთ პრივილეგიები, რეკლამა, მათზე მუშაობს მასმედია, დაცულნი არიან სხვადასხვა არასამთავრობო ორგანიზაციის მიერ; მათი მიზნების

განხორციელებისათვის ხდება კანონმდებლობების შეცვლა და სხვ.; ხოლო ვინც ქვინააღმდეგება ამ პროცესებს, განსაკუთრებით ეკლესია, დისკრედიტირების ნიაღვარში ექცევა, საზოგადოებაში კი მთავარი დარტყმის ობიექტი ოჯახია.

ეს პროცესები მეტნაკლებად ჩვენს ქვეყანაშიც მიმდინარეობს და სწორედ ამიტომ ვამახვილებთ ამ თემებზე ყურადღებას. კრიზისის მთავარ გამოვლინებას სექსუალური უმცირესობების ურთიერთობების ქალისა და მამაკაცის ქორწინებასთან გათანაბრების და ერთსქესიანი წყვილებისათვის ბავშვის შვილად აყვანის უფლების მინიჭების საშიშროება წარმოადგენს. ასეთი კანონი ქორწინების მთელ აზრს აუკუღმართებს და ბავშვსაც, ფაქტობრივად, ნივთად აქცევს, რომლის ფლობაც ყველას შეუძლია.

საქართველო თავისი განვითარებით, კულტურით ქრისტიანული ევროპის ნაწილია და ამიტომაც მისკენ ლტოლვა ჩვენს ხალხში ნამდვილად არის. მაგრამ, ამ და ზემოთ აღნიშნულ ფუნდამენტურ საკითხებთან მიმართებაში, ევროკავშირთან, ევროპარლამენტთან უნდა გაითვალისწინონ ცალკეული ქვეყნების ტრადიცია და აზროვნების წესი და მისცენ მათ საშუალება თავისუფალი არჩევანისა, რათა ადგილობრივმა მოსახლეობამ გულწრფელად მონიღომოს თანამედროვე ევროპულ კულტურასთან დაკავშირება.

საქართველოს ეკლესია მიესალმება ევროკავშირის პოზიციას იმის შესახებ, რომ ერთსქესიანთა ქორწინების დაკანონება არ წარმოადგენს ევროკავშირის სრულუფლებიან წევრად ჩვენი ქვეყნის გახდომის წინაპირობას, რაც ევროკავშირის სრულუფლებიანი წარმომადგენლის, ბატონ ფილიპ დიმიტროვის 2013 წლის დეკემბრის თვის განცხადებაში დაფიქსირდა.

ზოგადად, ჩვენ მიგვაჩნია, რომ ასეთი პიროვნებები დახმარებას და თანადგომას საჭიროებენ, რათა მათ დაძლიონ ცოდვითი მიდრეკილებები და სწორი ცხოვრების გზას დაუბრუნდნენ. თუმცა ეს იმას არ ნიშნავს, რომ ჩვენ მხარი დავუჭიროთ მათი ცოდვის პროპაგანდას.

საერთოდ, ოჯახი არის ერის, სახელმწიფოს, საზოგადოების მთავარი ქვაკუთხედი. იგი პატარა სახელმწიფოა, ქრისტიანული გაგებით კი — «მცირე ეკლესია». ქრისტიანობა ქორწინებას ერთ-ერთ საიდუმლოდ მიიჩნევს. ეს არის საიდუმლო არა მხოლოდ ადამიანური, არამედ ღვთიური სიყვარულისაც. ოჯახური ცხოვრება ქრისტიანული ღვაწლია, გზა სულის ხსნისა, რადგან იგი გულისხმობს არა

მარტო ერთად ცხოვრებას, არამედ ერთმანეთისათვის ცხოვრებასაც. ბიბლია გვასწავლის, რომ ოჯახის უფალი არის ღმერთი, რომელმაც ადამისა და ევას სახით მთელი კაცობრიობა შექმნა; ამდენად, ყველა ადამიანის მამა, ამ სიტყვის ყველაზე სრული და აბსოლუტური მნიშვნელობით, არის თვით შემოქმედი. ჭეშმარიტი ქრისტიანული ოჯახისთვის მარტო სიყვარული და ერთმანეთისაკენ სწრაფვა არ არის საკმარისი. ოჯახი მოწოდებულია იქცეს «მცირე ეკლესიად», მარადიული სიყვარულის ცოცხალ ხატად, რომელშიც ღვთის მცნებებს იცავენ და თაობიდან თაობას გადასცემენ.

შეგახსენებთ მოსე წინასწარმეტყველის ყველაზე მთავარ მიმართვას ხალხისადმი: «ისმინე, ისრაელო! და ეცადე შეასრულო, რომ კარგად იყო და დიდად იმრავლო ქვეყანაში, ... ისმინე, ისრაელო, ერთი უფალი, უფალი, ჩვენი ღმერთი. გიყვარდეს უფალი, შენი ღმერთი მთელი შენი გულით და სულით, მთელი შენი შეძლებით. გულში გქონდეს ეს სიტყვები, ... ჩააგონებდე შენს შვილებს და უთხრობდე სახლში ჯდომისას, გზაზე სიარულისას, დაწოლისას და ადგომისას. შეიბი ნიშნად ხელზე და ტვიფრად შუბლზე; წააწერე შენი სახლის წირთხლებს და კარებს» (II რჯ. 6, 3-9). ეს დარიგება ახალ აღთქმაშიც ყველაზე მთავარ მცნებად იქნა გაცხადებული იესო ქრისტეს მიერ, რომელმაც მას დაამატა: «გიყვარდეს მოყვასი შენი, ვითარცა თავი თვისი» (მთ. 19,19).

ოჯახში მეუღლეები ერთმანეთს სიყვარულით უნდა ემსახურონ, თუმცა იერარქია ყოველთვის უნდა იყოს დაცული. ის, რომ მამაკაცი თავია ოჯახისა, არ ნიშნავს მის ბატონობას, არამედ მის მსხვერპლშეწირულ მსახურებას, მის პასუხისმგებლობას წინაშე ცოლისა და შვილებისა. იგია მათი დამცველი, მომპოვებელი არსობის პურისა და, ამასთან, ღვთისმსახური თავისი სახლისა. მან უნდა გამოითხოვოს უფლისაგან წყალობა, სიყვარული და მაღლი ოჯახის წევრებისათვის.

ქალი პასუხისმგებელია ოჯახის მოვლა-პატრონობაზე, მისი წევრებისათვის ზრუნვაზე, შვილების აღზრდაზე. იგი ღვთის მცნებების გათვალისწინებით უნდა დაემორჩილოს ქმარს, თუნდაც, რომ ერთი შეხედვით ამის განხორციელება შეუძლებელი იყოს, რადგან ამით აღასრულებს უფლის ნებას (თუმცა ეს არ ნიშნავს ცოდვასა და არასწორ ქმედებებში მორჩილებას).

ქრისტიანულ ოჯახში, რა თქმა უნდა, თავს იჩენს არაერთი განსაცდელი, რაც ურთიერთსიყვარულით უნდა დაიძლიოს, და სა-

დაც ეს ასე არ ხდება, იქ არც არის ნამდვილი ოჯახი. ქრისტიანული ოჯახი უფლის საგანაა, უფლის ბაღია, რომელშიც ცოლსაც და ქმარსაც დაედგინათ მუშაკობა ღვთის სადიდებელად. როგორი ამაღლებულია ეს ყველაფერი, როგორი სათუთია და გასაფრთხილებელი! ჩვენი ახალგაზრდები კი, სამწუხაროდ, მოუმზადებელი ხვდებიან ამ უდიდეს საიდუმლოს.

თანამედროვე მსოფლიოში ოჯახურ ფასეულობებს ენაცვლება მხარეთა მერკანტილური ინტერესები, ე.წ. პარტნიორული ურთიერთობები, რომელსაც თან სდევს გარეშე თანაცხოვრების სხვადასხვა ფორმები. მეცნიერულ-ტექნიკურმა წინსვლამ კი ისეთი მძიმე ეთიკური საკითხები დააყენა დღის წესრიგში, როგორიც მანამდე არ სმენოდა კაცობრიობას: ხელოვნური განაყოფიერება, სინჯარაში ჩასახული ბავშვები, სუროგატი დედები, გენების შერწყმა, კლონირება და ა.შ. «ჰუმანიტები» მხარს უჭერენ აბორტს, ევთანაზიასა და თვითმკვლელობას. ამასთან, მათთვის მეცნიერული პროგრესი აბსოლუტიზებულია და მიიჩნევენ, რომ რისი გაკეთებაც შესაძლებელია, უნდა გაკეთდეს. ეს ეთიკური სოფიზმია, რადგან ის, რაც ტექნოლოგიურად მიღწევადია, ყველაფერი როდია მორალური და სასარგებლო.

მიზანი ამართლებს საშუალებას, — ესეც მათი ცხოვრების წესია და ესეც სოფიზმია, რადგან არც ყველა მიზანია კარგი და არც ყველა საშუალებაა მისაღები, თუნდაც კარგი მიზნისათვის. მაგალითად, ფაშისტებს ებრაელების განადგურების სურვილი ჰქონდათ, მაგრამ განა ეს მიზანი შეიძლება ნორმალურად ჩაითვალოს?! ანდა იმისთვის, რომ კაცობრიობის ჯანსაღი ნაწილი მეტად იყოს დაცული, ნუთუ შეიძლება ვინმემ გაამართლოს შიდასით დაავადებულთათვის სიცოცხლის მოსწრაფება?

განა შეიძლება ბედნიერი იყოს ის ოჯახი, სადაც აბორტი კეთდება და პატარა უსუსური არსებების უღვთოდ დაჩეხილი სხეულების აჩრდილები დადიან? და როგორი საშინელებაა იმის წარმოდგენაც კი, რომ ყოველ წელს, არაოფიციალური მონაცემებით, მილიონამდე აბორტი კეთდება საქართველოში და ამის შემჩერებელი ჯერჯერობით არავინ არის. შეიძლება ოჯახი იყოს ბედნიერი, სადაც სუროგატი დედის მიერ დაბადებული ბავშვი იზრდება? ეს პატარა ხომ თავიდანვე გაწირეს უსიყვარულობისათვის, მიუსაფრობისა და მართლობისათვის. იგი კეთილდღეობაშიც რომ გაიზარდოს, მუცლადყოფნის პერიოდის ამ სიმძიმეს ვერაფერი შეცვლის და ეს, აუცილებ-

ბლად, იჩენს თავს ზრდასრულ ასაკში. პრობლემატურნი იქნებიან ის ბავშვებიც, რომლებიც ხელოვნური განაყოფიერებით დაიბადნენ და მათი სიცოცხლე მრავალი ემბრიონის განადგურების შედეგად განვითარდა.

ის, რომ კაცთა მოდემას არ შეუქმნია ოკეანე, ხმელეთი, ციური სხეულები და ბალახიც კი (აღარაფერს ვამბობთ ადამიანზე), ცხადზე ცხადია. აქამდე მხოლოდ ბიოლოგიურად საინტერესო ქიმიკატები (მაგ., ამინომჟავები) მიიღეს, შეაჯვარეს და შეაერთეს სიცოცხლის უკვე არსებული ფორმები და სხვა არაფერი. ხოლო, თუ ჩვენ არ მოგვიტანია სიცოცხლე ამ წუთისოფელში, რა უფლება გვაქვს გვაქვს მოვინდომოთ ბატონობა მასზე? რატომ ვისაკუთრებთ მას, რაც ჩვენი არ არის?

ფაქტია ისიც, რომ მიუხედავად მეცნიერულ-ტექნიკური დიდი წინსვლისა, არ შეგვიძლია თავი დავადწიოთ სიკვდილს. რატომ? ჩვენ ხომ ყოვლისშემძლენი ვართ? სინამდვილე კი სხვა არის. უფალი ეუბნება მოსეს: «მე ვკლაფ და მე ვაცოცხლებ» (II რჯ. 32,39). იობის წიგნიც იგივე აზრია: სიცოცხლე «უფალმა მომცა, უფალმა წაიღო» (იობ. 1,21). ამიტომ, არავითარი უფლება არა გვაქვს ხელვეყთ უფლის ეს წყალობა და ვინც ამას აკეთებს და არ შეინანებს, დაისჯება!

მიუხედავად უამრავი პრობლემისა, კარგი ოჯახები მაინც მრავლად არის საქართველოში, რაც ქვეყნის გადარჩენის გარანტიაა. მე მინდა დავლოცო ჩვენს სამშობლოში და მის ფარგლებს გარეთ მცხოვრები ყველა ქართული ოჯახი, ასევე ვლოცავ ჩვენი ქვეყნის მკვიდრ სხვა ეროვნების წარმომადგენელთა ოჯახებსაც და ყველას გისურვებთ ღვთისსათნო გზით სვლას, უფლის შიშითა და სიყვარულით ცხოვრებას, რათა იხაროთ ორსავე სოფელსა შინა.

ამასთან, ვითვალისწინებთ რა იმ მართლმადიდებელი მშობლების დამსახურებას, რომელთაც ბოლო 20 წლის მანძილზე, ეკონომიკურად მძიმე მდგომარეობის მიუხედავად, ჩვენს სამწყსოს ოთხი და მეტი შვილი შესძინეს, მივიღეთ გადაწყვეტილება, რომ ისინი და მათი შვილები განსაკუთრებულად შევავედროთ უფალს და პატრიარქის სიგელით დავაჯილდოოთ.

მრავალშვილიანობა უდიდესი სიკეთეა. რომელი წარმავალი სიმდიდრე შეედრება დედამამიშვილების გვერდზე დგომასა და სიყვარულს, რაც ასე სჭირდება ადამიანს ჩვენს მეტად რთულ დროში. თვითონ მშობლებიც უდიდეს ენერგიას იღებენ მათგან, რადგან

თითოეული შვილი ცალკე აღებული საოცარი სამყაროა. მრავალშვილიანობა იმითაც არის ფრიად სასურველი, რომ ბავშვი პატარაობიდანვე სწავლობს ეგოიზმის დაძლევის, სხვაზე მზრუნველობას და მშობლებისგან მომდინარე სიყვარულის სხვისთვის განაწილებას.

ვისაც სამი და მეტი ბავშვი ჰყავს, კარგად იცის, ხშირად როგორ უჭირს პირველ შვილს ახლად დაბადებულ მეორე ჩვილთან შეგუება და სულ ეძებს დროს, რაიმეთი ავნოს მას; მესამე პატარის შემატებას პირველი უფრო ადვილად იტანს, მეორე კი უფრო მეტად განიცდის, მაგრამ ისე არა, როგორც პირველ შვილს უმძიმდა თავიდან, მეოთხე ბავშვის დაბადება უკვე აწონასწორებს ყველაფერს და ა.შ. ანუ შვილთა სიმრავლე მათი სწორად აღზრდის ერთ-ერთი გარანტიაა, რადგან ასეთ გარემოში «მე»-ზე ორიენტირებული სულისკვეთება სიყვარულის გამრავლებითა და გაცემით იცვლება და თუ ამას სწორი აღზრდაც დაემატა, მივიღებთ იმ მდგომარეობას, რაზეც ბიბლია ბრძანებს: ქალი შვილთა სიმრავლით ცხონდებაო (I ტიმ. 2,15). ამ საქმეში მთავარი როლი და პასუხისმგებლობა დედას ეკისრება. მიუხედავად იმისა, რომ გოგონები ხშირად ფსევდოკულტურითა და ცრუ თავისუფლებით არიან გატაცებულნი, როდესაც დედები ხდებიან, მათში სხვა გრძნობები იღვიძებს, სხვა აზროვნება უყალიბდებათ, რადგან სწორედ ისინი ხდებიან სიყვარულით მსახურების მთავარი მოქმედნი და ეს იწვევს სწორედ შინაგან ფერიცვალებას.

ხაზგასმით უნდა აღვნიშნოთ ისიც, რომ მეუღლეებმა, რომელთაც საკუთარი შვილი არ ჰყავთ, ეს ტრაგედიად არ უნდა მიიჩნიონ; მთავარია, მათი ერთად ცხოვრება სასუფეველის დამკვიდრებისთვის მომზადებად იქცეს. სასურველია ბავშვის აყვანაც. ეს დიდი მადლია და ამ შემთხვევაში მათ ეკლესიაში საგანგებო ღოცვა ეკითხებათ.

ამქვეყნიური ჩვენი ყოფა დროებითია და მსწრაფლწარმავალი. დრო კი, რომელშიც ვცხოვრობთ, წრიულია, განმეორებადი და, ამავე დროს, სწორხაზოვანი, — მიემართება დასაწყისიდან დასასრულისკენ. ამასთან, სხვადასხვა ქმნილებისათვის ყოფის ხანგრძლივობა სხვადასხვანაირია: ზოგისათვის — რამდენიმე საათი, ზოგისთვის — რამდენიმე დღე, სხვისთვის — წლები, საუკუნეები ან საერთოდაც ათასწლეულები.

სამყარო და დრო ერთდროულად გაჩნდა. აი, როგორ მიმართავს

ნეტარი ავგუსტინე უფალს: «შენა ხარ დროის შემოქმედი; არ არსებობს დრო შენი თანამარადისი რომ იყოს, რადგან შენ წარუვალე ხარ, ხოლო დრო რომ წარუვალე იყოს, დროც აღარ იქნებოდა იგი.»

სამოთხეში ყოფნის პერიოდს მამები «წმინდა დროდ» მოიხსენებენ. იგი სხვა სახისა იყო და იქ არც ადამი, არც ვვა არ ექვემდებარებოდნენ მის მდინარებას; ის დრო კი, რომელშიც ჩვენ ვცხოვრობთ, ცოდვით დაცემის შემდეგ დადგა. პირველი ადამიანები, მოაკლდნენ რა «ცხოვრების ხის» ნაყოფს, ანუ უფალთან ურთიერთობის შესაძლებლობას, დაკნინდნენ; მათი აზროვნების წესიც შეიცვალა და მიწიერი ყოფით შემოიფარგლა, თუმცა ლტოლვა სამოთხისა და ღვთისაკენ კვლავ დარჩათ. ამიტომაც ადამიანი გაორდა, გაორდა მისი ამქვეყნიური დროც: ლიტურგიული დროით იგი კვლავ უკავშირდება ღმერთს, ხოლო ყოფითი დრო მოიცავს ცხოვრების იმ ნაწილს, რაზეც ბიბლიაში წერია: «ამაოება ამაოებათა და ყოველივე ამაო არს» (ეკლ. 1,2).

დროის გაყოფა ყველაზე რეალური სახით მოხდა პირველი მსხვერპლშეწირვის შემდეგ, როდესაც კაენმა უფლის ძღვენი ამპარტავენების სულით გაიღო, ხოლო აბელმა — გულწრფელი, უშურველი სიყვარულით. კაენის შური შუღლში გადაიზარდა, აბელის მოკვლით კი მასში მიწიერი და ეგოისტური სული იმდენად გაძლიერდა, რომ ღვთის პირისაგან თავისი ნებით საბოლოოდ მიეფარა და აღარ უნდოდა უფალთან ურთიერთობა; ამით დასრულდა მისი ლიტურგიული დროც, რამაც მხოლოდ მიწიერი ყოფის სურვილი გაუღვივა და გამოიწვია სიკვდილის წინაშე ძრწოლა, ანუ შემოქმედთან შეხვედრის შიში (ზოგადად ასეთივე დამოკიდებულება აქვთ იმ ადამიანებსაც, რომლებიც ღვთის საწინააღმდეგოდ ცხოვრობენ). აბელს კი, მართალია, ამქვეყნიური ყოფა წაერთვა, მაგრამ მისი ლიტურგიული დრო მომავალი მარადიული ნეტარი ცხოვრების საწყისად იქცა. დედამიწაზე კი მისი გზა სეითმა და მისმა მოდგმამ გააგრძელეს.

რას ნიშნავს ჩვენთვის, ქრისტიანებისათვის, ლიტურგიული დროით ცხოვრება? თავიდანვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ თუ კარგად დავუკვირდებით, წუთისოფელში აწმყო, ფაქტობრივად, არ არსებობს; ის, რასაც აწმყოს ვარქმევთ, იმწამსვე იქცევა წარსულად. ასე რომ, ჩვენ წარსულსა და მომავალს შორის ვიმყოფებით. მარადისობაში კი მუდმივი აწმყოა. იქ წარსული და მომავალი არ არსებობს. და თუ გვსურს, სწორად ვიცხოვროთ, უნდა ვიცხოვროთ ისე, რომ ჩვენს წარმავალ დროში მარადიულობა შემოვიყვანოთ და დრო მოძრავ

მარადისობად ვაქციოთ (წმ. იოანე დამასკელი).

ეს საიდუმლო ეკლესიაში აღესრულება. ამიტომაც კარგავს აქ ღრო თავის ძირითად ფიზიკურ თვისებებს, შეუქცევადობას და სწორხაზოვნობას, რაც საეკლესიო დღესასწაულთა განმეორადობით, წრიული მდინარებითა და მათი განმაახლებელი მოქმედებითაა განპირობებული.

ჩვენ აქ მუდმივად ვხდებით თანამონაწილე სამყაროს შექმნისა, მამამთავართა და წინასწარმეტყველთა ეპოქისა, მაცხოვრისა და მისი მოწაფეების და წმინდანების ცხოვრებისა, საერთოდ, ადამიანისა და სამყაროს ხსნის შესახებ საღმრთო განგებულების ისტორიისა.

ყოველ დღეს თავისი დატვირთვა აქვს: კვირა საღვთისმსახურო ციკლის ცენტრს, ქრისტეს აღდგომას წარმოადგენს. ორშაბათი, ზოგადად, ანგელოზთა დღეა, სამშაბათი — წმ. იოანე ნათლისმცემლისა, ოთხშაბათი — ჯვრის, ხუთშაბათი — წმ. ნიკოლოზის, პარასკევი — ჯვარცმის, შაბათი კი — ყოვლადწმინდა ღვთისმშობლისა და წმ. მოციქულების. წლის ციკლის ფორმირებაც, პირველ რიგში, აღდგომას უკავშირდება და მას პასექის დღესასწაული განაპირობებს. ამასთან, არის უძრავი და მოძრავი უმნიშვნელოვანესი დღესასწაულები, რომლებიც უფლის, ღვთისმშობლის, ზეციურ ძალთა, მოციქულთა და წმინდანების სახელებს უკავშირდება.

აუცილებლად უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ, გარდა ეკლესიური ცხოვრებისა, ლიტურგიული დროით ცხოვრება ნიშნავს ყოველდღიური ყოფის ისე წარმართვას, რომ ადამიანის გული და გონება ღმერთთან მუდმივ კავშირში იყოს. ეს კი გულისხმობს გაცნობიერებას იმისა, რომ თუ არა უფლის შეწვევა, ჩვენ ვერ შევძლებდით ვერც სუნთქვას, ვერც სიარულს, ვერც აზროვნებასა და რაიმე საქმის გაკეთებას და ვერც გარშემომყოფთა და, საერთოდ, სამყაროს აღქმას: ვერ მოვიპოვებდით საკვებს, ჩასაცემელს, საცხოვრისს, ვერ შევქმნიდით კულტურას, ვერც მეცნიერულ აღმოჩენებს გაგაკეთებდით... ანუ უნდა დავინახოთ, რომ ყოველივე უფლის ნებით მოგვეცა, რათა გარემო უკეთესი გაგხადოთ, ღვთის მადლიერნი და მისი თანამემოქმედნი გაგხდეთ და არა მოწინააღმდეგენი, თუმცა არჩევანი ჩვენი გასაკეთებელია.

თუ, მაგალითად, შენ ჰედაგოგი ხარ და მოსწავლეებს ზრდი იმ სულისკვეთებით, რომ იყვნენ სამშობლოს ერთგული შვილები, უყვარდეთ ღმერთი და ერთმანეთი, საერთოდ, მოყვასი, ასწავლი შურის დაძლევის, წყენის დავიწყებას და ადვილად შერიგებას, განსაცდელში

მყოფთა დახმარებას, უფროსების პატივისცემას, ბუნების, შრომის, წიგნების კითხვის, ღრმა აზროვნების სიყვარულს და შენც თუ ასევე ცხოვრობ, მაშინ შენი ამქვეყნიური ყოფა მარადიულობით არის განმსჭვალული, რადგან ეგოიზმისგან თავისუფალ ღვთისსათნო აზროვნებას ამკვიდრებ.

თუ შენ დამლაგებელი ხარ და ყოველდღე პატიოსნად და სიყვარულით აკეთებ შენს საქმეს, არ აგვიანებ სამსახურში, ეხმარები მოყვასს, ჰმადლობ ღმერთს არსობის პურისთვის, არ იფიწყებ სულიერ ცხოვრებას და უფლის მცნებებს, შინ და გარეთ კეთილი დამოკიდებულების დამკვიდრებას უწყობ ხელს, შენ ლიტურგიული დროით ცხოვრობ.

თუ დიასახლისი ხარ და შვილებზე ზრუნვას გირჩევენა, სამსახური გქონდეს მხოლოდ იმიტომ, რომ უკეთესად გაერთო, თუ შენ არაფერს ერიდები, რათა კომფორტული ცხოვრება მოიწყო და არ გადარდებს ამისთვის სხვისი მსხვერპლად გაწირვა, თუ შენ აბორტით ან სხვა თანამედროვე საშუალებებით ახდენ ოჯახის დაგეგმარებას, ეგოისტურად ზრდი ბავშვებს, არ ასწავლი მათ მოწყალების გაცემას და გაჭირვებულთა თანადგომას, არ ასწავლი მეგობრობას, სიმართლის სიყვარულს, ერთგულებას, — კაენის სულს ვერ მოიცილებ და მისი ხვედრის თანაზიარი გახდები.

«ურთიერთარს სიმძიმე იტვირთეთ და ესრეთ აღასრულეთ სჯული იგი ქრისტესი», ბრძანებს მოციქული (გალ.6,2). ფიზიკურ და მატერიალურ დახმარებასთან ერთად ძალიან დიდი მნიშვნელობა აქვს ლოცვით შეწვევას და ეს მუდამ უნდა გვახსოვდეს.

მინდა შეგახსენოთ ანტონი სუროჟელის მიერ მოხმობილი ერთი ამბავი: «იყო ახალგაზრდა მოძღვარი, რომელსაც სხვისი ცოდვების დანახვის უნარი მიეცა და როცა ერთხელ მასთან მეტად მძიმე ცოდვებით სავსე ადამიანი მივიდა აღსარებისათვის, არ მიიღო. თუმცა მალე სინდისმა შეაწუხა და ამის შესახებ გამოცდილ ბერს უამბო. მან უსაყვედურა: როგორ გააბრუნე? ის ხომ სინანულით მოვიდა და შენ იყავი მისი ბოლო იმედი?»

ახალგაზრდა მოძღვარი ისე შეწუხდა, ღმერთს სთხოვდა, ნათელხილვის უნარი აღარ ჰქონოდა. გულწრფელი სინანულისათვის უფალმა მას თანაღმობის მადლი მიანიჭა. და აი, ერთხელაც, როცა მას მეტად მძიმე ხასიათის სახლის მეპატრონესთან მოუწია დამის გათევა, აღარ დაბრკოლდა მისი ცოდვების გამო, არამედ ერთ კუთხეში გულმხურვალედ დაიწყო ლოცვა მეპატრონესათვის და,

ამასთანავე, მისი ცოდვების ჩამოთვლა.

მასპინძელი სასულიერო პირის ლოცვით დაინტერესდა და ჩუმი დაუგლო ყური. იგი გაოგნებული ისმენდა, როგორ ევედრებოდა ღმერთს ახალგაზრდა მოძღვარი მისი ცოდვების შენდობისათვის და ამან იმდენად შეძრა, რომ იმ დღიდან სრულიად სხვა ცხოვრება დაიწყო. ასეთი მაგალითები მის ცხოვრებაში მრავლად იყო. როცა ეკითხებოდნენ, როგორ ახერხებდა ადამიანების მოქცევას, მოძღვარი პასუხობდა: «როდესაც ჩემთან მოდის ცოდვით დამძიმებული პიროვნება, რომელიც ვერ ხედავს თავის დანაშაულს და სინანული არა აქვს, ვცდილობ სულიერად მის შინაგან სამყაროს ჩაწვდევ და იმ აზრით, რომ ჩვენ ვართ ხორცი ხორცთაგანი და სისხლი სისხლთაგანი ერთმანეთისა, ვიწყებ სინანულით ლოცვა-ვედრებას მისი და ჩემი, ანუ ჩვენი ცოდვებისათვის და ეს ადამიანიც, ღვთის მადლით, თანდათან იწყებს შემობრუნებას».

ღმერთმა ჩვენც მოგვცეს ძალა ამგვარი წესით ცხოვრებისა.

მე იმედი მაქვს, რომ, მიუხედავად ჩვენს წინაშე არსებული მრავალი დიდი პრობლემისა, საქართველო გაუძლებს დროის გამოცდას და ყოვლადწმინდა ღვთისმშობლის მეოხებით ღვთის მადიდებელი სული მუდამ იხეიამებს ჩვენს ქვეყანაში.

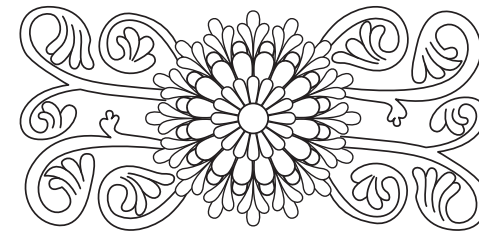
ქრისტეს ეკლესიის სამწყსოვ: დღეს «მოიწია დროის სისრულე, მოავლინა ღმერთმა თავისი ძე, ... რათა ჩვენც მიგველო ძეობა». ასე რომ, მონანი კი აღარა ხართ, არამედ ძენი, ხოლო თუ ძენი ხართ, მემკვიდრეცა ხართ ღვთისა მიერ (გალ.4, 4-7).

მაშ, გიხაროდეთ, ჩემო საყვარელო სულიერო შვილებო: ქართველებო, აფხაზებო, ოსებო, ბერძნებო, რუსებო, იეზიდნო, უდინნო, სომეხნო, აზერბაიჯანელნო, ... ყოველნო შვილნო საქართველოს წმინდა მართლმადიდებელი ეკლესიისა; გიხაროდეთ, ყოველნო ღვთისმოყვარენო: «დღეს, დავითის ქალაქში, დაიბადა თქვენი მაცხოვარი, რომელიც არის ქრისტე უფალი» (ლუკ. 2,11).

ერთგულების ნიშნად ანთებული სანთლებით შეხვდით მას და იმედითა და სიყვარულით მიეგებეთ!

მარადის თქვენთვის მლოცველი ილია II,
სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი.

ქრისტეშობა, 2014 წ.

ჟურნალ „სამი საუნჯის“ რედაქტორს,
ბატონ გრიგოლ რუხაძეს.

აგერ უკვე ორი ათეული წელია ჩვენს განათლების სისტემას საგანმანათლებლო საქმეში გათვითცნობიერებული ხელმძღვანელი არ ღირსებია (საგანმანათლებლო საქმის მცოდნეზე ლაპარაკი შედმეტია!). ამიტომაც არის, რომ იმდენი და ისეთი რამეები ხდება განათლებაში, რაც საღ აზრს სრულიად მოკლებულია. ყოფილმა ხელისუფლებამ პედაგოგიური აზროვნების ეროვნული ცენტრი — იაკობ გოგებაშვილის სახელობის პედაგოგიკის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტი ფაქტობრივად გააუქმა, რადგან ოკეანის გაღმიდან გამოგზავნილ მითითება-რეკომენდაციებზე დამოკიდებულ მთავრობას აღარაფერში სჭირდებოდა იგი. განათლების მინისტრის პოსტზე, შემთხვევით, წესიერი პროფესიონალი მუშაკი რომ მოხვედრილიყო, ისიც კი დაუშვებდა მძიმე შეცდომებს, იმიტომ, რომ რჩევას ველარავის ჰკითხავდა, რადგან ქართულ პედაგოგიკაში ჭკუის საკითხავ ხალხს განათლების სამინისტროს კარები ყრუდ ჩაურაზეს. განათლების მინისტრის პოსტზე წლების განმავლობაში ისეთი ხალხი „მოღვაწეობდა“ (სანტექნიკოსები და ციხის ზედამხედველები, პოლიციელები და ეკონომისტები), რომლებსაც პროფესიონალი მეცნიერი-პედაგოგების რჩევა „არაფერში სჭირდებოდათ“.

როგორც იქნა ხელისუფლება შეიცვალა. ვიფიქრეთ, გვეშველება და აწი მაინც დაუბრუნდება განათლება ბუნებრივ კალაპოტს-თქო, მაგრამ...

ამას წინათ „მაესტროს“ სატელევიზიო არხზე ორ ცნობილ ტელეწამყვანს, რომლებიც იმითი არიან ცნობილნი, რომ წინადადების დამთავრებას არ აცლიან მოწვეულ რესპოდენტებს, სტუმრად ჰყავდათ განათლების სამინისტროს მაღალჩინოსანი. ამ მაღალჩინოსანმა სამომავლო ამოცანებზე რომ ილაპარაკა, არც წინამორბედთა გაკრი-

ტიკება დავიწყებია და სინანულით აღნიშნა: ხუთი წლის ბავშვი ცოლო არ არის, რომ სკოლაში ვატარებთ და ვასწავლითო. ამის გაგონებაზე იმის იმედიც დავკარგე, რომ ამ ახალ ხელისუფლებას მაინც შევასმენთ რაიმეს. როგორც ჩანს, ესენიც დაარიგა ვილაცამ, არავის არაფერი ჰკითხოთ, რადგან თქვენ ხართ ყოველისმცოდნეებიო. არადა იმ მაღალჩინოსანს, სხვისთვის კი არა, მისი ერთი მოადგილისთვის (რომელიც, ალბათ, შემთხვევით მოხვდა იმ პოსტზე!) რომ ეკითხა რჩევები, ვიდრე ტელევიზიით საჯაროდ გამოვიდოდა, იგი უსათუოდ ეტყოდა (იცის და იმიტომ!), ცოლო სკოლაში შეყვანილი ხუთი წლის ბავშვი კი არ არის, არამედ ცოლოა ის საზოგადოება, სადაც სწავლის დაწყების ასაკს ვილაცა თავისი გუნება-განწყობილების მიხედვით აღგენსო. ის მოადგილე შესაბამისი მეცნიერული ცოდნის მფლობელია და უსათუოდ ასე ეტყოდა!

ახლა, ბატონო გრიგოლ, გადავწყვიტე, მინისტრებისთვის ღია და დახურული წერილების წერას, როგორც სრულიად უსარგებლო საქმიანობას, შევეშვა და საჯაროდ გამოვიტანო ჩვენი განათლების სისტემაში არსებული მდგომარეობის ერთგვარი ანალიზი. ღმრთის შეწყევნით, ამ ანალიზმა თუ ვინმე სერიოზული დიალოგისათვის განაწყობს, ხომ კარგი, თუ არა და მე მეტი ღონე არ მაქვს. ახლა თქვენი ნებაა, საჭიროდ მიიჩნევთ თუ არა ამ ჩემი ნააზრევის გამოქვეყნებას.

პატივისცემით **ზურაბ ცუცქერიძე.**

საქართველოში დაგეგმილი სასკოლო რეფორმის საბედისწერო ორიენტაციები

1. აღზრდის უარყოფა

აბ ბოლო ოთხი ათეული წლის განმავლობაში სასკოლო განათლების სისტემაში დიდი ზარ-ზეიმით შვიდჯერ დაიწყო რეფორმა და ექვსჯერ უშედეგოდ დამთავრდა. გამონაკლისი ამ ბოლოს განხორციელებული რეფორმაა, რომელსაც თვალსაჩინოდ მძიმე შედეგები მოჰყვა: საფუძვლიანად დაინგრა საშუალო და უმაღლესი განათლების სისტემები.

რა იყო იმ უშედეგობის, ან ამ სამწუხარო შედეგის მიზეზი? ამ

კითხვაზე მარტივადაც შეიძლება პასუხის გაცემა და რთულადაც. მე მარტივ პასუხს ვირჩევ.

წინანდელი რეფორმების წარუმატებლობის მიზეზი ის იყო, რომ მეცნიერ-პედაგოგთა ნოვატორული, რეფორმატორული იდეების განხორციელებას, თუმცა ყველა მიზანშეწონილად მიიჩნევდა, მაგრამ მაშინდელი საზოგადოებრივ-პოლიტიკური სისტემის მკაცრი ჩარჩოების შეცვლა არავის შეეძლო. უფრო ზუსტი იქნება, თუ ვიტყვი, განათლების მესვეურთა რეფორმატორული იდეები და ქვეყნის პოლიტიკური ხელმძღვანელობის კონსერვატიზმი ერთმანეთს ვერ უთავსდებოდა. სამწუხაროა, რომ მაშინდელი ჩვენი ქვეყნის სათავეში რეფორმატორები არ იყვნენ.

ამ ბოლოდროინდელი რეფორმის სამწუხარო შედეგის მიზეზი ის არის, რომ სხვათაგან თავსმოხვეული გარდაქმნის მოწადინე იყო ქვეყნის ხელისუფლებაც და განათლების დარგის მესვეურებიც. იმის მიუხედავად, რომ რეფორმის მიმართულება და რეალიზაციის მეთოდები ყოველგვარ საღ აზრს იყო მოკლებული, რასაც სისტემატურად აღნიშნავდნენ ცნობილი სპეციალისტები, მათი აზრი ყურად არავინ იღო. ისეთი შთაბეჭდილება შეიქმნა, რომ ვილაცას ძალიან სურდა საქართველოს განათლების სისტემა მისი დაბნელების სისტემად გადაქცეულიყო. უნდა ითქვას, რომ ეს ამოცანა, დიდწილად, უკვე მიღწეულია.

ამჯერად იმის ახსნას არ შევუდგებით, ვინ და რატომ მოგვახვია თავს ეს დამანგრეველი რეფორმა, თუმცა ეს ძნელი არ არის. აქ შევეცდები, გავარკვიო რეფორმის ის მცდარი ორიენტაციები, რამაც დაგეგმილი შედეგები გამოიღო.

ამჟამინდელი რეფორმის ერთ-ერთი უპირველესი შეცდომა, თუ შეგნებულად ჩადენილი დანაშაულია ის, რომ სკოლას წართვეს აღმზრდელობითი ფუნქცია. ყველა სარეფორმო დოკუმენტიდან გაქრა ტერმინი „აღზრდა“ და იგი „განვითარებამ“ ჩაანაცვლა. ჩვენი „ჭკუის კოლოფი“ რეფორმატორები ხალხს აბიაბრუებდნენ: ჩვენ დასავლეთის მოდელებს ვნერგავთ და იქ აღზრდის ნაცვლად განვითარებაზეა მიმართული პედაგოგთა ძალისხმევაო.

არა მგონია, ეს სისულელე დასავლელ ექსპერტებს ერჩიათ ამათვის. უფრო იმაზე მაქვს ეჭვი, რომ ნაცვები, თავიანთი ჭკუით, ყველაფერს ებრძოდნენ, რასაც კომუნისტური წარმომავლობისად მიიჩნევდნენ. აგერ, ჩვენს თვალწინ საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის დიდებული შენობის შპილზე, ორი თვის წვალების შემ-

დეგ ჩამოხსნეს ხუთქიმიანი ვარსკვლავი, რომელიც, რა თქმა უნდა, კომუნისტურ (ან რუსულ!) სიმბოლიკად ჩათვალეს. ის კი არ გახსენებიათ, რომ მათი დედობილის, აშშ-ს დროშა სწორედ ხუთქიმიანი ვარსკვლავებით არის გაძეგეილი. ასევე კომუნისტების მოგონილად ჩათვალეს აღზრდის სისტემაც და გააქრეს კიდევ თვალსაწიერიდან.

აღზრდა ათადან-ბაბადან იყო სკოლის უმთავრესი ფუნქცია. სკოლას, ტრადიციულად, სასწავლო-აღმზრდელობითი დაწესებულება ერქვა. სწავლების აღმზრდელობითი შინაარსის მნიშვნელობაზე მსჯელობდნენ პედაგოგიკის კორიფეები უხსოვარი დროიდან დღემდე. ა, ბატონო, რას ამბობს გენიალური ქართველი პოეტი და დიდაქტიკოსი დავით გურამიშვილი:

„ყმაწვილი უნდა სწავლობდეს საცნობლად თავისადაო, ვინ არის, სიდამ მოსულა, სად არის, წავა სადაო“.

პირველ ყოვლისა, აღზრდაში ვლინდება სკოლის სოციალური ფუნქცია. აღზრდის გარეშე ადამიანის ნაშიერი ადამიანად, ანუ სოციალურ არსებად ვერ იქცევა: ეს არ იცინა ამ „გაღმა“ განათლებულმა გვამებმა? თუ იცინა და შეგნებულად უშლიან ხელს ჩვენი მომავალი თაობის გაადამიანებას?!

აღზრდა მიზანმიმართული პროცესი რომ არის, ეს იცის ყველა ბრიყვმაც კი. სახელმწიფოა თუ კერძო პირი, თავისი აღსაზრდელების მიმართ გარკვეული მოთხოვნები აქვთ, ანუ სულ ერთი როდია, ვინ იქნება ჩვენი შთამომავალი. ეს სულაც არ არის მის ინდივიდუალობაზე ძალადობა. პირიქით, ადამიანის სოციალური არსი იმაში ვლინდება, რომ მას გარკვეული სოციალური მოვალეობები აკისრია და პიროვნებაც იმდენად არის, რამდენადაც თავის ფუნქცია-მოვალეობებს ასრულებს.

ნებისმიერ დროში, ნებისმიერი სკოლისა და, საერთოდ, აღზრდის უპირველესი ამოცანა იყო მიკუთვნებულობის შეგნების ჩამოყალიბება მოზარდში. ადამიანი აუცილებლად ვინმეს ან რაიმეს მიაკუთვნებს თავს, სხვაგვარად წარმოუდგენელია. ბავშვი ჯერ დედას, ან იმას, ვინც ზრდის, მიეკუთვნება, შემდეგ მამას, ბებია-ბაბუას, და-ძმებს, ოჯახს, უბანს, ქალაქს, კუთხეს, ერს, სახელმწიფოს, მიკუთვნებულობის უმაღლესი ფორმა კაცობრიობისთვის თავის მიკუთვნებაა. ადამიანი არა მხოლოდ მიაკუთვნებს თავს ვინმეს ან რაიმეს, არამედ მიიკუთვნებს კიდევ მათ. ჯერ არავის სმენია, ვინმეს პირდაპირ კაცობრიობისთვის მიეკუთვნებინოს თავი. ამგვარი მიკუთვნებულობის იერარქიულ კიბეზე აღმასვლა არის პიროვნების

ქმნადობის პროცესი, რაც აღზრდის გზით ხორციელდება მხოლოდ.

ერთი ჩინოვნიკი ამბობდა, მე შეილებს იმას კი არ ვასწავლი, რომ სამშობლოს უნდა შეეწიროს, მთავარია, თავისუფალ ადამიანად გაიზარდოს და თვითონ გადაწყვიტოს, ვის და რას შეეწირებაო. აი, ასეთები ფიქრობენ, რომ, თითქოს, აღზრდის მიზანმიმართული სისტემა საჭირო არ არის. თავისუფლად რომ გაიზარდოს, თავისუფლება მიეცი და უნდა თავის იდეალად აქცევს ბრევიკს, რომელმაც ნორვეგიაში ოთხმოცი უდანაშაულო თანამემამულე ამოხოცა ერთ დღეს და უნდა კორჩაკს, რომელმაც სხვათა შეილებს შეწირა თავი. როგორი ლოგიკაა? ნუთუ მართლა ასე ფიქრობენ ან ის ჩინოვნიკი, ან მისნაირები? არა! ზნეობრივ-პატრიოტული აღზრდის წინააღმდეგაა მათი ქმედება მიმართული, რადგან ზნეობა და სამშობლოს სიყვარული მათ წარსულში ჩარჩენად მიაჩნიათ.

ნორმალურ ადამიანებს იმის ახსნა არ სჭირდებათ, რატომ არის სამშობლოს სიყვარული და ერთგულება ადამიანის უმთავრესი ადამიანური თვისება. იმ ჩინოვნიკისნაირებს შევახსენებ, რომ სამშობლო მხოლოდ ცხოველებს არ აქვთ.

აღზრდა მარტო პატრიოტული შეგნების ჩამოყალიბებას კი არ გულისხმობს, იგი აგრეთვე მოიცავს გონებრივი, ფიზიკური, ზნეობრივი, ესთეტიკური და შრომითი აღზრდის სფეროებს. ამ თვისებების გარეშე ადამიანი სრულყოფილი სოციალური არსება ვერ იქნება, მით უმეტეს ახლა, როდესაც პიროვნების ყოველმხრივი განვითარება საზოგადოებრივი ყოფის ობიექტური მოთხოვნაა.

აღზრდის უარყოფილებმა, ალბათ, ვერ გაიგეს, რას ნიშნავს გონებრივი განვითარება და იგი ცოდნის ათვისებასთან გააიგივეს. არადა, ეს ორი სხვადასხვა მოვლენაა: ცოდნის ათვისებაში მეხსიერებაა წამყვანი, გონებრივ განვითარებაში კი ინტელექტუალური უნარების აქტუალიზაცია იგულისხმება. მართალია, ორივე ეს ამოცანა სწავლების პროცესში უნდა განხორციელდეს, მაგრამ ეს იმას არ ნიშნავს, რომ გონებრივი განვითარება აღზრდის ამოცანა არ არის.

ფიზიკური აღზრდის უგულვებლყოფას რაღა მიზეზი აქვს? ჩემი აზრით, ამის მიზეზი ის არის, რომ განათლების მესვეურებმა ფიზიკურ აღზრდაში მხოლოდ სპორტი მოიზარეს და იგი მუსკულატურის განვითარებად წარმოიდგინეს. ამიტომაც იყო, რომ ტერმინი „ფიზკულტურა“ სპორტით ჩაანაცვლეს.

ფიზიკური აღზრდა დამოუკიდებელი სოციალური ცხოვრებისთვის ადამიანის მზაობის ერთ-ერთი აუცილებელი თვისების ჩამოყა-

ლიბებას ისახავს მიზნად. როგორია ეს „აუცილებელი“ ფიზიკური თვისება? ეს არის ადამიანის ფიზიკური განვითარება იმ კონდიციამდე, რომელიც აუცილებელია ამა თუ იმ პროფესიული საქმიანობის განხორციელებისათვის. ამავე დროს, ფიზიკურ აღზრდას მოსწავლეთა ჯანმრთელობის დაცვისა და განმტკიცების ფუნქციაც აკისრია.

სწავლების პროცესში, ძირითადად, გონებრივი აქტივობა ვლინდება და ფიზიკური ორგანოების ერთი ნაწილი სრულ უმოქმედობაშია. ფიზიკური აღზრდის პროგრამა უნდა ითვალისწინებდეს მოზარდის ყველა ფიზიკური ორგანოს მოქმედებასა და ჰარმონიულ განვითარებას საერთო ფიზიკური აქტივობის პროცესში.

ზნეობრივი აღზრდის უგულვებელყოფა ნაციონალების იდეოლოგიური პოლიტიკის პირდაპირი შედეგი იყო. მათი ლიბერტანიალური პოლიტიკა ზნეობრიობის არც ერთ ელემენტს არ გულისხმობს. ერთსქესიანთა, ანუ პედარასტების ქორწინება რომ ნორმალურ მოვლენად მიაჩნიათ, რომელ ზნეობაზე შეიძლება ლაპარაკი. ყოველ შემთხვევაში, ტრადიციულ ზნეობასა თუ საკაცობრიო ღირებულებებთან ლიბერტანიალურობას კავშირი არ აქვს. მომავალში თუ მათი იდეოლოგიის შესაბამისი ზნეობრივი კოდექსი ჩამოყალიბდა, შეიძლება აღზრდის სისტემაც ჩამოაყალიბონ, მაგრამ ეს საეჭვოა, რადგან ისინი „პიროვნების სრული თავისუფლების“ მომხრენი არიან, რაც პრინციპულად გამორიცხავს რაიმე იდეოლოგიის არსებობას.

სინამდვილეში, ზნეობრივი აღზრდა სოციალური მოვლენაა, რომელიც ადამიანის ნაშვილის გადაამიანების ერთ-ერთი აუცილებელი პირობაა. სიკეთე და ბოროტება, ზნეობრიობის მთავარი საგანი, ცხადია, ობიექტურად არსებობს, მაგრამ იგი სოციალურ შინაარსს სუბიექტის მიერ მხოლოდ მისი გაცნობიერების პროცესში იძენს. მისი გაცნობიერების ხარისხი დამოკიდებულია იმაზე, თუ კულტურისა და ცივილიზაციის რომელ საფეხურზეა ადამიანი. მაგალითად, ველურის შეგნებით სიკეთეა, როდესაც მეზობელი ტომის ბელადს ცოლს წაართმევს, ხოლო ბოროტება ის არის, თუ მეზობელი ტომის ბელადი მის ცოლს მოიტაცებს.

ეს შეგნება ცივილიზაციის პროცესში დაძლია ადამიანმა და ჩამოყალიბდა ზნეობრიობის საკაცობრიო ღირებულებები, რომელმაც მკაცრი იდეოლოგიური სენტენციის სახე მიიღო: ზნეობა არის სიკეთის ქმნა, დამკვიდრება და დაცვა. აი, ეს ზნეობრივი სენტენცია წარუვალ მოვალეობას აკისრებს ადამიანს და მისი ღალატით ადამიანურობის ღალატია.

აი, რას მოასწავებს აღზრდის სისტემაზე უარის თქმა.

რაც შეეხება ესთეტიკურ აღზრდას, იგი იმიტომ იყო მიუღებელი განათლების ნაცი მესვეურებისთვის, რომ მათ განზრახული ჰქონდათ ჩვენი საზოგადოების მენტალიტეტის შეცვლა. ესთეტიკური აღზრდა კი მშვენიერების აღქმის ისტორიულ გამოცდილებას ეფუძნება და წარსულის მემკვიდრეობასთან ორგანულად არის დაკავშირებული.

ესთეტიკურ კულტურას პედაგოგიკა განიხილავს, როგორც რთულ კომპლექსურ ცნებას. მისი უმნიშვნელოვანესი შემადგენელი ელემენტია ესთეტიკური გრძობა, განსაკუთრებული ემოციური მიმართება ხელოვნებაში, ბუნებაში, შრომაში, საზოგადოებრივ ცხოვრებასა და ადამიანთა ქცევაში გამოვლენილი მშვენიერებისადმი.

მეორე, ერთობ მნიშვნელოვანი ელემენტია ცოდნა, რის საფუძველზეც ყალიბდება ესთეტიკური წარმოდგენები, ცნებები, შეხედულებანი, გემოვნება, რაც პიროვნების ესთეტიკურ კულტურას შეადგენს.

ამ ათიოდე წლის წინ სკოლამ საერთოდ თქვა უარი აღზრდის აუცილებელ ელემენტზე — შრომითი აღზრდაზე, რომელიც, რატომღაც, კომუნისტური აღზრდის აუცილებელ ატრიბუტად მიაჩნდათ და თოხისა და ბარის, ჩაქუჩისა და ქლიბის გამოყენების დაუფლება ეგონათ. ფიქრობდნენ, შრომის ეს იარაღები ნეტავი ვის რაღაში სჭირდებაო. მათ ვერ წარმოედგინათ, რომ ადამიანის ყოველი მოქმედება, რომელიც შედეგზეა მიმართული, შრომაა. ამიტომ, შრომითი აღზრდის ამოცანა ის კი არ არის, რომელიმე პროფესიას დააუფლოს აღსაზრდელი, არამედ ის, რომ მას გამოუმუშაოს უნარი და დამოკიდებულება საერთოდ შრომისადმი.

შრომითი აღზრდა, ისევე როგორც აღზრდის სხვა მიმართულებები, გარკვეული ეტაპის გავლას მოითხოვს და რომელიმე მათგანის უგულვებელყოფა არაეფექტიანს, ხშირად, უშედეგოს ხდის მას. ამიტომ, შრომითი აღზრდა ზუსტად განსაზღვრულ პედაგოგიურ-ფსიქოლოგიურ პრინციპებს უნდა დაეფუძნოს.

ბუნებრივია, აღზრდის ცალკეული მხარეების (შემადგენელი ნაწილების) შესახებ ბევრის თქმა შეიძლება, მაგრამ ეს უკვე პედაგოგიკის მეცნიერების ამოცანაა და მასზე საუბარს არ ვაკერძელებთ. დასკვნისათვის კი ვიტყვი, რომ ადამიანი, როგორც სოციალური ფენომენი, მთლიანად აღზრდის შედეგია.

2. უარი თეორიულ დასაბუთებას

ნებისმიერი საქმის კეთებას თავისი წესები აქვს და მათი ცოდნის გარეშე ვერანაირ საქმეს თავს ვერ მოაბამ. აბა, წარმოიდგინეთ, გლენმა არ იცოდეს, როდის რისი ალოობაა, მოსავალს ვერ მოიწევს! ვინც არ იცის, იმათთვის განვმარტავ: ალოობა ამა თუ იმ საქმიანობის მიზანშეწონილი და ხელსაყრელი პერიოდია. მაგალითად, ხვნის ალოობა ქართლ-კახეთში მარტ-აპრილშია, ჯავახეთის ზეგანზე უფრო გვიან არის და ა. შ. ვინმემ რომ თქვას (ქართლელმა ან კახელმა!), მარტ-აპრილში საგზური შევიძინე ევროპაში სამოგზაუროდ და წელს ჩემს ხოდაბუნებს მაისის ბოლოს დავხნავო, ის რომ მოსავალს აიღებს, მეტი არ აიღოს ჩვენმა მტერმა.

სკოლა ცოცხალი, განვითარებადი ორგანიზმია და, რა თქმა უნდა, იქ მიმდინარე პროცესები გარკვეული კანონზომიერებით არის განპირობებული. იქაც არის ზუსტად განსაზღვრული ალოობა, რასაც ფსიქოლოგიაში სენზიტიური პერიოდები ეწოდება. ამ პერიოდების უგულვებლყოფა მხოლოდ უცოდინარ კაცებს, ან უსაზღვროდ თავხედებს თუ შეუძლიათ. არადა, საამისო მაგალითები, სამწუხაროდ, თავზე საყრელად გვაქვს. მე ერთ ტიპობრივ მაგალითს დავასახელებ.

თორმეტწლიანმა სასკოლო განათლების შემოღებამ უკმაყოფილება გამოიწვია მთელ საზოგადოებაში. ეს სრულიად გასაგები და ბუნებრივია: ჯერ ერთი იმიტომ, რომ არავის უცდია თორმეტწლიანი სკოლის აუცილებლობის დასაბუთება და მისი ახსნა საზოგადოებისთვის (არც ჰქონდათ საამისო საბუთი) მეორეც, როგორც კი მეთორმეტე კლასმა ფუნქციონირება დაიწყო, ყველამ დაინახა — პედაგოგებმაც და მშობლებმაც, რომ მეთორმეტე კლასს არანაირი ფუნქცია არ ჰქონდა. მაგრამ ახლა სხვა რამეზე ვიტყვი.

საზოგადოება თავის უკმაყოფილებას აშკარად და ხმამაღლა გამოხატავდა. პრესაში ამ თემაზე განსაკუთრებით მწვავედ გამოდიოდა იაკობ გოგებაშვილის სახელობის პედაგოგიკის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის დირექტორი, ცნობილი პედაგოგი, პროფესორი ლევან ჩიქვანაია. ბატონი ლევანი ინსტიტუტის დირექტორობამდე თბილისის პირველი ექსპერიმენტული სკოლის დირექტორი იყო. მისი დირექტორობისას ამ სკოლაში სწავლობდა საქართველოს მომავალი პრეზიდენტი და მას არაერთგზის საჯაროდ უთქვამს: ჩემი სკოლის ლეგენდარული დირექტორი ლევან

ჩიქვანაია იყო. მე მგონია, სწორედ ლეგენდარული დირექტორის მწვავე პათოსი მისწვდა (თუ მიაწვდინეს) პრეზიდენტის ყურს. ჰო, და ერთ-ერთი პიარაქციის დროს, პირველი ექსპერიმენტული სკოლის კოლექტივთან შეხვედრაზე, ხალხის ჭირ-ვარამის „გამზიარებელმა“ პრეზიდენტმა განაცხადა: მე გაგებით ვეკიდები ხალხის უკმაყოფილებას თორმეტწლიან სკოლასთან დაკავშირებით. მართლაც, არ არის კარგი, როდესაც 18-19 წლის ახალგაზრდა სკოლის მერხთან ზის, მაგრამ ამის გამოსწორება მარტივად შეიძლება: ექვსი წლის ნაცვლად სასკოლო სწავლება ხუთი წლის ასაკში დავიწყეთო.

პრეზიდენტს მის მშობლიურ სკოლაში ვიზიტისას თან ახლდა განათლების მაშინდელი მინისტრი დიმიტრი შაშკინი, რომელიც მანამდე ციხეების უფროსად მუშაობდა და პედაგოგიკასა და პედაგოგიური ფსიქოლოგიის პრობლემებში ისე ერკვეოდა, როგორც ბებიჩემი ჩინური გრამატიკის კანონებში. ამიტომ ციხეების ყოფილ უფროსს ბევრი არ უფიქრია, იმ დღესვე გასცა განკარგულება — აწი სკოლაში ხუთი წლის ბავშვები მივიღოთო. აი, ეს ბავშვები იყვნენ, ასე რომ შეიცოდა ახალი ხელისუფლების განათლების მაღალჩინოსანმა ზემოთ ნახსენებ სატელევიზიო გადაცემაში.

ნუთუ ვინმეს ჰგონია, რომ ასე მარტივად დგინდება სწავლების დაწყების ასაკი? დიდი ხანია დადგენილია, რომ სწავლება უნდა დაიწყოს მაშინ, როდესაც ბავშვს ჩამოუყალიბდება სწავლისათვის მზაობა. სწავლისათვის მზაობა რამდენიმე ფსიქოფიზიკური ნიშნით ხასიათდება, რომლის არსებობა-არარსებობა პედაგოგიურ-ფსიქოლოგიური გამოკვლევით დგინდება. დღესდღეობით დადგენილია, რომ სწავლის დაწყების ასაკი ჩვენს რეგიონში ექვსი წელია. ეს დადგინდა გასული საუკუნის 60-იანი წლების ბოლოს. რასაც წინ უძღოდა სამწლიანი ექსპერიმენტული გამოკვლევები მთელი რესპუბლიკის მასშტაბით. ამათ კი ერთ წუთში გადაწყვიტეს პრობლემა: ერთი წლით ადრე მივიღოთ ბავშვები სკოლაში და ერთი წლით ადრე დაამთავრებენო. ა, ბატონო, ურყევი ლოგიკა!

მეცნიერებასთან დღესაც რომ მწყრალად არ იყვნენ, განათლების დღევანდელ მაღალჩინოსანს სინანული და შეცოდება კი არ უნდა გამოეხატა ხუთი წლის მოსწავლეების მიმართ, თანამდებობის დაკავებისთანავე დაუყოვნებლივ უნდა გაეუქმებინა განათლების „ნაცი“ მინისტრის ვოლუნტარისტული გადაწყვეტილება. ეს არ ქნა იმიტომ, რომ არაპროფესიონალიზმის გამო ვერ ხედავს იმ საფრთხეს, რაც გარდაუვლად არის მოსალოდნელი. დღეს ეს საფრთხე არ

ჩანს, რადგან სასკოლო სწავლების პირველ წლებში მოსწავლემ წარმატებას შეიძლება მხოლოდ მეხსიერების ხარჯზე მიაღწოს. აი, მერე, V-VI კლასებში, როდესაც სასწავლო ამოცანების გადაწყვეტა აბსტრაქტული აზროვნების გარეშე ვერ მოხერხდება, დავინახავთ ბავშვის კოგნიტური განვითარება როგორ არ შეესაბამება მის წინაშე მდგომ აკადემიურ და სოციალურ ამოცანებს. აი, მაშინ კი უსაგნო სინანული ვედარავის უშველის.

განათლების ბევრი კარდინალური საკითხი გადაწყვიტეს იმ ხელისუფლების მაღალჩინოსნებმა საკუთარი „სალი აზრისა“ და უცხოელთა „მეგობრული რჩევების“ საფუძველზე. ყველას აქ ვერც ჩამოვთვლი და ვერც განვიხილავ. მხოლოდ რამდენიმე მათგანზე შევჩერდები.

ყოფილი ხელისუფლება კორუფციასთან ბრძოლას საკუთარი ღირსების საქმედ მიიჩნევდა. როგორ „ებრძოდნენ“ ისინი კორუფციას, დღეს ყველამ იცის, მაგრამ ამგვარი შინაარსის პიარაქტივებს კი წარმატებით დგამდნენ. განათლების სისტემაში კორუფცია, ძირითადად, საკადრო პოლიტიკაში ვლინდებოდა და ნაცების ხელისუფლებამ სწორედ აქ „დაარტყა“ კორუფციონერებს: სკოლის დირექტორების არჩევა ლოტოტრონის საშუალებით განახორციელეს. ამასთან, სკოლის დირექტორი შეიძლება ყოფილიყო ნებისმიერი პროფესიის ადამიანი, მუშაობის სტაჟისა და პრაქტიკული გამოცდილების მიუხედავად.

ცივილიზებული კაცობრიობის განათლების მართვისა და ორგანიზაციის თეორია დიდი ხანია მართვის საფუძველად არის მიჩნეული. საინტერესოა, რომელ თეორიაში ამოიკითხეს ამ ჩვენმა ნაცმა განმანათლებლებმა, რომ ოდონდ დირექტორი პროტექციით არ დაინიშნოს და სკოლაში თუნდაც ქვა ქვაზე არ დარჩენილაო. სკოლის ორგანიზაციასა და მართვას აქვს როგორც საყოველთაოდ მიღებული პრინციპები და კანონზომიერებანი, ისე ამა თუ იმ კონკრეტული რეგიონისათვის დამახასიათებელი მოთხოვნები, რაც არსებულ გამოცდილებას, ტრადიციებს, ეთნოფსიკასა და ურბანულ თავისებურებებს უკავშირდება. როდესაც ლოტოტრონით სკოლის დირექტორების შერჩევის პრაქტიკა დანერგეს, არავის აუხსნია არც პედაგოგებისთვის და არც ფართო საზოგადოებისთვის, რა თეორიულ საფუძველებს ეყრდნობოდა ეს სიახლე, რა პოზიტიური შედეგები იყო მოსალოდნელი. ვერც აუხსნიდნენ, რადგან ამგვარი კონცეფცია ბუნებაში არ არსებობდა. რითაც დამთავრდა ეს წამოწყება, ყველამ დანახა.

იგივე ითქმის სკოლებში მანდატურის ინსტიტუტის შემოღებაზეც.

მართვის ნებისმიერ ელემენტალურ სახელმძღვანელოში კიდევ უფრო ელემენტალურ საკითხად ითვლება ის, რომ ნებისმიერი თანამდებობის პირს ზუსტად უნდა განესაზღვროს ფუნქცია. უამისოდ სრულიად შეუძლებელია საკადრო კონტინგენტის ორგანიზაცია და მართვა. მანდატურის ინსტიტუტის (და კონკრეტული მანდატურის) ფუნქცია კი ხელისუფლებამ უზოგადესი სენტენციით განსაზღვრა: სკოლაში უწესრიგობაა და მანდატურებმა წესრიგი უნდა დაამყარონო. „წესრიგის დამყარება“ სკოლაში ყველას მოვალეობაა, დამლაგებლიდან დირექტორამდე, მაგრამ ამ საერთო წესრიგში ყველას თავისი სეგმენტი აქვს გამოყოფილი. სისუფთავე წესრიგის ერთ-ერთი ელემენტია, რომლის მოწერსიგება დამლაგებელს ევალება, გაკვეთილი, აგრეთვე, სასკოლო წესრიგის მნიშვნელოვანი ნაწილია, რომლის ორგანიზება პედაგოგის მოვალეობაა და ა. შ. მანდატურს წესრიგის რომელი მხარის უზრუნველყოფა ევალება? ამაზე პასუხი არ ჰქონდათ იმათაც კი, ვინც ეს ინსტიტუტი შემოიღო. დახურული(!) დისკუსია მხოლოდ იმაზე გამართეს, რა რქმეოდა სკოლაში შემოღებული ახალი ინსტიტუტის წარმომადგენლებს და ერთი ნიჭიერი სკოლის დირექტორის წინადადებით „მანდატური“ შეარჩიეს.

მართვის თეორიაში აქსიომად არის მიჩნეული ის, რომ საკადრო სისტემაში ერთი რგოლიც კი თუ არის ისეთი, რომლის ფუნქცია განსაზღვრული არ არის, მაშინ გამორიცხულია რაიმე ადეკვატური გადაწყვეტილების მიღება მთელი სისტემის (დაწესებულების, ჯგუფის, გუნდის და ა. შ.) მიმართ. ამ მხრივ ვერავითარი ვოლუნტარისტური პრინციპულობა პოზიტიურ შედეგს ვერ მოგვიტანს.

მეცნიერების უგულებელყოფისა და „სალი აზრის“ იმედად ყოფნის სრული უნაყოფობის თვალსაჩინო მაგალითია განათლების კონცეფციის შექმნის ამასწინანდელი მცდელობა საქართველოში.

კონცეფციის გარეშე განათლების სისტემის განვითარებისთვის გარჯა, ოკეანეში კომპასის გარეშე გემის მართვას ემსგავსება. ჩვენ განათლების კონცეფცია არ გვაქვს, ანუ არ ვიცით საით მივდივართ და ვის ვზრდით. ცხადია, კონცეფციის შექმნის გადაწყვეტილება, რომელიც ახალმა ხელისუფლებამ მიიღო, დროული და მისასაღმებელი იყო. ჩვენთვის გაუგებარი გახლდათ ის, თუ ვის დაავალეს განათლების კონცეფციის შექმნა. ოფიციალურად დიდი ზარ-ზემით გამოაცხადა, განათლების კონცეფციაზე მუშაობა გაა დვალსა და მის მცირერიცხოვან ჯგუფს (სამ-ოთხ კაცს, თუ არ ვცდები) დაევალაო.

გია დვალის შესახებ გაგონილი გვექონდა, რომ ის არის უაღრესად ნიჭიერი და წარმატებული ფიზიკოსი, რომელიც წარმატებით მოღვაწეობს უცხოეთის ცნობილ სამეცნიერო ცენტრებში, რაშიც, ცხადია, ეჭვი არ შეგვიტანია; დანარჩენებზე, პირადად მე, არაფერი მსმენია. იმის თაობაზე კი, რომ გია დვალსა და კომპანიას განათლების თეორიასა და პრაქტიკაში რაიმე წვლილი ჰქონდეთ შეტანილი, არავინ არაფერი იცის. ნუთუ ჩვენი ხელისუფლების ჩინოსნებს მიაჩნიათ, რომ პროფესიონალური კვალიფიკაცია და კომპეტენცია ქიმერაა? ნუთუ ვინმეს ჰგონია, რომ ნიჭიერ და წარმატებულ ფიზიკოსსა თუ ქიმიკოსს სპეციალური ცოდნა-განათლების გარეშე ხელეწიფება ასევე წარმატებით ჩამოაყალიბოს შეხედულებათა სისტემა სოფლის მეურნეობისა თუ სპორტის განვითარების შესახებ?

განათლების კონცეფცია ერთობლივად უნდა შეიმუშაონ პედაგოგებმა, ფსიქოლოგებმა, სოციოლოგებმა, იურისტებმა და ეკონომისტებმა, რადგან მის შინაარსს, ორგანიზაციასა და რეალიზაციის მეთოდის სწორედ მეცნიერებათა ეს დარგები განსაზღვრავენ.

ღმერთმა დამიფაროს, გია დვალისა და მისი მეგობრების პროფესიონალიზმის შეფასების სურვილისაგან, მაგრამ მათ მიერ ჩამოყალიბებული „განათლების კონცეფცია“ პროექტი(?) რომ სრული აბსურდი იყო, ამას კი ვიტყვი. იმასაც დავამატებ, რომ გონიერმა კაცმა ის საქმე უნდა აკეთოს, რისი ცოდნა-გამოცდილებაც აქვს და არ უნდა ეცადოს მეცნიერება „მე ასე მგონია“-თი ჩაანაცვლოს.

ასევე, მეცნიერული მიდგომების სრული იგნორირების პირობებში განხორციელდა ჩვენში ისეთი რადიკალური გარდაქმნები, როგორც არის სკოლების ოპტიმიზაცია, ეროვნული გამოცდები, მასწავლებელთათვის კატეგორიების მინიჭება და ა. შ.

მასწავლებელთათვის კატეგორიების მინიჭებაზე ერთი წუთით შევაჩერებ თქვენს ყურადღებას. ერთი შეხედვით, ეს არის სოციალური სამართლიანობის დამკვიდრების აქტი: ვინც მეტი იცის და მეტს და უკეთ მუშაობს, შესაბამის სტატუსსაც იმსახურებს! ეს, ცხადია, ასეა, მაგრამ სკოლის ეფექტიანი სასწავლო-აღმზრდელობითი მუშაობის უზრუნველყოფის ერთ-ერთი აუცილებელი ფაქტორია ერთიანი პედაგოგიური მოთხოვნის განხორციელება. როგორ განხორციელდება ერთიანი პედაგოგიური მოთხოვნა იქ, სადაც ერთ საქმეს ემსახურებიან უმაღლესი, პირველი, მეორე და მესამე კატეგორიის მასწავლებლები? მით უმეტეს, ჩვენში! რომელი მშობელი მოინდომებს, რომ მის შვილს მესამე კატეგორიის მასწავლებელი ასწავლიდეს? ჩვენთან

არც ის არის გამორიცხული, რომ მესამე კატეგორიის მასწავლებელი ბევრად უკეთესი იყოს უმაღლესი კატეგორიის მქონეზე. ამას თუ ანგარიშს არ გაუწევ, წარმატებაზე არც უნდა იოცნებო. მეცნიერული თეორიები ვინმეს თავმესაქცევად როდია შექმნილი.

ამას წინათ, განათლების სისტემის ერთი მაღალჩინოსანი ერთ-ერთ სატელევიზიო გადაცემაში მოსწავლეთა პროფესიული ორიენტაციის საკითხს შეეხო. ამკარად ეტყობოდა, რომ „პროფორიენტაციისთვის“ ახლახან მოეკრა ყური და, ამიტომაც, თავს ნება მისცა, ამ რთულ სოციალურ-პედაგოგიურ პრობლემაზე პრიმიტიული მსჯელობა დაეწყო. მას რომ სცოდნოდა, პროფორიენტაციის პრობლემებზე მსოფლიოს ბევრ ქვეყანაში მთელი ინსტიტუტები მუშაობენ, შექმნილია დიდი რაოდენობის ფუნდამენტური და საინსტრუქციომეთოდოლოგიური ლიტერატურა, მათ შორის ჩვენშიც, მაშინ სხვაგვარ დამოკიდებულებას გამოავლენდა. ახლა კი, სავარაუდოდ, ჩვენი განათლების მესვეურები კიდევ ერთ არაადეკვატურ გადაწყვეტილებას მიიღებენ მოსწავლეთა პროფესიული ორიენტაციის თაობაზე.

ერთი სიტყვით, ყოფილი ხელისუფლების მიერ დამკვიდრებული განათლების რეფორმის საბედისაწერო კურსი, სამწუხაროდ, ინერციითა თუ შეგნებულად დღესაც გრძელდება. კურსის შეცვლა აუცილებელია! საზოგადოებამ უნდა გააცნობიეროს ეს!

3. მოვალეობები უფლებების გარეშე და პირიქით...

ნაცების ყოფილი ხელისუფლების წარმომადგენლები დემაგოგიის დიდოსტატები იყვნენ (არიან დღესაც!): სიტყვით, თავისუფალი პიროვნების აღზრდას უჭერდნენ მხარს, საქმით, დაშინებულ და გადედლებულ საზოგადოებას ქმნიდნენ. სკოლაში დამყარებული ნაცური წესრიგი ადამიანური ღირსების ამოძირკვისკენ იყო მიმართული.

ითქვა და კვლავ ვიმეორებ: მანდატურის ინსტიტუტის შემოღება სკოლებში, ერთი შეხედვით, ობიექტური ფაქტორებით იყო განპირობებული, მაგრამ იმ შინაარსით, უფლებებითა და ორგანიზაციული ფორმით, როგორითაც ის დაამკვიდრეს, წესრიგის დაცვას კი არა, წესრიგის საფუძვლების მოშლას ისახავდა მიზნად.

სკოლაში წესრიგის საფუძველი არის მასწავლებელთა და მოსწავლეთა ურთიერთდამოკიდებულების გამოვლენა, რომელიც შეიძლება იყოს ავტორიტარული ან ავტორიტეტული. ავტორიტარული

წესრიგი იძულებას დადგინებული, ავტორიტეტული კი თანამშრომლობაზე, რომელიც თავისი ბუნებით ლიბერალურ-დემოკრატიულია. რა თქმა უნდა, ავტორიტეტულ ურთიერთდამოკიდებულებას ვამჯობინებთ, მაგრამ ახლა ამაზე არ არის ლაპარაკი. ახლა იმაზე ვამახვილებ თქვენს ყურადღებას, თუ რა გავლენა მოახდინა მანდატურის ინსტიტუტის ფუნქციონირებამ მოსწავლეთა და მასწავლებელთა ურთიერთდამოკიდებულებაზე.

საზოგადოება დადებითად შეხვდა მანდატურის ინსტიტუტის შემოღებას სკოლებში, რადგან მისი უპირობო მოთხოვნა იყო უსაფრთხო სკოლის უზრუნველყოფა. მანდატურს უნდა აღეკვეთა შავი სამყაროს შეუზღუდავი გავლენა სკოლაზე, რაც საშუალებას მისცემდა პედაგოგიურ კოლექტივს, განეხორციელებინა თავისი ბუნებრივი მოვალეობები. მოხდა კი, პირიქით! მანდატურის ემინოდათ არა წესრიგის დამრღვევ და სოციალური განწყობების მქონე მოზარდებს, არამედ მასწავლებლებს, სკოლის დირექტორს და, საერთოდ, სკოლაში დასაქმებულ მთელ მოზრდილ პერსონალს.

შეშინებული პედაგოგი გამოდგება აღმზრდელად და მასწავლებლად? რა უნდა ესწავლებინა შეშინებულ მასწავლებელს, რომელიც სულ იმას ფიქრობდა, კლასიდან ხმა არ გავიდეს და მანდატურმა კარები არ შემოაღოს და არ მკითხოს, რა ხმაურიაო აქ. არადა, ხშირად კითხულობდნენ ამას!

ხმაურს გაკვეთილზე ორი მიზეზი აქვს: მაღალი შემეცნებითი აქტივობა და ზღვარგადასული უწესრიგობა. პირველი სასურველია, მეორე — არა! მაგრამ რა საქმე აქვს, ან ერთთან, ან მეორესთან „უსაფრთხოების“ სამსახურს?

გაკვეთილზე შესვლის უფლება, მასწავლებელთან წინასწარ შეთანხმების გარეშე, არავის აქვს, თვით სკოლის დირექტორსაც კი. ასე იყო ჩვენთან და ასეა, მაგალითად, საფრანგეთში, გერმანიაში და ჩვენი ყოფილი და ახლანდელი ხელისუფლების წარმომადგენელთათვის სანიმუშო ევროპის სხვა სახელმწიფოებში. მასწავლებლობა ყველაზე დიდი თანამდებობაა ამ მზის ქვეშო, იან ამოს კომენსკი ბრძანებდა. მაგრამ ჩვენში, ამ „დიდი თანამდებობის“ პატრონს შამკინის მანდატურის დანახვაზე შიშით ენა ებმებოდა.

შეშინებულ პედაგოგს აღარც ავტორიტეტი აქვს და აღარც პატივისცემა. ბუნებრივია, იგი ვეღარც ავტორიტარულ მართვას განახორციელებს და ვეღარც მოსწავლეებთან თანამშრომლობას შეძლებს. ასეთ ვითარებაში გზა ეკეტება წესრიგს და გზა ეხსნება

უწესრიგობას.

აი, განათლების რეფორმის ერთ-ერთი საბედისწერო შედეგი, რაც უფლება-მოვალეობათა ობიექტური მთლიანობის უგულებელყოფამ გამოიწვია.

ძველი რეჟიმის დროს, რომელიც დღეს საყოველთაოდ დაგმობილი და უარყოფილია, იმდროინდელი განათლების სისტემის ერთ-ერთ ნაკლად გადაჭარბებული ქაღალდომანია და ბიუროკრატიული პრაქტიციზმი მიგვაჩნდა. ის, რაც ამ ავადსახსენებელი რეფორმის შედეგად მივიღეთ, ბევრჯერ აჭარბებს იმ ქაღალდომანიასა და ბიუროკრატიულ მოთხოვნებს, რაც ასე დასაგმობად მიგვაჩნდა ამ სამი ათეული წლის წინ.

როგორც ჩანს, ყოფილ ე. წ. განათლების რეფორმატორებს სურდათ ფორმალურ-ბიუროკრატიული „სიახლეების“ მასობრივად დანერგვით შეექმნათ წარმატებული რეფორმის შთაბეჭდილება (როგორც ცნობილია, ქაღალდი ყველაფერს იტანს და არც სირცხვილით გაწითლების უნარი აქვს, თუმცა ამ უნარს დღეს ბევრი ჩვენი თანამემამულეც მოკლებულია!).

უმაღლეს სასწავლებლებში გააუქმეს, სამაგიეროდ სკოლებში დაარსეს კათედრები, აირჩიეს (თუ დანიშნეს!) კათედრის გამგეები, სასკოლო-აკადემიური აქტივობების რაციონალური აღრიცხვისა და მონიტორინგის მიზნით შემოიღეს ე. წ. პორტფოლიო, რომლის წარმოებას გვარიანი საგანგებო პროფესიული კვალიფიკაცია სჭირდება. მართო შეფასების ნიშნების დაჯამების ახალი ტექნოლოგია რად ღირს! ამ და უამრავი სხვა „საქალაქე ღონისძიებების“ შესრულებაზე მასწავლებელს იმაზე მეტი დრო ეხარჯება, ვიდრე იგი გაკვეთილის მომზადებისთვის ხარჯავს. ამგვარი, ფაქტობრივად უსარგებლო მოვალეობების შეუსრულებლობას უსათუოდ მოჰყვება მკაცრი სანქციები აღმინისტრაციის მხრიდან.

ერთხანს ნაცებმა წამოაყენეს დემაგოგიური ლოზუნგი — „საქმე ლაპარაკის ნაცვლად!“ განათლების სისტემაში კი რეფორმამ დაამკვიდრა პრინციპი — „საქმის ამსახველი ინფორმაცია საქმეზე წინ!“ რაც მოგვიტანა საქმის ფორმალურ (თანაც არა საჭირო) მხარეზე ძალისხმევის კონცენტრაციამ, ყველა ხედავს.

დღეს საზოგადოების ცნობიერებაში ამკვიდრებენ მოსაზრებას „მოსწავლეზე ორიენტირებული სწავლების“ შესახებ, რასაც სხვაგვარად „შედეგზე ორიენტირებული სწავლების“ ფორმითაც გამოხატავენ. განათლების რეფორმატორების აზრით, სწავლების

პროცესის ეს „ახალი ორიენტაციები“ ახალი პედაგოგიური კონცეფციის რეალიზაციის არსებითი ნიშანია. კი, ბატონო, მაგრამ რა სიახლეა აქ? რეფორმამდელი სწავლება მოსწავლეზე კი არა, მათ შობლებზე ან ნათესავებზე იყო ორიენტირებული? იქნებ სწავლების სუბიექტი საერთოდ არ არსებობდა და სწავლება რაღაც აბსტრაქტულ სუბსტანციაზე იყო მიმართული? ან სწავლება შედეგზე კი არ იყო ორიენტირებული, არამედ მიზეზზე? აბსურდია ამგვარი მსჯელობა, ზომ? აბა, რისთვის დასჭირდათ ასეთი უაზრო(!) განსაზღვრებების შემოტანა პედაგოგიურ ცნობიერებაში? — იმად, რომ გაეკეთებინათ, მათი აზრით, ერთობ პუმიანური და ობიექტური დასკვნა — „სწავლების პროცესის მთავარი ფიგურა ბავშვია“. ტრადიციულად მიჩნეული იყო, რომ სწავლების პროცესის მთავარი ფიგურა მასწავლებელია.

ჩვენი ჟურნალის მკითხველთან ბოდიშს ვიხდი, მას იმის ახსნა არ სჭირდება, რაც ახლა უნდა განვმარტო, მაგრამ საქმემ ასე მოიხანა.

სწავლების პროცესი აუცილებლად გულისხმობს ორ ელემენტს — მასწავლებელსა და მოსწავლეს. ერთ-ერთი მათგანის გარეშე სწავლება წარმოუდგენელია, ისევე როგორც მედლის არსებობა, ავერსის ან რევერსის გარეშე. ასე, რომ ორივე ელემენტი მთავარია, მაგრამ თუ მაინცდამაინც რომელიმე მთავარ ფიგურად უნდა მივიჩნიოთ, მაშინ მთავარი მაინც მასწავლებელია, რადგან იგია პროცესის ორგანიზატორი და წარმმართველი. სხვა საქმეა, თუ ვიტყვით, ვინ დგას პროცესის ცენტრში, ანუ ვისზეა ორიენტირებული სწავლებაო. რა თქმა უნდა, პროცესის ცენტრში დგას მოსწავლე და მასზეა მიმართული სწავლება. ეს არასოდეს ყოფილა სადავო.

მასწავლებელს, როგორც სასწავლო პროცესის წარმმართველ, მორგანიზებელსა და მარეგულირებელ ფიგურას უმნიშვნელოვანესი მოვალეობები აკისრია. ის არის პასუხისმგებელი სწავლების ორგანიზაციასა და შინაარსზე, სწავლებისა და ცოდნის შეფასების რაციონალური მეთოდის შერჩევასა და გამოყენებაზე, დისციპლინაზე, მოსწავლეებსა და მათ შობლებთან ურთიერთობების ხარისხზე, აღსაზრდელებთან ინდივიდუალური მიდგომების განხორციელების ეფექტიანობაზე, საკუთარ კვალიფიკაციასა და თვითგანვითარებაზე და ა. შ. ამასთან, მას შეზღუდული აქვს ის უფლებები, რაც ამ მოვალეობების შესრულებას უნდა უზრუნველყოფდეს. კერძოდ, რახან „რეფორმისტულმა იდეოლოგიამ“ მოსწავლე მიიჩნია სასწავლო პროცესის მთავარ ფიგურად, ამის შესაბამისად

აღიარა მისი უფლებრივი უპირატესობა. მაგალითად, მოსწავლეებს შეუძლიათ საჯაროდ გამოხატონ თავიანთი უკმაყოფილება ამა თუ იმ მასწავლებლის პედაგოგიური საქმიანობის თაობაზე, მოითხოვონ მისი შეცვლა და გათავისუფლებაც კი, მაშინ, როდესაც მასწავლებელს ეკრძალება საჯაროდ იმსჯელოს მოსწავლის აკადემიური წარუმატებლობისა თუ უღისციპლინობის შესახებ. აქედან გამომდინარე, მას არ შეუძლია გამოიყენოს ტრადიციულად აპრობირებული და მეცნიერულ პედაგოგიკაში აღიარებული მოსწავლეებზე შემოქმედების ისეთი მეთოდები, როგორც არის კოლექტიური ზეგავლენის მეთოდი, პარალელური ზემოქმედების მეთოდები (პარალელური ხაზების სისტემა) და მოსწავლეთა მიერ სოციალური გამოცდილების ათვისების ის ფორმები, რაც კოლექტივში პიროვნების მაღალ სოციალურ აქტივობას უკავშირდება.

სამწუხაროდ, ჩვენმა განათლების „რეფორმატორებმა“ თითქმის დაამკვიდრეს ის აზრი, რომ ყოველგვარი სასჯელი, ბავშვის (მოსწავლის!) მიმართ გამოყენებული, ძალადობად ითვლება, ძალადობა კი დასჯადი ქმედებაა. ამრიგად, მასწავლებელს ჩამოერთვა მოსწავლის დასჯის უფლება, რამაც ბევრი მისი მოვალეობა შესაბამისი უფლებრივი უზრუნველყოფის გარეშე დატოვა.

აღზრდა არ განხორციელდება ან არასრულყოფილად განხორციელდება წახალისებისა და დასჯის მეთოდების გამოყენების გარეშე, დასჯა კი უსათუოდ გულისხმობს რაიმე სახის იძულებას (რა თქმა უნდა, ფიზიკურ დასჯაზე ფიქრიც არ შეიძლება!). როგორც ცნობილია, წახალისება არის სტიმული, რომელიც ხელს უწყობს სოციალურად ღირებული მოქმედებისთვის სუბიექტის აღძვრას, სასჯელი კი შემაკავებელი ფუნქციის მატარებელია და აიძულებს სუბიექტს, თავი შეიკავოს სოციალურად მიუღებელი ქცევის განხორციელებისაგან. ეს კი ხელს უწყობს დადებითი ქცევის განმტკიცებას.

იძულებაზე თუ საერთოდ ავიღებთ ხელს, მაშინ როგორ ჩავუნერგავთ მოზარდს (ბავშვს) თვითიძულების უნარს და ამ უნარის ამოქმედების გარეშე ნებისყოფის განვითარება თუ მოხერხდება? ამაზე პასუხი „რეფორმატორებს“ არ აქვთ, ან თუ აქვთ, მათი პასუხი არამეცნიერული, დილეტანტურია.

ეს პედაგოგიკისა და პედაგოგიური ფსიქოლოგიის პრობლემაა და იგი კარგა ხანია გადაწყვეტილია იმათთვის, ვისაც მიაჩნია, დღეს ნებისმიერ პროფესიულ საქმიანობას მეცნიერული საფუძვლები აქვს. მაგრამ ახლა საკითხავია, ჩვენს განათლების სისტე-

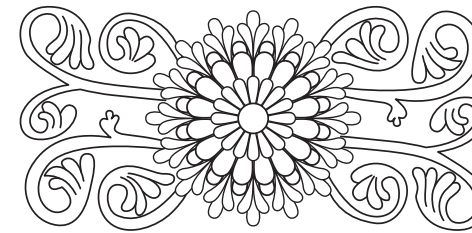
მაში, მისი წარმატებისა თუ წარუმატებლობის მთავარი ფაქტორის — მასწავლებლის უფლება-მოვალეობათა თანაბარზომიერების — პრობლემა ვისი გადასაწყვეტია?

დღეს ჩვენს საზოგადოებაში, „ამ მზის ქვეშ ყველაზე დიდი თანამდებობის“ მქონე, მასწავლებელი ყველაზე უუფლებო, ღირსე-ბააყრილი ადამიანია. მის უფლებებს არ იცავს არც კანონი, არც სახელმწიფო და არც რომელიმე საზოგადოებრივი ორგანიზაცია (პედაგოგთა პროფკავშირი, ფაქტობრივად, არც არსებობს!). მასწავლებლის სამსახურიდან გათავისუფლება არანაირ პრობლემას არ წარმოადგენდა ნაციონალების დროს და იგი არც ახლაც დიდად ძნელი. მაგალითად, 2011 წელს თბილისის ერთ-ერთ სკოლაში ოცამდე მასწავლებელი ერთდროულად გაათავისუფლა ღირექტორმა (რა თქმა უნდა, ნაციონალთა კადრმა!) ყოველგვარი ახსნა-განმარტების გარეშე. არა! თუმცა მან ერთ-ერთ გათავისუფლებულს ასე აუხსნა ეს „საკადრო ღონისძიება“: ვაკანსიები მჭირდება და იმიტომ გათავისუფლებითო. მას უკან დღემდე ჩივიან უკანონოდ თუ „კანონიერად“ გათავისუფლებული პედაგოგები.

სხვათა შორის, ერთი თავისთავად კურიოზული, მაგრამ გაგანია რეფორმის ქვეყნისათვის ერთობ დამახასიათებელი შემთხვევაც მოხდა იმ სკოლაში. ერთ-ერთ გათავისუფლებულს წინა დღით ღირექტორმა ბრძანებით მაღლობა გამოუცხადა სანიმუშო მუშაობისთვის. ერთ დღეში „რამ შეუცვალა გუნება“ სკოლის ღირექტორს, ძნელი გამოსაცნობი არ უნდა იყოს.

ასე იცის იმ მდგომარეობამ, როდესაც „რეფორმა“ ერთს მოვალეობებს აკისრებს, მეორეს — უფლებებს ჩუქნის.

საქართველოში საგანმანათლებლო რეფორმის საბედისწერო ორიენტაციებსა და მის საბედისწერო შედეგებზე ბევრის თქმა შეიძლება, მაგრამ მკითხველის დროს დავზოგავ. ამასთან, უმაღლესი სკოლის რეფორმაზე არაფერი მითქვამს, ან რა უნდა მეთქვას, როცა აშკარად ჩანს, როგორ დაამსგავსეს ჩვენი უმაღლესი სასწავლებელი გასულ საუკუნეში აკადემიურად ჩამორჩენილ მოსწავლეთათვის არსებულ სასწავლებლებს — ფეხეოებს (საფაბრიკო-საქარხნო სკოლებს), თუმცა მაშინდელ ფეხეოებში ერთ კონკრეტულ პროფესიას მაინც ასწავლიდნენ.

ურა გლუაშვილი

სამასწავლებლო განსაცდელი

მე-15 საუკუნეში საქართველოს პოლიტიკური მთლიანობის მოშლა სამხრეთ-დასავლეთით ოსმალეთის სამხედრო-ფეოდალური სახელმწიფოს გაძლიერებას და აღმოსავლეთით სეფიანთა ირანის სახელმწიფოს წარმოქმნას დაემთხვა. 1453 წელს ოსმალებმა კონსტანტინეპოლი აიღეს, რამაც საქართველოს ქრისტიანული ზურგი მოურღვია. ჩვენი ქვეყანა მარტოდმარტო აღმოჩნდა უშუალოდ გამეზობლებული მაჰმადიანური სახელმწიფოების გარემოცვაში. 1461 წელს თურქებმა ტრაპიზონის საკეისროც დაიპყრეს და იქ საფაშო დაარსეს. დაუძლურებულმა საქართველომ ზედიზედ დაკარგა გარშემო ქვეყნები: სომხეთი, შირვანი, ლაზეთი. მე-16 საუკუნის დასაწყისში ოსმალები დაღესტანში შეიჭრნენ და საქართველოს ჩრდილოეთიდანაც მოუჭრეს გზა.

ჩვენი ქვეყნის გარშემო მტრული გარემოცვის რკალი შეიკრა.

თურქეთის სულ უფრო მზარდი აგრესიით შემფოთებული დასავლეთ ევროპის მესვეურები ოსმალთა წინააღმდეგ კოალიციური ლაშქრობის მოწყობისთვის მზადებას შეუდგნენ. ინიციატივა რომის პაპს ეკუთვნოდა. 1459 წელს პაპის ელჩი საქართველოსაც ეწვია ქართულ სამეფო-სამთავროთა კოალიციურ ლაშქრობაში მონაწილეობის მიღების საკითხის გასარკვევად. ქართველი მეფე-მთავრები კი, არა თუ მზად იყვნენ ამ საქმეში მონაწილეობის მისაღებად, არამედ ინიციატორადაც გამოდიოდნენ. განსაკუთრებით აქტიურობდა სამცხე-საათაბაგოს მთავარი ყვარყვარე ჯაყელი. იმავე 1459 წელს ის ბურჯუნდიის მთავარს სწერდა: „ვერაგი თურქები ჩვენი საზღვრის სიახლოვეს გამოჩნდნენ თუ არა, მაშინვე შევურიგდი ყველა ჩემ მეზობელ ქრისტიან მთავარს და გადავწყვიტე მთელი ჩემი ძალა და შეძლება ოსმალების წინააღმდეგ მივმართო. კავშირი შევკარით

მე, გიორგი მეფემ (ქართლის მეფე), ბაგრატ მეფემ (იმერეთის მეფე), დავით ტრაპიზონის იმპერატორმა, სამეგრელოს მთავარმა, აფხაზეთის მთავარმა, მცირე სომხეთის ბატონმა და სხვებმა“. ყვარყვარე პირობას დებდა, რომ სამცხე-საათაბაგო ოსმალთა წინააღმდეგ 20 ათას მეომარს გამოიყვანდა, სრულიად საქართველოდან კი 120 ათასი მეომრის გამოყვანა იყო ნავარაუდები. ყვარყვარე არწმუნებდა ბურგუნდიის მთავარს, რომ „თუ ოსმალებს ორ ჯარს შუა მოვიქცევთ, ერთი ზაფხულის განმავლობაში დავიპყრობთ ანატოლიას და ყველა ქვეყანას, რომელიც ოსმალთს ამ მხარეს უჭირავს“. ამასთან, სამცხის ათაბაგი გამოცდილი პოლიტიკოსის თვალთ ჰკრეჭდა იმ საშიშროებასაც, რაც ქრისტიანული სამყაროს იმჟამინდელ უმოქმედობას შეიძლებოდა მოჰყოლოდა: „უწყოდეთ კარგად, - წერდა ის ბურგუნდიის მთავარს, — რომ თუ ახლა ჩვენთან ერთად არაფერს იმოქმედებთ, მერე გულითაც რომ მოინდომოთ, ვერაფერს გააწყობთ, რადგან ურჯულო ოსმალები ყოველდღე ძლიერდება და შემდეგ ჩვენ ვეღარ შევძლებთ ასეთ შეერთებას, როგორც დღეს“.¹

ოსმალთა წინააღმდეგ ლაშქრობაში 30 ათასი მეომრის გამოყვანას კისრულობდა ტრაპიზუნდის მეფე დავითი, კილიკიის სომხეთის მეფე კი 20 ათასი მეომრის მოშველების პირობას დებდა. ქართველების რჩევით ლუდოვიკო ბოლონიელი დაუკავშირდა აფრონილუს თურქმან მბრძანებელს უზუნ-ჰასანსაც, რომელსაც შეურიგებელი მტრობა ჰქონდა ოსმალებთან და რომელმაც მთელი თავისი ძალით გამოსვლა აღუთქვა დასავლეთს.

ამრიგად, აღმოსავლეთის ქვეყნებიდან ოსმალთა წინააღმდეგ სერიოზული ძალა იყრიდა თავს. ახლა თავისი სიტყვა დასავლეთს უნდა ეთქვა.

დასავლეთი კი რეალურ საქმეზე გადასვლას აყოვნებდა. 1460 წლის იანვარში მანტუაში გამართულ კონგრესზე პაპმა პიუს მეორემ ევროპის ხელისუფალთაგან მხოლოდ დაპირებები მიიღო. იმავე წლის დეკემბერში საქართველოდან ევროპაში გამგზავრებული ელჩობა, რომლის შემადგენლობაში ქართლის სამეფოს და სამცხე-საათაბაგოს ელჩების გარდა ტრაპიზუნდის, კილიკიის სომხეთისა და აფრონილუს თეთრბატკნიან თურქმანთა ელჩებიც იყვნენ, რომის პაპს ეახლნენ. პაპმა მათ დასავლეთის სახელმწიფო მესვეურთა მერყეობის შესახებ ამცნო და საფრანგეთსა და ბურგუნდიაში გამგზავრება ურჩია. საქართველოსა და მისი მოკავშირეების ელჩებმა

¹ შოთა ლომსაძე, მესხები და მესხეთი, თბ., 2000. გვ. 15-16.

ლუდოვიკო ბოლონიელის მეთაურობით ახლა გეზი პარიზისკენ აიღეს, მაგრამ საკუთარ პრობლემებში გახლართული შარლ VII ამჯერადაც ზოგადი დაპირებებით შემოიფარგლა.

1471 წელს საქართველოს სამეფო კარმა კიდევ ერთხელ სცადა დასავლეთთან დაკავშირება, მაგრამ ქართველი ელჩების ვიზიტებს ვენეციასა და რომში არც ამჯერად მოჰყოლია რეალური შედეგი.

თურქეთი კი სულ უფრო ძლიერდებოდა. მისი საზღვრები მე-16 საუკუნეში ტრაპიზონიდან ადრიატიკის ზღვასა და მდინარე დონის შესართავიდან და ყირიმიდან ხმელთაშუა ზღვამდე გადაიჭიმა. თურქები მთლიანად აკონტროლებდნენ შავი ზღვის აუზსაც.

1549 წელს სოფელ სოხონისტასთან თურქებმა ქართველთა ლაშქარი დაამარცხეს და მესხეთის ციხეები დაიკავეს. მესხეთი მათ ოთხ სანჯაყად დაყვეს და საბეგლარბეგო შექმნეს. 1555 წელს ამასიის ზავით თურქეთმა და ირანმა საქართველო შუაზე გაიყვეს. აღმოსავლეთი ირანს ერგო, დასავლეთი — თურქეთს. სამცხე-საათაბაგოც მათ შორის გაიყო.

ამასიის ზავით უკმაყოფილო თურქეთმა, შაჰ-თამაზის გარდაცვალების შემდეგ, 1578 წელს ირანის წინააღმდეგ საბრძოლო მოქმედებები განაახლა. ჩილდირის ველზე თურქებმა ირანის ჯარი დაამარცხეს. სამცხის ათაბაგის — ყვარყვარეს ძმა, მანუჩარ ჯაყელი ომის შედეგს ელოდა. ირანელთა მარცხის შემდეგ ის ფაშას ეახლა და ქართული პოლიტიკური სტრუქტურის, სარწმუნეობის ხელშეუხებლობისა და თურქეთის მიერ სამთავროსგან ადრე მიტაცებული სამხრეთ პროვინციების დაბრუნების სანაცვლოდ მოხარკეობა შესთავაზა. თურქებმა უარი თქვეს სამთავროს მთლიანობის აღდგენაზე და მეხარკეობის დაწესებაზე. მანუჩარს მათ თურქული წესის მიხედვით (მხარის სანჯაყებად დაყოფით) მესხეთის მმართველობა შესთავაზეს. ეს ქართული ტრადიციული სოციალ-პოლიტიკური წყობის გაუქმებას ნიშნავდა. სამაგიეროდ, ამ ეტაპზე თურქები სარწმუნეობას არ შეხებიან. მანუჩარს მათ ხახულის სანჯაყი მისცეს სამმართველოდ და ახალციხისკენ დაიძრნენ. ყვარყვარე იძულებული გახდა ოსმალებს დამორჩილებოდა.

1579 წელს ყვარყვარე და მანუჩარი სულთან მურად მესამეს ეახლნენ. სულთანმა მათ გამაჰმადიანება მოსთხოვა. ყვარყვარემ კატეგორიული უარი განაცხადა, მანუჩარი კი დათანხმდა. ამიტომ ყვარყვარეს თურქებმა გამგებლობაში მხოლოდ ერთი სანჯაყი დაუტოვეს, მანუჩარს კი მთელი დანარჩენი სამცხე გადასცეს, მა-

გრამ არა როგორც ქართველ მთავარს, არამედ როგორც სულთნის მოხელეს — ბეგლარბეგს. ყვარყვარე 1581 წელს გარდაიცვალა და მანუჩარი, რომელიც ამიერიდან მუსტაფა-ფაშად იწოდებოდა, მთელი სამცხის ერთმმართველი გახდა. ამის შემდეგ იგი, ძალაუნებურად, ოსმალეთთან ერთად ქართლის წინააღმდეგ ბრძოლების მონაწილეც ხდებოდა.

1582 წელს ქართლში შემოჭრილი ოსმალთა 20 ათასიანი ლაშქარი სიმონ მეფემ სასტიკად დაამარცხა. ოსმალებმა მარცხი მანუჩარს გადააბრალებს, არცთუ უსაფუძვლოდ ეჭვი სიმონ მეფესთან მის ფარულ კავშირზე მიიტანეს და მანუჩარის მუხანათურად მოკვლა განიზრახეს. სათათბიროდ მიწვეულ უიარაღო მანუჩარს ერთერთმა თურქმა სარდალმა ხმლით მოკვლა დაუპირა. მანუჩარმა იმარჯვა, მტერს ხმალი ხელიდან გამოსტაცა და ერთი დარტყმით შუაზე გააპო. ამის შემდეგ მან თავის მცველებამდე ხმლით გაიკაფა გზა და სამშვიდობოს გააღწია. მანუჩარმა მაჰმადიანობა უარყო და მთელ სამცხეში თურქთა წინააღმდეგ აჯანყება წამოიწყო. შემდგომ წლებში სამცხის მმართველისა და ქართლის მეფის ერთობლივმა ბრძოლამ დიდი ზიანი მიაყენა თურქებს.

მაგრამ ძალები მეტისმეტად უთანასწორო იყო. 1587 წელს თურქებმა ახალციხე კვლავ დაიპყრეს და იქ ბეგლარბეგობა აღადგინეს. 1590 წლის ზავით ირანმა მესხეთი საბოლოოდ სცნო თურქეთის გავლენის სფეროდ.

სამცხის მესვეურები ცდილობდნენ გამოეყენებინათ ირანსა და თურქეთს შორის არსებული დაპირისპირება და მათ შორის ლავირების გზით ვასალობის პირობით მაინც აღედგინათ მთავრის ხელისუფლება. ამ ბრძოლას 1607 წლიდან სათავეში ედგა მანუჩარ მეორის ქვრივი ელენე დედოფალი (სიმონ პირველის ასული). 1607 წელს ირანელთა ჯარის დახმარებით ელენემ ახალციხე გაათავისუფლა და შაჰისგან თავისი შვილის — 16 წლის მანუჩარის ვასალობის პირობით მთავრად ცნობას მიაღწია, მაგრამ მომდევნო წელს თურქებმა კვლავ დაიპყრეს ახალციხე და მანუჩარი იძულებული გახდა ახლა თურქეთს მიმხრობოდა. 1625 წელს მან ირანელთა წინააღმდეგ მარაბდის ომში მიიღო მონაწილეობა და თავიც გამოიჩინა. თურქეთის სულთანმა მანუჩარს ეს დაუფასა და იმავე წელს სტამბოლში ჩასულს ქრისტიანობის შენარჩუნებით სამცხის მთავრობა უბოძა. ოსმალეთიდან დაბრუნებული მანუჩარ III საკუთარმა ბიძამ, ბექამ ისტუმრა და მოწამლა. ბექა სტამბოლში ჩავიდა, მაჰმადი-

ანობა მიიღო და თავი ახალციხის გამგებლად გამოაცხადა. 1628 წელს სულთანმა ახალციხის (ჩილდირის) საფაშოს გამგებლად მაჰმადის რჯულზე გადასვლის შემდეგ საფარ-ფაშად წოდებული ბექა დაამტკიცა. ახალციხის საფაშოში 13 სანჯაყი გაერთიანდა: ოლთისი, ხერთვისი, არტანუჯი, დიდი არტაანი, ჭაჭარაქი, ფოცხოვი, მაჭახელა, აჭარა, ფანაკი (ბანა), ფერთექრექი, ლივანა, ნისფილივანა და შავშეთი. სამცხე-საათაბაგოს დანარჩენი პროვინციები — ისპირი, თორთუმი, პატარა არტაანი, ნამერვანი — ოსმალებმა სხვა ვილაიეთებში გააერთიანეს. თურქებმა თავიანთი საერთო წესიდან ერთადერთი გამონაკლისი დაუშვეს და სამცხის ათაბაგებს ფაშობა მემკვიდრეობით უბოძეს, რაც უთუოდ ქართველთა მედგარი წინააღმდეგობის შედეგი იყო. საფაშოს ზოგ კუთხეში მცირე ცვლილებებით შენარჩუნდა ქართული ფეოდალური მიწათმფლობელობაც.

ამრიგად, საქართველოს დიდი ხნით ჩამოშორდა მისი უმნიშვნელოვანესი ნაწილი — სამცხე-საათაბაგო. „საქართველოს მოწყადა და მისი ეროვნული კულტურის შემოქმედებაში აღარ მონაწილეობდა ქვეყანა, რომელიც საქართველოს ტერიტორიის ერთ მესამედს შეადგენდა. გადაგვარების გზას დაადგა ფეოდალური საქართველოს ყველაზე უფრო დაწინაურებული და კულტურული შემოქმედების უნარით დაჯილდოებული ნაწილი, — სამშობლო ექვთიმე და გიორგი მთაწმინდელებისა, ბექა ოპიზარისა და შოთა რუსთაველისა“, — წერდა დიდი ქართველი ისტორიკოსი ნიკო ბერძენიშვილი.

თურქებმა 1595 წელს ადგილობრივი მოსახლეობა აღწერეს და „გურჯისტანის ვილაიეთის დიდი დავთარი“ შეადგინეს. დავთრის მიხედვით სამცხე-საათაბაგოში 1160 სოფელია აღწერილი, 364 სოფელი გაუკაცრიელებულია. დავთარი უტყუარად მოწმობს იმასაც, რომ იმ დროისთვის მხარის მოსახლეობის 95 პროცენტზე მეტს ქართველები (მესხები) შეადგენდნენ.

ოსმალები ცეცხლითა და მახვილით შეუდგნენ ქართველთა გამაჰმადიანებას. პირველ ყოვლისა მათ იერიში თავად-ახნაურობაზე მიიტანეს. დიდებულებზე ზეწოლის მექანიზმი ასეთი იყო: ის, ვინც მიწას ფლობდა, აუცილებლად სამხედრო ვალდებული უნდა ყოფილიყო, სამხედრო ვალდებული კი — აუცილებლად მაჰმადიანი. ამ გზით ინტენსიურად მაჰმადიანდებოდა არა მხოლოდ სამცხის ფეოდალთა კლასი, არამედ საქართველოს სხვა მხარეებიდან აქ

მამულების შესაძენად გადასული თავად-აზნაურობაც. ამის მიუხედავად გამაჰმადიანებული ქართველი დიდებულების ოჯახები კიდევ დიდხანს ინარჩუნებდნენ ქრისტიანობას. იმავე საფარ-ფაშას ოჯახი, ოჯახის უფროსის მიერ ისლამის მიღების შემდეგაც ქრისტიანულ რჯულზე რჩებოდა და კარის მოძღვარიც ჰყავდა. მაგრამ უთანასწორო ბრძოლაში ქართველობა ნელ-ნელა თმობდა პოზიციებს. საუკუნის ბოლოსთვის დიდგვაროვანთა ფენის გამაჰმადიანების პროცესი, ძირითადად, უკვე დასრულებული იყო. გლეხობაში კი ეს პროცესი თითქმის საუკუნის დაგვიანებით წარიმართა.

მე-18 საუკუნის ბოლოსთვის თურქთა ბატონობის ქვეშ მოხვედრილი ქართული მოსახლეობა, ძირითადად, უკვე გამაჰმადიანდა. თუმცა, ამ დროისთვის ისლამი მოსახლეობის დიდი ნაწილისთვის მხოლოდ სოციალური იმუნიტეტის გარანტი იყო. გამაჰმადიანებულთა უმრავლესობა ფარულად ქრისტეს რჯულს იცავდა. ქართველები კვლავაც ძველი ტრადიციით პატრონობდნენ ქრისტიანულ ტრადიციებს, იწერდნენ ჯვარს და ჩუმად ნათლავდნენ შვილებს.

ალექსანდრე ფრონელს, რომელიც 1890 წლიდან მომრიგებელ შუამავლად მუშაობდა სამცხეში, ჩაწერილი აქვს ზეპირი ისტორიები, რომლებიც ფარულ ქრისტიანთა მძიმე ყოფაზე მოგვითხრობენ. ერთ-ერთი მათგანია დიაკვან ანდრია ჯვარიძის ნაამბობი: „მამაჩემი ალექსი და ბიძაჩემი პავლე დასვენებულან (გამაჰმადიანობის მიღებისთვის აუცილებელი წინადაცვეთის რიტუალი — უ. ბ.) თათრების მოსაჩვენებლად. ეს ასე მოხდა: ძმებმა ვიდრე შეძლეს, იხადეს თათრის ხარაჯა — 35 ყურუმი. როცა გაუჭირდათ, ერთი წლის გადასახადი სოფლის მღვდელმა, პავლე ზედგენიძემ მისცა. მეორე წელს ახალციხელი კათოლიკე მოძღვარი დაეხმარათ. მესამე წელს ძმებმა საკირეში დაიწყეს მუშაობა — 28 ვერსზე ეზიდებოდნენ კირს. ორივეს ტყავი გადასძვრა ზურგზე და ერთი წლის ხარაჯა ძლივს იშოვეს. მეოთხე წელი კიდევ უფრო მძიმე გამოდგა და ორივემ ერთი კაცის გადასახადი ძლივს შეაგროვა. დიდი ყოყმანისა და ურთიერთთავაზის შემდეგ ერთ-ერთი ძმა მივიდა ყადისთან და დასვენათდა. ერთი წელი კიდევ იარა მეორე ძმამ ხილულ ქრისტიანად. მეორე წელს მასაც ძმის ბედი ეწია. ალექსის მურადა დაარქვეს, პავლეს — ბადალა“.²

სამცხე-საათაბაგოს მოსახლეობის გამაჰმადიანების პროცესზე

² მარინა ბერიძე, პირდაპირი რეპორტაჟები წარსულიდან, თბ., 2005. გვ. 21.

წარმოდგენას გვიქმნის 1771 წელს ერეკლე მეფის მიერ რუსეთის იმპერატორისადმი მიწერილი წერილიც. რუსეთის მფარველობაში შესვლის სანაცვლოდ ერეკლე ეკატერინე მეორეს თურქეთისგან სამცხე-საათაბაგოს გამოხსნას სთხოვს და ამ თხოვნას შემდეგნაირად ასაბუთებს: „ქვეყანა ახალციხისა ... საქართველოს შინა არს და ქართული ენა აქვს და მრავალნი ქრისტიანენი არიან მათში და სხვანიც ახალნი გარდაქცეულნი არიან მაჰმადიანობაზე“.³

ქრისტიანობასთან ერთად თურქებმა გადამწყვეტი იერიში ქართულ ენაზეც მიიტანეს. პანისლამისტური იდეების მომხრენი მსოფლიო ენებს ორ ჯგუფად — მორწმუნეთა და ურწმუნეთა ენებად ჰყოფდნენ. და, რახან ქართული ქრისტიანულ ენათა ჯგუფში შედიოდა, მაჰმადიანისთვის ამ ენაზე ალაჰისა და ყურანის ხსენებაც კი მკრეხელობად ითვლებოდა. ტაო-კლარჯეთში მოგზაურობისას გერმანელ მეცნიერს, კარლ კოხს ერთი ვინმე ბეგი შესჩიოდა: „პაპაჩემი ქრისტიანი იყო და ქრისტიანად გარდაიცვალა. მამაჩემი და მე მაჰმადის ნათელით გავნათლდით, ოღონდ ენა ჩვენი წინაპრებისა შემოგვრჩა. მართალია, ცოდვა და დანაშაულია გიაურის ენაზე ლაპარაკი, მაგრამ ეს ენა თვით ღმერთის მიერ გვაქვს ბოძებული და ჩვენ რა ვქნათო“.⁴

ასეთი ეკონომიკური, პოლიტიკური, იდეოლოგიური წნეხის შედეგად ისტორიული მესხეთის მოსახლეობის დიდი უმრავლესობა ისლამის რჯულზე მოექცა. მხოლოდ მისი უმნიშვნელო ნაწილი გადაურჩა გამაჰმადიანებას. ვალეს, უდეს, არალის, ივლიტას მოსახლეობამ კათოლიკობის მიღებით შეძლო ისლამის თავიდან აცილება. ანდრიაწმინდის, მუსხის, ხიზაბავრას, ხაროს, ტოლომის, გოგაშენის, აფნიას, კოთელიას, პტენას, ჩუნჩხას მოსახლეობამ კი დიდი გაჭირვებით მოახერხა მართლმადიდებლობის შენარჩუნება. ქართველი კათოლიკენი, რომელნიც სომხური ტიპიკონით მსახურობდნენ, სომხებად იწოდებოდნენ; ლათინური ტიპიკონის მქონენი ფრანგებად მოიხსენიებოდნენ (სამცხე-ჯავახეთში უდელ, არლელ, ივლიტელ თუ ვალელ კათოლიკეებს ადგილობრივი მოსახლეობა დღესაც „ფრანგებს“ უწოდებს); მაჰმადიანი ქართველები კი თავიანთ თავს „თათრებად“ მოიხსენიებდნენ და სხვისგანაც ასე იწოდებოდნენ. თვითიდენტიფიკაციას ისინი რელიგიური ნიშნის მიხედვით თურქებთან ახდენდნენ, მაგრამ მათგან განსხვავებით, მესხეთის მიწა-წყალზე საკუთარი ის-

³ ვაჟა ლორთქიფანიძე, სამცხე-ჯავახეთი მე-19-20 საუკუნეებში. დემოგრაფიული განვითარების პრობლემები, თბ., 1994. გვ. 40.

⁴ უჩა ბლუაშვილი, მესხეთის სახელოვანი შვილები, თბ., 2008. გვ. 18.

ტორიული უფლებების ხაზგასასმელად და ამ მიწაზე მოსული სხვა მაჰმადიანი ტომებისგან გასამიჯნად თავს „იერლის“ ან „ბინალის“ ანუ „ადგილობრივს“ უწოდებდნენ. ქართველებად მხოლოდ მართლმადიდებელი ქართველები ითვლებოდნენ.

1828 წელს კავკასიის მთავარმართებელმა გენერალმა პავლე პასკევიჩმა ჯერ ყარსი, შემდეგ ახალქალაქი და ახალციხეც აიღო. გაათურებული ბრძოლების დროს ქალაქი მთლიანად გადაიწვა. პასკევიჩმა თავის იმპერატორს „მთელს წინა აზიაში ცნობილი ქალაქის“, ახალციხის აღება ახარა. იმპერატორმა პასკევიჩს ფელდ-მარშლის წოდება უბოძა და ბრილიანტებით შემკული ანდრია პირველწოდებულის ორდენი გადასცა.

ახალციხის აღების შემდეგ საფაშოს სხვა ქალაქები რუსულ ჯარს უბრძოლველად ნებდებოდნენ. ახალციხის საფაშომ არსებობა შეწყვიტა.

თუმცა, 1929 წლის ადრიანოპოლის ზავით რუსეთმა ახალციხის საფაშოს ნაწილი - 24 სანჯაყიდან მხოლოდ 10 მიიღო. ზავის პირობები არ შეესაბამებოდა არც რუსეთის არმიის მიერ ფრონტზე მიღწეულ შედეგებს და არც ისტორიულ სამართლიანობას. ხელშეკრულების მე-13 პუნქტით განისაზღვრა მაჰმადიანი მოსახლეობის თურქეთის კონტროლქვეშ დარჩენილ მიწებზე გადასახლების ვადაც — 18 თვე. პასკევიჩმა არზრუმიდან აყრილი 35 ათასამდე სომეხი, რომელთაც ამ ომში რუსეთის მხარე ეჭირათ, სამცხე-ჯავახეთში ჩამოასახლა. ამან რადიკალურად შეცვალა დემოგრაფიული სურათი ამ მხარეში.

რელიგიური ფანატიზმით შეპყრობილი მაჰმადიანი ქართველები თავიანთ თავში ჩაიკეტნენ და ქრისტიან ქართველებს ყოველნაირად ერიდებოდნენ. მესხ მაჰმადიანთა ეს გაუცხოება იმდენად თვალში საცემი იყო, რომ მას უცხო თვალიც კი ამჩნევდა. რუსი მოხელე ლეონიდ ზაგურსკი, რომელმაც 1872 წელს მოიარა ჯავახეთი, წერდა: „მათ არ უყვართ კითხვები თავიანთი წარმომავლობის შესახებ. განსაკუთრებით მინიშნება იმაზე, რომ მათი წინაპრები ოდესღაც მართლმადიდებლები იყვნენ. ასეთ მინიშნებებს რომ თავი აარიდონ, ისინი ხშირად, და ამაში მე თვითონ დავრწმუნდი, იმიზეზებენ ქართული ენის არცოდნას“.⁵

თუმცა სიკვდილის წინ, როგორც დიუბუა დე მონპერე აღნიშნავს, ბევრი მათგანი ტოვებდა ანდერძს, რომ მამა-პაპათა გვერდით

⁵ ლეონიდ ზაგურსკი, „მოგზაურობა ახალქალაქის მაზრაში“, ტფ., 1873, გვ. 46.

მართლმადიდებლური წესით დაემარხათ.⁶

სამცხე-ჯავახეთის მოსახლეობისგან განსხვავებით აჭარის ქართველობამ შეძლო შობლიური ენის შენარჩუნება. ზემოთ დასახელებულ მიზეზებთან ერთად ამის მიზეზი ისიც უნდა იყოს, რომ ახალციხე საფაშოს ცენტრს წარმოადგენდა. აქ იყო განლაგებული თურქული ადმინისტრაცია, ჯარის დიდი ნაწილი. ამის გამო იდეოლოგიური ზეწოლის სიმძიმის ცენტრი სწორედ ახალციხეზე და მის გარშემო მყოფ რაიონებზე მოდიოდა.

თურქთა კლანჭებიდან სამცხე-ჯავახეთის გამოხსნის შემდეგ დღის წესრიგში სხვა ქართული ტერიტორიების გათავისუფლების საკითხი დადგა. 1875 წელს ოსმალთა ბატონობის წინააღმდეგ აჭარაც აჯანყდა. ილია ჭავჭავაძე, იაკობ გოგებაშვილი, სხვა ქართველი მოღვაწეები იმედის თვალთ შეპყრებდნენ აჭარელ მუსლიმთა შემართებას და იმედოვნებდნენ, რომ რუსეთ-თურქეთის ახალ დაპირისპირებას სამუსლიმანო საქართველოს გათავისუფლება მოჰყვებოდა.

1877 წელს დაიწყო რუსეთ-თურქეთის ახალი ომი. თავდაპირველი წარუმატებლობის შემდეგ, 15 ოქტომბერს, რუსეთის რეგულარული ჯარის პოლკებმა და ქართველმა მოხალისეებმა ალაჯის ზეგანზე გამართულ გენერალურ ბრძოლაში სასტიკად დაამარცხეს თურქები. მოწინააღმდეგე მოკლულთა სახით 13 ათასი კაცი, მათ შორის 7 ფაშა და 250 ოფიცერი დაკარგა. ტყვედ ჩავარდა 7 ათასი თურქი. ოსმალთა ჯარებმა კიდევ უფრო დიდი მარცხი განიცადეს ბალკანეთის ფრონტზე. 1878 წლის 20 იანვარს რუსეთის ჯარებმა ადრიანოპოლი დაიკავეს და გეზი სტამბოლისკენ აიღეს. ოსმალეთმა კაპიტულაცია გამოაცხადა.⁷

რუსეთის ჯარების სტამბოლში შესვლას ხელს აღარაფერი უშლიდა. ამით შემოფოთებულმა ინგლისმა და საფრანგეთმა რუსეთს დაუყოვნებლივ შეჩერება მოსთხოვეს.⁸ 1878 წლის 3 მარტს პატარა სოფელ სან-სტეფანოში გაფორმდა საზავო ხელშეკრულება რუსეთსა და თურქეთს შორის. ხელშეკრულების ძალით ოსმალეთის უღლისგან თავისუფლდებოდნენ ბულგარეთი, ჩერნოგორია, რუმი-

⁶ მარინა ბერიძე, პირდაპირი რეპორტაჟები წარსულიდან, გვ. 23.

⁷ საქართველოს ისტორია, მე-19-20 სს, ტ. მე-4, გვ. 78.

⁸ კარგი იქნებოდა, რომელიმე ჩვენს ისტორიკოსს ფაქტების ყოველმხრივი შესწავლის საფუძველზე ისტორიულ კონტექსტში გაეანალიზებინა, მაინც რა იყო მიზეზი იმ შემოფოთებისა, რომლის გამოც ინგლისმა და საფრანგეთმა რუსეთი აიძულეს ქრისტიანული სამყაროს ათასწლოვანი დედაქალაქის, კონსტანტინეპოლის თურქი დამპყრობლებისაგან გამოხსნაზე ხელი აეღო (რედ.).

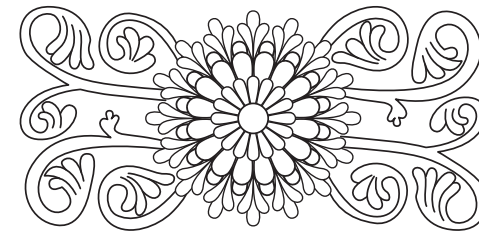
ნეთი. რუსეთს უნდა გადასცემოდა ბესარაბია, წინა საუკუნეებში თურქების მიერ მიტაცებული სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოსა და სომხეთის ტერიტორიები.

13 ივლისს, ბერლინის კონგრესზე, სან-სტეფანოს საზავო ხელშეკრულება რამდენადმე შეიცვალა: რუსეთის მფლობელობაში გადმოდიოდა და საქართველოს ადმინისტრაციული ნაწილი ზღე-ბოდა შავშეთი, კლარჯეთი, იმერხევი, კოლა-არტაანი, ოლთისი და აჭარა. ომის დროს აჭარა რუსულ ჯარს არ დაუკავებია, მაგრამ ოს-მალეთის ჯარებმა ის ბერლინის ტრაქტატის ძალით დატოვეს. 1878 წლის 25 აგვისტოს რუსული არმიის პოლკები ბათუმში შევიდნენ.

ცხადია, თურქთა ბატონობისგან ამ ტერიტორიების გათავისუფლებისას რუსეთს საკუთარი მიზნებიც ამოძრავებდა, ოფიციალურად ეს ტერიტორიები რუსეთის იმპერიის შემადგენლობაში შედიოდა. მაგრამ, ობიექტურად, ამ ფაქტს ქართველი ხალხისთვისაც უდიდესი მნიშვნელობა ჰქონდა: საქართველოს ადმინისტრაციულად უერთდებოდა მისი განუყოფელი ნაწილი, ქართული კულტურის აკვანი — მესხეთი.

როგორ შეფასებას აძლევდა ილია ჭავჭავაძე რუსეთის როლს ძირძველი ქართული მიწების დაბრუნების საქმეში? ილია და თერგ-დალეულები, მართალია, ცარიზმის ანტიქართული პოლიტიკის წინააღმდეგ იბრძოდნენ, მაგრამ დადებითად აფასებდნენ რუსეთთან საქართველოს შეერთების ზოგიერთ ასპექტს და მიესალმებოდნენ იმ ფაქტს, რომ რუსეთის მეშვეობით საქართველომ თავი დააღწია მუსლიმურ გარემოცვას, მოიპოვა მშვიდობა და დაიბრუნა თურქთაგან მიტაცებული ქართული ტერიტორიების ნაწილი.

ჩვენს თაობას მართებს სწორედ ასე, ილიასებურად, დიალექტიკურად მიუდგეს ამ საკითხს და დაინახოს მისი როგორც ნეგატიური, ისე პოზიტიური მხარეები. ისტორიული სინამდვილის დამახინჯება იქნება რუსეთის დამსახურების გაზვიადება, მისი მხოლოდ პოზიტიურ ჭრილში წარმოდგენა, მაგრამ არანაკლები შეცდომაა ყურადღების გამახვილება ცარიზმის მხოლოდ ანტიქართულ პოლიტიკაზე. უმადურება, სხვათა დამსახურების გაბიადრება ღირსებას არ მატებს არც პიროვნებას და, მით უმეტეს, არც ერს.

თინა იველაშვილი

ჭელაში მინარეთის აღმართვის პოლიტიკური არსი

ამ ბოლო პერიოდში (განსაკუთრებით 2012 წლის ოქტომბრის საპარლამენტო არჩევნების შემდეგ) რატომღაც მეტისმეტად გააქტიურდა საქართველოში ე.წ. „რელიგიურ უმცირესობათა“ უფლებების შეზღუდვისა თუ დარღვევების შესახებ აჟიოტაჟი და იგი ჩვენს ქვეყანაში არსებული უამრავი არასამთავროებო ორგანიზაციის წარმომადგენელთა თუ უცხოელ „მრჩეველთა“ გამოსვლებში ლამის პოლიტიკურ რანგში განიხილება. საქართველოს სხვა რეგიონებზე რომ არაფერი ვთქვათ, აღნიშნული პრობლემის საილუსტრაციოდ აღიგენის რაიონის სოფელ ჭელაში მომხდარი ფაქტიც ნათლად მეტყველებს.

ამ სოფელში ორმოციოდე ქართული ოჯახი ცხოვრობს. აქედან 24 მაჰმადიანია (1983 წელს ხულოს რაიონიდან გადმოსული ეკომიგრანტი), 14 კი — მართლმადიდებელი ქრისტიანი. გარკვეულმა პიროვნებებმა რამდენიმე თვის წინ ყოველგვარი ნებართვის გარეშე, რაღაც მაქინაცეებით, თურქეთიდან შემოიტანეს 24 მეტრი სიმაღლის რკინის კონსტრუქციის მინარეთი და „მეჩეთის“ გვერდით სასწრაფოდ აღმართეს. გარკვეული ობიექტური მიზეზების გამო, მცირე ხანში მისი დემონტაჟი განხორციელდა, რამაც მუსლიმი მოსახლეობის ერთ ნაწილში უკმაყოფილება გამოიწვია. აქვე უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ პროტესტანტთა შორის მხოლოდ სოფელ ჭელის მუსლიმი მოსახლეობა არ იყო ჩართული. საინტერესოა, ამ პროტესტანტთა უკან რა ძალები დგას და ვისგან იმართებიან ისინი? — ერთი რამ ცხადია: ამ ძალების კვალი უცხოეთისკენ მიდის.

მინარეთის დემონტაჟთან დაკავშირებით უარყოფითი პოზიცია დაიკავა არაერთმა ე. წ. არასამთავრობო ორგანიზაციამ (საქართველოს დემოკრატიული ინიციატივა, ტოლერანტობისა და მრავალფეროვნების ინსტიტუტი, ეთნოსთა შორის თანამშრომლობისა და კონსულტაციების ანალიტიკური ცენტრი, საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია, მედიის განვითარების ფონდი, მრავალეროვანი საქართველო, ადამიანის უფლებათა სწავლებისა და მონიტორინგის ცენტრი და ა. შ.). და აღმოფოთებულებმა განაცხადეს: „სოფელ ჭელაში მომხდარი ინციდენტი რელიგიური უმცირესობებისადმი მთავრობის დისკრიმინაციული პოლიტიკის უკიდურესად შემამოფოთებელ სიმპტომად გვევლინება.“ აღნიშნული არასამთავრობო ორგანიზაციები, არსებული ვითარების რეალურად შეფასების ნაცვლად, ამ სოფელში მუსლიმებს თვლიან რელიგიურ უმცირესობად და მათი სარწმუნოებრივი უფლებების დაცვაზე ამახვილებენ ყურადღებას. რეალურად კი იქ რელიგიურ უმცირესობას უკვე ქრისტიანი მართლმადიდებლები წარმოადგენენ, მაგრამ ამასე ხმას არ იღებენ. მათ მინარეთის უკანონოდ შემოტანაზე (ოფიციალურად შემოიტანეს როგორც წყალსადენი მილი) და მის აღმართვაზე თვალეები დახუჭეს (არაფერი დაუნახავთ). მაგრამ როცა დადგა მისი განბაჟების მართლზომიერების საკითხი და ამ რკინის კონსტრუქციის დემონტაჟი მოახდინეს ექსპერტიზაზე წასაღებად, სასწრაფოდ გააქტიურდნენ. ამკარაა, რომ ისინი გარედან, მათი უცხოელი დამფინანსებლების დირექტივებით მოქმედებენ. ამას გვაფიქრებინებს ევროპის უმაღლესი კომისარიატისა და სხვა უცხოური მთელი რიგი ორგანიზაციების განცხადებები.

მინარეთის დემონტაჟთან დაკავშირებით თავისი პოზიცია დააფიქსირა რესპუბლიკურმა პარტიამაც. მისი განცხადებით: „საქართველოს რესპუბლიკური პარტია თავს ვალდებულია მიიჩნევს გამოეხმაუროს იმ მოვლენებს, რომლებიც განვითარდა ადიგენის რაიონის სოფელ ჭელაში მინარეთის დემონტაჟის შემდეგ.

უპირველეს ყოვლისა, უნდა აღინიშნოს, რომ მინარეთის მიშენება მეჩეთზე მართლაც კანონდარღვევით და თვითნებურად მოხდა, რაზეც სახელმწიფოს მხრიდან აუცილებელი იყო რეაგირება. მაგრამ როცა საქმე ეხება რელიგიას, სახელმწიფომ უნდა გაითვალისწინოს საკითხის დელიკატურობა და ყველაფერი გააკეთოს იმისათვის, რომ არ დაუშვას რელიგიურ ნიადაგზე დაპირისპირება. რელიგიური ტოლერანტობა უფრო მნიშვნელოვანია და უფრო

დიდი საზოგადოებრივი სიკეთეა, ვიდრე, რომელიც გნებავთ უკანონო მშენებლობის დაუყოვნებლივ დემონტაჟი. ამიტომ მსგავს შემთხვევაში სახელმწიფო ისეთი გადაწყვეტილების მიღებას უნდა ცდილობდეს, რომ არც მორწმუნეთა რელიგიური გრძნობები იყოს შეურაცხყოფილი და კანონის მოთხოვნაც აღსრულდეს.

სიტუაცია კვლავ გამწვავდა მას შემდეგ, როდესაც შესაბამისმა სახელმწიფო სტრუქტურებმა ჩაატარეს სათანადო პროცედურები და გადაწყდა მინარეთის სოფელში დაბრუნება; კერძოდ, ამ გადაწყვეტილებას მოჰყვა ახალციხეში მოქალაქეთა ერთი ჯგუფის პროტესტი. აქციის მონაწილეებმა გადაკეტეს გზა და აცხადებდნენ, რომ არ დაუშვებდნენ მინარეთის დაბრუნებას.

ასეთი ტიპის საპროტესტო აქცია, რომლის მიზანიც პირდაპირ გაცხადებულია, როგორც კანონდარღვევა, ანუ სახელმწიფოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილების აღსრულებისათვის ხელის შეშლა, თავისთავად მიუღებელია და იმავდროულად არის ელემენტარულად სამარცხვინო ჩვენს ქვეყანაში, სადაც ყოველთვის საფუძვლიანად ამყობდნენ რელიგიური ტოლერანტობის საუკუნოვანი ტრადიციით. განსაკუთრებით აღმაშფოთებელია, რომ აქციაში მონაწილეობდა ახალციხის საკრებულოს თავჯდომარე (ეს საპროტესტო აქცია არა სამარცხვინო, არამედ საამაყოა სწორედაც რელიგიური ტოლერანტობის საუკუნოვანი ტრადიციებიდან გამომდინარე, რადგან ქუჩაში გამოსული მართლმადიდებლები თავიანთი რელიგი-

ქრისტიანი მოსახლეობის სამართლიანი პროტესტი მინარეთის მეორედ აღმართვის დროს.

ური გრძნობების შეურაცხყოფასა და სახელმწიფო სტრუქტურების მხრიდან იგნორირებას სამართლიანად აპროტესტებდნენ — თ. ი.)

არანაკლებ საგანგაშოდ მიგვაჩნია მაღალი იერარქიის სასულიერო პირთა პოლიტიკური ხასიათის განცხადებები; კერძოდ, განცხადებები იმის თაობაზე, რომ ისინი იძლევიან გარანტიას და მინარეთი არ აღიმართება და ა. შ. საქართველოში ეკლესია გამოყოფილია სახელმწიფოსაგან და ურთიერთობები სახელმწიფოსა და საქართველოს მართლმადიდებელ ეკლესიას შორის რეგულირდება საკონსტიტუციო შეთანხმებითა და არსებული კანონმდებლობით. როგორც სახელმწიფოს არ აქვს უფლება ჩაერიოს ეკლესიის შიდა ცხოვრებაში, ისე ეკლესიას არ აქვს უფლება იტვირთოს სახელმწიფო ფუნქციები. საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესია უდიდესი ავტორიტეტითა და ნდობით სარგებლობს ქართულ საზოგადოებაში, მაგრამ კონკრეტული მშენებლობის მიზანშეწონილობას მხოლოდ სახელმწიფო კანონმდებლობა განსაზღვრავს.

საქართველოს რესპუბლიკური პარტია აცნობიერებს, რომ წარმოადგენს მმართველი კოალიციის წევრს და პოლიტიკურ პარტნიორებთან ერთად იზიარებს იმ პასუხისმგებლობას, რაც ეკისრება ქვეყნის ხელისუფლებას. ხელისუფლებისაგან კი საზოგადოება მოელის კონკრეტულ ქმედებებს და არა მხოლოდ შეფასებებს. აქედან გამომდინარე, სახელისუფლო სტრუქტურებმა აუცილებლად უნდა აღასრულონ კანონის შესაბამისად მიღებული გადაწყვეტილებები მინარეთის დაბრუნების თაობაზე.

საქართველოს რესპუბლიკური პარტია მიიჩნევს, რომ სახელმწიფომ ყოველთვის უმკაცრესი რეაგირება უნდა მოახდინოს რელიგიურ ნიადაგზე დაპირისპირების ყოველგვარ მცდელობაზე, ვისგანაც უნდა მოდიოდეს ეს, რადგან რელიგიური შემწყნარებლობა, რელიგიურ უმცირესობათა უფლებები, ზოგადად მორწმუნეთა რელიგიური გრძნობების პატივისცემა არის ის ღირებულება, რომელიც არა მხოლოდ ჩვენი ეროვნული ტრადიციას, არამედ წარმოადგენს თანამედროვე ქართული სახელმწიფოებრიობის ერთ-ერთ ფუნდამენტალურ პრინციპს.“

მინარეთის დემონტაჟზე „მოტირალი“ არასამთავრობო ორგანიზაციებისა თუ პოლიტიკური პარტიების წარმომადგენლებს შევახსენებთ:

1) სოფელ ჭველაში ე. წ. მეჩეთი, რომელზედაც მინარეთი მიაშენეს, ოფიციალურად რეგისტრირებულია არა როგორც საკულტო

ჩოგოძის კერძო სახლი, ე. წ. მეჩეთი სოფელ ჭველაში.

სალოცავი, არამედ როგორც ვინმე ჩოგოძის საკუთრებაში მყოფი კერძო სახლი. ყოველივე ამის შესახებ მოსახლეობა გულლიად საუბრობს. ჭველაში მცხოვრები მუსლიმანი არჩილ მგელაძის გადმოცემით: „ეს მინარეთი ვერ იქნებოდა კანონიერი, რადგან მეჩეთიც უკანონოა. არ არსებობს კანონი, რომელიც მეჩეთის აშენების ნებართვას იძლევა. ამიტომ ამ ერთი მინარეთის მოხსნა კი არ არის პრობლემა, არამედ ის, რომ მეჩეთის ოფიციალური დარეგისტრირების უფლება არ გვეძლევა. ამას მოვითხოვთ უკვე რამდენი წელია, თუმცა ამაოდ... ამიტომ ასეთი გამოსავალი მოიძებნა. ჭველის ერთ-ერთმა მკვიდრმა მუსლიმანებს გვაჩუქა მიწა და ამავე პირის, ჩოგაძის სახელზე მივიღეთ საცხოვრებელი სახლის მშენებლობის ნებართვა, რომელიც სინამდვილეში მეჩეთია... ადგილობრივ ქრისტიან და მუსლიმ ქართველებს შორის დაპირისპირება არასოდეს არ ყოფილა. მათ ჩვენი ესმით, ჩვენ მათი“.

ამ წლის ოქტომბრის გაზეთ „ლიტერატურულ მესხეთში“ დაიბეჭდა საკმაოდ საინტერესო წერილი, სადაც პროფ. ტარიელ ფუტკარაძესთან ერთად, თურქეთში მცხოვრები მუსლიმი ქართველები, ფევეზი ჩელები და ერდოდან შენოლი სოფელ ჭველაში მომხდარ ფაქტს საკმაოდ ობიექტურ შეფასებას აძლევენ. ფევეზი ჩელების განცხადებით: „ორი წლის წინ აქ მუსლიმანი ქართველების სახელით ჩამოვიდა რამდენიმე ქართველი და აქაურებს დახმარება მოგვთხოვეს მეჩეთის აშენებისა და ყურანის სწავლების ორგანიზებაში... საუბარი იყო ქობულეთში მეჩეთის მშენებლობაზე... არ

მომეწონა ეს მოთხოვნა. თუ საჭიროა საქართველოში მეჩეთის აგება, ეს საქართველოს ფულით უნდა გაკეთდეს; ...რამდენადაც ვიცი, ადიგენის მინარეთის ფული ფოცხოვის მოლებმა შეაგროვეს... თურქეთშიც კი ვერავენ გააკეთებს მეჩეთსა თუ მინარეთს, მთავრობის ოფიციალური ნებართვა თუ არ გაიცა, თანაც ამ პროცედურას დიდი დრო უნდა... რატომ შენდება ახლა აჭარაში, ზოგადად საქართველოში, მაინცდამაინც ოსმალური სტილის მეჩეთები? რატომ არ ცდილობენ ქართველი მუსლიმები, რომ მეჩეთი თუ მინარეთი ააშენონ ქართული არქიტექტურით? აქ არის ძალის თავი დამარხული... საქართველომ თავს არ უნდა მოიხვიოს არც თურქეთის გავლენა და არც ისლამის თურქული თუ ირანული ვარიანტი. რამდენი ქართველიც საქართველოშია, ამდენივე ვართ თურქეთში მუსლიმანი ქართველები... რამდენიმე აჭარელი ეკომიგრანტის პრობლემა იოლი მოსაგვარებელია, მთავარი საფიქრებელი ამ 4 000 000 ეთნიკური ქართველის გადარჩენაა. ჩვენ სრული ასიმილაცია გვემუქრება... ჩვენ, მუსლიმანი ქართველები არ უნდა დაგვკარგოს საქართველო... ადიგენის მსგავსი პროვოკაციები ჩვენ გვაშორებს თქვენთან; ადიგენის მუსლიმები ვერ ხვდებიან, რომ მათი აგრესიული ქცევით ჩვენდამი ნდობაც დაეკარგებათ ქრისტიან ქართველებს, ეს კი ჩვენს ერთიანობას შეუშლის ხელს... რამდენადაც ვიცი, ქართველ ზოჯებს ხელფასს აზერბაიჯანის მუსლიმანური ცენტრი უხდის; წიგნებს, სამოსსა და სხვა მატერიალური ფასეულობებისათვის ფულს მუსლიმან ქართველებს თურქეთის სასულიერო ცენტრები აძლევენ; ჯამე, მედრესე და მინარეთიც არაქართული ფულით შენდება (რა თქმა უნდა, ამ ქვეყნების ხელისუფალთა ფარული მხარდაჭერით — თ. ი.). ასეთ პირობებში ისლამის მიმდევრები ქართულ სახელმწიფოს მოემსახურებიან?“ მისი აზრით, „აზერბაიჯანის, თურქეთისა თუ არაბეთის საგანმანათლებლო პროგრამები საქართველოს სახელმწიფოს ინტერესებზე ორიენტირებულნი ვერ იქნებიან. თურქეთში განათლების სისტემა ემსახურება თურქი ერის ჩამოყალიბებას.“

ერდოღან შენოლი დარწმუნებულია, რომ „სახელმწიფოს ნებართვის გარეშე მინარეთის აღმართვა და მისი დემონტაჟის შესახებ ხმაურის ატეხვაც პროვოკაციაა“. მას საქართველოს ხელისუფლებასთან გარკვეული კითხვებიც გააჩნია: „უნდა ვკითხოთ საქართველოს ხელისუფლებას, მუსლიმანების სახელით მოლაპარაკე ქართველები უცხოეთიდან რატომ იღებენ დიდ დაფინანსებას? საინტერესოა ისიც, რომ საქართველოში ყურადღებას არ აქცევენ

საქართველოს გარედან დაფინანსებული სექტების ანტისახელმწიფოებრივ საქმიანობას. აზერბაიჯანმა „მწვანე არ აუნთო“ ზოგიერთ მუსლიმანურ სექტას, საქართველოში კი თავისუფლად არიან და უნივერსიტეტებიც კი გახსნეს. გარდა ამისა, საქართველოში ძალიან ბევრი თურქული სკოლაა, თურქეთში კი ქართული დღემდე არ ისწავლება, ქართულ სკოლაზე ხომ ლაპარაკიც ზედმეტია... თურქეთში, კერძოდ, ფოსოვში შეგროვებული ფულით ნაყიდი მინარეთი წყლის მილის სახელით როგორ გავიდა ქართულ საბაჟოზე? როგორ აღიმართა ადიგენში? სად იყო ამ დროს ხელისუფლება?“

ქართველი ხალხის ისლამიზაციით თურქეთის არა მხოლოდ ხელისუფლება, არამედ უმაღლესი სასულიერო პირებიც რომ არიან დაინტერესებულნი, ეს იქიდანაც ჩანს, რომ მინარეთი მათი დაფინანსებითა და ინიციატივით იქნა შემოტანილი. არტანის მუფტის გალიფ აქანის განცხადებით: „40 სასულიერო პირთან ერთად გასული წლის დეკემბერში ახალციხეში ექსკურსიაზე იმყოფებოდა. მათ შეამჩნიეს, რომ მუსლიმი ქართველებით დასახლებულ სოფელ ჭელას მეჩეთს მინარეთი არ ჰქონდა... ახალციხეში 9 მუსლიმანური სოფელია. ამ სოფლებიდან მინარეთი მარტო სოფელ ჭელას მეჩეთს არ ჰქონდა. ეს საკითხი ჩვენ მოვაგვარეთ“, პატივცემულ მუფტის უნდა შევახსენოთ, რომ მუსლიმანი ქართველებით დასახლებული 9 სოფელი არა ახალციხის, არამედ ადიგენის რაიონშია და მინარეთი მხოლოდ ერთ სოფელშია.

2) არსებული მასალებიდან აშკარად ჩანს, რომ კერძო პირმა, ვინმე ჩოგაძემ შეისყიდა მიწის ნაკვეთი, ააგო ორსართულიანი სახლი ბელეტაჟზე და რამდენიმე წლის წინ გადმოსახლებულ ეკომიგრანტებს დაუთმო თუ მიაქირავა სალოცავად. სოფელში მაცხოვრებელ ქრისტიან ქართველებს, მიუხედავად იმისა, რომ მათ საკუთარი სალოცავი არ ჰქონდათ, პროტესტი არ გამოუთქვამთ ამ ფაქტზე. მეჩეთში მლოცველი მუსლიმები, როგორ ფიქრობთ, მათ რელიგიურ გრძნობებს არ აღიზიანებდა? მაგრამ ითმენდნენ, რადგან როგორც მუსლიმთა ინტერესების დამცველნი ბრძანებენ: „რელიგიური ტოლერანტობა უფრო მნიშვნელოვანია და უფრო დიდი საზოგადოებრივი სიკეთეა“, მაგრამ მოთმინებასაცა და ტოლერანტობასაც აქვს საზღვარი.

3) არამკითხე დამცველები როცა აცხადებენ, რომ „სიტუაცია კვლავ გამწვავდა მას შემდეგ, როდესაც შესაბამისმა სახელმწიფო სტრუქტურებმა ჩაატარეს სათანადო პროცედურები და გადაწყდა

მინარეთის სოფელში დაბრუნება. კერძოდ ამ გადაწყვეტილებას მოჰყვა ახალციხეში მოქალაქეთა ერთი ჯგუფის პროტესტი. აქციის მონაწილეებმა გადაკეტეს გზა და აცხადებდნენ, რომ არ დაუშვებენ მინარეთის დაბრუნებას“, იქნებ ოფიციალურად აეხსნათ მოსახლეობისთვის, რომელმაც „შესაბამისმა სახელმწიფო სტრუქტურებმა“ რის საფუძველზე მიიღო თურქეთიდან უკანონოდ წყლის მილის სახელით შემოტანილი მინარეთის სოფელში დაბრუნების თაობაზე ამგვარი გადაწყვეტილება და მოსახლეობაც გაგებით მოეკიდებოდა ამ ფაქტს. როდესაც მოსახლეობა ქუჩაში იყო გამოსული, მათ რატომ არ შეხვდა ამგვარი გადაწყვეტილების მიმღები „სახელმწიფო სტრუქტურის“ თუნდაც ერთი წარმომადგენელი და ხალხს არ გააცნო რეალური ვითარება?

4) „რელიგიური ტოლერანტობის საუკუნოვანი ტრადიციებით“ ამუნათებენ სამცხე-ჯავახეთის მოსახლეობას, მაგრამ მათი „სახელმწიფო სტრუქტურების“ მიერ მიღებული გადაწყვეტილება სრულიადაც არ არის ტოლერანტული. პირიქით, ამგვარი გადაწყვეტილებებით მკვიდრი მართლმადიდებელი და არა მხოლოდ მართლმადიდებელი, არამედ აქ მაცხოვრებელი ყველა ქრისტიანის რელიგიური გრძნობების იგნორირებას ახდენენ. ამას ვერ გრძნობენ თუ თვალს შეგნებულად ხუჭავენ?

5) სამართლიან აქციაში სასულიერო პირების მონაწილეობა და მათ მიერ გაკეთებული არა პოლიტიკური, არამედ სინამდვილეში აპოლიტიკური განცხადება, რომ „ისინი იძლევიან გარანტიას და მინარეთი არ აღიმართება“, საგანგაშო სულაც არ არის. საგანგაშო მათი ორანზროვანი განცხადებაა, რომლის მიხედვითაც მინარეთი „უკვე არსებული სხვა უძრავი ნივთის შემადგენელი ნაწილია“. იქნებ იქვე მიეცათ განმარტება, თუ რას გულისხმობენ „უკვე არსებულ სხვა უძრავ ნივთში“: ვილაც ჩოგაძის კერძო სახლს თუ წყლის მილის სახით შემოტანილ რკინის ასაწყობი კონსტრუქციის საკულტო სალოცავის ნაწილს; ეს თუ ასეა, შევახსენებთ, რომ **ისლამურ სამყაროში, კანონის დაცვით, მინარეთი არა კერძო სახლთან, არამედ მხოლოდ ოფიციალურ საკულტო სალოცავთან აღიმართება და ისიც არა ყველა სალოცავთან.**

6) მინარეთის აღდგენასთან დაკავშირებით საპატრიარქო მართლმადიდებელი მრევლის სამართლიან პროტესტს დაეთანხმა. ამავე დროს გაითვალისწინა მუსლიმი მოსახლეობის განწყობაც და საქართველოში მოქმედ მუსლიმთა სამმართველოსთან ერთობლივ

განცხადებაზე შეჯერდა. ამ შეთანხმების მიხედვით, მინარეთი დასაწყობდა ნეიტრალურ ტერიტორიაზე სახელმწიფო დაცვით, იქამდე, ვიდრე კანონით არ იქნებოდა განსაზღვრული რელიგიური ნაგებობების მიზანშეწონილობისა და მშენებლობის ნებართვის საკითხი.

ეს ინციდენტი არა საქართველოში ნაწვიმარზე სოკოებივით მომრავლებული სხვადასხვა რელიგიური უმცირეობისადმი, არამედ ტრადიციული ქართული მართლმადიდებლობისადმი „მთავრობის დისკრიმინაციული პოლიტიკის უკიდურესად შემამოფოთებელ სიმტომებად გვევლინება“. **თურქეთში კონსტიტუციით აკრძალულია სხვა რელიგიის პროპაგანდა და შესაბამისად მათი სალოცავების აგება.** საქართველოში კი რა ხდება?

თურქეთის არა მარტო სასულიერო, არამედ ოფიციალური ხელისუფლებაც ყოველ ღონეს ხმარობს ჩვენს ქვეყანაში პანისლამიზმის გასაძლიერებლად. საქართველოს მნიშვნელოვან და სასიცოცხლო ობიექტებს თურქი ე.წ. ბიზნესმენები განაგებენ, ყიდულობენ უძრავ ქონებას, მიწებს, ტყეებს და ა. შ. ზოგიერთ ქართველ პოლიტიკოსთა თუ საჯარო მოხელეთა ფარული თუ აშკარა მხარდაჭერით, თურქეთის საერო და სასულიერო მაღალჩინოსნების მხრიდან ქართველი მუსლიმების გადაბირების მიზნით მიმდინარეობს გაძლიერებული პროპაგანდა. ამ საქმისათვის საკმაოდ სოლიდურ თანხებსაც ხარჯავენ. ყოველივე ეს, არც მეტი, არც ნაკლები, ისლამისტთა მხრიდან აშკარა და ღია პროზელიტიზმია. ამ საკითხების ირგვლივ არასამთავრო ორგანიზაციების უმრავლესობას პირში წყალი აქვთ ჩაგუბებული. იქმნება შთაბეჭდილება, რომ საქართველოში მათი დიდი უმრავლესობა ქვეყნის გარეთ არსებული უცხო ძალების მიერ ქართული მართლმადიდებლობის (შესაბამისად ქართული ეროვნული მენტალიტეტისა და თვითმყოფადობის შენარჩუნების) წინააღმდეგ ბრძოლისათვის არის შექმნილი და მსუყვედ დაფინანსებული.

7) რაც შეეხება რელიგიურ შემწყნარებლობას, ის მხოლოდ წმინდა რელიგიური არ არის. იგი ამავე დროს სახელმწიფოს ერთ-ერთი ფუნდამენტური საყრდენია. რელიგიური შემწყნარებლობა ორმხრივი უნდა იყოს, თუ გვინდა, რომ მან დადებითი შედეგი მოგვცეს. სოფელ ჭელაში მომხდარ შემთხვევასთან დაკავშირებით, ზემოთ ნახსენები ორგანიზაციები და პარტიები მხოლოდ და მხოლოდ ქრისტიანებისგან მოითხოვენ შემწყნარებლობას სხვა რელიგიური მრწამსის მიმართ, მაგრამ არაფერს ამბობენ, რომ სხვა რელიგიური მრწამსის მქონეც ასეთივე შემწყნარებელი უნდა იყოს

იქ მაცხოვრებელი ქრისტიანების მიმართ და თავისი რელიგიური რიტუალებით არ უნდა აღიზიანებდეს მათ რელიგიურ გრძნობებს.

8) ამ პატარა, რაღაც 40 კომლიან სოფელში ოფიციალურად, სახლის გვერდით 24 მეტრი სიმაღლის მინარეთის აღმართვა, ხმის გამაძლიერებელი დინამიკებით, ვეჭვობთ, მხოლოდ სოფელში მცხოვრები მუსლიმებისთვის იყო გათვლილი. მას სხვა, უფრო შორსგამიზნული, დატვირთვა გააჩნია. ამას გვაფიქრებინებს, მინარეთის კანონიერ დემონტაჟთან დაკავშირებით, ნაციონალების „ლოცვა-კურთხევით“ საქართველოში „მოღვაწე“ ლიბანელი ბიზნესმენის ფადი ასლის მუქარის ტონით გაკეთებული განცხადება: „ჩემს ძვირფას ქართველებს შევანსენებ, რომ საქართველოში განხორციელებული ინვესტიციების უმრავლესობა ისლამური ქვეყნებიდანაა. ეს ქრონიკული ისლამოფობია უკუპროდუქტიულია. ქვეყანას ეს გაცილებით ძვირი დაუჯდება, ვიდრე ეკონომიკური მდგომარეობის გაუარესება“.

იგი შეგნებულად თვალს ხუჭავს იმ ფაქტზე, რომ საქართველოში ასეულობით (გაეროს ოფიციალური მონაცემებით — 240) მუსლიმანური სალოცავი მოქმედებს, თბილისში მართლმადიდებლური ეკლესიის გვერდით მდგარ მეჩეთში ყოველგვარი ხელის შეშლის გარეშე მუსლიმანები წყნარად და მშვიდად ატარებენ თავიანთ რელიგიურ რიტუალებს. მაგრამ იმის გამო, რომ სოფელ ჭელაში უკანონოდ აღმართული მინარეთის კანონიერი დემონტაჟი განხორციელდა, აღშფოთებული ლიბანელი ინვესტორი ქართველებს ქრონიკულ ისლამოფობებს უწოდებს. მისი ამგვარი ქმედება, არც მეტი, არც ნაკლები, პირდაპირი და უხეში ჩარევაა ჩვენი ქვეყნის შიდა რელიგიურ თუ პოლიტიკურ საქმეებში. ზოგიერთმა პოლიტიკურმა პარტიამ და არასამთავრობო ორგანიზაციამ უნდა იცოდეს, რომ ქართულ მართლმადიდებელ ეკლესიას, გარკვეულ სიტუაციებში, ნამდვილად აქვს უფლება და ვალდებულება იტვირთოს სახელმწიფო ფუნქციები; ვიღაც ფადი ასლის კი, ნამდვილად არ აქვს უფლება მუქართა და თითის ქნევით ჩვენი ქვეყნის რელიგიურ თუ პოლიტიკურ საქმეებში ჩარევისა.

9) ხალხში ვრცელდება ინფორმაცია, რომ თითქოს ეს ყველაფერი ნაციონალებმა დაგეგმეს და განახორციელეს. დავუშვათ ეს მართლაც ასეა, მაგრამ 2012 წლის ოქტომბრის საპარლამენტო არჩევნების შემდეგ როგორ, რა საბუთით მოხდა ამ მინარეთის საბაჟოზე გადმოტანა, მაშინ როდესაც საქართველოში მეჩეთებისა და, მით უმეტეს, მინარეთების აშენების შესახებ კანონი არ არსებობს. სად იყო ამ დროს სახელმწიფო უშიშროება და სახელმწიფო უშიშ-

როების დეპარტამენტი თავისი პირწავარდნილი ანტიეროვნული, ანტისახელმწიფოებრივი ხედვის მქონე (ამჟამად უკვე ყოფილი) მდივანით? გარდა ამისა, მინარეთი თვენახევრის წინ იქნა აღმართული და იგი უშიშროების თუ კონტრაზვერვის თანამშრომლებმა, ნემსი ხომ არ იყო, რომ ვერ შეამჩნიეს, თუ შეგნებულად თვალი დახუჭეს? ამ საკითხთან დაკავშირებით საგანგაშოა სახელმწიფო უშიშროების საბჭოს და მისადმი დაქვემდებარებული სტრუქტურების ღუმილი. შეიძლება ითქვას, ეს სახელმწიფო ღალატის ტოლფასია და ამაზე უნდა დავარისხოთ ზარები.

10) ამ და სხვა მომხდარი ფაქტებიდან გამომდინარე, დღის წესრიგში უნდა დადგეს „რელიგიურ უმცირესობათა შესახებ“ ცოტა ხნის წინ მიღებული კანონის გადახედვისა და მასთან დაკავშირებით რეფერენდუმის ჩატარების საკითხი, რადგან ასეთ მტკივნეულ საკითხზე დადგენილებისა თუ კანონის მიღებისას, პირველ ყოვლისა, ხალხის ნება უნდა იყოს გათვალისწინებული.

11) საყოველთაოდ ცნობილია, რომ ქვეყნის ერთიანობას განაპირობებს ძლიერი ეკონომიკური ბაზა და სახელმწიფოებრივი ხედვის ეროვნული იდეოლოგია. ეს ორი საყრდენი თუ მოიკოჭლებს, მაშინ ასპარეზზე გამოდის მრავალსაუკუნოვანი (ქართულ სინამდვილეში ეროვნულობასთან გაიგივებული) სარწმუნოება. დღეს საქართველოში არც ძლიერი ეკონომიკური ბაზა და არც სახელმწიფოებრივი ხედვის ეროვნული იდეოლოგია არსებობს, ორივე შეგნებულად ჩაჩეხეს და დაასამარეს; დარჩა მხოლოდ ეროვნული სარწმუნოება, რომელიც ასეთ მძიმე სიტუაციაში ვალდებულია თავის თავზე აიღოს ქვეყნის ერთიანობის შენარჩუნებისა და გადარჩენის მისია (რაც არაერთხელ მომხდარა წარსულში).

12) ყველა ევროპელ მრჩეველს, ადგილობრივ სამთავრობო პარტიასა თუ არასამთავრობო ორგანიზაციას შევანსენებთ, რომ თუ მართლმადიდებლებს არ აქვთ უფლება სათანადო ნებართვის გარეშე ეკლესიის აგების ან რესტავრაციის ჩატარებისა, მუსლიმებს რატომ უნდა ჰქონდეთ მეჩეთის ან მინარეთის აგების უფლება? გარდა ამისა, როდესაც ფერიის მთაზე სააკაშვილის ხელისუფლებამ მშენებლობის ნებართვის არქონის გამო მშენებარე სამონასტრო კომპლექსი ტრაქტორებით გადათხარა და დაანგრია, მაშინ სად იყვნენ ეს არასამთავრობო ორგანიზაციები თუ პოლიტიკური პარტიები, რატომ არ ამოიღეს ხმა?

13) მინარეთის აღდგენის მომხრეებს შევანსენებთ, რომ ასეთი რამ

ქვეყნის ხელისუფლებისა და სახელმწიფო სტრუქტურების გვერდის ავლით არც ერთ ევროპულ სახელმწიფოში არ ხდება. გერმანიაში ორ მილიონზე მეტი მუსლიმანი გერმანიის მოქალაქეა, ასევე ინგლისში, საფრანგეთში და სხვა ქვეყნებში, აბა სცადონ და ისე მოიქცენ, როგორც ჩვენთან იქცევიან, — რა რეაგირება იქნება შესაბამისი სტრუქტურების მხრიდან, თუნდაც ძალის გამოყენების თვალსაზრისით.

საქართველოში მუსლიმ სუნიტთა ჯერჯერობით სუსტი თემი არსებობს. დღეისთვის თურქეთის სპეცსამსახურები მისი გაძლიერებისთვის დაუფარავად ყოველ ღონეს ხმარობენ. იქნებ ამასთან დაკავშირებით ხდება დროდადრო საქართველოში ე. წ. თურქი მესხების დაბრუნების საკითხის გააქტიურება, რომელთა უდიდესი ნაწილი დაჟინებით მხოლოდ და მხოლოდ თურქეთის მოსახლურე სამცხე-ჯავახეთში ჩასახლებას მოითხოვს. არსებობს საფუძვლიანი ეჭვი, რომ მათ ზურგს უკან უცხო ქვეყნის სპეცსამსახური დგას, რომლის მიზანიც საქართველოში პანისლამიზმის გაძლიერებაა.

გარდა ამისა, მეტად დამაფიქრებელია თურქეთის გარკვეული წრეების განცხადება იმის შესახებ, რომ საქართველოში „ისტორიის მანძილზე პირველად შეიქმნა ისეთი რეალობა, როდესაც შესაძლებელი გახდა საქართველოს პარლამენტში მუსლიმი პარლამენტარების მოხვედრა და ქვეყნის სათავეში მუსლიმი ხელისუფლების მოსვლა“. ეს როცა განაცხადი არ გახლავთ. მას გარკვეული რეალური საფუძველი აქვს. თურქეთს თავისი ფუნდამენტური ინტერესები ყოველთვის ჰქონდა და დღესაც აქვს საქართველოს მიმართ და მის განხორციელებას ძირითადად ეკონომიკური საშუალებებით აპირებს. ამის შესახებ დაუფარავად განაცხადა დღევანდელმა საგარეო საქმეთა მინისტრმა დავიდ ოღლუმ.

14) იქნებ როგორმე აგვიხსნათ, რატომ ხდება, რომ ისეთ ქვეყანაში, რომელსაც რამდენიმე ათასწლოვანი განუმეორებელი კულტურა და ტრადიციები გააჩნია, ამ ბოლო დროს ქართული ტელევიზიის ყველა არხზე 24 საათის განმავლობაში მხოლოდ თურქული ფილმების სერიალების ჩვენება მიმდინარეობს, რომლებიც მხოლოდ და მხოლოდ თურქეთის სახელმწიფო იდეალების, თურქული ტრადიციებისა და ცხოვრების წესების გაძლიერებულ პროპაგანდას წარმოადგენს? ამ ფონზე საქართველოს არც ადრინდელ და არც ამჟამინდელ ხელისუფლებას არ გააჩნია ამგვარი საფრთხისაგან საკუთარი ქვეყნის დაცვის სურვილი; პირიქით, ისინი როგორც წარსულში, ისე დღესაც ხელს უწყობენ თურქულ დემოგრაფიულ ექსპანსიას.

15) ძალიან საეჭვოდ გამოიყურება საქართველოს ყოფილი პრეზიდენტის მიერ ათასობით თურქისთვის უცბად და გულუხვად საქართველოს მოქალაქეობის მინიჭება. აღარაფერს ვამბობთ სხვა ქალაქებსა თუ დასახლებულ პუნქტებზე, მხოლოდ ბათუმში დღეისთვის უკვე ათეული ათასობით საქართველოს მოქალაქეობა მიღებული თურქი ცხოვრობს, რომლებსაც მყარად დამკვიდრებისთვის თურქეთის ხელისუფლება მატერიალურად უხვად ეხმარება. ეჭვს გარეშე შეიძლება ითქვას, როდესაც საქართველოში თურქი მოსახლეობის რაოდენობა კრიტიკულ ზღვარს მიაღწევს, მათი მხრიდან არც აგრესია იქნება გამორიცხული.

16) პარლამენტარი სერგო რატიანი მ. სააკაშვილის ამ ნაბიჯს დიდ მიღწევად თვლის და პრესის ფურცლებიდან ხალხს მოძღვრავს: „მნიშვნელოვანია, როდესაც საქართველოს მოქალაქეობის ქონის სურვილი უჩნდებათ იმ ადამიანებს, ვისთვისაც საქართველო წინაპრების სამშობლოა, რომლებსაც აქვთ საქართველოს მიმართ გარკვეული კულტურული იდენტურობა. ამასთან, აქვთ საქართველოში საქმიანი ურთიერთობები. სამწუხაროა, რომ დღეს გვიწევს ახსნა, თუ რა მნიშვნელობა აქვს ამ პირების დამოკიდებულებას ქართული სახელმწიფოს მიმართ. სხვას რომ თავი დავანებოთ, ეს ხალხი თამაშობს უმნიშვნელოვანეს როლს ჩვენი კულტურისა და ენის პოპულარიზაციის, კულტურათაშორისი ურთიერთგაგებისა და დიალოგის კიდევ უფრო განვითარების საქმეში“.

ბ-ნ ს. რატიანს შევანხსენებთ, რომ „იმ ადამიანების“ წინაპრების სამშობლო თურქეთის მიერ მიტაცებული ის ქართული მიწაა, სადაც დღემდე ცხოვრობენ, სადაც მათ ქართულ, მართლაც მშობლიურ ენაზე არა თუ სახელმწიფო, არამედ კერძო დაფინანსებითაც კი ერთი კერძო დაწყებითი ოთხკლასიანი სკოლაც არ გააჩნიათ. აქედან გამომდინარე, რომელი ჩვენი ენის პოპულარიზაციაზეა ლაპარაკი? მათ გარკვეული კულტურული იდენტურობა და საქმიანი ურთიერთობა არა აქვს, დღევანდელი საქართველოს ტერიტორიაზე, არამედ იქ, ძირძველ ქართულ მიწაზე, მართლაც თავიანთ მამა-პაპურ საცხოვრისზე, უნდა გამოავლინონ და გამოხატონ. მხოლოდ ამგვარი ქმედებით შეიძლება კულტურული თუ სხვა სახის ორმხრივი თანამშრომლობა.

რაც შეეხება „საქმიანი ურთიერთობას“, ეს ურთიერთობა თურქეთის ინტერესებიდან გამომდინარე მხოლოდ ცალმხრივია და, ზოგიერთი ჩვენი არაეროვნული ვაიბიზნესმენის ხელშეწყობით, მხოლოდ

და მხოლოდ საქართველოში თურქეთის ეკონომიკური და რელიგიური ექსპანსიის გაძლიერებას ემსახურება.

ყოველივე ამასთან აშკარად შეინიშნება ენობრივი ექსპანსიაც. ამის დასტურია დღეისათვის არა მარტო დედაქალაქის ქუჩებში, არამედ რეგიონებშიც, განსაკუთრებით კი ცენტრალურ მაგისტრალურ სატრანსპორტო გზების გაყოლებით, მეტისმეტად თვალში საცემი მხოლოდ და მხოლოდ თურქულენოვანი რეკლამები და წარწერები. ასეთ ვითარებას მსოფლიოს ვერც ერთ ქვეყანაში, თვით თურქეთშიც კი, რომელსაც კეთილისმყოფელად აცხადებს ჩვენი ხელისუფლება, ვერ ნახავთ.

მინარეთის დასაწყობების შემდეგ სიტუაცია განეიტრადა და მოსახლეობაც დაშვიდდა. დღევანდელი ხელისუფლების მესვეურთ, კონკრეტულად, თავისი ნებით წასული, უკვე ყოფილი პრემიერ-მინისტრი, იმის ნაცვლად, რომ სოფელ ჭვალაში მინარეთის შემოტანისა და აღდგენის, თუ ბათუმში მეჩეთის მშენებლობის კანონიერების დადგენის მიზნით კომპეტენტური კომისია შეექმნა, ქართველი მოსახლეობის დიდი ნაწილისა და ქართული ეკლესიის ხელმძღვანელობის გვერდის ავლით ოქტომბერში მუსლიმ სასულიერო პირებს შეხვდა და ეს მტკივნეული საკითხი ერთპიროვნულად მათ სასარგებლოდ გადაწყვეტა.

აღნიშნული შეხვედრის შედეგამაც არ დააყოვნა. მიმდინარე წლის 27 ნოემბერს გვიან ღამით, ასეულობით პოლიციელის გა-

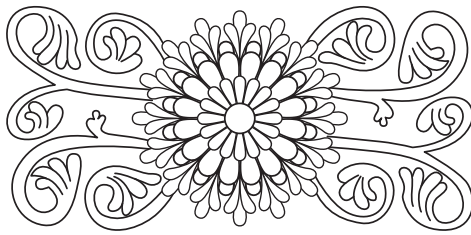

პოლიციის კორდონი ჩოგოდის სახლის წინ
ხელახლა აღმართულ მინარეთთან.

ძლიერებული ესკორტისა და ზოგიერთი ვაიპარლამენტარის თანხლებით მინარეთის რკინის კონსტრუქცია კვლავ სოფელ ჭვალაში დააბრუნეს და უკანონო, ე. წ. მეჩეთის, ოფიციალურად კი, ვილაც ჩოგადის კერძო სახლის, გვერდით ზარ-ზეიმით აღმართეს. ამ ფაქტთან დაკავშირებით ადგილობრივი მოსახლეობის სამართლიანი პროტესტი კი, დარჩა „ზმად მლაღადებელისა უდაბნოსა შინა“.

რაც შეეხება ე. წ. დემოკრატიულ ევროპას, იქ სალოცავი მეჩეთის მშენებლობას, მით უმეტეს, მინარეთის მიშენების უფლებას ყველანაირად ზღუდავენ, რადგან მინარეთი უკვე პოლიტიკური დატვირთვის მატარებელი გახდა და მიანიშნებს მუსლიმური სარწმუნოების დომინანტობაზე (ამის ნათელი დასტურია, ამ ბოლო წლებში თურქეთში ყველა მეჩეთთან მინარეთის აუცილებლად მიშენების ფაქტი).

ამრიგად, ეროვნული თვითმყოფადობის წაშლის მიზნით, წარსულშიცა და დღესაც, გლობალისტთა მესვეურები ცდილობენ, საქართველოში ქართულ მართლმადიდებელ ეკლესიას დაუპირისპირონ არა მხოლოდ მათი ფინანსური დახმარებით მომრავლებული რელიგიური სექტები, არამედ ისეთი ფუნდამენტური სარწმუნოება, როგორცაა ისლამი. მაგრამ მათ „ავიწყდებათ“ ერთი რამ, კერძოდ: დღეს მუსლიმანური ქვეყნები აღარ არიან გასული საუკუნის 60-იანი წლების თვითმეგნების მატარებელი. დღეისთვის ისინი ყველა საშუალებით (მათ შორის რელიგიის გამოყენებითაც) არა გლობალიზაციის, არამედ თავიანთი ეროვნული სახელმწიფოებრიობის დამოუკიდებლობისა და გაფართოება-განმტკიცებისთვის იბრძვიან. აქედან გამომდინარე, თურქეთის მთავრობის ხელშეწყობით ფარულად შემოტანილი და „მსოფლიო დონის“ ქართველ გლობალისტთა ჩუმი „ლოცვა-კურთხევით“ ერთ ღამეში დამონტაჟებული მინარეთი — ეს არის არა მარტო საქართველოში თურქული ისლამიზაციის გავრცელება-განმტკიცების, არამედ ჩვენი ქვეყნის დეზინტეგრაციის მცდელობაც.

გამუშაა ცუხიშვილი

აბასთუმანი – სამკურნალო ოაზისი

წინამდებარე ნაშრომის მიზანია ისტორიული ოძრკეს, იგივე ოცხეს, თანამედროვე აბასთუმნის წარსულისა და დღევანდლობის შესწავლა.

„ქართლის ამბავის“ აღწერისას ლეონტი მროველი ბრძანებს: „ხოლო შვილთა შორის მცხეთოსისათა გამოჩნდეს სამნი გმირნი სახელოვანნი, რომელთა სახელები ესე არს: პირველსა უფლოს, და შემდგომსა ოძრკოს, და მესამესა ჯავახოს. განუყო მათ ქუეყანა და ნათესავი მათი ყოველი. ოძრკოს მისცა ტასისკართან ვიდრე ზღუამდე სპერისა, ქუეყანა კლდოვან. ამან ოძრკოს აღაშენა ორნი ციხე ქალაქნი: ოძრკე და თუხარისი.“¹ ეს ის ოძრკოსია, რომლის მამა იყო „მცხეთოს, უგმირე ძმათა მისთა“ და რომელიც დაემკვიდრა „საყოფელთა მამისა მათისა ქართლოსისა.“

როდესაც ძღვევამოსილმა ალექსანდრე მაკედონელმა დაიპყრო მრავალი ქვეყანა, მოადგა „ქუეყანასა ქართლისასა და პოვნა ციხე-ქალაქნი ესე ძლიერნი შუა-ქართლ: წუნდა, ხერთვისი მტკურისა, ოძრკე მოკიდებული კლდესა დადოსსა, თუხარისი მდინარესა ზედა სპერისასა, რომელსა ჰქვან ჭოროხი...“² არსებობს გადმოცემა: როცა მაკედონელი ოძრკეს სტუმრობდა, მხედართმთავარიცა და ჯარისკაცებიც ადგილობრივი მინერალური წყლებით მკურნალობდნენ, რომლებმაც შემდგომ სახელი განუთქვა ოძრკეს, ანუ იგივე აბასთუმანს.

იბერიის პირველმა მეფემ ფარნავაზმა (ძვ.წ. IV-III სს.) მოიპოვა სრული უფლება დამსახურებულად „ებატონა ყოველსა იბერიასა ზედა“, რომელიც „უშიშ იქმნა ყოველთა მტერთა ზედა თვისთაგან“

¹ ქართლის ცხოვრება, ლეონტი მროველი, ცხოვრება ქართველთა მეფეთა, თბ., 1955, გვ. 9. ტექსტი დადგენილი ყველა ძირითადი ხელნაწერის მიხედვით ს. ვაუხიშვილის მიერ.

² იქვე, გვ. 17.

და „განამრავლნა ყოველი მკედარნი ქართლოსიანნი“, რის შემდეგაც „განაწესნა ერისთავნი რვანი და სპასპეტი.“ ამ რვათაგან ერთ-ერთი გაგზავნა „ოძრკეს ერისთავად, და მისცა ტასისკართან, ვიდრე არისიანთამდის, ნოსტის თავითგან ზღუამდის, რომელ არს სამცხე და აჭარა.“³ ტასისკარი, ანუ თანამედროვე ტაშისკარი მდებარეობს ხაშურის რაიონში, ქვიშხეთის თემში, ლიხის ქედის აღმოსავლეთ კალთაზე, ხოლო არისიანის ქედი, იგივე არსიანი მდინარეების — ჭოროხისა და მტკვრის წყალგამყოფია.

ოძრკეს ერისთავი გამორჩეული და აღიარებული მმართველი იყო იბერიის მეფის კარზე და მის სახელს ქართველი მემატიანენი მრავალგზის ახსენებენ. ასევე დოკუმენტურად საბუთდება, რომ ოძრკეში ნამდვილად იყო მეფეთმეფე თამარის რეზიდენცია, ციხე და ხიდი, რაც ასევე მის უაღრესად დიდ მნიშვნელობაზე მიუთითებს.

დროთა სიახვემ და გარკვეულმა დაძაბულმა ვითარებამ ისტორიული ოცკე, ანუ ოძრკე დროებით მოსწყვიტა დედამამშობლოს და თურქეთის ხელში აღმოჩნდა, რამაც უაღრესად უარყოფითი და ტრაგიკული მოვლენები გამოიწვია. აბასთუმანის, ისე როგორც მთელი სამცხე-ჯავახეთის პრობლემა ვინ იცის როდის მოგვარდებოდა, რომ არა ადრიანოპოლის (თანამედროვე ქალაქი ედერნე მდებარეობს თურქეთის ჩრდილო-დასავლეთში) ცნობილი ზავი, რომელიც გაფორმდა 1829 წლის 2(15) სექტემბერს. მისი ძალით, თურქეთი აღიარებდა საქართველოს რუსეთის ხელში გადასვლას. ამ პერიოდიდან ოძრკე აღარ იხსენიება წყაროებში და მას ჩაენაცვლა აბასთუმანი. აკად. ვახტანგ ბერიძის აზრით, „სახელი აბასთუმანი ოძრკემ XIX საუკუნეში მიიღო მეზობლად მდებარე სოფლისგან; თვით ოძრკე დაცარიელებული იყო, მისი სახელი ახალმა ხელისუფლებამ, ალბათ, რიგიანად არ იცოდა და გამოიყენეს უახლოესი „ცოცხალი“ სოფლის სახელი.“⁴

ვახუშტის „ქართლის ცხოვრებაში“ პირველად შემოაქვს ცნობები ოძრკეს სამკურნალო ცხელი წყლების შესახებ, რომლებმაც შემდეგ აბასთუმანს სახელი გაუთქვეს.

რაც შეეხება აბასთუმნის წარსულის დიდებულ ნაშთებს, გარდა თამარის ხიდისა და თამარის ციხისა, ციხის გალავანშივე დგას უგუმბათო ეკლესია, „რომელსაც მიუხედავად საფუძვლიანი გადაკეთებისა შერჩენია: დიდი მოჩუქურთმებული ჯვარი და ჩუქურთ-

³ იქვე, გვ.24.

⁴ ვ. ბერიძე, სამცხის ხუროთმოძღვრული ძეგლები, თბ., 1970, გვ. 87.

მიანი არშეიბით შემკული სარკმელები დასავლეთის ფასადზე. ეს ჩუქურთმები შესაძლოა XIV საუკუნისა იყოს. ხოლო შუა აბასთუმანში დგას ახალი ეკლესია „ახალ ზარზმად“ წოდებული, აგებული რუსეთის ტახტის მემკვიდრის გიორგის სურვილით. ამ ეკლესიაში საინტერესოა კედლის მხატვრობა, რომელიც შესრულებულია ცნობილი რუსი მხატვრის მ. ნესტეროვის მიერ 1899-1904 წლებში.“⁵

ქვეყანაში არსებული საყოველთაო განუკითხაობის პირობებში, 1919 წლის იანვარში, თურქი ასკერების ბანდებმა ბარბაროსულად დააყარა აბასთუმანი და მისი მოსახლეობა. პირველი რესპუბლიკის მთავრობის სახელზე გაგზავნილ დეპეშაში ვკითხულობთ: „ცულობით დაჩეხეს ტაძრების კარები, ოჯახებში ჩახოცეს უამრავი ადამიანი, გაიტანეს 5 ფუთამდე ვერცხლის განძეულობა, ასევე 500 000 მანეთის ძვირფასეულობა. მოაოხრეს ყველაფერი, გაიტაცეს ყველა სამეურნეო იარაღი, სურსათ-სანოვაგე, ლოგინი, ტანსაცმელი.“⁶

აბასთუმანში, მოგვიანებით აგებულ შენობებთან დაკავშირებით ვკითხულობთ: „შენობათა მესამე ჯგუფს მიეკუთვნება XIX-XX საუკუნეებში აგებული თვალსაჩინო არქიტექტურული ნაგებობები: „არაზინდო“, „აღობილი“, „ცისარტყელა“, „ვარძია“, „ხეკარი“, რუსეთის პრინცის, — გიორგის საზაფხულო (ამჟამად დედათა მონასტერი) და საზამთრო (ახლანდელი სანატორიუმი „მესხეთი“) სასახლეები, ფოსტის შენობა, პრინცის ექიმის სახლი“ და სხვ.“⁷

აბასთუმანში აღმოჩენილი ჯვრის კვარცხლბეკის ფრაგმენტები გვამცნობს ქართველთა ერისთავის მამფალ არშუშა პატრიკიოსის შესახებ. მისი ასომთავრული წარწერის შესახებ მოკლე, მაგრამ მეტად საინტერესო ვარაუდი გამოთქვა თ. ბარნაველი: „პალეოგრაფიული ხასიათით აბასთუმნის წარწერის შესრულება შეიძლება ვივარაუდოთ VI-VII საუკუნებს შორის, ე.ი. იუსტინიანე I დროს.“⁸

არშუშა რომ ნამდვილად იყო ქართლის ერისმთავარი 687-700 წლებში, ეს უდავოა, ამ ცნობას ადასტურებს აბასთუმნის ეკლესიის ჯვრის კვარცხლბეკის წარწერაც. მიუხედავად იმისა, რომ მეცნიერთა შორის დავა დღემდე გრძელდება, ფაქტი ფაქტად რჩება: აბას-

⁵ იქვე, გვ. 84.

⁶ სეა, ფ. 1448. ანაწ. 1.

⁷ საქართველოს ისტორიისა და ძველთა დაცვის დეპარტამენტის წელიწადური, ნ. თათარაშვილი, არქიტექტურული ძეგლის სტატუსი, თბ. 2002-2003, №6-7, გვ. 36.

⁸ საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის მაცნე, თ. ბარნაველი, აბასთუმნის ერთი წარწერის შესახებ, თბ., 1969, №5, გვ. 142.

თუმანში (ოძრკეში) ჯერ კიდევ V-VII საუკუნეებში მდგარა ქრისტიანული ტაძარი.

აბასთუმნის სამკურნალო მინერალური წყლები

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ვახუშტი გვაწვდის ცნობებს ოძრკეს ცხელი წყლების შესახებ. აბასთუმანში „გველების წყარო“ იყო ერთადერთი ადგილი, სადაც მოწყობილი ყოფილა აუზები მსურველთათვის. შესაბამისად, ახალციხეში დამკვიდრებულმა რუსეთის სამხედრო ყაზარმის ადმინისტრაციამ ითავა აბასთუმნის სამკურნალო წყლების მოვლა-პატრონობა და მისი თვისებების მეცნიერული შესწავლა.

რუსი მეკვლევი პ. კოვალენსკი წერს: „1830 წლიდან რუსეთის სამხედრო ექიმები და ქიმიკოსები თანდათან ეცნობოდნენ აბასთუმნის ჰავას და წყლებს. 1832 წელს პირველი ცდა ჩაატარა ქიმიის მაგისტრმა გომბლატმა და მისით კმაყოფილი დარჩა, ხოლო 1838 წელს მინერალოგიის სპეციალისტმა ვილემსმა ჩაატარა წყლების პირველი სრული ანალიზი და სწორედ ამ პერიოდთან დაიწყო აბასთუმნის წყლების ათვისების ისტორია.“⁹

1832 წელს აბასთუმანში სხვადასხვა დროით გაიგზავნა სამხედრო გარნიზონის ჯარისკაცები, რომელთაც ჰქონდათ ქრონიკული, მწვავე და მძიმე დაავადებები. როგორც შემდგომმა გამოკვლევებმა ცხადყო, მათზე დადებითად იმოქმედა მინერალურმა ცხელმა წყლებმა და უმრავლესობა გამოჯანმრთელდა. ახალციხის სამხედრო გარნიზონთან არსებული ლაზარეთის ექიმებმა (ე. გომბლატის თაოსნობით) სთხოვეს ხელმძღვანელობას, წერილობით მიემართათ კავკასიის მთავარმმართველის, ბარონ გრიგოლ როზენისათვის, რათა აბასთუმნის სამკურნალო წყლების ტერიტორია სამეთვალყურეოდ გადასცემოდა ახალციხის ლაზარეთს. წერილმა მართლაც მიაღწია როზენამდე და შესაბამისი დასტურიც გაიცა, მაგრამ, გარკვეული ხელშეშლელი გარემოებების გამო, 1843 წლამდე აღნიშნული საკითხი ადგილიდან არ დაძრულა.

ნელნელა და ეტაპობრივად შენდებოდა აბასთუმნის ცხელი წყლების ირგვლივ სააბაზანე შენობები, სახლები და ვითარდებოდა ინფრასტრუქტურა.

1853 წლის ყირიმის ომის დროს, რომელიც გარკვეული დროის

⁹ П. Коваленский, Абастуман. Москва, 1881, გვ. 21.

განმავლობაში ახალციხესთან (კავკასიის ფრონტი) მიმდინარეობდა და რომელსაც ხელმძღვანელობდა თავადი ივანე ანდრონიკაშვილი. ქართველთა 5 000 მეომრისგან შემდგარმა ლაშქარმა დაამარცხა ალი-ფაშას 20 000 ჯარისკაცი, რის შემდეგაც აბასთუმნის გავლით (და გზადაგზა შეკრებილი) 10 000 მეომრით მდინარე ჩოლოქთან გაანადგურა სელიმ-ფაშას 30 000 ჯარისკაცისაგან შემდგარი არმია. საბრძოლო მოქმედებები აბასთუმანშიც მიმდინარეობდა, რასაც მოჰყვა ჯერ კიდევ მოუმაგრებელი აბასთუმნის განადგურება. „მე ვნახე პატარა აბასთუმანი ბარბაროსულად აკლებული, უკარებოდ, უფანჯროდ, უვანებოდ, წლობით შექმნილი აბასთუმანი გაპარტახებული, ყოველივე სიცოცხლემოკლებული“, — წერდა სამხედრო ექიმი ი. პრისელკოვი.¹⁰

აბასთუმნის გამოცოცხლება 1865 წლიდან დაიწყო. 1869 წელს აბასთუმანმა თავი დააღწია სამხედრო მმართველობას და გადავიდა სამოქალაქო სექტორის ხელში. ამ საქმის ინიციატორი და სულის ჩამდგმელი იყო სამხედრო ექიმი ა. რემერტი. ეს ის რემერტია, რომელის თაოსნობით 1873 წელს თბილისში გაიხსნა სამშობიარო სახლი. როდესაც ბორჯომის ხეობა მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვს გადაეცა, მისი გადაწყვეტილებით ბორჯომის განვითარება სწორედ ა. რემერტს დაევადა. რომელმაც თავდაუზოგავი და ფასდაუდებელი წვლილი შეიტანა მის აყვავებაში.

რემერტი აბასთუმანშივე მასპინძლობდა რუსეთის საიმპერატორო კარის მაღალი რანგის მოხელეებს და თავად მეფეს, მის მეუღლესა და შვილებს. შემდეგ, თავად იმპერატორის განკარგულებით გადაყვანილ იქნა რუსეთში და დაინიშნა მთავარ სამხედრო ექიმად. მაგრამ სიცოცხლის ბოლო წლებში დიდი სურვილი აიხდინა და აბასთუმანში დაბრუნდა, სადაც გარდაიცვალა 1902 წელს. თანახმად ანდერძისა, ქართველ-კათოლიკეთა სასაფლაოზე დაკრძალეს.

რემერტის შემდეგ აბასთუმნის აღორძინებას სათავეში ჩაუდგა ექიმი ი. გოპაძე, რომელმაც მეორე სიცოცხლე შთაბერა რემერტის დაწყებულ საშვილიშვილო საქმეს. „ღმერთს მადლობა უნდა შევწიროთ, რომ უუფროსო პირობებში უფროსობას სწევს ექ. გოპაძე. მას უყვარს აბასთუმანი. ის იქ არ არის დაბადებული, მაგრამ იქ გაიზარდა, მან მთელი თავისი ახალგაზრდობის წლები მიუძღვნა საყვარელ საქმეს და აბასთუმანს. ეს არის კურორტი უპოლიციო, უმთავრობო, მუნიციპალიტეტის გარეშე, წესრიგიანი და საუცხოოთ

¹⁰ კავკასიის არქეოლოგიური აქტები, 1866, ტ. 1.

მოწყობილი. ყველაფერი ეს გოპაძის დამსხაურებაა.“¹¹

აბასთუმნის მაკურნებელი ჰავა

აბასთუმანი არის საშუალო მთის კლიმატური და ბალნეოლოგიური კურორტი. მდებარეობს ზღვის დონიდან 1260-1340 მ. სიმაღლეზე. ჰავა — სუბტროპიკული მშრალი, ზამთარი — ზომიერად თბილი, თოვლიანი, იანვრის თვის საშუალო ტემპერატურა უდრის +7°C.

1920-იანი წლებიდან თანდათან გამოიკვეთა აბასთუმნის ეტაპობრივი განვითარების გენერალური გეგმა, რომელმაც ასახვა პპოვა მომდევნო ათწლეულებში. აბასთუმანი რომ იმთავითვე უმნიშვნელოვანესი სამკურნალო ოაზისი იყო, ეს ეჭვს არ იწვევდა, მაგრამ მაღალტექნოლოგიური კვლევები აუცილებელი პირობა იყო იმისათვის, რომ დადგენილიყო მისი კლიმატის, მთის, წყლებისა და ჰავის დადებითი თვისებები, რაც საკმაოდ შრომატევადსა და საპასუხისმგებლო საქმეს წარმოადგენდა.

„აბასთუმანში როდესაც შედიხარ, წამსვე იგრძნობ ჰაერის სისუფთავეს, მზის სხივების სიძლიერეს და დაზიანებული ფილტვები იწყებენ თავისუფლად სუნთქვას და რამდენიმე დღეში ადამიანის ორგანიზმში ტყობილობს რაღაც განახლებას და ადამიანს სიხალისის ლტოლვილობა ემატება. თუ ადამიანს ფილტვები დაუზიანდა, ბრონხები წაუხდა, ჩონჩხები გაუფუჭდა, უბედური სენი — ჭლექი ეწვია, მისი მესაიდუმლე, მისი ექიმი აბასთუმნის ბუნებაა. აბასთუმანი ჰავის სიზომიერით, მზის, წყლების, ბუნების შემოქმედებით თვით ბუნების საავადმყოფოა. ბუნების სანატორიაა და მისი ნოყიერი წამლებით შეზავებული, იგი საუკეთესო ექიმა ყველა ავადმყოფობის.“¹²

აბასთუმანი თანდათან იზიდავდა ქართველ, საბჭოთა და უცხოელ მეცნიერებსა თუ რიგით ადამიანებს, რომლებიც შემდეგ მოხიბლული და აღფრთოვანებული რჩებოდნენ მისი უნიკალურობისა და გამორჩეულობის გამო. „ფტიზიატრიის განხრით კურორტ აბასთუმნის პრიორიტეტს, უპირველეს ყოვლისა, იძლევა მისი ტერიტორიის გეოგრაფიული მდებარეობა. ამ ზონაში დაფიქსირებულია მზის ნათების მკვეთრად გაზრდილი ხანგრძლივობა, მთის გამოხატული,

¹¹ П. Коваленский, Абастуман. Москва, 1881, გვ. 35.

¹² ა. სალუქაძე, აბასთუმანი, ტფ., 1921, გვ. 55.

მშრალი, უქარო და გამჭვირვალე სტერილური ატმოსფეროს არსებობა. ხოლო რაც შეეხება წიწვოვანი ტყის მასივებს და თერმულ წყლებს, ისინი ეფექტურს ხდიან თვით მკურნალობის პროცესს. ბუნებრივი ელექტროობა, იონიზაცია — ეს ის პარამეტრია, რომელიც კლიმატის სხვა ელემენტებთან კომპლექსში კეთილმოფიქვლად მოქმედებს ადამიანის ორგანიზმში მიმდინარე სასიცოცხლო პროცესებზე.¹³

ცნობილია, რომ, საქართველოში ტუბერკულოზის პირველი კვალი VI-VII საუკუნეების ნამარხებშია აღმოჩენილი. თავად სნეულება ტუბერკულოზი პირველად ნახსენებია XI საუკუნის მოღვაწის ქანანელის ნაშრომში „უსწორო კარაბადინი“ (XIII ს.), რომელიც შემდეგ მეორდება ხოჯაყოფილის „წიგნი სააქიმოში“ და ზაზა ფანასკერტელ-ციციშვილის „სამკურნალო წიგნი-კარაბადინში“ (XV ს.). ძირითადი ტერმინებია — „სილის“ და „ფილტვის სიყლულე“, ხოლო „ჭლექი“ შედარებით მოგვიანო პერიოდის ტერმინია.

საუკუნეების მანძილზე ეს დაავადება უპოვართა სნეულებად მიიჩნეოდა. მისი წარმოშობა და გავრცელება ბევრად არის დამოკიდებული ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებაზე, კვების რაციონზე, ჯანმრთელობის დაცვის სისტემის სრულყოფაზე, მაგრამ დღეს იგი უკვე შემდეგულთა და სოციალურად უზრუნველყოფილთა დაავადებადაც იქცა.

აბასთუმნის ბუნებრივი პირობები ხელს უწყობს ტუბერკულოზის განვითარების შეფერხებას და ძალიან ბევრ შემთხვევაში მის სრულ ელიმინაციას (ორგანიზმიდან განდევნას) და ავადმყოფის აბსოლუტურ გამოჯანმრთელებას. თუმცა არსებობენ ადამიანები, რომლებსაც კურორტებზე მკურნალობა უმნიშვნელოდ მიაჩნიათ. მაგალითად მოგვყავს ამონარიდი ბ-ნ არჩილ სალაყაიას (ტუბერკულოზისა და ფილტვის დაავადებათა ეროვნული ცენტრის დირექტორი) ინტერვიუდან: „კურორტულმა მკურნალობამ მნიშვნელობა მას შემდეგ დაკარგა, რაც გაჩნდა ტუბერკულოზის სამკურნალო წამლები. კურორტებს ამჟამად მხოლოდ ზოგადგამაჯანსაღებელი მნიშვნელობა ენიჭება.“

ჯერ კიდევ გასული საუკუნის 10-იან წლებში კოვალევსკი თვლიდა, რომ „აბასთუმანი ყველა კურორტთან კონკურენციის გარ-

¹³ საქართველოს მეტეოროლოგიის ინსტიტუტის შრომები, ტ. XXXIX, ვ. ბეროშვილი, აბასთუმნის საკურორტო ზონის ტყეებში ჰაერის ოზონირებისა და იონთა წარმოქმნის პირობების შესწავლა, თბ., 2003, გვ. 88.

ეზე სდგას და ყველა კურორტმა მას ადგილი უნდა დაუთმოს.“¹⁴ ჩვენს სინამდვილეში კი სულ სხვა რამ მოხდა. დამოუკიდებლობის 23-წლიანი ისტორიის მანძილზე განადგურდა და მიწასთან გასწორდა აბასთუმანი ყველა თვალსაზრისით (და არა მარტო აბასთუმანი).

„საბჭოთა პერიოდი უდიდეს კვალს ამჩნევს აბასთუმანს. შენდება ახალი სამედიცინო და საკურორტო შენობები, ობსერვატორია, საბაგირო, კინოთეატრი, ბიბლიოთეკა, სკოლა, ბაგა-ბაღი... მაგრამ, ამჟამად აღარ არსებობს მეფისწულ გიორგის დაღუპვის ადგილას აღმართული სამლოცველო, პრინცესა ქსენიას სასახლე... XIX საუკუნეში აშენებული აგარაკების თუ საცხოვრებელი სახლების, აგრეთვე სხვადასხვა ფუნქციის შენობების დიდი ნაწილი.“¹⁵

მწელი მისახვედრი არ უნდა იყოს, რა და ვინ არის ამ ყველაფრის მიზეზი. ცხადია, ქართველი ხალხი და მის მიერ არჩეული მთავრობები, რომელთაც ეროვნული ფასეულობები არად უღირთ. „დღეს მიჩუმებულ-მიწყნარებულია აბასთუმანი, ოდესღაც ხალხმრავალი, ლალი, მხიარული... და ასე ნელნელა ვეგუებით დღევანდელ რეჟიმს აბასთუმნელები. თუ კურორტი უზარმაზარ სანაგვე ორმოდ იქცა, დიდი არაფერი! თუ მოსახლეობსიათვის აღარ არსებობს ღვთით ბოძებული სამკურნალო მინერალური ცხელი წყალი, დიდი ამბავი! თუ ნელნელა იცლება მოსახლეობისაგან, დიდი ამბავი!.. იტირე, იკრიაზე, თავში ქვა ირტყი. ამბოა ყველაფერი. ალბათ სამუდამოდ ჩაესვენა აბასთუმნის მზე.“¹⁶

აბასთუმნის ასტროფიზიკური ობსერვატორია

აბასთუმნის სახელი და დიდება ზენიტში აღიყვანა იმ უმნიშვნელოვანესმა მოვლენამ რასაც ერქვა აბასთუმნის ასტროფიზიკური ობსერვატორიის დაარსება. მის დაარსებაში დიდი წვლილი შეიტანა აბასთუმანში სამკურნალოდ მყოფმა გიორგი ალექსანდრეს ძე რომანოვმა (რუსეთის იმპერატორის ალექსანდრე III-ის ვაჟი, 06.05.1871. — 09.08.1899. გარდაიცვალა ტრაგიკულად, კლდეს შეეჯახა ველოსიპედით), რომელიც, როგორც ფილტვებით დაავადებული, მკურნალობდა აბასთუმანში და გატაცებული ყოფილა ასტრონომიით.

¹⁴ კოვალევსკი, დას. ნაშრომი, გვ. 31.

¹⁵ ნ. თათარაშვილი, დას. წერილი.

¹⁶ გაზ. საქართველოს რესპუბლიკა, ზ. ლობჯანიძე, კურორტი აბასთუმანი-დიდი დარდი და დიდი ტკივილი, № 21, თბ., 2011. 03. 02

რუსეთში ოჯახის სანახავად ჩასული გიორგი შეხვდა თავის მეგობარს, პროფესორ ს. გლაზენაპს და დაითანხმა აბასთუმანში სტუმრობაზე, რასაც მოჰყვა გლაზენაპის ოთხწლიანი დაკვირვებები და სამეცნიერო საქმიანობა, რომელიც იმ ეტაპზე დასრულდა მაღალ მთაზე პატარა კოშკურის აგებით, სადაც დამონტაჟდა პროფესორ გლაზენაპის მიერ ჩამოტანილი ტელესკოპი. გლაზენაპმა აბასთუმნის ობსერვატორიაში დაკვირვებები 1892 წლიდან დაიწყო და 1897 წელს დაასრულა. ჩატარებულმა დაკვირვებებმა ცხადყო ის ფაქტი, რომ აბასთუმანში საუკეთესო ბუნებრივი პირობები იყო ასტრონომიული კვლევებისათვის.

გიორგი რომანოვის ტრაგიკულმა გარდაცვალებამ ხელი შეუშალა ობსერვატორიის საფუძვლიან განვითარებას, მაგრამ საძირკველი ნამდვილად ჩაეყარა, რასაც ისევ რუსეთის სამეცნიერო წრეებიდან მოჰყვა შემდგომი ნაბიჯები.

XX ს-ის 20-იან წლებში რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიის წინაშე დაისვა საკითხი ასტროფიზიკური ობსერვატორიის დაფუძნების შესახებ. შეიქმნა სპეციალური კომისია, რომელსაც უნდა შეესწავლა (რუსეთისა და მიმდებარე ქვეყნების, შემდეგ მოკავშირე რესპუბლიკების) ისეთი ადგილები, ბუნებრივი და კლიმატური პირობები, სადაც შესაძლებელი იქნებოდა ასეთი სამეცნიერო ობიექტის განთავსება.

ასტრონომიული კვლევები მოითხოვდა ზუსტ დაკვირვებებს, ტელესკოპები და სხვა აუცილებელი სამეცნიერო აღჭურვილობა კი საკმაოდ ძვირადღირებული იყო. ამიტომ, მასზე დახარჯული სახსრები გამართლებულად რომ ჩათვლილიყო, დიდი ობსერვატორიისთვის საუკეთესო ასტრონომიული კლიმატის მქონე ადგილი შეირჩა, რაც ნიშნავს – ჰაერის მაღალ გამჭვირვალობას, სუფთა და მდგრად ატმოსფეროსა და უღრუბლო ამინდების დიდ რაოდენობას, რადგან ციურ სხეულებზე ოპტიკური ხელსაწყოებით დაკვირვებები მხოლოდ ამ შემთხვევაშია შესაძლებელი.

აბასთუმნის კლიმატმა რუსეთის გარეთაც გაითქვა სახელი. XIX საუკუნის გამოჩენილი ამერიკელი ასტრონომი შერბურნ ბერნჰეიმი 1893 წელს წერდა: „აბასთუმნის მდებარეობა უაღრესად ხელსაყრელია ასტრონომიული სამუშაოებისათვის. თუ შედეგების მიხედვით ვიმსჯელებთ, არც ერთ ობსერვატორიას ევროპაში არ აქვს ასეთი ხელსაყრელი განლაგება და ძნელია დავასახელოთ ადგილი, გარდა ჰამილტონის ობსერვატორიისა, სადაც ატმოსფერული პირობები

ასევე ხელსაყრელია.“¹⁷

ამ მოსაზრებას მომდევნო წლებში დაეთანხმა ედუინ ჰაუელ ჰაბლი¹⁸, რომელიც მუშაობდა ჯერ იერქსის, შემდეგ კი მაუნტვილსონის ობსერვატორიებში. ამ მეცნიერის პატივსაცემად არსებობს „ჰაბლის კანონი“, რომლის თანახმად სხვადასხვა გალაქტიკის სიჩქარე დედამიწის მიმართ პროპორციულია მანძილსა და დროში.

1932 წელს აბასთუმანში სსრკ-ში პირველი სამთო ობსერვატორია დაარსდა. თავდაპირველად ობსერვატორია განთავსდა გიორგისეულ კოშკში, სადაც დამონტაჟდა 33 სმ-იანი „გლაზენაპის ტელესკოპი“, ხოლო 1934 წელს სსრ კავშირის ცკ-ის 10 მარტის დადგენილებით აბასთუმნის ასტროფიზიკურ ობსერვატორიას გადაეცა „კარლ ცაისის“ (გერმანია) წარმოების 40 სმ-იანი ოპტიკური რეფრაქტორი. ამ საქმეში დიდი წვლილი მიუძღვის ცნობილ რუს ასტრონომს და ლენინგრადის ასტრონომიული ინსტიტუტის დამაარსებელს, აკადემიკოს ბორის ნუმეროვს, რომლის ასპირანტიც იყო მსოფლიოში გამოჩენილი ასტრონომი ევგენი ხარაძე, რომელიც საქართველოს სსრ ცკ-ის დადგენილების თანახმად იმავე წელს დაინიშნა აბასთუმნის ასტროფიზიკური ობსერვატორიის დირექტორად და 1936 წლის 28 აპრილს ლენინგრადის სახელმწიფო უნივერსიტეტში ფიზიკა-მათემატიკის მეცნიერებათა სამეცნიერო ხარისხის მოსაპოვებლად დაიცვა საკანდიდატო დისერტაცია.

„1932 წლის 8 თებერვალს საქართველოს მთავრობამ, ე.ხარაძის მოხსენების საფუძველზე, მიიღო დადგენილება აბასთუმანში ასტროფიზიკური ობსერვატორიის ორგანიზაციის თაობაზე. ჯერ კიდევ არარსებული ობსერვატორიის დირექტორად დაინიშნა ასტრონომიით გატაცებული ოცდახუთი წლის ევგენი ხარაძე. ასე წარმოიშვა პროექტი, რომელიც ითვალისწინებდა ობსერვატორიის მშენებლობას ყანობილის მთაზე, ზღვის დონიდან 1700 მეტრის სიმაღლეზე.“¹⁹

1937 წელს პირველად მთელს მსოფლიოში დამუშავდა გალაქტიკაში ვარსკვლავთსივრცული სიმკვრივების გამოთვლის ეფექტური მეთოდი, რომელიც ცნობილია როგორც ვაშაკიძე (1909-1956 წწ.)-ოორტის მეთოდი, რომლითაც ასტრონომიაში შეისწავლება გალაქტიკის ვარსკვლავთა სივრცული განაწილება.

მეორე მსოფლიო ომის პირველივე წელს აბასთუმნის ობსერვა-

¹⁷ ასტრონომიის ცნობარი, აშშ, იერქსი, 1934.

¹⁸ ამერიკელი ასტრონომი, ვაშინგტონის მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის წევრი.

¹⁹ გაზ. საქართველოს რესპუბლიკა, ლ. მგალობლიშვილი, სამი პრეზიდენტი, თბ. 2007. 18. 12.

ტორიამ შეიფარა ყირიმის (სიმეზის) ობსერვატორიიდან ევაკუირებული მეცნიერ-ასტრონომთა მცირე ჯგუფი აკადემიკოს გ. შაინის ხელმძღვანელობით. მათ ყველა პირობა ჰქონდათ შექმნილი მეცნიერული მუშაობის გაგრძელებისათვის. „აბასთუმნის ასტროფიზიკური ობსერვატორია ამუშავებდა ასტროფიზიკის, ვარსკვლავთა ასტრონომიის, მზის ფიზიკისა და თეორიული ასტრონომიის პრობლემებს, რომლებიც დაკავშირებულია კოსმოსის ათვისებასთან. ახალი მეთოდების გამოყენებით წარმოებდა მთვარის ზედაპირის ფიზიკური თვისებების და გალაქტიკაში სინათლის შთანთქმის საკითხების შესწავლა.“²⁰

1954 წლის 30 ივნისს აბასთუმნის ობსერვატორიის თანამშრომლების მიერ შესრულდა მზის გვირგვინის გამოსახულების რადიომეტრული განსაზღვრა. 1957 წელს დედამიწის ირგვლივ გაშვებულ ხელოვნურ თანამგზავრზე, პირველად საბჭოთა კავშირში (და მთელს კონტინენტზე) დაწერეს ასტროფიზიკურ დაკვირვებათა ახალი მეთოდები, მათ შორის ფოტოელექტრული მეთოდი. 1958 წელს მექანიკური ტელესკოპით პირველად საბჭოთა კავშირში განხორციელდა მკრთალი არასტაციონარული ვარსკვლავების დაკვირვება და გამოკვლევა და სხვ.

აბასთუმნის ობსერვატორიაში უამრავი მსოფლიო დონის აღმოჩენა გაკეთებული: აღმოჩენილია 2 კომეტა, რამდენიმე მცირე პლანეტა, 6 ახალი, ერთი განმეორებადი ახალი და 8 ზეახალი ვარსკვლავი, 17 პლანეტური ნისლეული, 3 ვარსკვლავთგროვა, მრავალი ემისიური ვარსკვლავი (მათ შორის 2 ვოლფ-რაიეს ტიპის ვარსკვლავი) და სხვ.

2003 წლის მონაცემებით ობსერვატორიაში მუშავდებოდა „გალაქტიკის აგებულებისა და ევოლუციის შესწავლა ფოტომეტრიის, კოლორიმეტრიისა და სპექტროსკოპიის მეთოდებით, ასტრონომიული და ცვალებადი ვარსკვლავების კვლევა ელექტროფოტომეტრული, სპექტროსკოპული და პოლარიმეტრული მეთოდებით.“ ასევე მიმდინარეობდა „მზის გარე ატმოსფეროს ფიზიკური თვისებების შესწავლა. მთვარისა და პლანეტების ფიზიკური თვისებების შესწავლა ელექტროფოტომეტრული და ელექტროპოლარიმეტრული მეთოდებით. გამოკვლევები კლასიკურ ასტრონომიაში, პლანეტურ კოსმოგონიაში და გარეგალაქტიკურ ასტრონომიაში.“²¹

²⁰ ჟურ. საქართველოს კომუნისტი, №2, თბ., 1958.

²¹ აბასთუმნის ასტროფიზიკური ობსერვატორია, თბ., 2003, გვ. 41.

PrimerInfo.Ge-სთან (2013 წლის 7 ივნისი) საუბრისას ილიას უნივერსიტეტის პროფესორი ზურაბ გაგნიძე აღმფოთებას ვერ მაღავს: „ცნობილია, რომ ილიას უნივერსიტეტთან შეერთების შემდეგ, რომელსაც პირადად მე გიგეას უნივერსიტეტს ვუწოდებ, ობსერვატორიას ჩამოართვეს არა მარტო შენობა, არამედ კვლევითი და ინსტიტუციონალური ფუნქციები და, ფაქტობრივად, გააუქმეს. მეტსაც გეტყვით, ობსერვატორიასთან მდებარე კოტეჯებში ცხოვრობდნენ და იქვე მუშაობდნენ ევგენი ხარაძის მოწაფეები და მოწაფეების მოწაფეები. მას შემდეგ, რაც ობსერვატორიას დაეპატრონენ, თევზაძემ და რატიანმა ეს ხალხი კოტეჯებიდან გამოყარეს და თავიანთი ახლობლები შეასახლეს. ყველა დოკუმენტზე, რომელიც იმ პერიოდში შეიქმნა, ამ ორი ადამიანის ხელმოწერა ფიგურირებს. როცა ამ და სხვა საქმეების გამოძიება მოხდება, გიგი თევზაძის გარდა აუცილებლად უნდა დადგეს მისი კანცლერისა და ამჟამად პარლამენტარი სერგო რატიანის პასუხისმგებლობის საკითხიც. მინდა მივმართო საქართველოს პარლამენტს და მის თავმჯდომარეს რატიანისთვის იმუნიტეტის მოხსნის მოთხოვნით, რომ თევზაძესთან ერთად პასუხი აგოს ყველა დანაშაულზე.“

„ასტრონომია პრესტიჟული მეცნიერებაა. ტყუილად როდი მიაჩნია იუნესკოს, რომ თანამედროვე განვითარებულ, დემოკრატიულ სახელმწიფოთა აუცილებელ ატრიბუტს შეადგენს ადამიანთა მოღვაწეობის სამი სფერო: ფილოსოფია, სპორტი და ასტრონომია. სწორედ ამიტომ, რომ ტერიტორიითა და მოსახლეობის რაოდენობით, ასე თუ ისე, საქართველოსთან შესადარ ისეთ ქვეყნებში, როგორებიცაა ბელგია, პოლანდია, დანია, შვედეთი და სხვა, განსაკუთრებულად მაღალ დონეზე განვითარებული ასტრონომიული მეცნიერება. ჰოდა, თუკი ჩრდილოეთ ევროპის ამ უმეტესად ღრუბლიან და ნესტიან (რაც მეტად არაზელსაყრელია ასტრონომიული დაკვირვებების საწარმოებლად) ქვეყნებში ასეთი მდგომარეობაა, რატომ არ უნდა ვითარდებოდეს მაღალ დონეზე ასტრონომიული მეცნიერება დიდი მომავლის მქონე ჩვენს მზიან საქართველოში.“²² — ამას ნატრობს 90 წელს მიტანებული მეცნიერი, პროფესორი, ასტროფიზიკოსი ვიქტორ ჯაფიაშვილი, რომელიც 59 წლის განმავლობაში მუშაობდა აბასთუმნის ობსერვატორიაში და თითქმის 20 წელი იყო აკადემიკოს ე. ხარაძის მოადგილე.

²² გაზ. საქართველოს რესპუბლიკა, 21. 12. 2008.

დღევანდელი აბასთუმანი

ჩვენ მოკლედ მიმოვიხილეთ აბასთუმნის ისტორია, სამკურნალო ცხელი მინერალური წყლების, ჰავისა და ობსერვატორიის წარსული და ბედ-იღბალი. წაკითხულს და მოსმენილს თვალთ ნანახი ვამჯობინეთ და ვეწვიეთ ჩემთვის და მრავალთათვის საყვარელ და ძვირფას აბასთუმანს, ისტორიულ ოძრკეს, იგივე ოცხეს.

2013 წლის 19-20 დეკემბერს ჩემი მეგობრის გიორგი გორელიშვილის სტუმართმოყვარე ოჯახმა მიმასპინძლა დაბა აბასთუმანში, რომელიც სამწუხაროდ ერთ პატარა, მივიწყებულ სოფელს უფრო ჰგავს, ვიდრე ადრინდელი შარავანდედით მოსილ კურორტ (დაბა) აბასთუმანს.

პირველი შეხვედრა გვექონდა აბასთუმნის ტუბსაწინააღმდეგო საავადმყოფოს (ე.წ. „ზეკარის“) ცნობილ ექიმთან, ქალბატონ ნანა ხევსურიანთან, რომელსაც მხოლოდ ერთი კითხვით მივმართეთ: „თქვენი გამოცდილებიდან და პრაქტიკიდან გამომდინარე, აბასთუმნის ჰავა ნამდვილად მაკურნებლად მოქმედებს ტუბერკულოზითა და ფილტვის სხვა დაავადებებით დაავადებულთა სიცოცხლისუნარიანობასა და გამოჯანმრთელებასზე?“ რაზედაც ქალბატონმა ნანამ გვიპასუხა: „აბასთუმნის ჰავა ნამდვილად მაკურნებელი ეფექტებითა და თვისებებით გამოირჩევა და ტუბერკულოზით დაავადებულთა სამკურნალოდ ქიმიოთერაპიასთან (დადგენილი მედიკამენტოთერაპიასთან) ერთად უადრესად მნიშვნელოვან როლს ასრულებს მათ გამოჯანმრთელებასა და სიცოცხლისუნარიანობის გაზრდაში. ცხადია, თუკი პაციენტები ზედმიწევნით ზუსტად ასრულებენ იმ მითითებებსა და რეკომენდაციებს, რასაც მათ ექიმი-ფთიზიატრები აძლევენ.“

ქალბატონმა ნანამ ასევე გვითხრა, რომ „ეს საავადმყოფო (ანუ შენობა) საკმაოდ მოძველებულია, მისი მოვლა-პატრონობა ვერ ხერხდება და ამის გამო, ჯერ კიდევ 2008 წელს შედგა გეგმა, რომლის მიხედვითაც კურცხანას (მდებარეობს აბასთუმნის შესასვლელთან-მ.ც.) ტერიტორიაზე უნდა აშენებულიყო ამავე ტიპის 100 საწოლიანი კლინიკა, რომელიც აღჭურვილი იქნებოდა ყველა სათანადო სამედიცინო ტექნიკით.“

თუმცა ეს იდეა და გეგმა დღემდე არ განხორციელებულა. აბასთუმნელები კი სხვა ინფორმაციას ფლობენ. კერძოდ, „ზემდგომებს“ და „გავლენიან“ ჩინოსნებს თუ ბიზნესმენებს თვალი აქვთ დადგ-

სწეულთა თანამგრობი და მკურნალი, ქ-ნი ნანა ხევსურიანი.

მული საუკუნოვან შენობაზე და ეს გეგმაც ამ იდეის ნაწილია, ანუ უნდათ რომ „ზეკარის“ შენობა გასხვისდეს პირადი დანიშნულებით-სათვის, რაც სიმართლესთან ძალიან ახლოსაა.

„ზეკარის“ ტუბსაავადმყოფოს გარდა აბასთუმანში (როგორც ზემოთაც აღვნიშნეთ) იყო ტუბსაწინააღმდეგო ცენტრები „ალობილი“, „ვარძია“,²³ „არაზინდო“, „ოცხე“, „მესხეთი“, „ცისარტყელა“, რომელთაგან დღეს აღარცერთი არ ფუნქციონირებს, რომლებიც გასხვისებული, დანგრეული და აუთვისებელია. არა და ამ ცენტრებში ყოფილი საბჭოთა კავშირის ქვეყნებიდან და ახლო აღმოსავლეთიდან ჩამოსული ათასობით ადამიანი მკურნალობდა და შედეგიც განსაცვიფრებელი იყო.

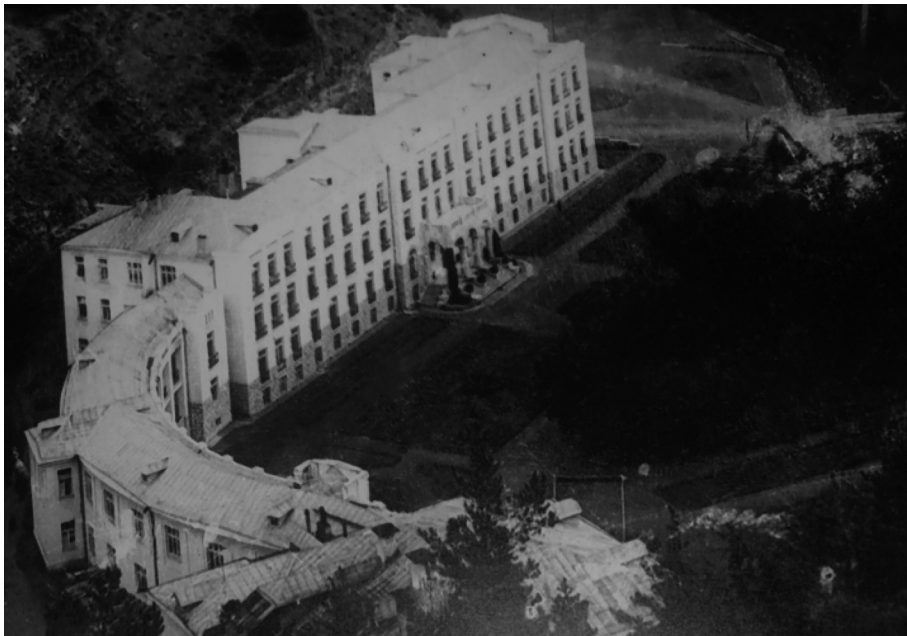
ამ ყველა უარყოფით მოვლენას თან ახლავს „ზეკარის“ ტუბსაწინააღმდეგო საავადმყოფოს პაციენტთა მზრიდან მკურნალობისადმი დაუდევრობა, რაც „მტრის“ წისქვილზე ასხამს წყალს და საქართ-

²³ თავის დროს, ამ სანატორიუმში იწვა სწეული ლადო ასათიანი, რომლის „თეთრი პალატა“ ნაცმოძრაობის ურდოს შემოჭრამდე, ასე თუ ისე, მაინც დაცული იყო. ახლა კი, გასხვისებული „ვარძია“ ისეა მიგდებული, რომ ნათელ წარმოდგენას გვიქმნის შენობის ახლანდელი მფლობელის დამოკიდებულებაზე საქართველოს სახელოვანი შვილებისა და, საერთოდ, ქართული კულტურის მიმართ თუ სამართალი მართლა აღდგება, „ვარძიის“ ახლანდელმა მებატრონემ უნდა გაითვალისწინოს, რომ ეროვნულ ფასეულობათა შეურაცხყოფისა და განანაგებისთვის პასუხი ყველას მოეთხოვება (რედ.).

ველოს ხელისუფლებასა და წამყვან სამედიცინო დაწესებულებას (ტუბერკულოზისა და ფილტვის დაავადებათა ეროვნული ცენტრი) აძლევს ხელს, რათა საერთოდაც გაუქმდეს აბასთუმნის ტუბერკულოზის სამკურნალო ერთადერთი საავადმყოფო და მას მხოლოდ სანატორიუმის (სტაციონარული სამკურნალო-პროფილაქტიკური დაწესებულება, სადაც ავადმყოფთა გაჯანსაღებისათვის იყენებენ ჰიგიენურ რეჟიმს, ფიზიოთერაპიას, მზისა და ჰაერის აბაზანებს, მინერალურ წყლებს, სამკურნალო ფიზკულტურას, დიეტას და სხვ.) სტატუსი მიენიჭოს.

ზოგადად, აბასთუმნის ტუბსაწინააღმდეგო საავადმყოფოს მომავალი სასწორზე დგას, მისი ბედ-იღბალი არავის ადარდებს და არ არის გამორიცხული, უახლოეს მომავალში „ზეკარში“ ის მოხდეს, რაც აბასთუმნის სხვა ტუბცენტრებს დაემართათ, რაც უდავოდ დიდი შეცდომა და დანაკლისი იქნება მთელი საქართველოსთვის.

გარკვეული საკითხების დასაზუსტებლად მივმართეთ საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს, საიდანაც მივიღეთ შემდეგი პასუხი: „სტატისტიკური მონაცემების თანახმად, საქართველოში 2012 წლის განმავლობაში რეგისტრირებულია ტუბერკულოზის 4975 შემთხვევა, აქედან ფილტ-

სავადმყოფო «ზეკარი». აბასთუმანში შემორჩენილი ერთადერთი სამკურნალო დაწესებულება.

ვის ტუბერკულოზის – 3907. ფილტვის ტუბერკულოზის რეგისტრირებული შემთხვევებიდან 2280 პაციენტს აღენიშნებოდა ბაქტერიაგამოყოფა (მგბ+). „აბასთუმნის ტუბსაწინააღმდეგო საავადმყოფოს“ პირობებში შესაძლებელია ფილტვის ტუბერკულოზის სენსიტიური და რეზისტენტური ფორმებით დაავადებულ პაციენტთა მკურნალობა როგორც სტაციონარულ, ისე ამბულატორიულ რეჟიმში.“

ერთმა ცნობილმა ექიმმა, რომელმაც გვთხოვა, არ გვეთქვა მისი გვარ-სახელი, გაგვიმხილა, რომ „აბასთუმნის ჰავა არა მართო კურნავს ტუბერკულოზს, ცხადია ქიმიოთერაპიასთან ერთად, არამედ ხელს უწყობს განკურნების შემდგომი პროცესების მართვასა და მიკრობაქტერიისადმი მგრძობელობის გაზრდას, რაც უაღრესად დადებითად მოქმედებს პაციენტთა სიცოცხლისუნარიანობის ამადლებზე. ყოველივე ამის საფუძველი აბასთუმნის ფიჭვია. ფიჭვის პრეპარატებს ფართოდ იყენებენ მედიცინაში. ფიჭვის წიწვებს ხმარობენ როგორც ამოსახველებელ საშუალებას, იყენებენ ვიტამინურ ნედლეულად, ინფექციური დაავადებების დაჭრილობების მკურნალობისათვის, წიწვების ექსტრაქტს უნიშნავენ გამამაგრებელ აბაზანებისთვის. ფიჭვის ეთერზეთი გამოიყენება რევმატული ტკივილებისა შესაზელად და სასუნთქი გზების დაზიანების დროს ჩასასუნთქად, სკიპიდარს იყენებენ რევმატიზმების დროს და აგრეთვე ანტიპარაზიტულ საშუალებად. ჯანდაცვის სამინისტროს, ქართველ ფთიზიატრებს და დარგის სპეციალისტებს აბასთუმანი კარგა ხანია აღარ ადარდებთ და ცდილობენ საერთოდაც უარი თქვან იქ პაციენტთა გაწერაზე, არადა, მთელი მსოფლიოს მედიკოსების ყურადღება მიმართულია ბალნეო და კლიმატოთერაპიული კურორტებისკენ, რაც უმნიშვნელოვანესია ამა თუ იმ სახელმწიფოს მომავლისათვის.“

ასეთ კურორტებს მიეკუთვნება გერმანიაში, ბადენ-ბადენის ისტორიული კურორტი, უნგრეთის კურორტები (მათ შორის ჰევიზის ტბა), ინგლისში ბათის ბალნეოლოგიური კურორტი, აღმოსავლეთ შვეიცარიაში კურორტი დავოსი (აბასთუმნის მსგავსი ფაქტორებით), იგივე პიატიგორსკის ბალნეოლოგიური ინსტიტუტი და კავკასიის მინერალური წყლები....ყველგან პატრონობენ ბუნების უმდიდრეს და მომაჯადოებელ საგანძურს საქართველოს გარდა.

ხანგრძლივი შეხვედრა გვქონდა ევგენი ხარაძის აბასთუმნის ასტროფიზიკური ობსერვატორიის მთავარ მეცნიერ-თანამშრომელთან (გვარ-სახელს არ ვამხელთ მისივე თხოვნით), რომელიც უკვე 40

წლია აქ მოღვაწეობს.

აბასთუმნის ობსერვატორიას საბჭოთა კავშირის დანგრევის შემდეგ არანაირი დახმარება არ მიუღია, მათ შორის ყველაზე მცირეც კი. არ მიუღია ახალი და მსოფლიოში დანერგილი ოპტიკური ხელსაწყოები და მასალები. ტექნიკური პროგრესი ამ უაღრესად მნიშვნელოვანი სამეცნიერო ობიექტისგან შორს დგას. ამის მიუხედავად, ობსერვატორიაში წუთით არ შეწყვეტილა სიცოცხლე, არ ჩამქრალა სინათლე და დღემდე ელიან მდგომარეობის გაუმჯობესებას.

როგორც ითქვა, საქართველოს წინა მთავრობის გადაწყვეტილებით, ობსერვატორია ილიას უნივერსიტეტს გადაეცა, რაც იმთავითვე უდიდესი შეცდომა იყო. ახლა კი ვრცელდება ინფორმაცია, რომ ახალციხის სასწავლო უნივერსიტეტის ხელში უნდა გადავიდეს, რასაც ეწინააღმდეგებიან მეცნიერები, ვინაიდან ამ სასწავლებელს არ გააჩნია სამაგისტრო და სადოქტორო პროგრამები, არ აქვს სათანადო ბაზა, არც კათედრა, არც ფინანსური სახსრები (ეს არც „ილიაუნში“ იყო), არ არის მზაობა და არც ნება იმისა, რომ ობსერვატორიამ დაიბრუნოს დაკარგული ფუნქციები და ავტორიტეტი.

სამაგიეროდ, ე.წ. „ილიაუნი“ ძალას და ენერჯიას არ იშურებს, რათა ობსერვატორიის ტერიტორიაზე განთავსებული სასტუმრო დაანგრიოს და იქიდან გაიტანოს ყველაფერი, დაწყებული ავეჯიდან და დამთავრებული ნათურის ჩათვლით, რასაც მიაღწია კიდევ. ჯერ კიდევ ევგენი ხარაძის სიცოცხლეში ობსერვატორიაში ფეხი მოიკიდეს სხვა მიმართულების ფიზიკოსებმა (გეოფიზიკა, თეორიული ფიზიკა), რომლებმაც გარკვეული უარყოფითი გავლენა იქონიეს ობსერვატორიის შემდგომ განვითარებაზე, რაც დღემდე გრძელდება და რაც ჩრდილში აყენებს დარგის წამყვანი სპეციალისტების სამეცნიერო კვლევას; არადა, ობსერვატორიაში წამყვან ძალას უნდა წარმოადგენდეს ასტრონომები, იგივე ასტროფიზიკოსები, რომელთაც აქვთ გამოცდილება და პრაქტიკული ცოდნა.

აბასთუმნის ასტროფიზიკური ობსერვატორიის ტერიტორიაზე მდებარე სასტუმრო ამ დროისთვის ცარიელია. სასტუმროში მხოლოდ საკონფერენციო დარბაზი ფუნქციონირებს, თუმცა აქ შეხვედრების ჩატარების მსურველებმა ღამის გასათევი და სასადილო ადგილი სხვაგან უნდა მოძებნონ. სასტუმროს ყოფილი ადმინისტრატორი აცხადებს, რომ ავეჯი, რომელიც შენობაში იყო განთავსებული, ილიას უნივერსიტეტს ეკუთვნოდა და მისი განკარგვის სრული უფლება ჰქონდა. თამაზ ბარბლიშვილის განმარტებით,

სასტუმრო მას შემდეგ დაიცალა, რაც გაირკვა, რომ ილიას უნივერსიტეტს სასტუმროს მართვის უფლება ჩამოერთვა. აღნიშნული სასტუმრო აბასთუმანში 2009 წლიდან ფუნქციონირებს. ეკონომიკის სამინისტროს 2013 წლის გადაწყვეტილებით, საგანმანათლებლო ორგანიზაციას ბიზნესის წარმოება ეკრძალება, რის გამოც სასტუმრო ილიას უნივერსიტეტს აღარ ექვემდებარება. მისი დახურვის შემდეგ მომსახურე პერსონალი სამსახურის გარეშე დარჩა. ობსერვატორიის თანამშრომლები აცხადებენ, რომ თანამდებობებზე დარჩენილებმა ანაზღაურება შეუმცირდათ. გარდა ამისა, მეცნიერთანამშრომლები მიმდებარე ტერიტორიაზე არსებული ნაგებობების მდგომარეობაზეც საუბრობენ. სადაც ევგენი ხარაძისა და მისი მოადგილის კაბინეტები იყო განთავსებული, ავარიულია. დღითიდღე ზიანდება ტელესკოპები და შენობები, აცხადებს აბასთუმნის ობსერვატორიის თანამშრომელი ელდარ გოდერიძე.²⁴

ეს მასალა ზუსტად ასახავს ობსერვატორიის დღევანდელ ვითარებას, რაც უდავოდ სამწუხარო და საგანგაშოა. ჩვენს მასპინძელ მეცნიერს შეკითხვით მივმართეთ: „ახალგაზრდები თუ მოდიან ან თუ ინტერესდებიან ასტრონომიით“, რაზეც გვიპასუხა: „არა, რადგან ილიას უნივერსიტეტში ამ მიმართულებით არავინ მუშაობს და შესაბამისად არ არსებობს საამისო მზაობა, რაც ნელ-ნელა გვაშორებს ამ უნიკალურ დარგს და 10 წელიწადში პულტის მმართველი სპეციალისტიც კი აღარ გვეყოლება.“ თავად მეცნიერის სს „ქართუს“ ფინანსური მხარდაჭერით არაერთხელ იმყოფებოდა სამეცნიერო მივლინებაში და დღეს იმედს გამოთქვამს, რომ საქართველოს მთავრობა, ახალი პრემიერი ირაკლი ღარიბაშვილი და სამოქალაქო სექტორში გადასული ბატონი ბიძინა ივანიშვილი უსათუოდ დაინტერესდებიან ობსერვატორიის ბედითა და მომავლით.

აბასთუმნის ასტროფიზიკის ობსერვატორია თანდათან ინგრევა, მაგრამ არიან ადამიანები, რომლებიც სიცოცხლის და თავგანწირვის ფასად იცავდნენ და დღემდე იცავენ 80 წლის ისტორიის მქონე მსოფლიო მნიშვნელობის უდიდეს სამეცნიერო ცენტრს, სადაც სახელოვან მეცნიერთა მოღვაწეობის კვალი დღემდე არ წაშლილა და იქნებ კიდევ გამართლდეს ჩვენი მასპინძლის იმედები ობსერვატორიის დაფინანსების და კვლავ სსიპ დარეგისტრირების შესახებ.

რაც შეეხება ზოგადად დაბა აბასთუმანს.

დაბა აბასთუმნის ტერიტორიული ორგანოს რწმუნებულის

²⁴ რადიო თავისუფლება, რეგიონალური მაცნე, 2013 წლის 30 ივლისი.

თანაშემწის, ქალბატონ ელენე ბალახაშვილის ინფორმაციით, „2004 წლის 1 იანვრის მონაცემებით დაბა აბასთუმანში ცხოვრობდა (მკვიდრი, ადგილობრივი, მუდმივი მაცხოვრებელი) 2153 სული / 735 ოჯახი, ხოლო დღევანდელი მონაცემებით ცხოვრობს 1200 სული / 495 ოჯახი.“

გარდაცვალების ხშირი ფაქტები განაპირობებს მოსახლეობის საგრძნობ კლებას, რაც ერთ-ერთი მიზეზია დაბის, როგორც ადმინისტრაციული ცენტრის, ფუნქციების ნაწილობრივი მოშლისა და დაკარგვისა. დანგრეულია საუკუნოვანი სახლები, მოშლილია ინფრასტრუქტურა, წყალსაკანალიზაციო გაყვანილობები, დაბინძურებულია მდინარე ოცხე, ასევე დანგრეულია ულამაზესი სამკურნალო დაწესებულებები, დაიხურა სამშობიარო სახლი, სამკურნალო წყლების აბაზანები და მთავარი რეზერვუარი. ნელ-ნელა იჩეხება უნიკალური ჯიშის ფიჭვი, რომელიც აბასთუმნის ჰავას განაპირობებს და რომელიც დაბის სავიზიტო ბარათია.

მაცხოვრებელთა თითქმის უმრავლესობა დაუსაქმებელია. დაბას არ აქვს ამბულატორია. ასევე, აღსადგენია უფლისწულ გიორგის ზამთრის რეზიდენცია, სადაც ამჟამად განთავსებულია წმიდა პანტელეიმონ მკურნალის სახელობის დედათა მონასტერი (წინამძღვარი მონაზონი ბარბარე გრიგალაშვილი), რომლის დიდი ნაწილი 2008 წლის 12 მარტს დაიწვა.

აღარ არსებობს უფლისწულ გიორგის ტრაგიკული გარდაცვალების ადგილზე აღმართული მონუმენტი, სადაც წლების განმავლობაში პარაკლისს იხდიდნენ სასულიერო პირები (დღეს იქ მხოლოდ მომცრო ზომის ჯვარი დგას).

აბასთუმნელები ელიან უკეთეს მომავალს, მაგრამ ამ ლოდინში ნელ-ნელა გარბის წლები, ახალგაზრობისაგან დაცლილია დაბა, ხოლო ვინც ჯერ კიდევ იქ ცხოვრობს, ყველა წარსულს მისტირის, ყველა ლამაზსა და განახლებულ აბასთუმანზე ოცნებობს.

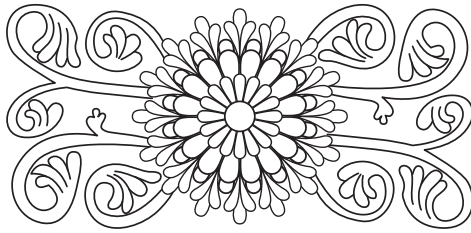
ამ წერილის მიზანი მხოლოდ ერთია — მკითხველსა და ფართო საზოგადოებას შეახსენოს აბასთუმნის ისტორია, მისი წარსული და დღევანდელი მდგომარეობა, ასევე ხელისუფლებამდე მივიტანოთ ის პრობლემები, რომელთა დაუყოვნებლივ გადაჭრა აუცილებლობიდან გამომდინარეობს, რათა აღდგეს და განახლდეს დაბა, რათა ბოლომდე არ განადგურდეს ობსერვატორია, ტუბსაწინააღმდეგო საავადმყოფო და არ დაიცალოს აბასთუმანი მოსახლეობისაგან.

ჩვენ ხელთა გვაქვს მნიშვნელოვანი დოკუმენტი, კოალიცია

„ქართული ოცნების“ ლიდერის, ბიძინა ივანიშვილის განცხადება: „ტყეები იჭრება და თუ დროზე არ მივიღებთ გადაწყვეტილებებს, აბასთუმანი და ობსერვატორია აღარ იარსებებს. მე გპირდებით, რომ ჩვენ განსაკუთრებულად ვიზრუნებთ აბასთუმანზე, ასევე ბორჯომზე და ყველა სხვა კუთხეზე. XXI საუკუნეში ვეღარ ვუვლით ჩვენს სიმდიდრეებს. ჩვენ ყველგან აღვადგენთ სამართლიანობას და ეს ჩვენი მთავარი დანაპირებია. ნაბიჯ-ნაბიჯ ყველა სატკივარს მივხედავთ“ (internet.ge, 5.09.2012).

დაბოლოს, გვწამს და იმედს გამოვთქვამთ, რომ ნელ-ნელა დაიწყება აღმშენებლობა აბასთუმანში, ისე როგორც მთელს საქართველოში და ჩვენი ამ ნაშრომით მოკრძალებულ წვლილს შევიტანთ მისი მომავლის გადარჩენისა და აყვავების საქმეში.

საქართველოს პრეზიდენტი, პრემიერ-მინისტრი და პარლამენტი, ჯანდაცვისა და განათლების სამინისტროები, სოფლის მეურნეობისა და გარემოს დაცვის სტრუქტურები, მეცნიერებათა ეროვნული აკადემია, არასამთავრობო ორგანიზაციები და საქართველოს საპატრიარქო დაუყოვნებლივ უნდა დაინტერესდნენ იმ უმძიმესი ვითარებითა და მდგომარეობით, რაც დაბა აბასთუმანში სუფევს. ყველაზე ოპტიმალური გამოსავალი არის ადგილზე, მოსახლეობასთან შეხვედრებით, სამეცნიერო და სამკურნალო დაწესებულებათა თანამშრომლების მონაწილეობით, დეტალურად შესწავლილ იქნეს დასახლებული პრობლემები და ერთობლივი ძალისხმევით ვიხსნათ დაბა აბასთუმანი, რათა არასოდეს ჩაესვენოს მზე სამკურნალო, სამეცნიერო და ისტორიული ოაზისისა, რომელმაც დაამტკიცა, რომ ხელეწიფება იმ მძვინვარე სწეულებაზე გამარჯვება, რომელსაც ჰიპოკრატემ „ჭლექი“ უწოდა.

ბიორბი მაჭარაშვილი

მცხეთის ანტიოქიის დედათა მონასტერი

როგორც ქართლის ცხოვრება მოგვითხრობს, IV-V საუკუნეებში ქართლიდან სპარსელების განდევნის შემდეგ ღმრთისადმი მადლიერების ნიშნად „არჩილ მეფემან აღაშენა ეკლესია სტეფანწმიდისა მცხეთას, კართა ზედა არაგვისთა, სადა იყვნეს კოშკნი მტკიცენი საბრძოლონი, რომელნი მასვე აღეშენნეს“. არჩილ მეფე იყო ქართლის გამქრისტიანებელი წმიდა მეფე მირიანისა და დედოფალი ნანას შვილთაშვილი, პირველი ქართველი მოწამე მეფის, მირდატ IV-ის შვილი და წმიდა ვახტანგ გორგასლის წინაპარი. „ქართლის ცხოვრების“ მიხედვით, „ესე არჩილ იყო ფრიად მორწმუნე და მმატებელ ეკლესიათა.“

ჯუანშერი „ვახტანგ გორგასლის ცხოვრებაში“ წერს: არჩილ მეფემ „განცხადა მტერობა სპარსთა, გამოაჩინნა ჯუარნი და მოკაზმა ეკლესიანი, მოსრნა და განასხნა ყოველნი ცეცხლისმსახურნი საზღვართაგან ქართლისათა; მოირთო ძალი საბერძნეთით და წარძღუანებითა ჯუარისათა იწყო ბრძოლად სპარსთა.“ სპარსთა ერისთავი ვერ შეეგუა ქართველთა გაძლიერებას და „შეჰკრიბა სპარანისა და მოვაკანისა და აღარბადაგანისა და მომართა არჩილს.“ არჩილ მეფე „სასოებითა და მინდობითა ღმრთისათა“ მდინარე ბერდუჯთან მიეგება მტერს, „ძალითა პატიოსნისა ჯუარისათა მოსრნა და ტყუე-ყვნა, შევიდა რანს, მოტყუენა და მოვიდა შინა გამარჯვებული.“ გამარჯვებულმა მეფემ მაცნეები დაგზავნა მთელს ქართლში და „რქუა ყოველთა: „არა ძალითა ჩუენითა, არცა სიმხნითა, არცა სიბრძნითა, არცა სიმრავლითა სპათათა ვსძლეთ მტერთა, არამედ ჯუარითა უფლისა ჩუენისა იესო ქრისტესი, ძისა ღმრთისათა, რომელმან მოგუცა წინამძღურად და საჭურველად ჯუარი მისი პატიოსანი. აწ ყოველთა ქართველთა აღიდეთ სამება ერთარსება,

ღმერთი დაუსაბამო, დამბადებელი ყოვლისა. შეწირეთ მადლობა და მტკიცემცა არიან გულნი თქუენნი სარწმუნოებასა ზედა სამებისა წმიდისასა.“ და ყოველთა ქართველთა შეწირეს მადლობა ღმრთისა მიმართ და განაახლნეს ეკლესიანი.“

არჩილ მეფემ წმიდა სტეფანე პირველმოწამის სახელობის ტაძარი ქართველთა ნათლობის ადგილას, მტკვრისა და არაგვის შესართავთან, მცხეთის აღმოსავლეთის კართან ააშენა. ტაძარი მდებარეობს ჯვრის მონასტერსა და სვეტიცხოვლის ეკლესიას შორის. ტაძარს აღმოსავლეთიდან გადმოჰყურებს ჯვრის მონასტერი, ხოლო დასავლეთის მხარეს ესაზღვრება სვეტიცხოველი; სამივე ეკლესია ერთმანეთის მიმართ სწორ ხაზზეა განლაგებული.

წმიდა სტეფანე პირველმოწამის სახელობის ტაძარი სხვაგვარად ანტიოქიის ტაძრად მოიხსენიება.

საქართველოს პატრიარქის, წმიდა კირიონის (საძაგლიშვილი) წერილის — „მცხეთის საპატრიარქო ტაძრის სვეტიცხოვლის ეკვდერების“ — მიხედვით: „თავიდან, როცა საქართველოს ეკლესია, ანტიოქიის საყდარს ემორჩილებოდა, „ანტიოქია“ საპატრიარქოს მეტოქე იყო და აქ ცხოვრობდა ანტიოქიის პატრიარქის ნაცვალი, ხოლო საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის მოპოვების მერე — სამრევლო ეკლესიად გადაქცეულა. კათოლიკოსი ერთ თავის სიგელში წერს, რომ ეკლესიის უკან, მდინარე არაგვთან „ერთი ჩარდახი ჩაუდგამს“.

ანტიოქიის ტაძრის ზღურბლში ინახებოდა ქვიშაქვის დიდი ფილა IV-V საუკუნეების ბერძნული წარწერით: „მე ვარ ანი და პოე. გააკეთა აქილეუსმა ხუროთა (უფროსი) რომ არის. აგრელიოს აქოლიოსი. მხატვართუხუცესი და ხუროთმოძღვარი. მოსახსენებლად არსპაკორესი.“ ეს ფილა ამჟამად დაცულია მცხეთის არქეოლოგიურ მუზეუმში. მცხეთაში, სამთავროს სამაროვნებში, ნაპოვნია ხუროთმოძღვარ აგრელიოს აქოლიოსის და მისი მეუღლის საფლავები წარწერებით.

გადმოცემის თანახმად, VI საუკუნეში ასურეთიდან ჩამოსულ წმიდა მამებს ევლავიოს კათოლიკოსი სწორედ აქ შეგებებია. გარკვეული ხნით ასურელი მამები ანტიოქიაში დამკვიდრებულან.

VIII საუკუნეში საქართველოში მურვან-ყრუს გამანადგურებელი ლაშქრობების დროს ანტიოქიის ტაძარი მტრებმა გადაწვეს.

XV-XVIII საუკუნეებში ეკლესია საფუძვლიანად შეუკეთებიათ.

XIX საუკუნის დასაწყისში ანტიოქიის ტაძარი მოქმედი ყო-

ფილა. გერმანელი მოგზაური მორიცი ვაგნერი ცნობებში „საქართველოს შესახებ“ წერს: „მთის წვერზე, საიდანაც კაცს თვალწინ ეშლება საუცხოო სანახაობა, მტკვრისა და არაგვის ნაპირებზე დგას ნახევრად დანგრეული ძველი ეკლესია, რომელშიც ამ საუკუნის დასაწყისში ღვთისმსახურებას მისდევდნენ. მისი სახელია სტეფანწმიდა. სტევენმა ის 1804 წელს ნახა და თავის დღიურში აღწერა. მის შუაგულში, ბერძნული წესის საწინააღმდეგოდ, თავის-და გასაოცრად, აღმოაჩინა დიდი საკურთხეველი, რომლის ნიშაშიც წმიდა იოანე ეხატა ბერძნული წარწერით: „ჰო თეოლოგოს.“ სხვა წარწერები სტევენმა, ამ ერთადერთმა მოგზაურმა, რომელმაც ეს ძველი ეკლესია მოინახულა, ვერ იპოვნა.“

XX საუკუნის პირველ ნახევარში, ზემო ავჭალის ჰიდროელექტროსადგურის (ზაპესის) მშენებლობისას არაგვის ხელოვნურად დაგუბების შედეგად, არაგვის პირას შემადღებულ კლდეზე მდგომ ანტიოქიის ეკლესიას სამი მხრიდან მდინარე შემოერტყა. მოგვიანებით მდინარე არაგვს კალაპოტი შეუცვალეს, რამაც ანტიოქიის მიმდებარე ტერიტორიის დაჭაობება გამოიწვია.

XX საუკუნის 60-იან წლებში ტაძრის ტერიტორია ერთ-ერთ ოჯახს ჰქონია შემოერთებული; ოჯახს ამ ტერიტორიაზე ჰქონია საცხოვრებელი სახლი, ხოლო ტაძარსა და მის შემოგარენს სხვადასხვა საყოფაცხოვრებო დანიშნულებისთვის იყენებდა. გადმოცემით ცნობილია, რომ ერთ საღამოს ამ ოჯახში მოსული სტუმარი უკან გაბრუნებისას წყალში ჩავარდნილა და დამხრჩვალა. ამ ფაქტის შემდეგ ოჯახს თავისივე ნებით დაუტოვებია ანტიოქიის ეკლესიის ტერიტორია.

XX საუკუნის 90-იანი წლების ბოლოს „გაერთიანებული საქართველოს ბანკის“ პრეზიდენტის ვლადიმერ პატეიშვილის, მისი თანამშრომლების ალექსანდრე ალავიძის, ელგუჯა სილაგაძის და სხვათა საქველმოქმედო ღვაწლით, ტაძრის ირგვლივ გაკეთდა ხელოვნური მიწაყრილი, შემოიზღუდა ეზო, აიგო საცხოვრებელი სახლი, მოიხატა ტაძრის ინტერიერი. ტაძრის აღდგენა-განახლებაში მონაწილეობას იღებდნენ მცხეთის სასულიერო გიმნაზიის მოძღვარი არქიმანდრიტი ილია (ნასიძე), გიმნაზიის დირექტორი ნათია ჩარგაზია (შემდგომში მონაზონი სალომე), არქიტექტორი ნიკოლოზ ზაზუნაშვილი, ხატმწერი ირაკლი ცინცაძე და მრავალი სხვა. ვლადიმერ პატეიშვილის ოჯახი და ბატონი ელგუჯა სილაგაძე აღდგენითი სამუშაოების დასრულების შემდეგაც არ აკლებდნენ

ხედი აღმოსავლეთიდან. უკანა მხარეს ჩანს სვეტიცხოველი.

ხედი ჩრდილო-აღმოსავლეთიდან.

მცხეთის ჯვრის მონასტერი. ხელი ანტიოქიის მონასტრის ეზოდან.

ხელი ჩრდილო-დასავლეთიდან.

მონასტერს ყურადღებას.

2002 წლის 10 აპრილიდან უწმიდესისა და უნეტარესის, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ილია II-ის ლოცვა-კურთხევით ტაძართან ამოქმედდა წმიდა სტეფანე პირველმოწამის სახელობის დედათა მონასტერი ილუმენია ქეთევანის (კოპალიანი) წინამძღოლობით, ხოლო ახლადნაკურთხი მონაზონი ბარბარე (კაპანაძე) დადგინდა კეთილმოწესედ (უპირატეს მონაზვნად). განახლებული ანტიოქიის ტაძარში პირველი წირვა ჩაატარა სამთავროს დედათა მონასტრის მოძღვარმა ილუმენმა (ამჟამად არქიმანდრიტი) ლაზარე გაგნიძემ. ანტიოქიის მონასტერი ჩამოყალიბების პირველ წლებში სამთავროს დედათა მონასტრის დაქვემდებარებაში იყო და მის მეტოქედ ითვლებოდა. 2009 წლის 1 ნოემბერს, სამების საკათედრო ტაძარში უწმიდესმა და უნეტარესმა, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქმა ილია II-მ ანტიოქიის დედათა მონასტრის უპირატესი მონაზონი ბარბარე (კაპანაძე) წინამძღვრად აკურთხა და ოქროს ჯვრით დააჯილდოვა, ხოლო 2010 წლის 12 დეკემბერს ილუმენიას ხარისხში აიყვანა.

დედათა მონასტრის კრებული თავდაპირველად შედგებოდა ოთხი წევრისაგან, ამჟამად მონასტერში ორი მონაზონი — დედა ბარბარე და დედა ირინე (ლაგვილავა) და ოთხი მორჩილი ცხოვრობს: ვეგენია ჭყლიძე, გვანცა გახარია, ნინო ჯიქია და მარიამ გირგვლიანი, ხოლო ღმრთისმსახურებას ადასრულებს დეკანოზი სერაფიმე დანელია. დედა მარიამი (ზალდასტანიშვილი) ამ ცოტა ხნის წინ გარდაიცვალა.

საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ილია II-ის მიერ დედათა მონასტრისთვის შეწირული თანხით, მონასტრის დედების ინიციატივით, ხატმწერ დავით ხიდაშელის მიერ, ანტიოქიის ყოვლადწმინდა ღმრთისმშობლის ხატის მიხედვით, შეიქმნა მცხეთის ანტიოქიის ღმრთისმშობლის ხატი.

ანტიოქიის ტაძარი სხვადასხვა დროის ნაგებობისაგან შედგება. ძველი სამნავიანი ბაზილიკიდან დარჩენილია ჩრდილოეთის ნავი, რომელიც გადაკეთებულია დარბაზულ ეკლესიად. მასზე მიშენებული კარიბჭე და ზედ თავდაცვის კოშკი XVI-XVIII საუკუნეებისაა. ეკლესიის სამი კედელი და კარიბჭე ნაგებია ქვიშაქვის კარგად გათლილი კვადრებით, ხოლო სამხრეთის გვიანდელი კედელი და თავდაცვის კოშკი — ნატეხი ქვით, რიყის ქვითა და აგურით.

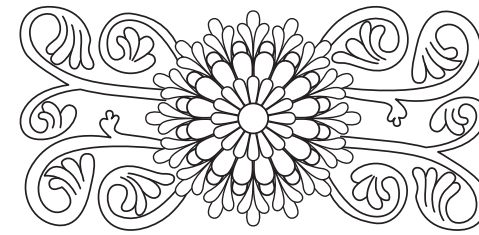
ეკლესია დარბაზულია (7,9 მ × 4 მ). ტაძარს აქვს ერთი შესასვ-

ლელი დასავლეთის მხრიდან. აღმოსავლეთის ნახევარწრიულ აფსიდში გაჭრილია სარკმელი, რომლის გვერდითაც, ორივე მხარეს პატარა ნიშებია. აფსიდის მხრის ძირში სამხრეთით და სარკმლის წირთხლში ჩრდილოეთით ჩასმულია ორნამენტებიანი ფრაგმენტები, რომლებიც გვიანდელია. ტაძარი გადახურულია ცალფერდა სახურავით. დასავლეთით მიშენებული კარიბჭე (5,2 მ × 4,67 მ) ორსართულიანია ორმაგი თაღით, რომელიც შუაში ჯვაროვანი გეგმის ბოძს ეყრდნობა. დასავლეთის სარკმელი ამოქოლილია. კარიბჭის მეორე სართულისგან (თავდაცვითი კოშკისგან) მხოლოდ სათოფურებიანი კედელია შემორჩენილი.

ანტიოქიის დედათა მონასტერს აქვს საკუთარი მცირე მეურნეობა, ჰყავთ ძროხა, შინაური ფრინველი, ფუტკრის რამდენიმე ოჯახი. მონასტერში კეთდება თექა, აქვთ პატარა სახელოსნო, სადაც ძველი ქართული ტრადიციით ქარგავენ ოქრომკვდით, ნატურალური თაფლის ცვილისაგან მზადდება ულამაზესი სანთლები და კელაპტრები.

მიუხედავად იმისა, რომ ანტიოქიის დედათა მონასტერი ქალაქში დგას, გალაუნის შიგნით 21-ე საუკუნის აჩქარებული რიტმი საერთოდ არ იგრძნობა. არა მხოლოდ უძველეს ტაძარში, არამედ ფაქიზად მოვლილსა და ყვავილნარებით დამშვენებულ ეზოშიც საოცარი სიმშვიდე სუფევს, რომელიც გაგრძობინებთ, რომ მონასტრის მკვიდრნი ამა სოფლის ამაო ხმაურისაგან მართლაც განრიდებულნი ლოცულობენ და შრომობენ. ამქვეყნიურ სიხარულს ისინი სტუმრის მიღებისას გამოხატავენ, ხოლო თუ ეს სტუმარი თვით საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ბრძანდება, ამ სიხარულს საზღვარი არ აქვს, თუმცა არანაკლებ გახარებულნი არიან მაშინაც, როცა მცხეთიდან მიმავალი პატრიარქის გასაცვილებლად მონასტრის ჭიმკართან გამოსულებს, მისი უწმიდესობა მისთვის ჩვეული თბილი ღიმილით ჯვარს გადასახავს.

წმიდა სტეფანე პირველმოწამის სახელობის ანტიოქიის მონასტერში აღვლენილი ლოცვებით ღმერთმა დაიფაროს და გაამთლიანოს საქართველო, ამინ.

რუსუდან ლოხიშვილი

თეატრის როლი საზოგადოებაში და მისი ეკლესიური შიფასება წერილი II

დიდი სჯულის კანონი თეატრალური სანახაობების შესახებ

ქრისტიანული საეკლესიო კანონმდებლობა სათავეს იღებს სამი ძირითადი წყაროდან: პირველი და უმთავრესი წერილობითი წყაროა წმიდა წერილი. წმიდა წერილი ეწოდება იმ წიგნებს, რომელიც დაწერილია სული წმიდით განბრძნობილ კაცთა – წინასწარმეტყველთა და მოციქულთა მიერ. ამ წმინდა წიგნების კრებულს ეწოდება ბიბლია, რომელიც შედგება ძველი და ახალი აღთქმისაგან. ძველი აღთქმა დაწერილია წინასწარმეტყველთა მიერ, ახალი აღთქმა კი – მოციქულთა მიერ.

მეორე წყარო საეკლესიო სამართლისა არის საღმრთო გარდამოცემა – დაუწერელი კანონები, რომლებიც გადაეცემოდა თაობიდან თაობას. ეს კანონები დამკვიდრებული იყო იმ უძველეს ქრისტიანულ ეკლესიებში, რომლებიც მოციქულთა სამოღვაწეო ასპარეზს წარმოადგენდნენ. ასეთ ეკლესიებში გადმოცემების საფუძველზე შემუშავებული საეკლესიო ნორმები თანდათანობით გავრცელდა ქრისტიანული სამყაროს სხვადასხვა კუთხეში და ზოგმა მათგანმა ასახვა პოვა წერილობით საკანონმდებლო წიგნებში. ასეთი საკანონმდებლო ტრადიციის შესახებ ბასილი დიდი წერს: „გუაქუს მოცემული ჩვენდა უწერელი ჩუეულება, რომელი ძალითა სწორ არს სჯულისა მისთვის, რამეთუ წმიდათა კაცთა მიერ მოცემული არიან ჩუენდა ეგვიეთარისა მის ჩუეულებისა წესნი“.¹ „უწერელ ჩუეულებაში“, ანუ „სჯულში“

¹ დიდი სჯულის კანონი, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია, კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტი, გამ. „მეცნიერება“, თბ., 1975, გვ. 408.

იგილისხმება ჩვეულება, ტრადიცია.

მესამე და ძირითადი წყარო მართლმადიდებელი ეკლესიის კანონმდებლობის არის საეკლესიო კრებათა (მსოფლიო და ადგილობრივი) კანონმდებლობა და ეკლესიის წმინდა მამათა ეპისტოლარული კანონიკური კანონმდებლობა.

საეკლესიო სამართლის ერთ-ერთი ძეგლია „დიდი სჯულის კანონი“, რომელიც შედგენილობით იგივეა, რაც ფოტი პატრიარქის „ნომოკანონი“, რომელმაც კანონიკური სამართლის ისტორიაში უდიდესი როლი შეასრულა. ამ კრებულის VI ს-დან XI ს-მდე შევსება-შესწორების გზით მივიღეთ მართლმადიდებელი ეკლესიის ძირითადი სახელმძღვანელო კოდექსი. ეს ძეგლი ქართულად თარგმნა არსენ ივალთოელმა XI ს,-ის დასასრულს და ეწოდა „დიდი სჯულის კანონი“. იგი ემყარება ოთხ ძირითად წყაროს: 1. მოციქულთა კანონებს, 2. მსოფლიო საეკლესიო კრებებს, 3. ადგილობრივ კრებათა (შერჩეული 10 კრების) კანონებს, 4. ეკლესიის წმინდა მამათა ეპისტოლარულ კანონებს.

„დიდი სჯულის კანონში“ სხვა საკითხებთან ერთად მოცემულია მითითებები და კანონები თეატრალური წარმოდგენებისა და სხვადასხვა სანახაობის შესახებ. რამდენიმე საეკლესიო კრება ეხმიანება ამ საკითხს. ქვემოთ მოვიყვანთ თითოეულ ამ კანონს თავისი განმარტებით, რომლებსაც გვაძლევს ეპისკოპოსი ნიკოდიმი მილაში. თავის მხრივ იგი „ეყრდნობა მის წინამორბედ ბიზანტიელ კანონისტთა – არისტინეს, ზონარას და ბალსამონის შრომებს, აგრეთვე რუსი მეცნიერის, ეპისკოპოს იოანეს (სოკოლოვი) ნაშრომს. კანონის განმარტებისას ეპ. ნიკოდომი, ჩვეულებრივ, იძლევა ისტორიულ ცნობებს იმ მდგომარეობის ასახვით, რამაც ამ კონკრეტული კანონის მიღება გამოიწვია. კანონის ზუსტი აზრი ვლინდება კანონისტის მიერ მისი შედარების შემდეგ სხვა კანონთან, ანალოგიურთან ან შინაარსობრივად მახლობელთან, ან კიდევ, იმავე საკითხს მიმდევნილ სხვა კანონთან, მაგრამ რომელიც განსამარტებელი კანონისგან განსხვავებულ ნორმას შეიცავს“.²

წმინდა მე-6 მსოფლიო კრების (ტრულის, გუმბადის) 24-ე კანონი ამ საკითხის შესახებ ამბობს: „არა უხმს სამღვდელთა მწყობრსა თანა აღრაცხილსა ვისმე ანუ მონაზონსა მისლვა იპოდრომად ანუ ხუმრობითთა სახიობათა ხილვა. არამედ უკეთუ ვინმე მოყვასი

² მართლმადიდებელი ეკლესიის კანონები ეპ. ნიკოდიმის (მილაში) განმარტებებით, ტ. I, თბ., 2007, გვ. 12.

მიწოდოს ქორწილად, რაჟამს სალაღობონი იგი სახიობანი საცთურად შემოვიდოდნენ, აღდგეს და მეყსეულად განემოროს მიერ, რამეთუ ესრეთ ბრძანებს მოძღვრება მამათა ჩვენთა, ხოლო უკეთუ ვინმე ამას ზედა სცთებოდეს, ანუ დასცხრენ, ანუ განიკუეთენ“.³

ამ კანონს ეპისკოპოსი ნიკოდიმი მილაში ასე განმარტავს: „მღვდელთა და მონაზონთა, თუკი ცხენების დოღზე დადის, თეატრალურ სანახაობებს ესწრება, ან ქორწილში რჩება, როცა იქ თამაშები იწყება – განიკუეთოს. სასჯელის მიხედვით კარგად ჩანს, თუ რამდენად შეუფერებლად თვლიდნენ ამ კრების მამები სამღვდელმსახურთა წოდებისა და მონაზონის აღთქმებისათვის იმ მხიარულ სანახაობებს, რომლებზეც კანონშია საუბარი. ყველა ამ გასართობს ადგილი ჰქონდა ტრულის კრების სხდომების პერიოდში. ისინი დასაბამს იღებდნენ რომის სახელმწიფოს წარმართულობის დროიდან. რამდენადაც ცხენებით სრბოლა არაადამიანური იყო და მაყურებელში მხეცურ და სისხლისმღვრელ ინსტიქტებს აღაგზნებდა, იმდენადვე – სხვადასხვა თამაშობებიც, რომელთა თანხლებითაც ეს ასპარეზი მიმდინარეობდა. მაყურებელთა მზერას კიდევ ისეთი სანახაობები იპყრობდნენ, რომლებიც – ბალსამონის სიტყვებით – იწვევდნენ მხოლოდ სულიერ შფოთსა და ზიზღს უცერემონიო გამონათქვამებით, რაც თან სდევდა ამ თამაშებს. თეატრალური წარმოდგენები ამაში არაფრით ჩამორჩებოდნენ ცხენების დოღს. ტრაგედიებში, რომელთაც თეატრებში აჩვენებდნენ, კვიპრიანე შენიშნავს, რომ სხვა არაფერი ხდებოდა, თუ არა განმეორება მკვლევლობის და სიძვის ძველი მაგალითებისა, რათა დროთა განმავლობაში დავიწყებას არ მისცემოდა ძველი ბოროტება. ყველა დამსწრეს აშკარად მოესხენებოდა, რომ, რაც ოდესღაც სასირცხვილო იყო, ის შეიძლებოდა კვლავ განმეორებულიყო. ამდენად, ცდილობდნენ, რომ სიბილწე წლების მანძილზე არ დავიწყებოდათ, დანაშაული დროთა განმავლობაში არ შეწყვეტილიყო, სასირცხვილო საქმეები მოვიწყებას არ მისცემოდა. რაც შეეხება თამაშებს, რასაც თეატრებში მასხარები აჩვენებდნენ და რაზეც საუბარია ამ კრების 51-ე კანონში, იმაზე მეტი უდიდდამო წარმოდგენის შექმნა შეუძლებელია, როგორც ამას აგვიწერენ მამები და ეკლესიის განმანათლებლები. ყველა ამ სანახაობის ამოცანას წარმოადგენდა, რომ მაყურებლისთვის წარმოედგინა, რაც კი რამ უზნეო იყო, რასაც შეეძლო გამოეწვია მიდრეკილება სიბილწისაკენ, რათა ამ გზით ახალგაზრდობა ყველაზე დახვეწილი გარყვნილებით ტკბობისათვის მიეჩვიათ.

³ დიდი სჯულის კანონი, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია, კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტი, გამ. „მეცნიერება“, თბ. 1975, გვ. 258.

მსგავსი თამაშები და თეატრები ეკლესიას, ცხადია, საბოლოოდ უნდა აეკრძალა და არა მხოლოდ სასულიერო პირთათვის, არამედ მართლმორწმუნე ერისთვისაც; და მართლაც ჯერ კიდევ IV ს.-ის I ნახ.-ში ჩვენ უკვე გვაქვს ლაოდიკიის კრების კანონი (54) სასულიერო პირთათვის თეატრალურ სანახაობებზე დასწრების ამკრძალავი, ხოლო IV ს.-ის ბოლოდან გვაქვს კანონი, რომელიც სასულიერო პირთა შვილებს უკრძალავს საერო სანახაობებზე დასწრებას. ამასთან იქვე შეინიშნება: „რამეთუ თეატრებში მხოლოდ მკრეხელობას აქვს ადგილი“. იმავე სულისკვეთებით არის გამოცემული ბერძნულ — რომაული სამოქალაქო კანონმდებლობის დადგენილება, სადაც მითითებულია მღვდელმსახურთათვის თამაშებზე დასწრების შეუსაბამობა და მის საფუძველზე ეს მათ მკაცრად ეკრძალებათ.

იცოდნენ რა, თუ რას წარმოადგენდა იმ დროს დიდი საჯარო თამაშებთან ერთად და ასევე თეატრალური წარმოდგენები, ტრულის კრებამ მიიღო და დაამტკიცა ამის შესახებ უკვე არსებული განწყობა და გამოსცა წინამდებარე კანონი, რომლითაც განკვეთას უქვემდებარებს ყველა სამღვდლო პირს, ვინც გაბედავს და დაარღვევს ზემოხსენებულ დადგენილებას.

კანონის მეორე ნაწილში მეორდება და მტკიცდება ლაოდიკიის კრების 54-ე კანონის განწყობა, თანაც მღვდელმსახურთა და ეკლესიის მსახურთათვის დაწესებულია განკვეთა, თუ ისინი ქორწილში მიწვეულნი იქ მას შემდეგაც დარჩებიან, როცა უკვე მაშინდელი ქორწილების თანმხლები გასართობი სანახაობანი დაიწყება. მონაზვნების შესახებ კანონი არაფერს ამბობს, რადგან როგორც ბალსამონი განმარტავს, ტრულის კრების მამები თვლიდნენ, რომ ეს თავისთავად ცხადი იყო აშკარა შეუსაბამობის გამო.⁴

ამავე კრების 51-ე კანონი ამბობს: „ყოველითურთ განიპყრის უფროსად წმიდა და მსოფლიო კრება სახიობად და მზუელაობითად (მოკიცხარობითად) ხუმრობად სახელდებულთა მათ და სახილველთა მათთა, ამათ თანა ხილვასაცა ნადირობათასა და როკვასა მგოსანთასა. ხოლო უკუეთუ ვინმე აწინდელი ესე კანონი შეურაცხოს და განყრილთა და უვარქმნილთა ამათგანსა რასმე თავი თვისი შეაყოს, უკუეთუ მოყუასი იყოს, განიკვეთოს, ხოლო უკუეთუ ერისკაცი — უზიარებელ იქმნას“.⁵

⁴ მართლმადიდებელი ეკლესიის კანონები ეპ. ნიკოდიმის (მილაში) განმარტებებით, ტ. I, თბ., 2007, გვ. 471.

⁵ დიდი სჯულის კანონი, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია, კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტი, გამ. „მეცნიერება“, თბ., 1975, გვ. 391.

„ეს წმიდა მსოფლიო კრება სრულიად კრძალავს სამასხარაო სანახაობებსა და გასართობებს, აგრეთვე მხეცურ სანახაობებსა და როკვას და ადგენს, რომ ვინც ამ კანონს შეურაცხყოფს და რომელიმე ამ აკრძალულ გასართობს მიეცემა: მღვდელმსახური დასიდან განიკვეთება, ერისკაცი კი უზიარებლობით დაისჯება. ამ კრების 24-ე კანონით აკრძალულია მღვდელმსახურთათვის თეატრებში სიარული და თეატრალურ წარმოდგენებზე დასწრება. წინამდებარე კანონით კი ყველა ქრისტიანს ეკრძალება კომიკური და საციროკო წარმოდგენების ხილვა. ამ კანონის წინაშე შეცოდებისათვის მღვდელმსახურს განკვეთა ემუქრება, ერისკაცს — ეკლესიის ერთობიდან განყენება. ზონარა, ამ კანონის განმარტებაში, მიუთითებს ამაღლებულ ქრისტიანულ მორალზე, რომელიც ამით შეიგინება: სახარებისეული ცხოვრების სიმკაცრე მოითხოვს, რომ მართლმორწმუნენი ცხოვრობდნენ არა აღვირახსნილად და უგულისყუროდ, არამედ როგორც წმინდანებს შეეფერებათ და ამიტომ ეს კანონი კრძალავს ყველაფერ იმას, რასაც გაფანტულობა შემოაქვს სულში, აუძღურებს და აშფოთებს მის განწყობას, აღძრავს უგუნურ სიცილსა და ხარხარს, რომელთა გამოწვევა შეუძლიათ ტაკიმასხარულ სანახაობებს. „მხეცური სახილველები“ იმაში მდგომარეობდა, რომ დიდ ქალაქებში განზრახ ზრდიდნენ სხვადასხვა მხეცებს — ლომებსა და დათვებს, განსაზღვრულ დროს კი ისინი გამოჰყავდათ რომელიმე მოედანზე ხარების, ზოგჯერ კი ადამიანების — ტყვეებისა და მსჯავრდებულების — წინააღმდეგაც საბრძოლველად, რაც მაყურებლისათვის გასართობს წარმოადგენდა. ამგვარ სანახაობებს კანონი კრძალავს, რადგან ამხელს მაყურებელთა სისასტიკეს, რომლებიც მოყვასთა უბედურებით ტკბებიან. კანონი კრძალავს „სახილველებზე როკვას“, სცენაზე როკვას, რადგან ეს უწყობაა და განსაკუთრებით თუ ქალები მონაწილეობენ, რამეთუ ამით მაყურებელში ვნება და ჟინი აღიძვრება“.⁶

წმ. VI მსოფლიო კრებაზე მიღებულია აგრეთვე კანონი იმის შესახებ, თუ როგორ უნდა შეხვდეს ადამიანი აღდგომის დღესასწაულს და როგორ გაატაროს მთელი ბრწყინვალე შვიდეული. კანონი 66-ე: „წმიდით დღითგან აღვსებისა და აღდგომისა ქრისტეს ღმრთისა ჩვენისათ ვიდრე ახალ კვირიაკემდე ყოველსავე მას შვიდეულსა წმიდათა შინა ეკლესიათა უხმს მოცალებით ყოფა მორწმუნეთა ფსალმუნითა და გალობითა და ქებითა სულიერითა მზიარულქმნილთა ქრისტეს მიერ და მედღესასწაულეთა და რათა საღმრთოთა“⁶ მართლმადიდებელი ეკლესიის კანონები ეპ. ნიკოდიმის (მილაში) განმარტებებით, ტ. I, თბ., 2007, გვ. 498.

წერილთა კითხვასა შექცეულ იყვნენ და უზრუნველთა საიდუმლოთა ზიარებითა იშუებდნენ, რათა ესრეთ ქრისტეს თანა აღდგომილ და მის თანა დადებით ამაღლებულ ვიყვნეთ. ხოლო ნუმცა აღესრულების ამათ დღეთა შინა ნუცა თეატრი იპოდრომისა, ნუცა სხვა რამე საეროთა სახილველთა და განსაცხრომელთაგანი“.⁷

ამ კანონს მხედველობაში აქვს ის უდიდესი მნიშვნელობა, რომელიც ეკლესიაში უფლის აღდგომის დღესასწაულს აქვს და მასთან დაკავშირებული მოგონებების ამაღლებულ განწყობას. ეკლესიაში ითვლებოდა, რომ ბრწყინვალე შვიდეულის ყოველი დღე ისეთივე მნიშვნელობისა იყო, როგორც აღდგომის დღე. ამჯერადაც ასე ხდება მართლმადიდებლურ ეკლესიაში. აღდგომის დღესასწაული არის დღესასწაული ჩვენი სულიერი აღორძინებისა, ამიტომაც სულიერად უნდა ვიდღესასწაულოთ, კერძოდ, მართლმორწმუნენი ყოველდღე, მთელი ბრწყინვალე შვიდეულის განმავლობაში უნდა მიდიოდნენ ტაძრებში და მონაწილეობას იღებდნენ საეკლესიო ღმრთისმსახურებაში და ამით მჭიდროდ ერთიანდებოდნენ ქრისტესთან. რადგანაც ვერავითარმა მიწიერმა სანახაობებმა და გასართობებმა ვერ უნდა შეუშალონ ხელი ქრისტეანთა სულიერ დღესასწაულს, ამიტომაც კრძალავს კანონი ყოველგვარ საჯარო გართობასა და სახალხო სანახაობას“.⁸

გარდა მსოფლიო კრებისა, საჯარო სანახაობებსა და თეატრალურ წარმოდგენებს ეხმაურება ასევე რამდენიმე ადგილობრივი კრება, კერძოდ, კართაგენის წმ. ადგილობრივი კრების 61-ე კანონი, სადაც მითითებულია: „ამისთვისცა სათანადო არს ვედრება, რათა სახილველნი სათეატროთა სახიობათანი კვირიაკესა შინა და სხვათა ბრწყინვალეთა დღეთა საქრისტეანოსა სარწმუნოებისათა არა სრულ იქმნებოდინ უფროსდა, რამეთუ რვათა დღეთა წმიდისა აღსვებისათა ცხენთა სარბიელისა მიმართ უფროს, ვიდრედა ეკლესიისა, შემოკრებებიან ერნი, ამისთვის უღირს მათ ქონება განჩინებულთა სხუათა დღეთა, რათა არა იიძულებოდინ ვიეთნიმე ქრისტეანეთაგანნი მისვლად სახილველთა მათ მიმართ“.⁹

ამ კანონის მიღება განაპირობა იმ ვითარებამ, რაზეც საუბარი

⁷ დიდი სჯულის კანონი, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია, კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტი, გამ. „მეცნიერება“, თბ., 1975, გვ. 395.

⁸ მართლმადიდებელი ეკლესიის კანონები ეპ. ნიკოდიმის (მილაში) განმარტებებით, ტ. I, თბ., 2007, გვ. 516.

⁹ დიდი სჯულის კანონი, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია, კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტი, გამ. „მეცნიერება“, თბ., 1975, გვ. 318.

იყო ტრულის კრების 66-ე კანონის განმარტებაში.

ლაოდიკიის ადგილობრივი კრების 54-ე კანონში წერია: „ვიითარმედ არა უხმს მღვდელთა ანუ მოყვასთა ვიეთმე სახიობათა ქორწილთა შინა ანუ სერობათა, არამედ პირველ შემოსვლისა სახიობათასა აღდგომა და განშორება მიერ“.¹⁰

ეპისკოპოსი ნიკოდიმი განმარტავს: „მხედველობაში იღებენ რა ქორწინების სიწმინდეს, ეს კანონები (53-ე – 54-ე) მოითხოვენ, რომ ქრისტეანული ქორწინებები ტარდებოდეს კდემითა და მოკრძალებით, ამოტომ უკრძალავენ როგორც სასულიერო პირებს, ისე ერისკაცებსაც ისეთ ქორწილებში მონაწილეობის მიღებას, სადაც ისეთი რამ ხდება, რაც, ჩვეულებრივ, მხოლოდ წარმართებს ახასიათებთ“.¹¹

კართაგენის ადგილობრივი კრების მე-15 კანონი განსაზღვრავს არა მხოლოდ სასულიერო პირთა, არამედ მათი შვილების ქცევასაც: „თითოეულისათვის დასთა მსახურად ეკლესიისა განჩინებულთა და ვითარმედ, უკეთუ ვინმე განსაკითხავსა საქმესა შთავარდეს და იჯმნას საეკლესიოსა სამსჯავროსაგან, უხმს ეგევითარსა მას ზღვეულყოფა თვისისა პატივისაგან და ვითარმედ შვილნი მღვდელთანი სოფლიოთა სახილველთა მიმართ ნუ მივლენ“.¹²

„ეს კანონი უკრძალავს სასულიერო პირთა შვილებს ისეთ სანახაობებზე დასწრებას, სადაც მკრეხელობას აქვს ადგილი, რადგან სამღვდელოებამ, პავლე მოციქულის სიტყვებით, თავიანთი შვილები უნდა აღზარდონ მორჩილებასა და ღვთის მოშიშებაში. როგორც იგი მოციქულ ტიტეს შეახსენებს, მღვდელი შეიძლება იყოს მხოლოდ ის პირი, რომელსაც „შვილნიმცა უსხენ მორწმუნენი ნუმცა შესმენილ არიან ბილწებისათვის გინა ურჩებისა“ (ტიტ. 1; 6 შედრ. I ტიმ. 3;4), ხოლო ვინც თეატრებსა და სხვა მსგავს ადგილებში დადის, იოლად შეიძლება მრუშობისკენ ლტოლვაში იქნეს დადანაშაულებული და მის შესახებ უკვე არ შეიძლება თქმა, რომ ქრისტეანული თავმდაბლობით გამოირჩევა. თუკი კანონი ყველა ერთგულ მორწმუნეს ურჩევს, არ გამოჩნდნენ ისეთ ადგილებში, სადაც ღვთის გმობას აქვს ადგილი (ტრულ. 51-ე), მაშინ მით უფრო არ უნდა მიეცეთ ამის ნება ისეთი პირების შვილებს, რომელთა მთავარი მოვალეობაც ღვთის

¹⁰ იქვე გვ. 258.

¹¹ მართლმადიდებელი ეკლესიის კანონები ეპ. ნიკოდიმის (მილაში) განმარტებებით, ტ. I, თბ., 2007, გვ. 99-100.

¹² დიდი სჯულის კანონი, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია, კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტი, გამ. „მეცნიერება“, თბ., 1975, გვ. 296.

პატივისცემისა და ქრისტიანული თავმდაბლობის ქადაგებაა“.¹³

კართაგენის ადგილობრივ კრებაზე მიიღეს კანონი ასევე თეატრალურ სანაზაობებში მონაწილე პირთა შესახებაც. 45-ე კანონში წერია: „ვინაცა მგოსანთა და მახიობელთა და სხვათა ეგვეითარისა სახისა მქონებელთა პირთა, ანუ ვითარცა განდგომილთა, შეინანონ და მოიქცენ მადლისა მიერ ღმრთისა, ანუ ნუ უვარ-ჰყოფდენ დაგებასა“.¹⁴

ნიკოდიმი მილაშის განმარტებით „მსახიობები და ტაკიმასხარები ამ კანონში გათანაბრებულნი არიან ქრისტეს სარწმუნოებიდან განდგომილებთან. რა თქმა უნდა, აქ ის მსახიობები და კომიკოსები იგულისხმება, რომლებიც კანონში აღწერილ ქმედებებს წარმოაჩენენ სხვადასხვა სცენაზე და რომელთა შესახებაც საუბარია ტრულის კრების 24-ე და 51-ე კანონების განმარტებებში. ყველა ამ ცოდვილთა მიმართ კანონი განაწესებს, რომ თუკი ისინი შეინანებენ საკუთარ ცოდვებს და ღმერთისკენ მიიქცევიან, ანუ დაითმენენ მათთვის განსაზღვრულ სინანულის ვადას (იხ. I მს. კრ. მე-11 კან.), მაშინ მათ არ უნდა აეკრძალოთ საღმრთო მადლი და ეკლესიასთან შემორიგება“.¹⁵

კართაგენის ადგილობრივი კრების 63-ე კანონში არაქრისტიან მსახიობებზეა საუბარი: „მერმეცა უკუე ვედრება სახმარ არს ამისთვის, რათა უკუეთუ ვინმე, რომელთაცა მახიობელთა დასისაგანმან ქრისტეანე-ყოფა ინებოს და იქმნეს და პირველთა მათ ბიწთაგან განთავისუფლდეს, არღარავისგან ებრძანებოდეს გინა ეძულებოდის ეგვეითარსა მას კუალად მათვე პირველთა ჩუეულებათა ხელ-ყოფა“.¹⁶

ქრისტიან მსახიობებთან დაკავშირებით ჩვენ ვნახეთ ამ კრების 45-ე დადგენილება, რომელიც განაწესებს მათ ეკლესიასთან შერიგებას და მათთვის წმ. ზიარების მიღების ნებართვას, თუ ისინი შეინანებენ და სამსახურს მიატოვებენ. წინამდებარე კანონში კი საუბარია იმ მსახიობების შესახებ, რომლებიც ქრისტიანები არ ყოფილან, მაგრამ გამოხატეს ნათლისღების სურვილი. მსახიობების სამსახური გარკვეულწილად მუდმივი იყო და ვინც ერთხელ მათ რიგებში ჩაეწერებოდა, თავაურიდებლად ბოლომდე უნდა ემსახურა, რადგან მაშინდელი სამოქალაქო კანონმდებლობით, ვინც თავის

¹³ მართლმადიდებელი ეკლესიის კანონები ეპ. ნიკოდიმის (მილაში) განმარტებებით, ტ. I, თბ., 2007, გვ. 140 – 143.

¹⁴ დიდი სჯულის კანონი, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია, კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტი, გამ. „მეცნიერება“, თბ., 1975, გვ. 306.

¹⁵ მართლმადიდებელი ეკლესიის კანონები ეპ. ნიკოდიმის (მილაში) განმარტებებით, ტ. I, თბ., 2007, გვ. 171 – 172.

¹⁶ დიდი სჯულის კანონი, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია, კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტი, გამ. „მეცნიერება“, თბ., 1975, გვ. 319.

დროზე სამსახურში არ გამოცხადდებოდა, ისჯებოდა. კართაგენელი მამები ამ კანონით შეახსენებენ თავიანთ დელეგატებს, იშუამდგომლონ იმპერატორების წინაშე ისეთი კანონის გამოსაცემად, რომელიც აკრძალავდა იმ პირების თეატრში მსახურების იძულებას, რომლებიც ქრისტიანობისკენ მოექცნენ, ნათლობა მიიღეს და სურთ წმინდად შეინარჩუნონ თავი მსგავსი უწმინდურებისაგან“.¹⁷

დასკვნა

როგორც კვლევამ დაადასტურა, თეატრისა და ეკლესიის ურთიერთობა არაერთგვაროვანი იყო ისტორიის სხვადასხვა პერიოდში.

თეატრის არსებობა ანტიკური ხანიდან იღებს სათავეს. დიდი მოაზროვნეები მეტად სასარგებლოდ მიიჩნევდნენ მას ადამიანის ზნეობრივად აღზრდისათვის. შემდგომ, ქრისტიანობის საყოველთაოდ გავრცელების დროს, მხოლოდ თეატრები დარჩნენ წარმართობის მიმდევრები და იქ დემონური რიტუალები და ღრეობები იმართებოდა. სწორედ ამიტომ განეწყო ეკლესია მის მიმართ მტრულად. განსაკუთრებით გაუარესდა ეკლესიისა და თეატრის ურთიერთობა ერეტიკული მოძრაობების დროს. ერთ-ერთი ერეტიკოსი არიონი თავისი სწავლების პროპაგანდისთვის თეატრს იყენებდა და ამის გამო თავად სიტყვა „თეატრიც“ კი ერესის სინონიმად იქნა მიჩნეული.

IV ს-ში იმდენად ძლიერი იყო ლტოლვა თეატრალური სანაზაობების მიმართ, რომ ადამიანები ცხოვრობდნენ არა რეალური, არამედ ხელოვნური, წარმოსახვითი, თეატრალურ კულისებში მიმდინარე ცხოვრებით. ეს ყველაფერი ისეთივე საარსებო მოთხოვნილებად იქცა ხალხისთვის, როგორც პური. მოსახლეობა ორ რამეს ითხოვდა მხოლოდ და ქალაქის მოედნებზე ისმოდა შეძახილები: „პური და სანაზაობა!“ თეატრი, ანუ წარმოსახვითი სამყარო იქცა მოსახლეობის საარსებო მოთხოვნილებად და უფრო მეტიც, ჩანაცვლა რეალური ცხოვრება თავისი სიმძიმითა და ფათურაკებით. ეს წარმოსახვითი ცხოვრება იყო იმავე ცხოვრების ხორცშესხმა, რომელსაც ეწეოდა ერი სინამდვილეში, მაგრამ მისი ხორცშესხმა ხდებოდა ისეთი გაძლიერებული ფორმებით, რომლებიც მოქმედებდნენ გრძნობებზე და აღძრავდნენ ვნებებს და რადგან რეალური ცხოვრება სავესე იყო ყველანაირი სისაძაგლით, მაშინ რაღა უნდა ვთქვათ თეატრალურ ცხოვრებაზე, რო-

¹⁷ მართლმადიდებელი ეკლესიის კანონები ეპ. ნიკოდიმის (მილაში) განმარტებებით, ტ. I, თბ., 2007, გვ. 192.

მელიც გათვლილი იყო ჩამქრალი ვნებების გასაღვივებლად. **გასაკვირი არაა ის ფაქტი, რომ სასულიერო პირები ძალ-ღონეს არ იშურებდნენ ამ უხამსობის, ადამიანთა გამიწიერების წინააღმდეგ საბრძოლველად.** იმ დროის ერთ-ერთი ყველაზე მკაცრი მამხილებელი თეატრალური წარმოდგენების მიმართ ლტოლვისა წმინდა იოანე ოქროპირი იყო.

გასართობი სანახაობების დიდი მოთხოვნილება იყო ანტიოქიაში. სანახაობები სხვადასხვა სახისა იყო. ძველი ტრაგედიები და კლასიკური კომედიები აღარ იდგმებოდა, მათ ნაცვლად იმართებოდა პანტომიმური წარმოდგენები, რომლებიც განსაკუთრებული პოპულარობით სარგებლობდა. სპექტაკლებში ჩვეულებრივ მოვლენას წარმოადგენდა ქორწინების გარეშე ინტიმური სცენების არსებობა. სიმღერები, რომლებიც სპექტაკლების შემადგენელ ნაწილს წარმოადგენდა, გაჟღერებული იყო მითიური გმირებისა და დმერთების ამჟღავნებულ გატაცებებზე პირდაპირი მინიშნებებით. ასეთ წარმოდგენებში ქალის როლის შემსრულებლები იცვამდნენ ზედმეტად თავისუფლად, გამომწვევად, იღებავდნენ სახეებს და უტიფარ პარიკებს ატარებდნენ, ხოლო მამაკაცებისთვის სამარცხვინო სინამდვილეს წარმოადგენდა ის ფაქტი, რომ ისინი ასრულებდნენ ქალის როლს. არსებობდა ასევე მსუბუქი გასართობი სანახაობები, რომელშიც მასხარები, ჟონგლიორები, კლოუნები სხვადასხვა სახის უხამსი მაიმუნობით ცდილობდნენ ხალხის დაჩლუნგებულ გრძნობადობაზე გავლენის მოხდენას და ველურ ვნებებს აღძრავდნენ. გარდა ამისა, იყო ასევე სასტიკი წარმოდგენები, მაგალითად ველური ცხოველებისა და გლადიატორების ბრძოლა. ამის გამო იბრძოდა ასე მკაცრად მათ წინააღმდეგ იოანე ოქროპირი.

იმდენად მნიშვნელოვანი იყო ეს პრობლემა, რომ მე-6 მსოფლიო საეკლესიო და ასევე რამდენიმე ადგილობრივ კრებაზე სპეციალური კანონებიც კი მიიღეს მის წინააღმდეგ; მაგრამ, როგორც აღვნიშნეთ, ეს განპირობებული იყო იმდროინდელი თეატრალური თუ სხვა სანახაობების შინაარსითა და ხასიათით. ესა თუ ის კანონი იმის გამო კრძალავდა სანახაობებზე დასწრებას, რომ მათში ზნეობრიობის ნიშანწყალიც არ იყო, პირიქით, უმაღლეს რანგში იყო აყვანილი უზნეობა და გარყვნილება. იმართებოდა წარმართებისთვის დამახასიათებელი წარმოდგენები. ხშირ შემთხვევაში ამ წარმოდგენებს მიზანმიმართულად ამოხვევდნენ კვირა დღეს, ან საეკლესიო დღესასწაულებს; უფრო მეტიც, ბრწყინვალე შვიდეულს, ანუ ქრისტიანთათვის სადღესასწაულო დღეებს. ამით ცდილობდნენ საზოგადოე-

ბის ინტერესის გადატანას უზნეო გასართობებზე, რათა მათი გონება და გული უფლისა და ეკლესიისგან მოეწყვიტათ. ასეთ ვითარებაში ადამიანის მსოფლმხედველობა და ზნეობა ჩლუნგდებოდა. ამგვარი საზოგადოებისთვის კი უზნეობა უკვე ნორმად ითვლებოდა. **ეკლესიის წმინდა მამები სწორედ იმიტომ იღებდნენ მკაცრ კანონებს თეატრალური სანახაობების წინააღმდეგ, რომ არ დაეშვათ კაცობრიობის ზნეობრივი გახრწნა და მისთვის სულიწმინდის მადლის მოკლება.**

მაგრამ დრო შეიცვალა, თაობები აღიზარდნენ ქრისტიანულ წიადში, ქრისტიანული მსოფლმხედველობით. შეიცვალა თეატრალური წარმოდგენებიც. ისინი აღარ იყო ისეთი სასტიკი და უხამსი.

შუა საუკუნეებში რუსეთში იმდენად პოპულარული იყო თეატრი, რომ დარბაზები ხალხს ვეღარ იტევდა. განსაკუთრებით პოპულარული იყო საეკლესიო დადგმები.

რაც შეეხება საქართველოს, აქ თეატრი მე-19 ს-დან შემოვიდა და მის აღორძინებას ხელი შეუწყო წმ. ილია მართალმა. მისი თაოსნობით დაარსდა დრამატული საზოგადოება, რომელსაც ევალებოდა ქართული თეატრის საქმიანობის წარმართვა. მკაცრად აკონტროლებდა იგი სცენაზე წარმოდგენილ ყველა სპექტაკლს და კრიტიკას არ ერიდებოდა. ამოწმებდა როგორც ნაწარმოების ლიტერატურულ მხარეს, ასევე მსახიობთა ქცევასა და საუბრის მანერას.

დღეს ხშირად ისმის სხვადასხვა აზრი თეატრთან მიმართებაში. ზოგნი რადიკალურად უარყოფენ თეატრს და თვლიან, რომ მისი არსებობა დაუშვებელია და ყველას, ვინც წარმოდგენებს ესწრება, ანდა თავად მოღვაწეობს ამ სფეროში, უნდა აეკრძალოთ საეკლესიო საიდუმლოებებში მონაწილეობა. ამის საპასუხოდ ჩვენი ზემოთ მოყვანილი მსჯელობაც რომ არაა, წმ. ილია მართლის ღვაწლიც საკმარისია, რომელიც მან ამ საქმისთვის გასწია და ის შეფასება, რასაც ერის მამა გვაძლევს თეატრის შესახებ: **„სცენა ცხოველის სურათებით ვლავარაკება კაცის გულსა და ჭკუას, იგი ამ თავისი თვისებით კაცის გუნებაზედ უფრო მედრად მოქმედებს, ვიდრე სხვა რამე. ამ მხრით არის იგი სანატრელი, კაცის გრძნობისა და ჭკუის გამაფაქიზებელი“.**¹⁸

გარდა ამისა, თავად XX ს.-ის თეატრისა და კინოხელოვნების სფეროში მოღვაწენიც ერთხმად თანხმდებიან იმ საკითხში, რომ **„ჭეშმარიტი ხელოვნება ადამიანის სულიერ აღზრდასა და ჩამოყალიბებას უნდა ემსახურებოდეს“.**¹⁹ თეატრმაც, როგორც ხელოვნე-

¹⁸ ი. ჭავჭავაძე, თხზულებანი, ტ. VI, თბ., 1997, გვ. 275.

¹⁹ „მადლის“ 1990 – 2010 წწ. კრებული, I, თბ., 2010, გვ. 77 – 78.

ბამ, ხელი უნდა შეუწყოს საზოგადოების ზნეობრივად ამაღლებას და სულიერად განწმენდას. გამორჩენილი მოღვაწენი, აგრეთვე, დაუშვებლად მიიჩნევენ სცენაზე ბილწისიტყვაობას.

ამრიგად, კრიტიკის საგანია არა თეატრი, არამედ მისი ნაკლოვანება. „არ არსებობს სამყაროში ისეთი იარაღი, რომლის ღვთის სამსახურში გამოყენება არ შეიძლებოდეს“,²⁰ ამიტომაც აკრძალვის ნაცვლად საჭიროა მასზე კონტროლი დაწესდეს და თეატრმა ისეთი ღირებულებები შეიძინოს, რომ სულიერი სარგებელი მივიღოთ მისგან. სცენაზე წარმოდგენილი თითოეული სპექტაკლი უნდა იყოს ლიტერატურულად გამართული, ზნეობრივად ამაღლებული, ხოლო მსახიობების ლექსიკა დახვეწილი. თეატრის არსებობა საჭიროა საზოგადოებისთვის, რადგან „ჩვენ არ ვიცით სხვა მისებრ უებარი საშუალება, რომელიც ეგრე გამარჯვებულად, სასწრაფოდ და პირდაპირ მოქმედებს ადამიანის უკეთესთა გრძნობათა გამოფხიზლებასა და მოძრაობაზე“ (წმ. ილია მართალი).²¹

გამოყენებული ლიტერატურა

ახალი აღთქმა, საქართველოს საპატრიარქოს გამომცემლობა, თბ., 2003.

დიდი სჯულის კანონი, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია, კ. კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტი, გამ. „მეცნიერება“, თბ., 1975.

ი. ჭავჭავაძე, თხზულებანი, ტ. V, თბ., 1991.

ი. ჭავჭავაძე, თხზულებანი, ტ. VI, თბ., 1997.

მართლმადიდებელი ეკლესიის კანონები ეპ. ნიკოლიძის (მილაში) განმარტებებით, ტ. I, თბ., 2007.

„მადლის“ 1990 – 2010 წლების კრებული, I, თბ., 2010.

Газета «Православный Санкт-Петербург», №4, 2004.

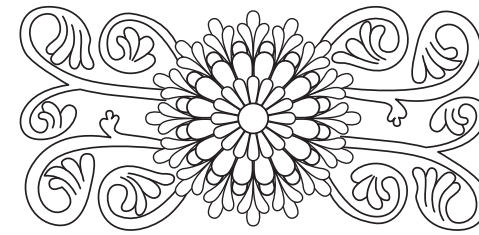
«Журнал московской патриархии», №9, 2001.

Журнал «Наука и религия», №7, 2003.

Санкт-Петербургская православная духовная академия, архив журнала «Христианское чтение», № 1-2, 1896.

²⁰ «Журнал московской патриархий», №9, 2001, ст. 76.

²¹ ი. ჭავჭავაძე, თხზულებანი, ტ. V, თბ., 1991, გვ. 241 - 242.

ბრანი ძაპთარია

სტრაბონი და კოლხეთის ისტორიის ურამენტი

კოლხეთის გამგებელი მოაფერნე

სტრაბონის „გეოგრაფიაში“ გადმოცემულია ძველი და ახალი წელთაღრიცხვის მიჯნაზე მცხოვრები განათლებული ადამიანისათვის ცნობილი (და უცნობი) სამყარო, რა თქმა უნდა, იმ დონით, რომელსაც იმდროინდელი მეცნიერება ფლობდა. თხზულებაში გამოკვეთილადანა ნაჩვენები ძვ.წ. VI-I საუკუნეების ბერძნული ისტორიულ-გეოგრაფიული აზროვნების განვითარების გზა. ეს იყო ცივილიზაციის არნახული გამონათების საუკუნეები, რომლის შედეგადაც ბერძენმა კაცობრიობის გარიჟრაჟიდან დაგროვებული ცოდნა მეცნიერებად გარდაქმნეს და გარემომცველი სამყაროს საიდუმლოებათა სიღრმეში წვდომა ხელშესახები გახადეს. ადამიანები გათავისუფლდნენ მითოლოგიური წარმოდგენების გავლენისაგან და ოლიმპოს მრისხანე ღმერთები ლიტერატურისა და ხელოვნების სამსახურში ჩააყენეს. კეთილხმოვანმა მუხებმა მშვენიერების სიყვარულით აანთეს ელინური სულიერება. ხელოვნების დარგების ობიექტი ძირითადად ადამიანი გახდა მისი სულიერი და ფიზიკური სილამაზით. გაფართოვდა ბერძენი მოაზროვნების თვალსაწიერი. გადალახეს უკიდევანო ზღვები, ბურუსით მოცული გარემო და გაბედულად შეაბიჯეს სიბრძნის ოკეანეში. ფარდა ჩამოსწეს მნემოსინეს ჯიუტ სილამაზეს და წარსულის ფერფლად ქცევა ისტორიას არ დაანებეს.

დიდმა ბერძულმა კოლონიზაციამ ერთ სივრცედ გააერთიანა ხმელთაშუა და შავი ზღვების სანაპიროებზე მცხოვრები ადამიანები. გაიზარდა შორეული ქვეყნებისა და ხალხების ისტორიითა და კულტურით დაინტერესება. განათლება გადაიქცა ღვთაებრივ წყალობად და თავისუფალი ადამიანის ამქვეყნიურ მოვალეობად (გა-

ნათლების უმთავრესი საზომი იყო ჰომეროსის პოემების ცოდნის დონე, „ჰომეროსმა აღზარდა ელადა“ — ასე აფასებდნენ ძველი ბერძნები გენიალური პოეტის როლს). ზღვაოსნებმა და მოახალშენებმა ხმელთაშუა და შავი ზღვები ელინური სამყაროს საზღვრებში მოაქციეს. ცოდნის შეძენის წყურვილით შეაღწიეს ეგვიპტე-ბაბილონის, ძველი ცივილიზაციის სხვა ქვეყნების ჩაკეტილ სივრცეებში და მათი რელიგიურ ისტორიული წარმოდგენები მეცნიერული კვლევის არეალში ჩართეს. დედამიწის აღწერების მომდევნო საფეხურზე ჩამოყალიბდა გეოგრაფიული და ისტორიული მეცნიერებები. ჩაისახა მოსაზრებები სიცოცხლის წარმოშობისა და მისი წყაროების შესახებ.

ბუნების საიდუმლოებათა სიღრმეში წვდომამ გაანათა ადამიანის გონება და საფუძვლად დაედო გიგანტურ ნახტომს, რომელიც ელინური სულიერი კულტურის კლასიკური სიმაღლის სახელითაა ცნობილი. აღნიშნულ ეპოქაში დაიბადა ბერძნული საოცრება. ქვეყნიერებას მოევიწყებინა ღვთაებრივი ნიჭით დაჯილდოებული შემოქმედები, სწორუპოვარი გმირები და ტიტანები, ბრძენთა ბრძენები: სოკრატე, პლატონი, არისტოტელე; ყველა დროის უდიდესი ტრაგიკოსები: ესქილე, სოფოკლე, ევრიპიდე; პოლიტიკური აზროვნების მწვერვალები: სოლონი და პერიკლე, გენიალური ალექსანდრე დიდი; საოცრების შემქმნელი ფიდასი და ორატორული ხელოვნების ქურუმი დემოსტენე, ისტორიის „მამა“ ჰეროდოტე და მისი მომდევნო თაობა (თუკიდიდე, ქსენოფონტი) და სხვა მრავალი. აღნიშნულმა ეპოქამ საუკუნეებს დაუტოვა ელინური ხუროთმოძღვრების გვირგვინი, ათენის აკროპოლისი. გასათვალისწინებელია ისიც, რომ ბერძენ შემოქმედთა ქმნილებების მხოლოდ ნაწილია მოღწეული.

ლიტერატურამ, ფილოსოფიამ, ისტორიამ, პოლიტიკურმა აზროვნებამ, ხელოვნებამ (ხუროთმოძღვრება, ქანდაკება) განვითარების უმაღლეს საფეხურს მიაღწია. თეატრალური წარმოდგენები განათლებული ელინის ყოველდღიური ცხოვრების თანამგზავრი გახდა. მკურნალობის საუკუნოვანი ტრადიციები ჰიპოკრატემ (მედიცინის მამამ) მეცნიერებად გარდაქმნა. კლასიკური ეპოქის ამაღლებული ქმნილებები, ნაშენები და ნაქანდაკები, დღესაც ადამიანური ფანტაზიის სრულყოფის მწვერვალზე დგანან (ჩვენს თემას ცოტათი წინ გაუუსწრებ და ვიტყვი, ცოდნის ამ დიდი საგანძურის მემკვიდრე და გამგრძელებელი იყო სახელოვანი გეოგრაფ-ისტორიკოსი სტრაბონი). ამ საოცრად მაღალი გემოვნებით აღბეჭდილმა ხელოვნებამ არ უნდა შეგვიქმნას შთაბეჭდილება, თითქოს ელინების ცხოვრება მი-

წიერი საზრუნავისაგან თავისუფალი იყო და მათი ყოველდღიურობა პელიკონის ბაღებში დროსტარებით შემოიფარგლებოდა.

შრომამ, განსაკუთრებით გონებრივმა, ელადა ხმელთაშუა ზღვის ეკონომიკური ცხოვრების ცენტრად, ხოლო ქალაქი ათენი მსოფლიოს ულამაზეს ქალაქად აქცია. მოხდა თავისუფალ ადამიანთა უფლებრივი გათანაბრება. სოლონის რეფორმებმა საფუძველი ჩაუყარა მონათმფლობელური დემოკრატიის ძირითად პრინციპებს. კანონები იცავდნენ თავისუფალი ადამიანების ხელშეუხებლობას. ბერძენ-სპარსელთა ომებში გამარჯვებამ ათენს ელადის პოლიტიკური ცხოვრების ჰეგემონობა მოუტანა და, რაც მთავარია, ელინური სამყაროს კულტურისა და განათლების ცენტრად აქცია. ათენისაკენ ისწრაფოდნენ მოაზროვნე ადამიანები, რათა მოეპოვებინათ საერთო ელინური აღიარება. მოწესრიგდა კანონმდებლობა და პოლისის მართვა-გამგეობის სისტემა.

ბერძნებმა გამოიგონეს მმართველობის იდეალური ფორმა — დემოკრატია, თავისუფალ ადამიანთა უფლებრივი თანასწორობა (მონები საზოგადოების წევრებად არ განიხილებოდნენ). დემოკრატიული ათენის პოლიტიკური მოღვაწეები ამაყობდნენ იმით, რომ მათი კანონებით პიროვნებამ მოიპოვა თავისუფლება. მაგრამ ეს ეხებოდა მხოლოდ სრულუფლებიან მოქალაქეს (ათენის მოქალაქეობის მიღება ძალიან ძნელი იყო). უზარმაზარ სიბრძნეს დაუფლებული და საკაცობრიო იდეების კვლევაში ჩაფლული განათლებული ბერძნები მთელი სერიოზულობით ამტკიცებდნენ თავიანთ რჩეულობას (ანალოგიური გაზვიადებული დამოკიდებულება ჩვეულებრივი მოვლენა იყო ძველი ამოსავლეთის თითქმის ყველა ხალხისათვის), ხოლო დედამიწის დანარჩენ მკვიდრებს, კულტურული დონის მიუხედავად, ბარბაროსებს უწოდებდნენ. პანელინური იდეები ბატონობდა ალექსანდრე დიდის იმპერიაში, თუმცა იგი არ ეთანხმებოდა ადამიანების რჩეულებად და ბარბაროსებად დაყოფას.

სამსაუკუნოვანი ელინიზმი ბერძნული გენიის მოკრძალებული გაგრძელება იყო, რომელმაც არსებობა რომაული მახვილის ქვეშ დაასრულა. აღნიშნულ საუკუნეებში მოხდა ელინების გიგანტური აღმასვლა (კულტურული და პოლიტიკური ბატონობა მსოფლიოზე) და დაცემა (ალექსანდრე მაკედონელის იმპერიაში ელინებმა გადალახეს პოლისური ჩაკეტილობის საზღვრები და მსოფლიოს მოქალაქეები (კოსმოპოლიტები) გახდნენ. ძველი აღმოსავლეთის კულტურული სამყარო მათ სულიერ კონტროლს დაექვემდებარა, რამაც ახალ სი-

მალღეს ჩაუყარა საფუძველი. საუკუნეთა სიღრმეში დაგროვებული ცოდნის უკვდავყოფით ბერძნებმა დაიმკვიდრეს კაცობრიობის მასწავლებლების სახელი, დანერგეს ახალი სუნთქვა ცივილიზაციის ისტორიაში, ისინი იყვნენ ძველი მსოფლიოს მეცნიერული და მხატვრული აზროვნების კანონმდებლები, კულტურისა და განათლების მედროშენი, ოლიმპოდან ცეცხლის მომტაცებლები და ადამიანების გზის გამნათებლები (შეიძლება არ არის რეალობიდან შორს მტკიცება იმის შესახებ, რომ ქართული სიტყვა ბრძენი, ბერძენის შეკუმშული ფორმა იყოს). ეს დიდი ტრადიციები მემკვიდრეობით გადადიოდა საუკუნიდან საუკუნეზე. სინათლე კაშკაშებდა წარსულის მოგონებებში.

დამოუკიდებლობას მოკლებული ელადა აგრძელებდა კულტურული მსოფლიოს სათავეში დგომას და ამ ფაქტს გამარჯვებული რომაელებიც აღიარებდნენ და ეამაყებოდნენ, რომ მათი მოწაფეები იყვნენ. ათასწლეულთა მიჯნაზე ელინთა დიდების ციკლი დამთავრდა, ადრინდელი უნივერსალობა დაიკარგა და თანდათან ჩრდილისკენ გადაიხარა. ამის მიუხედავად, რომაელებისათვის საბერძნეთი კულტურისა და განათლების იდეალურ სკოლად და სიბრძნის კერად რჩებოდა. გაფერმკრთალებული ელვარება ძველი ინერციით ინარჩუნებდა სახელს და დიდებას, საოცრებათა ეპოქა ფრთებს კეცავდა, ასპარეზს უთმობდა თავისი კულტურის ჩრდილში ამოზრდილ მგლის „ნაშიერებს.“ ეთხოვებოდა ხსოვნაში გადასულ ამაღლებულ დღეებს. ელინური სიმაღლის ერთერთი უკანასკნელი წარმომადგენელი იყო რომაული პერიოდის დიდი ბერძენი, მცირე აზიელი სტრაბონი (ძვ.წ. 64/63 — ახ.წ. 23/24), რომლის შემოქმედებაში გედის სიმღერის დარად, როგორც გამოსათხოვარი აკორდი, გაიელვა მრავლისმცოდნეობის ძველბერძნულმა აღმაფრენამ. ეს შესავალი იმის საილუსტრაციოდ დავეურთეთ, რომ გვეჩვენებინა ის საფუძველი, რომლის მემკვიდრეც იყო სტრაბონი, როგორც მეცნიერი და წინამორბედების დიდ საქმეთა გამგრძელებელი, სწავლული ისტორიკოსი და გეოგრაფი.

სტრაბონი დაიბადა მცირე აზიის ქალაქ ამასიაში. ამასია პონტოს სამეფოს შემადგენლობაში შედიოდა. მისი ოჯახი წარჩინებულთა წრეს ეკუთვნოდა, წინაპრები ახლოს იდგნენ და დიდი გავლენით სარგებლობდნენ მითრიდატიდების კარზე. რაც შეეხება სტრაბონს, რომელსაც ცხოვრება რომაულ პერიოდში მოუწია, მან პოლიტიკური მოღვაწეობის ნაცვლად, მეცნიერული საქმიანობა აირჩია (თუ თანამედროვე ტერმინოლოგიით ვიმსჯელებთ, მსოფლიო სახელიც მოიხვეჭა) და ამ გზით მარადისობაში დაუმკვიდრა ადგილი ძველ ბერძნულ

გეოგრაფიას. მისი დამსახურებაა ორი ათასი წლის წინათ მეხსიერებაში შერჩენილი გარდასულ დღეთა მოგონებების დაფიქსირება და ისიც, რომ უამრავ ადამიანთა ნაღვაწი დრო-ჟამის მტვერმა არ დაფარა.

სტრაბონი აღიზარდა „მითრიდატული ომების“ მონაწილეთა გარემოცვაში (იგი დაიბადა ამ დიდი ომის უკანასკნელ წელს). მისი თანამედროვენი იყვნენ აღმოსავლეთისა და დასავლეთის სამკვდროსასიცოცხლოდ დაპირისპირებული გმირები და ანტიგმირები. ანტიკური სამყაროს ისტორიაში ცნობილია, რომ ერთ-ერთი ხანგრძლივი და სისხლისმღვრელი ომის (თუ ომების) გამჩაღებელი იყო ელინისტური აღმოსავლეთის უკანასკნელი გმირი, პონტოს სახელოვანი მეფე მითრიდატე ევპატორი. სტრაბონის უახლოესი წინაპრები მითრიდატულ ომებში მონაწილეობდნენ. პონტო დაეცა. რომაული ბატონობა მითრიდატეს გარემოცვას მკაცრად გაუსწორდა. გადარჩენილებმა ადრინდელი პრივილეგიები დაკარგეს. სტრაბონის მშობლებსაც შეეხებოდა დამარცხების სუსხი, მაგრამ ეკონომიკური მდგომარეობის გარკვეული დონე მაინც შეუნარჩუნებიათ და შვილისთვის კარგი განათლება მიუციათ. სტრაბონს უსწავლია იმ დროისათვის ცნობილ საგანმანათლებლო ცენტრებში. შეძენილი ცოდნის სიღრმე შესანიშნავად ჩანს მეცნიერული ცოდნით დატვირთულ „გეოგრაფიაში“.

სტრაბონი იყო ისტორიკოსი და გეოგრაფოსი. ცნობილია მისი ისტორიული თხზულების სახელწოდება — „საისტორიო ჩანაწერები“. ვარაუდობენ, რომ ნაშრომი მოიცავდა პერიოდს კართაგენის დანგრევიდან, ძვ.წ. 146 წლიდან ძვ.წ. 27 წლამდე. ამ უზარმაზარი თხზულებიდან მოღწეულია მხოლოდ რამდენიმე უმნიშვნელო ფრაგმენტი. თუ გავითვალისწინებთ „გეოგრაფიის“ მოცულობას, რომელიც 17 წიგნისაგან შედგება, გასაგებია, რამდენად ვრცელი იქნებოდა „საისტორიო ჩანაწერები“, რომელიც 47 წიგნს მოიცავდა. სამეცნიერო ლიტერატურაში მიუთითებენ, რომ სტრაბონის „საისტორიო ჩანაწერები“ წარმოადგენდა პოლიბიოსის „მსოფლიო ისტორიის“ გაგრძელებას. მიჩნეულია, რომ ფრაგმენტების სიმცირის გამო (19 უმნიშვნელო ფრაგმენტი) თხზულების ღირსებაზე ან ნაკლებზე რაიმე არსებითის თქმა შეუძლებელია.

სტრაბონის შემოქმედებიდან სრული სახით მოღწეულია „გეოგრაფია“, ძველი სამყაროს გეოგრაფიული ცოდნის ნამდვილი ენციკლოპედია, რომელმაც მის ავტორს „გეოგრაფიის მამის“ სახელი დაუმკვიდრა. სტრაბონი მოგვითხრობს იმ დროისათვის ცნობილ ქვეყნებსა და ხალხებზე, გადმოგვცემს ბერძნული მეცნიერების მი-

დწევებს გარემომცველი სამყაროს აგებულებასა და ბუნებაზე. „გეოგრაფიის“ ცენტრში დგას ელადა, ყველა დანარჩენი განხილულია მასთან მიმართებაში, ამის გამო, თხზულება განსაკუთრებით საყურადღებო ინფორმაციებს გვაწვდის ხმელთაშუა ზღვის აუზისა და მცირე აზიის გეოგრაფიული რუკის შესახებ. სტრაბონი ერატოსთენეზე დაყრდნობით აღიარებდა დედამიწის სფეროსებრიობას. იმდროინდელი ცოდნის გათვალისწინებით, დაინტერესებული იყო ზღვებისა და ოკეანეების მოქცევისა და მიქცევის თეორიით, ემხრობოდა ჰიპოთეზას ჰერკულესის სვეტების (გიბრალტარის) დასავლეთით უზარმაზარი მატერიკის არსებობის შესახებ, მსჯელობდა უცნობი ან ნაკლებად ცნობილი ქვეყნების ადგილმდებარეობასა და მოსახლეობაზე და სხვ. გეოგრაფიის წინაშე დასმული ამოცანა სტრაბონმა შესანიშნავად შეასრულა და საუკუნეებს შემოუნახა დედამიწის აღწერის პირველი სრულყოფილი დოკუმენტი (ანტიკური ეპოქიდან მსგავსი შინაარსის ნაშრომი ჩვენამდე მოღწეული არ არის). სტრაბონის „გეოგრაფია“, თანამედროვე ტერმინოლოგიით თუ ვიმსჯელებთ, არის პასპორტი მთელი რიგი ქვეყნებისა და ხალხებისათვის.

„გეოგრაფია“ ყურადღებას იმსახურებს იმ კუთხითაც, რომ ავტორს მრავალ საკითხთან დაკავშირებით დაცული აქვს ადრინდელ სწავლულთა ნააზრევი. ნაშრომში ფართოდ ფიგურირებს გამოყენებული ლიტერატურა, კამათი იმ ავტორებთან, რომელთა ინფორმაციები საეჭვოდ მიაჩნდა. კამათი ზოგჯერ მკაცრი კრიტიკის სახით არის წარმართული. დასახელებული ლიტერატურიდან სტრაბონი ყველაზე სანდო და შეუმცდარ ავტორად თვლიდა ჰომეროსს. რაც შეეხება „ისტორიის მამას“ ჰეროდოტეს, ბევრ საკითხში არ ეთანხმებოდა და აკრიტიკებდა, თუმცა კრიტიკა ხშირად გადაჭარბებული იყო. „გეოგრაფიაში“ დიდი ადგილი აქვს დათმობილი ეფორეს, ერატოსთენეს, არტემიდორეს, პოლიბიოსს, პოსიდონიოსს და სხვ. სტრაბონის ყურადღების ცენტრში ძირითადად ბერძენი ავტორები იდგნენ.

მიუხედავად იმისა, რომ რომის იმპერიის პერიოდის მწერალი იყო, რომაული ლიტერატურით ნაკლებად სარგებლობდა. მიზეზად დასახელებულია ლათინური ენის არასაკმარისი ცოდნა (ეს ნაკლი არ იყო შემთხვევითი და ბერძნულ მწერლობაში იშვიათობას არ წარმოადგენდა. მაგალითისათვის საკმარისია დავასახელოთ „პარალელური ბიოგრაფიების“ ცნობილი ავტორი პლუტარქე, რომელიც გარკვევით წერდა, რომ ლათინურს სუსტად ფლობდა. ამ ფაქტს თავისი გამართლება ჰქონდა. განათლებული რომაელებისათვის სავალდებულო იყო

ბერძნულის ცოდნა. ბერძენი „ბარბაროსული“ ლათინურისადმი დიდ დაინტერესებას არ იჩენდნენ, რადგან დამპყრობლებთან ურთიერთობას მშობლიური ენის მეშვეობითაც კარგად ახერხებდნენ). სტრაბონი თავის თანამედროვე რომაელ მწერლებს საკმაოდ მოკრძალებულად ახსენებდა, გამონაკლისს წარმოადგენს იულიუს კეისარის „კომენტარები გალებთან ომის შესახებ“. მეტ-ნაკლები სისრულით იყენებდა სხვა რომაელ ავტორებსაც. მეცნიერებაში მითითებულია, რომ სტრაბონს რომაელ სწავლულებზე არ ჰქონდა მაღალი წარმოდგენა (ალბათ, გენიალური კეისარი ამ შემთხვევაში გამონაკლისად უნდა ჩაითვალოს).

სტრაბონის „გეოგრაფიიდან“ ჩანს, რომ იგი საფუძვლიანად იცნობდა წინამორბედი ბერძენი გეოგრაფოსებისა და ისტორიკოსების ნაშრომებს (დასახელებული ჰყავს ავტორები, რომელთა თხზულებები მოღწეული არ არის და „გეოგრაფიის“ დამსახურებაა მათი ფრაგმენტების არსებობა). სტრაბონი, არსებული ლიტერატურის გარდა, დიდ როლს ანიჭებდა საკუთარი თვალთ ნანახს. ამ მიზნით ბევრს მოგზაურობდა შორეულ ქვეყნებში. მითითებული აქვს, დედამიწის რომელ ნაწილში იმოგზაურა. ჩამონათვალი საკმაოდ ვრცელია: აღმოსავლეთით სომხეთი, დასავლეთით სარდინია, ჩრდილოეთით ევქსინის პონტო — სამხრეთით ეთიოპია. იგი სიამაყით აღნიშნავს, არცერთ გეოგრაფოსს იმდენი ქვეყანა არ აქვს მოვლილი, რამდენიც მას (გეოგრაფია, XI.V, 11).

სტრაბონის თხრობა არ არის გადატვირთული. იგი გაურბის სახელწოდებების მშრალ გადმოცემას. გეოგრაფიულ აღწერებთან ერთად, საინტერესოდ გვიყვება უცნობი ქვეყნებისა და ქალაქების ღირსშესანიშნობათა შესახებ. საინტერესოა იმის ხაზგასმა, რომ გეოგრაფიული აღწერების გვერდით სერიოზული ცნობებია დაცული ცალკეული ხალხების წარმომავლობაზე, რელიგიურ წარმოდგენებზე, სოციალ-ეკონომიკურ მდგომარეობაზე და პოლიტიკურ წყობაზე. ამ ღირსებათა გამო „გეოგრაფია“ ძველი მსოფლიოს ისტორიის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს წყაროს წარმოადგენს.

სტრაბონის აზრით, გეოგრაფია, როგორც ყველა სხვა მეცნიერება, განეკუთვნება ფილოსოფიის სფეროს. იგი განმარტავს, რა სარგებლობის მოტანა შეუძლია გეოგრაფიას — ცნობებს, როგორც სახელმწიფო მოღვაწეებზე, ისე მეცნიერებაზე ციური მოვლენების, ხმელეთისა და ზღვის ცხოველების, მცენარეების და სხვათა შესახებ, „გეოგრაფიის სარგებლიანობა გულისხმობს, რომ გეოგრაფოსი, აგრეთვე, ფილოსოფოსიც უნდა იყოს, რომელმაც თავი მიუძღვნა

ცხოვრების ხელოვნების, ე.ი. ბედნიერების შესწავლას“ (გეოგრაფია, I, I, 1). „გეოგრაფიაში“ ხაზგასმულია წინამორბედ მეცნიერთა, როგორც ღირსებები, ისე ნაკლოვანი მხარეები. მთელ რიგ საკითხებთან დაკავშირებით, გაკეთებული აქვს მკაცრი შენიშვნები. მაგალითად, იგი არ ეთანხმება კოლხებისა და ეგვიპტელების ნათესაობის დასამტკიცებელ საბუთად იმის მოტანას, რომ ორივე ხალხში სელის ქსოვილის წარმოება იყო გავრცელებული (მხედველობაში ჰყავდა ჰეროდოტე, რომელიც დარწმუნებული იყო ეგვიპტელებისა და კოლხების საერთო წარმომავლობაში. იხ. ჰეროდოტე, II, 104-105).

სტრაბონისათვის დიდ ავტორიტეტს წარმოადგენდა პოლიბიოსი, მაგრამ ხშირად უნდობლობას უცხადებს მის ცნობებსაც (განსაკუთრებით რომისა და ესპანელი ტომების ურთიერთობათა შესახებ). სტრაბონმა გაასწორა ძველ ავტორებთან დაცული ანაქრონიზმი ალექსანდრე მაკედონელის კავკასიაში ლაშქრობის შესახებ და აღნიშნა, რომ ასეთ ფაქტს ადგილი არ ჰქონია. სტრაბონს განზრახული ჰქონდა მეცნიერებაში არსებული სადავო საკითხების დალაგება, მაგრამ ზოგჯერ თვითონაც ვერ აღწევდა თავს სერიოზულ გადახრებს. „გეოგრაფიაში“ დაცული ბევრი ინფორმაცია სხვა ავტორებთან არ გვხვდება. ამ კუთხით ნაშრომი უძვირფასეს წყაროს წარმოადგენს ახალი წელთაღრიცხვის პირველი ათასწლეულის დასაწყისში მცხოვრები ხალხების კულტურული დონისა და საერთაშორისო ურთიერთობების ამსახველი მასალების სიმრავლით.

ჩვენთვის განსაკუთრებით საინტერესოა ძველი საქართველოს, კოლხეთისა და იბერიის გეოგრაფიულ აღწერებში ჩართული წმინდა ისტორიული შინაარსის გადახვევები, რომლებიც სულ სხვა სურათს გვიხატავენ ჩვენი წარსულის შორეულსა და უცნობ ეპოქებზე. სტრაბონის თხზულებაში არის ადგილები, სადაც გეოგრაფია გვერდზეა გაწეული და წინა პლანზე გამოდის თხრობა სულ სხვა შინაარსის ამბებზე. ამგვარი მოსაზრების დამადასტურებლად უნდა მივიჩნიოთ ვრცელი მსჯელობა საკუთარი წინაპრების, მითრიდატიდების კარისკაცების საქმიანობაზე და მათ როლზე პონტოს ისტორიაში. ამ არაგეოგრაფიულმა ჩანართმა სტრაბონის წინაშე დასვა საკითხის გაგრძელების აუცილებლობა. მან თავისი ნათესავის, ევპატორის დიდმოხელე მოაფერნეს დამსახურების წარმოჩენის სურვილით, „გეოგრაფიაში“ ჩასვა არაგეოგრაფიული ეპიზოდი (რაც შეეხება კოლხეთის გეოგრაფიას, მისი სურათი ჩვეულებრივ სტილია წარმოდგენილი), კოლხეთის ისტორიიდან. სტრაბონი, როგორც

აღწერილი მოვლენის თანამედროვე, გვაწვდის სანდო ცნობებს იმის შესახებ, რომ ჩვენი სამშობლო ორი ათასი წლის წინათაც ძლიერ სახელმწიფოთა აგრესიის ობიექტს წარმოადგენდა.

სტრაბონი ქართულ სამეცნიერო ლიტერატურაში კარგად არის ცნობილი. მისი ცნობები საქართველოს შესახებ თარგმნილია ქართულად და გამოცემულია შესაბამისი კომენტარებით (თ. ყაუხჩიშვილი, სტრაბონის გეოგრაფია. ცნობები საქართველოს შესახებ, თბ., 1957). სტრაბონი ფართოდ ფიგურირებს ძველი კოლხეთისა და იბერიის მკვლევართა ნაშრომებში. სტატის მიხანია „გეოგრაფიის მამის“ თხზულებაში დაცული ფრაგმენტის საფუძველზე ვაჩვენოთ მითრიდატე ევპატორის სატრაპის, მოაფერნეს როლი და „გაეღვება“ კოლხეთის ისტორიაში, როგორც „მეგობარი“ მრისხანე დამპყრობელის, გამგებლისა თუ „მეფისნაცვლისა“. „გეოგრაფიაში“ ვრცელი მსჯელობაა მოაფერნეს წარმომავლობასა და იმ სანათესავო ხაზზე, რომლიდანაც მომდინარეობდა თვით სტრაბონის გენეალოგიაც. შეიძლება გადაჭარბებულად მოგვეჩვენოს, მაგრამ სასურველად მიგვაჩნია გადმოვცეთ ის პატივისცემა, რომელსაც დიდი გეოგრაფი თავისი ნათესავებისადმი იჩენდა და მათ მცირე დამსახურებასაც კი არ ტოვებდა უყურადღებოდ. მათ შორის იყო მოაფერნე, პონტოს პოლიტიკური ცხოვრების თვალსაჩინო ფიგურა.

სტრაბონი უფრო დიდ სიმპათიას დედის წინაპრებისადმი ავლენდა, ჩანს, მათ პონტოს წინაშე გაწეულ ღვაწლს დიდად აფასებდა და მათი შთამომავლობა ეამაყებოდა. ამ სახელოვან წინაპართა გენეალოგიის ფუძემდებლად დასახელებული ჰყავს თავისი პაპის პაპა დორილაოსი, სამხედრო ხელოვნებაში განსწავლული პიროვნება, რომელსაც იგი ტაქტიკოსის კოგნომენით მოიხსენიებს. სტრაბონი წერს, დორილაოსი იყო პონტოს მეფის (იგულისხმება მითრიდატე V ევერგეტი, 150-131 წწ.) უახლოესი კარისკაცი და მნიშვნელოვან დავალებათა შემსრულებელი. ხშირად იგზავნებოდა მეზობელ ქვეყნებში მოქირავნეთა შესაგროვებლად (გეოგრაფია, X.IV, 10). ერთ-ერთი მორიგი მივლინების დროს, როცა იგი კუნძულ კრეტაზე იმყოფებოდა, ატყდა ომი კნოსელებსა და გორტინელებს შორის. კნოსის ხელისუფლებამ სტუმრად მყოფ დორილაოსს, როგორც გამოცდილ სტრატეგოსს, სთხოვა, სათავეში ჩადგომოდა მათ ლაშქარს. დორილაოსმა თხოვნა დააკმაყოფილა. მისი სარდლობით კნოსელებმა გორტინელები დაამარცხეს. მოპოვებული გამარჯვების სანაცვლოდ კნოსელებსაგან დიდი ჯილდო მიიღო. ამ დროს, დორილაოსმა

შეიტყო, რომ პონტოში ტრაგედია დატრიალდა. მეფე მითრიდატე ევერგეტე შეთქმულებმა მოკლეს (შეთქმულების ზუსტი თარიღია ძვ.წ. 131 წელი), ხელისუფლება გადაეცა მის ქვრივსა და შვილებს. პონტოში მომხდარმა ამბავმა დორილაოსი იძულებული გახადა, უარი ეთქვა სამშობლოში დაბრუნებაზე. იგი საცხოვრებლად დარჩა კნოსში და დაოჯახდა. შეეძინა ორი ვაჟი — ლაგეტე და სტრატარხი (სტრაბონი წერს, ღრმად მოხუცებულ სტრატარხს მეც მოვესწარიო) და ერთი ქალი. დორილაოს ტაქტიკოსი გარდაიცვალა კრეტაზე. მისი ძის, ლაგეტის ასული იყო სტრაბონის დედის ბებია.

სტრაბონი აგრძელებს თხრობას. დორილაოს ტაქტიკოსის ძმა ფილეტერი ცხოვრობდა პონტოში. მას ჰყავდა ვაჟი, დორილაოსი. რომელიც იყო მითრიდატე ევპატორის თანატოლი. ისინი ბავშვობიდან ერთად იზრდებოდნენ და ახლო მეგობრებიც იყვნენ. მეფე დიდი სითბოთი ეპყრობოდა დორილაოსსა და მის ნათესავებს. მითრიდატემ შესთავაზა თავის მეგობარს, კნოსში მცხოვრები დორილაოს ტაქტიკოსის შთამომავლები მოეწვია პონტოში. დორილაოსის შვილებმა მეფის სურვილი დააკმაყოფილეს, სამშობლოში დაბრუნდნენ და ევპატორის სამსახურში ჩადგნენ. მეფის მეგობარი დორილაოსი იყო სანათესაოს მფარველი და გზის მაჩვენებელი. საგვარეულოს მეთაურს ევპატორის კარზე ეკავა მაღალი თანამდებობები, რომელთაგან განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი იყო ქურუშობა კომანაში. მაგრამ მიღწეული დიდების შენარჩუნება ბოლომდე ვერ შეძლო. რომთან ომის დროს, საკმაოდ ბუნდოვანი ბრალდებით, იგი ამხილეს რომაელთა მხარეზე გადასვლის მცდელობაში და დასაჯეს (გეოგრაფია, XII.III,33).

სტრაბონის სიტყვებით, ვიდრე ბედი წყალობდა დორილაოსს, ბედნიერად ცხოვრობდნენ მისი ნათესავებიც, მაგრამ თავს დატეხილი უბედურების შემდეგ ისინი დიდ გაჭირვებაში ჩაცვივდნენ. რამდენად სამართლიანი იყო ევპატორის განაჩენი ძნელი სათქმელია, მაგრამ ფაქტია, რომ დორილაოსის ნათესავებიც რისხვას ვერ აიცვილებდნენ (თუმცა ევპატორის რისხვა მალე ჩამქრალა და შერისხული დორილაოსის ნათესავი დორილაოს ტაქტიკოსის შთამომავალი მოაფერნე, კოლხეთის გამგებლად გაუმწესებია).

სტრაბონი, მითრიდატეს მეგობარ დორილაოსს ქებით მოიხსენიებს, მაგრამ სხვა ავტორების ცნობებით, საკმაოდ მდარე სტრატეგოსი ყოფილა. პლუტარქე სულას ბიოგრაფიაში წერს, პირველი მითრიდატული ომის დროს საბერძნეთში შეჭრილი არმია, რომელსაც არქელაოსი სარდლობდა, რომაელებმა უკიდურესად შეავიწროვეს. მი-

თრიდატემ მდგომარეობის გამოსასწორებლად ახალი არმია გაგზავნა (80 ათასი მეომარი) დორილაოსის სარდლობით. დორილაოსმა საოცრად წინდაუხედავად განაღვა ლაშქარი, ნაჩქარევად შეება რომის ლეგიონებს და დამარცხდა. მომხდარ ფაქტთან დაკავშირებით, პლუტარქეს მოაქვს რომის არმიის მხედართმთავრის კორნელიუს სულას შეფასება, რომლის თანახმადაც, დორილაოსი სამხედრო ხელოვნებაში ჩაუხედავი იყო და გონიერებით არქელაოსს ვერ შეედრებოდა. დორილაოსის 80 ათასიანი არმიის სწრაფ განადგურებას აღნიშნავს „მითრიდატული ომების“ ავტორი აპიანეც (მითრ.99). როგორც ჩანს, დორილაოსი მოხერხებული კარისკაცი იყო, მაგრამ სამხედრო ხელოვნებას სუსტად ფლობდა. ამ რეალობის შესახებ სტრაბონი დუმს, მაგრამ დაუფარავად მოგვითხრობენ პლუტარქე და აპიანე.

სტრაბონი დორილაოსის სიკვდილის მიზეზად რომაელების მხარეზე გადასვლის მცდელობას ასახელებს. არსებობს დორილაოსის დაღუპვის განსხვავებული ვერსია. ლუკულუსის ბიოგრაფიაში პლუტარქე გვაუწყებს, რომის არმიას ალყაში ჰქონდა მოქცეული ქალაქი ამისოსი. ამ დროს მითრიდატე ქალაქ კაბერასთან იდგა. რომის მთავარსარდალმა ამისოსის ალყის გაგრძელება მურენას დაავალა, თვითონ კი მითრიდატეს წინააღმდეგ გაემართა. ბრძოლა რომაელთა გამარჯვებით დამთავრდა. დამარცხებულმა მითრიდატემ გადაწყვიტა სამხედრო ბანაკის დატოვება. ვიდრე ბანაკი აიშლებოდა, „მეფის კარისკაცებმა მშვიდად დაიწყეს ბანაკიდან პირადი ქონების გატანა, მაგრამ სხვებს ამის ნებას არ აძლევდნენ. ბანაკის გასასვლელთან ძალდატანებით მირეკილი მეომრები მეტისმეტად განრისხდნენ და წინამძღოლთა ქონების დატაცებასა და მათი პატრონების ხოცვას შეუდგნენ, სარდალი დორილაე მხოლოდ და მხოლოდ იმიტომ მოკლეს, რომ ტანთ ძოწის კაბა ემოსა“ (პლუტარქე, ლუკულუსი, 17).

პლუტარქეს თხრობას დამაჯერებლობა აკლია, შეუძლებელია, რომ ასეთ მარტივ სიტუაციაში დაღუპულიყო მრავალ ზიფათგამოვლილი და ინტრიგებში გამოწრთობილი დორილაოსი, თანაც არაფრისმთქმელი მიზეზის გამო. სტრაბონის ცნობის რეალობას ამყარებს ინფორმაცია იმის შესახებ, რაოდენ მკაცრი ანგარიშსწორება განიცადეს დორილაოსის მახლობელმა ადამიანებმა. ყოველივე ამის გათვალისწინებით, სტრაბონის ცნობა ეჭვს არ იწვევს. მას არ აერეოდა თავის ნათესავებზე დატეხილი უბედურების გამომწვევი მიზეზი, რომლის სუსხი მთელ საგვარეულოს მისწვდა.

სტრაბონი შედეგებით აფასებდა მოვლენებს და დაუფარავად

აღიარებდა, რომ მის ნათესავთა ნაწილი რომაელების წინააღმდეგ ბრძოლას შეეწირა, მაგრამ მათ შორის იყვნენ ისეთებიც, რომლებიც ჯილდოს იმედით მოწინააღმდეგის მხარეზე გადადიოდნენ. სტრაბონი მორიდების გარეშე აცხადებს, რომ მისმა პაპამ (მამის მხრიდან, სახელს არ ახსენებს) უღალატა მეფეს, მაგრამ სანაცვლოდ ვერაფერი მიიღო, რომის ახალმა მთავარსარდალმა მის მოქმედებას ნდობა არ გამოუცხადა და ხელცარიელი დარჩა.

სტრაბონის მონათხრობში ნათლად ჩანს მის წინაპართა თავგანწირული ბრძოლაც და ღალატიც. „გეოგრაფიაში“ ხაზგასმულია, რომ ისინი აქტიურად იყვნენ ჩართულნი პონტოს სამეფოს, როგორც აღზევებაში, ისე დაცემაში. მითრიდატული ომების მონაწილეები სტრაბონის თანამედროვენი იყვნენ (მას ურთიერთობა ჰქონდა, როგორც თანამემამულე ბერძნებთან, ისე რომაელებთან). ამის გამო მთელი რიგი საკითხებისა შეეძლო დაეხუსტებინა ომის უშუალო მონაწილეებთან. მოესმინა განსხვავებული მოსაზრებები და რაც მთავარია, გაეთვალისწინებინა საოჯახო ტრადიციაში დაცული გადმოცემები.

პონტოს სამეფოს წინაშე თავისი საგვარეულოს დამსახურების სრულად წარმოჩენის განზრახვამ სტრაბონის ყურადღების არეალში მოაქცია კოლხეთი და შემოგვინახა ისეთი ფაქტები, რომელსაც სხვა ავტორები არ შეხებიან. იგი შესანიშნავად იცნობდა ელინურ სამყაროსთან გარკვეული კუთხით დაკავშირებული ქვეყნების როგორც ისტორიას, ისე მითოლოგიას. კოლხეთი და მითი არგონავტების ლაშქრობის შესახებ ბერძნული ლიტერატურისა და ხელოვნების პოპულარული თემა იყო. მითში ისტორიკოსები და მწერლები, მაღალმხატვრული ფერების სიუხვის მიუხედავად, ფანტასტიკური გარემოს დაძლევის არ ცდილობდნენ და კოლხეთი ლეგენდების საკუთრებად რჩებოდა. სტრაბონი სულ სხვა თვალთ კითხულობდა მითსაც და ისტორიასაც, მის მიერ აღწერილი კოლხეთი არის რეალური, ისეთი, როგორც იყო ძვ.წ. პირველ საუკუნეში.

სტრაბონი კოლხეთის შესახებ თხრობას მითით იწყებს, მაგრამ გამიჯნული აქვს რეალური ისტორიისაგან. იგი წერს, „რამდენად სახელგანთქმული იყო ეს ქვეყანა ძველად, გვიჩვენებენ მითები, რომლებიც მოვითხრობენ, თუმცა ბუნდოვანი ფორმით, იასონის ლაშქრობაზე, რომელმაც მიაღწია მიდამდე, და კიდევ უფრო აღრინდელ ფრიქსეს ლაშქრობაზე“. მითრიდატე ევპატორის ეპოქამდე, მითების მომდევნო მეფე-მემკვიდრეები ფლობდნენ ქვეყანას დაყოფილს „სკეპტუხიებად“, მაგრამ მათი კეთილდღეობა იყო მცირე. როდესაც მი-

თრიდატე ევპატორის ხელისუფლება მნიშვნელოვნად გაძლიერდა, ქვეყანა დაექვემდებარა მის ბატონობას. მეფე მუდმივად გზავნიდა ვინმეს „მეგობრებიდან“ „მოადგილის“ ან „გამგებლის“ ხარისხით. ამ მმართველთა რიცხვში იყო მოაფერნე — დედაჩემის ბიძა მამის მხრიდან (ეს არის კოლხეთთან მოაფერნეს დამაკავშირებელი ერთადერთი წერილობითი ცნობა — გ.ქ.) მეფე ამ ქვეყნიდან ყველაზე მეტად დებულობდა დახმარებას თავისი ფლოტის აღსაჭურვად“ (გეოგრაფია, X,II,18). ამ ინფორმაციას სტრაბონი ამთავრებს კიდევ უფრო საინტერესო ცნობებით, „მითრიდატეს ძლიერების დაცემის შემდეგ მთელი მისი სახელმწიფო დაიშალა და დანაწილდა მრავალ მმართველთა შორის. ბოლოს კოლხეთს დაეუფლა პოლემონი, ამ უკანასკნელის სიკვდილის შემდეგ მართავდა მისი მეუღლე პითოლორიდა, რომელიც იყო კოლხების და ქალაქების ტრაპეზუნტიისა და ფარნაკიის მეფე“ (გეოგრაფია, X,I,11,18).

სტრაბონის ლაკონიური თხრობა კოლხეთის ისტორიის მრავალ საიდუმლოს ჰფენს შუქს. იგი გვაუწყებს, რომ მითრიდატე ევპატორამდე კოლხეთი დაყოფილი იყო სეპტუხიებად, მაგრამ დამოუკიდებელ ქვეყანას წარმოადგენდა. პონტოს შემადგენლობაში მოქცევის შემდეგ, უნდა ვივარაუდოთ, რომ მოხდებოდა სეპტუხიებად დაყოფილი მცირე ერთეულების ძლიერ დამპყრობელზე დაქვემდებარება და გაერთიანება, ამაზე მეტყველებს დამაჯერებელი მტკიცება, ევპატორი კოლხეთის ბედს საკუთარი სურვილების შესაბამისად განაგებდაო.

კოლხეთისადმი პონტოს მეფის განსაკუთრებული ყურადღების მაუწყებელია „გეოგრაფიაში“ დაცული კიდევ ერთი ცნობა, რომელიც გვაუწყებს, მითრიდატე კოლხეთისა და მისი მიმდებარე ქვეყნების მიუვალ მთებში აგებდა სიმაგრეებს, სადაც ინახავდა თავისი სიმდიდრის დიდ ნაწილს (XII,III,28). ეს მინიშნება მიგვაჩნია განსაკუთრებული მნიშვნელობის ფაქტორად, რომელიც ზრდიდა კოლხეთის როლს. კოლხეთი, როგორც პონტოსთან ახლოს მდებარე ქვეყანა, აღნიშნული ფუნქციითაც მეტ ყურადღებას და საიმედოდ დაცვას მოითხოვდა. ამ ინფორმაციის გათვალისწინებით, კოლხეთის „მეფისნაცვალს“ ორმაგი უფლებამოსილება ეკისრებოდა, იგი იყო დამორჩილებულ მხარეში საიმპერიო რეჟიმის განმახორციელებელი და, რაც მთავარია, სახელმწიფოს ძლიერების საყრდენის, სამეფო საგანძურის მცველი. ეს ორმაგი დატვირთვა აფართოვდა, როგორც კოლხეთის, ისე მისი გამგებლის მნიშვნელობას. ცხადია, ასეთ სა-

პასუხი მკვეთრად თანამდებობას შემთხვევითი და საეჭვო რეპუტაციის პირი ვერ დაიკავებდა. ამდენად კოლხეთის „მეფისნაცვლობის“ მაღალ იერარქიას, პონტოს მეფის ხაზინადრობაც უნდა დაემატოს. ამ საკითხებში სტრაბონი კარგად იყო გარკვეული, რადგან ურთიერთობა ჰქონდა პონტოს პოლიტიკურ ცხოვრებაში ჩართულ ადამიანებთან. ინფორმატორებად მრავლად ეყოლებოდნენ სისხლის წვიმებს გადარჩენილი ნათესავები, რომლებსაც კარგად ემახსოვრებოდათ მოაფერნე და მისი საქმიანობა.

პონტოსა და კოლხეთის ურთიერთობების გასარკვევად „გეოგრაფიაში“ გაერთიანებულია მწიგნობრული და მონათხრობი ნაკადი. სტრაბონისათვის კოლხეთი არ იყო „ტერა ინკოგნიტა“, მაგრამ ბოლომდე მაინც არ ხსნის ფარდას და მოკლე ინფორმაციების მოწოდებით კმაყოფილდება.

კოლხეთში პონტოს გაბატონების თარიღი უცნობია. სტრაბონი ამ ფაქტით არ დაინტერესებულა. ძველი მსოფლიოს ისტორიიდან ცნობილია, რომ ძვ.წ. II საუკუნის მიწურულს რომის აზიურ პოლიტიკას წინ აღუდგა პონტოს მეფე მითრიდატე VI ევპატორი. მხოლოდ მას ეყო გამბედაობა იარაღი აღემართა მსოფლიოზე ბატონობის პრეტენზიით შეპყრობილ რომაელებზე. პონტო-რომის სამი ომი (პირველი 89-85, მეორე 83-81, მესამე 74-64) მითრიდატე ევპატორის დამარცხებით დამთავრდა. გამარჯვებულმა რომაელებმა პონტოსთან ერთად მისი მოკავშირეების ტერიტორიებიც დალაშქრეს. მითრიდატემ ბრძოლის ველი მიატოვა და თავს გაქცევით უშველა.

მცირე აზია რომაელების ხელში გადავიდა. მითრიდატიდების დინასტიამ არსებობა შეწყვიტა.

როდის უნდა დაეპყრო მითრიდატეს კოლხეთი? ამ ფაქტს მიახლოებითაც კი, არცერთი წყარო არ მიუთითებს, რაც ვარაუდების გამოთქმის შესაძლებლობას ზრდის. სადავო არ არის, რომ ელინისტური ეპოქის უთვალსაჩინოესი პოლიტიკური და სამხედრო მოღვაწე მითრიდატე ევპატორი, რომთან ომს ნაჩქარევად არ დაიწყებდა. იგი არ დაუშვებდა ევქსინის პონტოს სანაპიროებზე დამოუკიდებელი პოლიტიკური ერთეულების არსებობას. ცნობილია მხოლოდ ბოსფორის სამეფოს დაპყრობის წელი (ძვ.წ. 107 წელი). უნდა ვივარაუდოთ, რომ კოლხეთის დაპყრობაც მომდევნო ხანებში, მითრიდატეული ომების დაწყებამდე მოხდებოდა, რადგან ნიჭიერი სტრატეგოსი ზურგში არ დატოვებდა გაურკვეველი პოლიტიკური ორიენტაციის მქონე კოლხების დამოუკიდებლად არსებობას. ამავე

დროს, ფართო მასშტაბის საომარ სამზადისს ზუსტად ესაჭიროებოდა ის ნედლეული, რომლის ჩამონათვალიც აღნუსხული აქვს სტრაბონს. იმდროინდელი საერთაშორისო მდგომარეობის გათვალისწინებით, კოლხეთის დაპყრობა პირველ მითრიდატეულ ომამდე (ძვ.წ. 89-85) უნდა დაემთავრებინა. ომის დროს პონტოს მეფის ყურადღება მხოლოდ დასავლეთზე იყო მიჯაჭვული და პარალელური სამხედრო ოპერაციები წარმოება შეუძლებელი იქნებოდა.

ძვ.წ. I საუკუნის დასაწყისში პონტოს მეფე იმდენად მყარად გრძნობდა თავს დაპყრობილ ქვეყანაში (კოლხეთში), რომ ნებისმიერ დროს შეეძლო მის გამგებლად სასურველი პიროვნება დაენიშნა (ეს ფაქტი დადასტურებულია სტრაბონთან და აპიანესთან).

კოლხეთის გამგებლობა თუ „მეფისნაცვლობა“ წარმოადგენდა მითრიდატეს ერთგულ „მეგობართა“ ჯილდოს დამსახურებისათვის. კოლხეთის გამგებლობა იმდენად საპატიოდ ითვლებოდა, რომ მასში სამეფო ოჯახის წევრებიც კი ერთვებოდნენ. „მითრიდატეული ომების“ ავტორს აპიანეს დაცული აქვს მეტად საინტერესო ცნობა, რომლის თანახმადაც, პირველი ომის დამთავრების შემდეგ კორნელიუს სულამ აზია დატოვა და რომში დაბრუნდა. დამარცხებული ევპატორი კი ბრძოლებს აგრძელებდა კოლხეთსა და ბოსფორში. აპიანეს ინფორმაცია რეალური ფაქტის ამსახველია. ომში პონტოს დამარცხება დაპყრობილ ქვეყნებში იმედის სხივს ანთებდა და დაიწყებოდა განმათავისუფლებელი მოძრაობა. ვიდრე ომი მიმდინარეობდა, აჯანყებულები დაუბრკოლებლად იმოქმედებდნენ, რადგან დარდანის ზავამდე (ძვ.წ. 85 წლის შემოდგომა) პონტოს მეფე ვერ შეძლებდა განდგომილი ბოსფორელებისა და კოლხების წინააღმდეგ გალაშქრებას. დაიღო თუ არა ზავი, მითრიდატე შეუდგა იმპერიის ომამდელ საზღვრებში აღდგენას. ამ ინფორმაციის ავტორის აპიანეს გადმოცემით, კოლხებთან საქმე ბრძოლამდე არ მისულა და მოლაპარაკებით დამთავრებულა. კოლხებს აღუთქვამთ მორჩილება, თუ ევპატორი მეფედ თავის ძეს მითრიდატეს დაუნიშნავდა. ევპატორმა აჯანყებულთა თხოვნა დააკმაყოფილა და თავისი ვაჟი მეფედ დაამტკიცა. მაგრამ მითრიდატეს მეფობა კოლხეთში ხანმოკლე აღმოჩნდა. ევპატორმა ეჭვი შეიტანა შვილის კეთილსინდისიერებაში, მას აჯანყებულ კოლხებთან ფარული კავშირი დააბრალა, გაიწვია პონტოში, „დაადო ოქროს ბორკილები და მოკლე ხანში სიკვდილით დასაჯა“ (აპიანე, მითრიდატეული ომები, 64). რა კავშირი არსებობდა კოლხებსა და მითრიდატე მცირეს შორის, აპიანე ამის თაობაზე არაფერს გვაუწყებს. არ არის გამორიცხული, რომ მამის რისხვა კოლხთა მეფეს უსაფუძ-

ვლოდაც დატყდომოდა თავს, რადგან მსგავსი ქმედებანი მითრიდატე ევპატორისათვის უცხო არ იყო (ელინისტური ეპოქის სისხლიან ტირანთა შორის ევპატორი გამოირჩეოდა თავისი სისასტიკით. ანტიკური ავტორების მოწმობით, მისი ბრძანებით გამოესალმნენ წუთისოფელს დედა, ძმა, დები, შვილები, ნათესავები, უახლოესი მეგობრები (მათ შორის იყო სტრაბონის ნათესავი დორილაოსი). ამდენად, კოლხეთის მეფედ ნაკურთხი შვილის სიკვდილით დასჯა ერთი მორიგი მრისხანების შედეგადაც შეიძლება ჩაითვალოს).

მითრიდატე ევპატორის დროებითი თავშესაფარი კოლხეთი გახდა. პომპეუსისაგან დევნილი აქ შეჩერდა და ზურგის დაცვა უერთგულეს ქვეშევრდომს ოლთაკეს, დანდარიების ბარბაროსული ტომის ბელადს (დანდარიები მეოტიდის ტბის სანაპიროზე ცხოვრობდნენ) დაავალა (პლუტარქე, ლუკულუსი, 16). ეს ის ოლთაკეა, რომელიც კოლხების მბრძანებლის რანგში, როგორც ტყვე ამშვენებდა პომპეუსის ტრიუმფს (აპიანე, მითრ. 117).¹

სტრაბონი კოლხეთის გამგებელთა სიმრავლეს ადასტურებს, მაგრამ სახელით მხოლოდ მოაფერნეს მოიხსენიებს.

ჩვენი ვარაუდით, მითრიდატე მცირეს ტრაგიკული აღსასრულის შემდეგ უნდა გამხდარიყო კოლხეთის გამგებლობა ევპატორის რჩეულ „მეგობართა“ მიზანი. ერთგული კარისკაცების გამგებლებად დანიშვნაში კარგად ჩანს, რაოდენ დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდა ევპატორი კოლხეთს, ეჭვის გამო საკუთარი შვილიც კი არ დაინდო. რაც შეეხება მოაფერნეს, მან ბოლომდე უერთგულა მითრიდატეს. მეფის ბედი გაიზიარაო, წერს სტრაბონი. ეს ხაზგასმა მეტყველებს იმაზე, რომ მოაფერნე დაიღუპა ბოსფორში. იქ, სადაც შვილის დალატით იმედგადაწურული ევპატორი წუთისოფელს საკუთარი ნებით გამოეთხოვა. მოაფერნეს მოღვაწეობიდან მხოლოდ ის არის ცნობილი, რომ იგი მითრიდატეს „მეგობარი“ იყო და ამის გამო გახდა დაპყრობილი ქვეყნის გამგებელი. რას აკეთებდა, ან როგორ მართავდა იგი კოლხეთს, სტრაბონი არაფერს გვაუწყებს. ფაქტია, მოაფერნე მითრიდატე ევპატორის პოლიტიკის შესაფერისი სიმკაცრით იხელმძღვანელებდა განდგომისაკენ მიდრეკილი კოლხების მიმართ.

გასათვალისწინებელია, კოლხეთი, როგორც ნაკლებ საიმედო ქვეყანა, განსაკუთრებულ ყურადღებას მოითხოვდა. ამას უნდა დაემატოს რომაელთა გამარჯვებებით გამოწვეული შიში იმისა, რომ

¹ ოლთაკეს შესახებ ვრცლად იხ. გ. ქავთარია, ოლთაკე - კოლხეთის „მეფე“. გ. ვ. საქართველოს რესპუბლიკა, 20 მარტი, 2010 წ.

არ მომხდარიყო ახალი ფრონტის გახსნა. არ არის აგრეთვე გამორიცხული ისიც, რომ კოლხეთის სამხედრო პოტენციალი დასუსტებული იქნებოდა, რადგან რჩეული მეომრები გაწვეულნი იქნებოდნენ ევპატორის არმიაში. ადგილზე დარჩენილები სიმცირის გამო განმათავისუფლებელი ომის დაწყებას ვერ გაბედავდნენ (ისიც არ უნდა დაევიწყოთ, პონტოს არმიაში მყოფ კოლხებს მძევლების ფუნქციაც ექნებოდათ დაკისრებული). ეს ფაქტორი უნდა მივიჩნიოთ იმის მიზეზად, რომ ლუკულუსისა და პომპეუსის წარმატებულ ლაშქრობათა დროს, კოლხები მშვიდად იყვნენ.

მთავარი მაინც იყო განსაკუთრებული ერთგულებით და სიმკაცრით გამორჩეული პირების გამწესება კოლხეთის გამგებლებად. ისინი, როგორც მეფის საიმედო სატრაპები ღირსეულად შეასრულებდნენ დაკისრებულ მოვალეობას და განდგომის მცდელობას ჩანასახშივე აღკვეთდნენ. მოაფერნე კოლხთა საკეთილდღეოდ არ იყო მოვლინებული, მას ევალეობა ადგილობრივ მკვიდრებზე მონობის უღლის დამძიმება და ბორკილების მოჭერა (ამას ემატებოდა, აგრეთვე, უმთავრესი მოვალეობა — სამეფო ხაზინის დაცვა, რადგან მცირე აზიაში არსებულ განძთსაცავებზე რომაელებს ადვილად მიუწვდებოდათ ხელი და ლუკულუსის ლეგიონების მიერ დატაცებულიც იქნა). სტრაბონის ნათესავი მოაფერნე, მეფის იმდენად ერთგული იყო, რომ განძიც საიმედოდ დაიცვა და არც განადგურებული მითრიდატე მიატოვა და მასთან ერთად გააგრძელა ბოსფორისაკენ მიმავალი გზა. პონტოს დიდებისათვის მებრძოლი მოაფერნე ბოლომდე მეფის გვერდით იდგა.²

პანტიკაპეონში დატრიალებული ტრაგედიის მხილველი, მამის მოლალატე ფარნაკეს ბრძანებით დაასრულებდა წუთისოფელს მას შემდეგ, რაც მისმა მიწიერმა მეუფემ, მითრიდატე ევპატორმა საკუთარ სიცოცხლეს განაჩინი გამოუტანა. კოლხეთის ყოფილ გამგებელს შეემლო ნანგრევებიდან თავის დაღწევა და რომაელთა მხარეზე გადასვლა, მაგრამ სამშობლოს არ უღალატა და შერცხვენილ სიცოცხლეს სიკვდილი ამჯობინა.

აღბათ, ამ უდრეკელობამ შთააგონა სტრაბონს, დაევიწყებისთვის არ მიეცა მისი სახელი. კოლხეთის პოლიტიკური სტატუსი სტრაბონს მითრიდატიდების დინასტიის დაცემის შემდეგაც არ დაუტოვებია უყუ-

² „მითრიდატეს გარს ეხვია მისებრ თავგანწირულ მებრძოლ-მოღვაწეთა მთელი წყება... პირველწვარობმა მოგვანოდეს მითრიდატეს საქმის გამცემ-მოლალატეთა სახელები, მაგრამ არ შემოგვინახეს ერთგულთა და თავდადებულთა სახელები“ (გ. გოზალიშვილი, მითრიდატე პონტოელი, 1962, გვ. 383).

რადლებოდ. ამ შემთხვევაში ჩვენს წინაშე კვლავ დგას არა გეოგრაფი, არამედ ისტორიკოსი. იგი წერს, გამარჯვებულმა რომმა კოლხეთი გადასცა პონტოს მეფე პოლემონსა და მის მემკვიდრეებს. მბრძანებელის შეცვლამ ვერ დაიცვა ჩვენი სამშობლო და მოკლე ხანში მტარვალთა ახალი აგრესიის ობიექტი გახდა. სტრაბონი ეპილოგის სახით ურთავს მითრიდატე ევპატორის მოღალატე მის, ბოსფორის მეფე ფარნაკესა და მითრიდატე პერგამოსელის ლაშქრობებს, რომლებმაც კოლხეთის ქალაქები ნანგრევებად აქციეს.

მოაფერნე სტრაბონის ნათესავი რომ არ ყოფილიყო, იგი კოლხეთის ისტორიით არც დაინტერესდებოდა (დაკმაყოფილდებოდა მხოლოდ გეოგრაფიული აღწერით), როგორც არ დაინტერესებულა ამ ქვეყნის სხვა გამგებლების სახელებით. მოაფერნეს გმირული თავდადების ჩვენების სურვილმა დავიწყებას გამოსტაცა ჩვენი ისტორიის რამდენიმე ფრაგმენტი, რომელშიც კოლხეთი ძლიერი მეზობლის გვირგვინის მსახურად არის გამოყვანილი. ასეთი იყო ჩვენი ქვეყნის წარსული და საუბედუროდ ასეთია დღესაც.

მინაწერი

მოაფერნესადმი სტრაბონის პატივისცემამ შემოგვინახა კოლხეთის ისტორიის თითქოს უმნიშვნელო ფურცელი, მაგრამ მასში შესანიშნავად ჩანს ჩვენი მამულის მარადიული და განუკურნებელი სატკივარი. დიდმა გეოგრაფმა და ისტორიკოსმა, მსოფლიოს ოცი საუკუნის წინათ აუწყა, რომ კოლხეთის ბედს უცხო ტომელები განიკითხავდნენ და ჩვენი სამშობლო ძლიერ სახელმწიფოთა სათარეშო ასპარეზად იყო გადაქცეული (დღევანდელი საქართველო უკეთეს მდგომარეობაში იმყოფება? მაშინაც იქნებოდნენ სულმდაბალი ვერცხლის მოყვარულნი, რომლებიც საქვეყნო ინტერესების საზიანოდ, სიამოვნებით გადადიოდნენ მტრის ბანაკში და საყვლელ ნორმას იათმაგებდნენ „პატრიოტი“ ნაციონალების მსგავსად). საუკუნეები გაფრინდნენ. მტრები მიდიოდნენ და მოდიოდნენ. მტრულადაც და მოკეთის ნიღბითაც. თუმცა ორივე შემთხვევაში, მტერი მტერია. მტერი კეთილი არ არსებობს (თუ არ გავითვალისწინებთ ბრიყვთა თვალის ასახვევად გამიზნულ თვალმაქცურ შემფოთებებს). მტრის გამოცნობას გონიერება და წარსულის ცოდნა სჭირდება. ისტორია ცხოვრების მასწავლებლად არასდროს გაგვიხდია, ვდგავართ და ვერ გაგვირკვევია, ვინ არის მტერი და ვინ მოყვარე. ქართველები „მძლეთა“ მძლავრობის მაყურებლები ვიყავით და ასეთებად ვრჩე-

ბით. ნაციონალებმა ახალი კუთხით ააგიზგიზეს მტერ-მოყვარეთა გარჩევის ხანძარი და ქართველებს არნახული განსაცდელი დაატეხეს თავს. ევროპეიზაცია-მოღერნიზაციის სიყალბით ერს შუა საუკუნეების განუკითხაობა დაუკანონეს, ოღონდ არ მიუთითეს — რა ცოდვის გამო. ხმალამოწვდილი ბოროტება თრგუნავდა და თელავდა ათწლეულების ნაღვაწსა და ნაოფლარს.

„შედრეკილ-შეშინებულები“ „ნაზრახ“ სიცოცხლეს აფარებდნენ ეროვნული იდეებით დამძიმებულ „თავებს“ და გადამრჩენის მანტიით იმოსებოდნენ. „შედრეკილ-შეშინებულებში“ ნაგულისხმებ პერსონებს თითი არ გაუნძრევიათ ეროვნული და ადამიანური ვალის მოსახდელად. დუმიდნენ, მაგრამ ავიწყდებოდათ, დუმილი თანხმობის ნიშანი რომ არის. ნუთუ არ გვეყოფა უძმომესი გამოცდა, როცა ხელში ანთებული სანთლებით ქარ-ბორბალას ვებრძოდით. ვიგერიებდით ეშმაკის ნაშიერთა სიბილწეს და ავაზაკობას, წაქეზებულს „მძლეთა“ მძლავრობით. გათელილი სიწმინდეები შველას ითხოვენ. შველა სჭირდება ეროვნულ სულს.

მსოფლიოში დღემდე არსებულ რეჟიმებს, არცერთ ქვეყანაში ასაკი დანაშაულად არ გამოუცხადებიათ. ეს ზნეობრივი სიმახინჯე და ღმრთის გმობა მხოლოდ საქართველოში „გააჟღერეს“ სიბნელის მთესველმა, ევროპულ „განათლებას“ დაუფლებულმა „უსწავლელმა სწავლულებმა“. „სხვისი თავით მოარულნი“, ყიფინით იკლებდნენ ცას და მიწას, რომ მამულს ეღირსა არნახული ბედნიერება, ხელისუფლებაში მოვიდნენ „ვუნდერკინდები“ (ადამიანური მორალისა და ზნეობისაგან განძარცული ეს არსებები ბოლომდე ვუნდერკინდებად დარჩებიან). ყოველივე არსებული ხელის ერთი მოსმით გამოაცხადეს დრომოჭმულად. ამ „მოღერნიზატორული“ ნაბიჯით ახალი საქართველოს „მშენებლებმა“ ასიამოვნეს „მძლე“ ჭკუის მასწავლებლებს, მაგრამ თავიანთი უჭკუობაც გაბედულად დაადასტურეს. ათი წელი გაგრძელდა ფსევდოპატრიოტიზმს შეფარებულ უზნეოთა ზეიმი).

სისხლის წვიმებისა და დაჩოქების დროს, დამპყრობელს ვინც სურდა, იმას მოსავდა დიდების მანტიით და გვინიშნავდა გამგებლად თუ მეფედ. სამი ათასი წელია წვალებით მივყვებით ისტორიის მკაცრ მდინარებას. სოლიდური ასაკის მიუხედავად, ხშირად გვიჭირდა გზის გაგნება, მაგრამ ისეთი უფსკრულის წინაშე, როგორმაც ბოლო ათი წლის განმავლობაში გვიპირებდნენ საბოლოოდ გადაჩეხას, ქართველები იშვიათად მდგარან. სტრატეგიული პარტნიორობის ტალღის აზვირთებამ ჩვენი მიწა ყმადნაფიცობის ბორკილებში

ჩატყვდა და დღე ღამეს გაუთანაბრა. ნაადრევად „დაბრძენებულმა მზეჭაბუკებმა“ ოსმალთა-ყიზილბაშობასაც გაუსწრეს და მრავალ უბედურება გამოვლილ მამულს შავი ჭირის ეპიდემიად მოედვნენ. დათარეშობდა ნაციონალურ მოსახლამში გამოკვართული ბოროტება. წარსულში მტერი გვესხმოდა მტრის სახით და, როგორც შეგვეძლო, ვუმკლავდებოდით. „შავი ჭირი“ შემოიჭრა სიკეთის მთესველის ნიღბით და ომი გამოგვიცხადა.

იარაღად იყენებდა ჩვენსავე სისხლსა და ხორცს (ნასუფრალით გათავხედებულებს). „მესიის“ ოქროპირობამ საქართველო უკიდევანო უღაბნოს შუაგულში მოაქცია და გარშემო ქვიშის გაუვალი კედელი შემოავლო. მხოლოდ მატლებსა და ქვემდგომებს შესწევთ უნარი, გადალახონ ეს კედელი. ყველა შარახვეტია და უწიგნური თავს ჭკვიანად და განათლებულად ასაღებს და ჭკვიანს ჭკუას არიგებს. ამ ეროვნული უბედურებით, თანდაყოლილი ენერგია იწურება და კნინდება. ამავე დროს, მარად არჩვენების მომლოდინე „ბედნიერი ერის“ შეილება ვრჩებით. წვრილფეხა „სიბრძნის“ მფრქვეველები მრისხანე სახეებით ემოქრებიან ღირსებაშელახულ და დამცირებულ ადამიანებს, რომელთა გამოფხიზლებასაც საშველი არ ადგება. ამაყად დააბიჯებს მთავარი მტერი — ყველაფრისმცოდნეობის ამბიციის, უცხო ძალის მომზიდველი და გზის მაჩვენებელი. უცხო ძალა (იგივე სტრატეგიული პარტნიორი) დახატულია მხსნელად და სიბნელის გამნათებელ ვარსკვლავად.

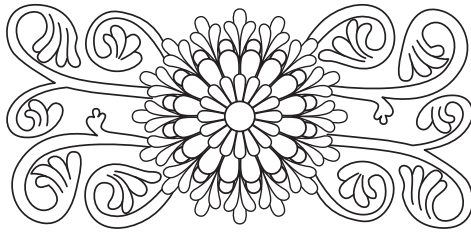
დღევანდელი საქართველო ბევრით განსხვავდება სტრაბონის „გეოგრაფიაში“ დახატული კოლხეთის სტატუსისაგან? ნუთუ არ ეყოფა ჩვენს მიწას გადატანილი ძნელბედობის ნიაღვრები? სტრაბონს ზედმეტი არაფერი დაუწერია, რაც ხდებოდა სინამდვილეში, ის აღნუსხა. ანალოგიური რეალიები, ოღონდ გოდების ხმაზე, ხანგასმულია ჩვენი ერის უპირველეს წიგნში, „ქართლის ცხოვრებაში“. მტერი რჩება მტრად, მაგრამ მტერზე უარესია შინაურთა მტრადქცევა (ვინც არიან, ყველას კარგად მოეხსენება). მათი „პატრიოტობით“, ჩვენს ბედს დღესაც „მძლენი“ წარმართავენ. რომელთაც ადამიანი (ქართველი) საერთოდ არ აინტერესებთ. მათ მიერ დანიშნული თანამედროვე მოაფერხე-ოლთაკეები ისევე ერთგულად ასრულებენ „მძლეთა“ ნებას, როგორც მითრიდატე ევპატორის „მეგობარი“ გამგებლები. ერი მყარად ინარჩუნებს ყმადნაფიცის სახეს, შემკულს ცრუმესიის ენაშუობით.

სტრაბონის „გეოგრაფიაში“ დაცული ფრაგმენტი ყოველგვარი გადაჭარბების გარეშე გვაუწყებს იმ ტრაგიკულ ბედზე, რომელშიც

ჩვენი მამული იმყოფებოდა ორი ათას წელზე მეტი ხნის წინათ. ვინც ვერ ხედავს განსხვავებას დღევანდელსა და სტრაბონის დროინდელ საქართველოს შორის, მისთვის მამული ისეთია, როგორსაც გვიხატავენ ჩვენი „მზეჭაბუკები“ (სტრატეგიული პარტნიორების დასტურით. მითრიდატე ევპატორსაც კოლხეთი სტრატეგიული თვალსაზრისით აინტერესებდა). დამოუკიდებლობა და თავისუფლება ერთეულთა ნებ-იერი ცხოვრებისათვის არ არის მოგონილი. საქართველო ცრუპატრიოტიზმის ნისლშია გახვეული და ამ ნისლის გამფანტავი ნიავიც კი არ ქრის. „მესიები“ ხმის ჩახლექამდე რომ ქადაგებდნენ დამოუკიდებლობათავისუფლების აღთქმულ სივრცეში შეღწევას და ნანატრი დღეების დადგომას, სად გაფრინდნენ? გონიერთათვის თავიდანვე ნათელი იყო, რომ საკუთარი სიბარიტული ყოფით გალაღებულნი, ქედმოდრეკილ ხალხსაც თავიანთი სიცრუის მხარდამჭერად გულისხმობდნენ. შობლიურ მიწას მტრად მოკიდებულნი, სიცრუის ქარბუქით უხშობდნენ თვალ-ყურს მოხუცსა და ახალგაზრდას. უბედურება დაიწყო მაშინ, როცა ერმა ბრმად ირწმუნა ურწმუნოთა თავბრუდამხვევი სიტყვებით თამაში და ათი წელი ტანჯვა-წამებით ატარა ყმადნაფიცობისა და უსამართლობის უღელი. თავისუფლება არის ის, რომელსაც მორიდებით ნატრობდა ილია ჭავჭავაძის ლეგენდარული პერსონაჟი ლელთ ღუნია (ვინმე ამჩნევს განსხვავებას?). დასაბამიდან მოყოლებული, ქართველები ნატვრით სულდგმულობდნენ და ეს სანუკვარი მირაჟი დღესაც მიუწვდომელ ცისარტყელად ციმციმებს პორიზონტის დასასრულს.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. პლუტარქე, რჩეული ბიოგრაფიები, 1975.
2. თ. ყაუხჩიშვილი, სტრაბონის გეოგრაფია. ცნობები საქართველოს შესახებ, 1957.
3. ს. ყაუხჩიშვილი, ბერძნული ლიტერატურის ისტორია, ტ. II, 1949.
4. Страбон. География. М., 1964.
5. Аппиан. Римские войны. Санкт-Петербург, 1994.
6. Плутарх. Сравнительные жизнеописания, т. II, М., 1963.
7. Хенниг Р. Неведомые земли. Т. I, М., 1961.
8. Томсон Дж. История древней географии. М., 1953.
9. Моммзен. История Рима. Т. V, М., 1949.
10. История греческой литературы. Т. III, М., 1960.
11. Блавадский В. Д. Природа и античное общество. М., 1976.

ზურაბ ცუცქერიძე

კაცობრიობის დიდი ექსპერიმენტატორი

უდიდეს ისტორიულ პიროვნებებზე წერა და ლაპარაკი სახიფათო და სარისკო საქმეა. ჯერ ერთი, იმიტომ, რომ ისინი მსოფლიო ისტორიის ამბიონზე მილიონებისა და მილიარდების თვალწინ დგანან და მათ პიროვნებაში ხალხის სტერეოტიპული წარმოდგენებისაგან განსხვავებული შტრიხების დანახვა ერთობ საძნელოა. მეორეც, ბუმბერაზი ისტორიული პიროვნების ვეებერთელა ჩრდილი დამთრგუნველად მოქმედებს კალმოსანსა თუ ორატორზე და ამ ჩრდილიდან გამოსვლა ზოგიერთებს ხელეწიფებათ მხოლოდ.

ჩემი ღრმა რწმენით, მხოლოდ უცოდინარ კაცებს ეადვილებათ დიდ ისტორიულ პიროვნებებზე შემფასებლური ლაპარაკი და მათთა საქმეთა განსჯა.

ამის მიუხედავად ვბედავ და დიდ ისტორიულ პიროვნებაზე საკუთარ მოსაზრებას საჯაროდ გამოვთქვამ, მით უფრო, რომ ის დიდადი კაცი ჩვენი თანამემამულეა...

სტალინი კაცობრიობის ისტორიის განსაკუთრებული მოვლენაა. იგი განსაკუთრებულია პოლიტიკური აზროვნების სტილით, ორგანიზატორული უნარით, სახელმწიფოებრივი აზროვნების მასშტაბით, ფენომენალური მეხსიერებით, ადამიანებზე ზემოქმედების ნიჭით, ცხოვრების ორიგინალური წესით. ყველაზე უფრო გასაოცრად განსაკუთრებულია მისი ბედი: კაცობრიობის ისტორიაში, ალბათ, არავის რეგებია წილად შთამომავლობისაგან ისეთი პოლარული დამოკიდებულებანი და შეფასებები, როგორც სტალინს. უკიდურესი ზოტბა და უკიდურესი ლანძღვა დღემდე მისი სახელის თანამგზავრია. იგი ღმერთადაც შერაცხეს და სატანაც უწოდეს, უდიდეს

გენიოსადაც მიაჩნდათ და გონებაშეზღუდულობაც აკადრეს.

სტალინზე უამრავი რამ წამიკითხავს, რაც დაწერილა მის სიცოცხლეშიც და მისი სიკვდილის შემდეგაც, წამიკითხავს მისი მოღვაწეობის უკიდურესად უარყოფითი შეფასებებიც და უსაზომო აპოლოგიაც. რომელი პოზიციაა ობიექტური და ჭეშმარიტი? ამაზე ცალსახა პასუხი არ მაქვს და არც შეიძლება მქონდეს. სტალინი, მართალია, ყველა ეპოქის უდიდესი პიროვნებაა, მაგრამ, პირველ ყოვლისა, იგი მის მიერვე შექმნილი ეპოქის დამახასიათებელი ნიშნების მატარებელი გახლდათ. ის ბობოქარი ეპოქა კი მხოლოდ შავთეთრი ფერებისაგან კი არ შედგებოდა, ერთობ მრავალფეროვანი და მრავალგანზომილებიანი იყო.

სტალინზე მიახლოებით მაინც ობიექტური შეხედულება რომ შეიქმნა, მის თანამედროვეთა შეხედულებებისა და ისტორიული დოკუმენტების შავი და თეთრი პოზიციების პრიზმაში უნდა დაინახო იგი. ამასთან, თავისუფალი უნდა იყო რაგინდარა კონიუნქტურის გაგვლენისაგან და მხოლოდ უტყუარი ფაქტებისა და მოვლენების ანალიზის საფუძველზე გააკეთო დასკვნები.

ჩემი ფიქრით, სტალინის მოღვაწეობის კრიტიკოსთა მთავარი შეცდომა ის არის, რომ ამ უდიდესი ისტორიული პიროვნების ნამოქმედარს კაცობრიობის ისტორიული განვითარების კონტექსტში კი არ განიხილავენ, არამედ, ჩვეულებრივ, იმ გარემოში, სადაც მას ფიზიკური ცხოვრება უხდებოდა. არა და, მის ყოველ ზეპირად ნათქვამ სიტყვასა, ან რაიმე დოკუმენტზე ლურჯი თუ წითელი ფერის ფანქრით წარწერილ რეზოლუციაზე ხშირად ასეულ ათასებისა და მილიონების ბედი იყო დამოკიდებული, ზოგჯერ კი — მთელი ხალხების ბედიც. სტალინისადმი თვით კეთილად განწყობილ ავტორთა უმრავლესობა ობიექტურად ვერ აფასებს მას იმის გამო, რომ ისინი ცდილობენ სტალინის ფიგურა საკუთარი აზროვნების სტანდარტებს მოარგონ და ამისი შესაბამისი საზომებით შეაფასონ იგი. სტალინი კი, დიდი ცდების მიუხედავად, მათი აზროვნების სტანდარტებში არ ეტევა, ამიტომ ავტორთა უმრავლესობა მის ბუმბერაზ ჩრდილში რჩება და ვერ ახერხებს თვალუბრში ჩახედოს მას.

კერძოდ, ქართველ საზოგადოებაში ჯერ კიდევ მყარად არის გამჭვდარი 50-იანი წლების შუახანებიდან საბჭოთა პროპაგანდის მიერ ჩანერგილი „სტალინის პიროვნების კულტის“ ხრუმჩოვისეული კონცეფცია, რომლის მიხედვით „დიდი ჰუმანისტისა და დემოკრატის“ ვ. ლენინის სიკვდილის შემდეგ ხელისუფლება ხელში

ჩაიგლო სტალინმა და უკონტროლო პირადი დიქტატურა დაამყარა საბჭოთა კავშირის უზარმაზარ ტერიტორიაზე. რახან ეს ადვილად დაიჯერა ისტორიაში ნაკლებად გაცნობიერებულმა მასამ, მერე ადვილი იყო, ყველა უკუდმართობა, რაც ოქტომბრის რევოლუციის სიონისტურ-მასონური იდეების რეალიზაციას ახლდა თან, სტალინს დაბრალებოდა. არადა, ლენინის სიკვდილის დროს ი. სტალინს ყველაზე უმნიშვნელო თანამდებობა, ეროვნულ საქმეთა სახალხო კომისრის პოსტი ეკავა.

არც შემდგომში უცდია ხალხს ისტორიულ სინამდვილეში წვდომა და სტალინის შესახებ სიმართლის გაგება. ხალხს ის ურჩევნია, რომ მის მაგივრად სხვებმა იფიქრონ, ის „სხვები“ კი ხელისუფლებაში უნდა იყვნენ.

სინამდვილეში კი საქმე სრულიად სხვაგვარად იყო: სტალინი ოქტომბრის რევოლუციის იდეოლოგიის ერთგული კი არა, მისი თანამიმდევრული მოწინააღმდეგე იყო, რაც „ლენინური გვარდიის“ წინააღმდეგ პრინციპული და შეუპოვარი ბრძოლით დაამტკიცა.

ამ მცირე მოცულობის წერილში ისტორიული ფაქტების დეტალურ ანალიზს ვერ შევუდგები, ზოგადად, სქემატურად კი ასე შეიძლება დავახასიათოთ ოქტომბრის რევოლუციის იდეოლოგია, მიზნები და ამოცანები: მესამე ინტერნაციონალის პროგრამაში, რომელიც ლენინის ხელმძღვანელობით დაიწერა, რევოლუციის მიზანი ასეა განსაზღვრული: „მსოფლიო საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის შექმნა“. ამას წინ უსწრებდა კომუნისტების საყოველთაო ლენინური ლოზუნგი — „პროლეტარებო, ყველა ქვეყნისა შეერთდით!“ ამ ლოზუნგის ანტისახელმწიფოებრივი და ანტიეროვნული შინაარსი ვ. ლენინმა მოკლედ განმარტა: „პროლეტარიატს არ აქვს სამშობლო!“ აქედან გამომდინარე, სახელმწიფო მიჩნეულ იქნა გაბატონებული, ანუ მჩაგვრელი კლასის ინტერესების დაკმაყოფილების მექანიზმად, რასაც, ცხადია, კომუნისტები ებრძოდნენ.

ამ „უმნიშვნელო თანამდებობის“, მაგრამ გენიალური გონების მქონე კაცმა ანტიეროვნული და ანტისახელმწიფოებრივი „მარქსიზმ-ლენინიზმი“ სახელმწიფოებრივ იდეოლოგიად აქცია რევოლუციის გველეშაპებთან — ტროცკისთან, ზინოვიევთან, კამენევთან, რიკოვთან, ბუხარინთან და მათსავით სიონისტ-მასონური ორდენის ოპრიჩნიკებთან დაუნდობელ ბრძოლაში. ამით მან ეროვნული კატასტროფისაგან იხსნა მთელი ხალხები და ეთნოსები, საბოლოო განადგურებისაგან გადაარჩინა მართლმადიდებლური ეკლესია.

ეს ბრძოლა მხოლოდ რუსეთის იმპერიის სივრცეში როდი მიმდინარეობდა. იგი ორი რადიკალურად განსხვავებული ძალის შერკინება იყო, რამაც ნახევარი საუკუნით შეაფერხა ბოროტების აღზევება საკაცობრიო სიკეთეზე და რამაც განსაზღვრა სტალინური ეპოქის არსებითი ნიშნები.

თითქოს სტალინურ ეპოქაში ახდა შოთა რუსთაველის, ოდიოგან სადავო დებულება — „შიში შეიქმს სიყვარულსა“.

სტალინი უყვარდათ! ყველას თუ არა, უდიდეს უმრავლესობას მაინც. სტალინის ეშინოდა ყველას! მაშ, როგორ უთავსდება ეს ორი ცნება — შიში და სიყვარული ერთმანეთს? ძალიან ადვილად: ადამიანებს ეშინიათ ძალისა, მაგრამ უყვართ ის ძალა, რომელიც ამკვიდრებს სიკეთეს; სძულთ ის, რომელიც ბოროტებას ნერგავს. ამიტომ არის, რომ ღმერთის კიდეც გვეშინია და კიდეც გვიყვარს იგი.

სტალინის პიროვნების ერთმნიშვნელოვნად შეფასება შეუძლებელია. იგი სხვადასხვა რაკურსით, მაგრამ მთლიანობაში უნდა დაინახო — პოლიტიკოსი, სარდალი, ხელისუფალი, დიქტატორი, მეოჯახე, მამა, მეუღლე, ქართველი, კოსმოპოლიტი... ამ გზით თუ ჩაწვდები ამ ურთულესი პიროვნების ცხოვრების ლაბირინთებში.

„დიქტატორზე“ მინდა ვთქვა ორიოდ სიტყვა, რადგან იგი დღეს მხოლოდ ნეგატიურ კონტექსტში განიხილება, სტალინი კი, საჭიროების შემთხვევაში, უბადლო დიქტატორი იყო.

დიქტატორი პატივისცემას იმსახურებს თუ გააკიცხვას? ამ დილემის პასუხი დამოკიდებულია დროსა და ადგილზე, ქვეყნის განვითარების ტრადიციებსა და მენტალიტეტზე. იმ ვითარებაში, როდესაც სტალინს უხდებოდა მოღვაწეობა, მხოლოდ რკინის ხელს შეეძლო ქვეყნის გადარჩენა და აღმშენებლობა. მახსენდება დიდი რუსი მოაზროვნის, ბესარიონ ბელინსკის მიერ 1841 წელს ნათქვამი სიტყვები: რუსეთს დემოკრატია კი არა, გონივრული მმართველობა უნდა, რადგან დემოკრატის პირობებში რუსი კაცი, ფრანგივით, პარლამენტში კი არ წავა ხმის მისაცემად, არამედ ღუქანში — არყის დასალევადო.

დაბოლოს, დიდი ექსპერიმენტის შესახებ.

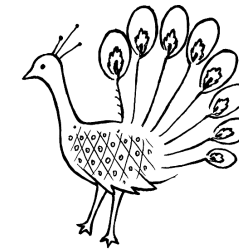
კაცობრიობას დასაბამიდან ზიბლავდა თანასწორობის იდეა. ნებისმიერი რელიგიური მოძღვრების მომხიბვლელობა, სწორედ, უფლის წინაშე ყველა ადამიანის თანასწორობის იდეაშია. კომუნისტებმა თავიანთ დროშას ამიტომ დააწერეს „ძმობა, ერთობა, თანასწორობა“. იქნებ ამ ლოზუნგის შემოქმედებმა დემაგოგიის

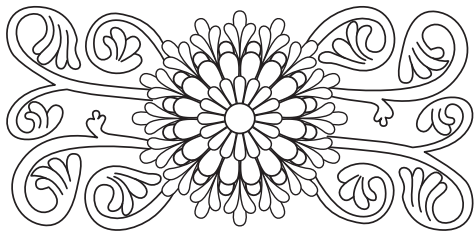
მიზნით მოიგონეს ეს, მაგრამ სტალინმა მის პრაქტიკულ, მიწიერ ცხოვრებაში განხორციელება მოინდომა. მისი მეთაურობით საამისო ექსპერიმენტი დედამიწის ერთ მეექვსედზე ხორციელდებოდა და ვერ ვიტყვით, რომ უშედეგოდ. მან მართლაც შეძლო ასეულობით ერთობ განსხვავებული ერის დაძმობილება. სტალინურ ეპოქაში გულშიც ვერავინ გაივლებდა რელიგიურ თუ ეროვნულ შუღლს, ვერავინ გაბედავდა ქონებრივი უპირატესობის დემონსტრირებას და იმით თავმოწონებას. საყოველთაო უფასო სწავლა-განათლება და ჯანდაცვა, ყველა მოქალაქის უპირობო სოციალური დაცულობა... მაგრამ, როგორც ჩანს, ამ იდეის ბოლომდე ხორციელებისთვის კაცთა მოდგმა მზად არ აღმოჩნდა. გარდაიცვალა დიდი ექსპერიმენტატორი და მაშინვე იძალა ადამის ძის ცოდვილმა სულმა. თუმცა სტალინური იდეა არ მომკვდარა და ადრე თუ გვიან მას ისევ მიუბრუნდება კაცობრიობა.

რედაქტორის მინაწერი.

საკითხის ცოდნითა და თავდაჭერილი შეფასებით დაწერილმა წინამდებარე სტატიამ ცხონებული მამაჩემის მსჯელობა გამახსენა. მასაც, ბ-ნი ზურაბისა არ იყოს, სტალინზე გამოცემული ყველა ცნობილი მონოგრაფია წაკითხული ჰქონდა. ჩემი აზრით, ლიტერატურას იგი ინტერესის გამო კითხულობდა, თორემ აზრი სტალინის შესახებ ცხოვრებისეული გამოცდილებით ჰქონდა ჩამოყალიბებული, რადგან სამამულო ომის მონაწილე იყო და ტყვედ ჩავარდნის შემდეგ რამდენიმე წელი ევროპის ფაშისტურ საკონცენტრაციო ბანაკებშიც ჰქონდა გატარებული. ძნელია მამაზე წერა, მაგრამ არ შემიძლია არ ვთქვა, რომ მე მისგან განკითხული კაცი, თვით გერმანელიც კი, არ მახსოვს. ყველაზე საშინელ ისტორიებსაც კი, დაცემული ადამიანის სისასტიკე და სულმოკლეობა სააშკარაოზე რომ გამოაქვს, ყოველთვის მშვიდად და მორალური კონტექსტის გათვალისწინებით მიყვებოდა. მის თავმდაბლობას ხაზს იმიტომ ვუსვამ, რომ თუ ვინმე მის ლოგიკურ მსჯელობას ანგარიშს არ გაუწევდა, მართალია, ცხარე კამათს არავის გაუმართავდა, მაგრამ სტალინის თავის თავზე ნათქვამ სიტყვას წყნარად და თავდაჯერებით გაუმეორებდა: სიკვდილის შემდეგ ბევრი ნაგავი კი მიყარეს, მაგრამ მას ისტორიის ქარი მაინც გაფანტავსო.

როგორც ჩანს, „ისტორიის ქარმა“ სპეციალურად ანტიისტალინური პროპაგანდისტვის დასავლეთში დაარსებული ინსტიტუტების ნაშრომთა გაფანტვა უკვე დაიწყო. სხვათა შორის, ჩვენგან განსხვავებით, რუსი ლიტერატორები ისტორიის გაწმენდას კარგა ხანია შეუდგნენ. საქართველოში, სამწუხაროდ, ამ ახალ მონოგრაფიებს ცოტა ვინმე თუ ეცნობა, რადგან ახალგაზრდა ქართველ მკვლევართაგან რუსული ენა თითქმის აღარავინ იცის. ამიტომ ავადსახსენებელ ნაცთაგან გამრუდებული ისტორიის ნამდვილი სახის აღდგენა ისევ ახალგაზრდებისა და გამოცდილი მეცნიერების ძალისხმევაზე დამოკიდებული.

გვანცა კოკლატაძე

შალვა ნუცუბიძე არეოპაგტიკის ავტორის შესახებ*

როგორც ცნობილია, V საუკუნის 40-იანი წლებიდან დაწყებულ ბრძოლას მონოფიზიტებსა და დიოფიზიტებს შორის, მიუხედავად ქალკედონის მე-4 მსოფლიო კრებაზე დიოფიზიტების გამარჯვებისა, სიმძაფრე არც VI საუკუნის პირველ ნახევარში დაუკარგავს. სწორედ ამ დროს გამოჩნდა დიონისე არეოპაგელის (I ს.) სახელით ცნობილი ხუთი ფილოსოფიურ-თეოლოგიური ხასიათის თხზულება, რომლებიც თავიანთი სწავლების მხარდასაჭერად მონოფიზიტებმა გამოიყენეს. იქიდან გამომდინარე, რომ პირველ საუკუნეში შექმნილ წიგნთა შესახებ აქამდე თითქმის არაფერი იცოდა, დიონისე არეოპაგელის ავტორობა დიოფიზიტებმა კერძოდ, ჰიპატიოს ეფესელმა 532 წელს კონსტანტინეპოლის ადგილობრივ კრებაზე, მაშინვე ეჭვქვეშ დააყენა.

ეჭვი არეოპაგეტიკის წიგნების ავთენტურობისა ლორენცო ვალასა და ერაზმის ეპოქაში განახლდა, ხოლო XIX საუკუნის მიწურულსა და მე-20 საუკუნის დასაწყისში მეცნიერებამ საბოლოოდ დაამტკიცა, რომ ავტორი წიგნებისა, რომლებიც ქალკედონის კრების შემდეგ (451 წ.) და 536 წლამდე (ამ წლით თარიღდება მათი თარგმნა სირიულ ენაზე სერგიოს რეშაინელის მიერ) შექმნილი, ვერავითარ შემთხვევაში ვერ იქნებოდა პავლე მოციქულის მოწაფე დიონისე არეოპაგელი.¹ ამის შემდეგ ბიზანტინისტიკაში არეოპაგეტიკის წიგნების ნამდვილი ავტორის დადგენა ერთ ყველაზე აქტუალურ საკითხად იქცა. თავდაპირველად მკვლევარები ფიქრობდნენ, რომ, ადვილად შესაძლებელია, მისი სახელიც დიონისე ყოფილიყო და ზედწოდება არეოპაგელი, ან პირველი საუკუნის მოღვაწე — დიონისე არეოპაგელთან აღრევის

* აკად. შალვა ნუცუბიძის დაბადებიდან 125 წლისთავისადმი მიძღვნილ საერთაშორისო კონფერენციაზე წაკითხული მოხსენება. თბილისი, თსუ, 12-13.12.2013.

¹ Ш. Нуцубидзе, Тайна Псевдо _ Дионисия Ареопагита, Тбилиси. 1942.

შალვა ნუცუბიძე არეოპაგტიკის ავტორის შესახებ 127
შედგებად მექანიკურად მიიღო, ან მოციქულის მოწაფის ავტორიტეტს შეგნებულად ამოეფარა. ასე იქნა წამოყენებული შესაძლებელ ავტორად ბერი დიონისე რინოკორურელი (IV ს.), დიონისე სქოლასტიკოსი (V ს. ბოლო და VI ს-ის დასაწყისი), დიონისე ალექსანდრიელი (III ს.). 1928 წ. ცნობილმა მკვლევარმა შტიგლმაირმა არეოპაგტიკის ავტორად VI ს-ის მონოფიზიტი სევეროს ანტიოქიელი წამოაყენა. რამდენადაც ვერცერთმა ზემოთ დასახელებულმა კანდიდატმა მეცნიერულ კრიტიკას ვერ გაუძლო, კითხვა — ვინ იყო სინამდვილეში არეოპაგტიკის ავტორი, პასუხგაუცემელი დარჩა.

სამართლიანობა მოითხოვს, აქვე აღინიშნოს, რომ არეოპაგეტიკული წიგნები პეტრე იბერიის სახელს პირველად გერმანელმა ბიზანტინოლოგმა ჰ. კოხმა დაუკავშირა. ჟურნალ *Byzantinische Zeitschrift*-ში გამოქვეყნებულ წერილში იგი წერდა, რომ არეოპაგეტიკული წიგნების ავტორი იმ წრეში უნდა ეძებნათ, რომელშიც ტრიალებდა პეტრე იბერი. კოხის მიერ გამოთქმული თვალსაზრისის შესახებ შ. ნუცუბიძეს, როგორც ამას თვითონვე იგონებს, სახელოვანმა ქართველმა ბიზანტინისტმა აკ. სიმონ ყაუხჩიშვილმა აცნობა.²

შ. ნუცუბიძე მაშინვე ენერგიულად შეუდგა პრობლემის კვლევას, და ბ-ნ სიმონ ყაუხჩიშვილს დავესესხები, „მისთვის ჩვეული გენიალური მიხვედრებით“ ბრწყინვალე შედეგიც მიიღო, სახელდობრ, არეოპაგეტიკული თხზულებანი თავად პეტრე იბერიის მიერ უნდა ყოფილიყო დაწერილი. მიუხედავად იმისა, გავიზიარებთ თუ არა ამ თვალსაზრისს, ფაქტია, პეტრე იბერი არეოპაგტიკის ავტორობის უკანასკნელი კანდიდატი გამოდგა; უკვე შვიდი ათეული წელია, ბიზანტინოლოგიურმა მეცნიერებამ უფრო შესაფერისი ახალი პრეტენდენტი ვერ წამოაყენა. მკვლევარები, რომლებიც ამ პრობლემით არიან დაინტერესებულნი, ისევ პეტრე იბერიის გარშემო ტრიალებენ და იმის შესახებ კამათობენ, — შეიძლება თუ არა იყოს იგი იმ ხუთი ფილოსოფიურ-თეოლოგიური ხასიათის თხზულების ავტორი, რომელიც აზროვნების ისტორიაში არეოპაგტიკის სახელითაა ცნობილი. საბედნიეროდ, შალვა ნუცუბიძე მარტო არ არის; მის თეორიას (ჰიპოთეზას) მეორე ავტორიც გამოუჩნდა ცნობილი ბელგიელი ბიზანტინისტი ერნსტ ჰონიგმანის სახით, რომელიც ნუცუბიძის გამოკვლევის გამოქვეყნებიდან ათი წლის შემდეგ არეოპაგტიკის ავტორთან დაკავშირებით იმავე დასკვნამდე სრულიად დამოუკიდებლად მივიდა.³ როგორც თავად შ.

² ს. ყაუხჩიშვილი, ბიზანტიური ლიტერატურის ისტორია, თბილისი, 1973, გვ. 101-102.

³ Ernest Honigann, *Pierre l'Iberien et les ecrits du Pseudo-Denys l'Areopagite*, Bruxelles, 1952.

ნუცუბიძე წერს: „ორივე შემთხვევაში კვლევის მეთოდი და არგუმენტაციის საშუალებანი, მიუხედავად დროში სხვაობისა, ისე ემთხვევა ერთმანეთს, რომ დასავლეთის მეცნიერებამ შესაძლებლად და საჭიროდ ჩათვალა ეს კონცეპცია როგორც „ნუცუბიძე — ჰონიგმანის თეორია“ ისე აღენიშნა“.⁴

ამ მცირე შესავლის შემდეგ შევეცდებით თანმიმდევრულად გადმოვცეთ და გავაანალიზოთ ის ძირითადი საბუთები, რომელთაც შალვა ნუცუბიძეს საშუალება მისცეს დაესკვნა, რომ არეოპაგიტული თხზულებანი პეტრე იბერს ეკუთვნის.

რამდენადაც პეტრე იბერი არეოპაგიტიკის ნამდვილი ავტორისადმი მეცნიერების მიერ წაყენებულ სამ ძირითად მოთხოვნას სრულად აკმაყოფილებდა (იყო V საუკუნის მოღვაწე, მოღვაწეობდა პალესტინაში, იყო ბერი და ეპისკოპოსი), შ. ნუცუბიძემ საძიებლად სამი საკითხი დაისახა: 1. იყო თუ არა პეტრე იბერი თავისი მონაცემებით, მოღვაწეობის ხასიათითა და ინტერესებით შესაფერისი პიროვნება არეოპაგიტული თხზულებების ავტორობისათვის; მეორე და მთავარი: არსებობს თუ არა დამთხვევები პეტრე იბერის შეხედულებებისა იმ შეხედულებებთან, რომელთაც არეოპაგიტული წიგნები შეიცავენ; 3. ხომ არ შემონახულა რაიმე ლიტერატურული კვალი, რომელიც პეტრეს არეოპაგიტული წიგნების ავტორობაზე მიუთითებს.

პირველ კითხვაზე პასუხი მკვლევარმა პირველწყაროებში — პეტრე იბერის ბიოგრაფოსთა, რომელნიც მისი თანამედროვენი იყვნენ, თხზულებებში იპოვა. პეტრეს სირიული ცხოვრების ანონიმი ავტორი მას მეორე პავლედ და მეორე მოსედ იხსენიებს. იგი ერთმანეთის პარალელურად ახასიათებს მეუდაბნოე ესაიასა და პეტრე იბერს, მათ შორის სრულ მსგავსებას ხედავს, ორ, სიმშვიდითა და ნიჭიერების ძალით, თანაბარ მნათობს უწოდებს და აგრძელებს, რომ ამ ნიჭის დასატევად მრავალი წიგნი იყო საჭირო, „როგორც ამას მოწმობენ ტრაქტატები (Abhandlungen) და თხრობანი მათ შესახებ“.⁵ შ. ნუცუბიძე ფიქრობს, რომ რამდენადაც ანონიმი ტრაქტატებსა და თხრობებს ერთმანეთისაგან ასხვავებს, ტრაქტატებში გადმოცემული უნდა ყოფილიყო ის, რაშიც ეს ნიჭიერება ვლინდება, ხოლო მოთხრობებში — ბიოგრაფიული ცნობები.⁶ მაშასადამე, პეტრე იბერად დიდი მოაზროვნე ყოფილა, რომ მისი ნააზრევი ტრაქტატების სახით ყოფილა გადმოცე-

⁴ S. M. Hornus, Les recherches dionysiennes de 1955 a 1960, III. II. Нуцубидзе, Петр Ивер и античное философское наследие, Тбилиси, 1963, გვ. 7.

⁵ R. Raabe, Petrus der Sberer, Zpt., 1895, გვ. 97.

⁶ III. II. Нуцубидзе, Петр Ивер... გვ. 128.

მული. ბიზანტიის სამეფო კარზე მოღვაწე ქართველი უფლისწულის წიგნიერებას, განსწავლულობასა და ფილოსოფიური აზროვნებისაკენ მიდრეკილებას ხაზგასმულად წარმოადგენს ზაქარია ქართველიც „პეტრეს ცხოვრებაში“, რომელიც მას სირიულ ენაზე დაუწერია, ხოლო ქართულად მაკარი ხუცესს (მესხს) უთარგმნია; სახელდობრ, იგი წერს, რომ კონსტანტინეპოლში ყოფნისას პეტრემ „ეზომ ადვილად დაისწავლა ენად ბერძული და სწავლად, ვიდრე-ღა უკურდა მეფესა და ყოველთა ფილოსოფოსთა პალატისათა სიმახვლე გონებისა მისისადა“, და შემდეგ აგრძელებს: „და ეგრეთ, რაჟამს წარვედით იერუსალმდ, კუალად ისწავა მუნ ენად და სწავლად ასურებრივი“.⁷

იგივე ზაქარია ქართველი პეტრე იბერს „სამკაულს და სიქადულს ქართველთასა და მეოხსა ყოვლისა სოფლისასა უწოდებს“.⁸ „საეკლესიო ისტორიის“ ავტორის ზაქარია რიტორის მიხედვით, „პეტრე იბერიელი საკვირველად განთქმული კაცი იყო მთელ მსოფლიოში“,⁹ თუმცა მხოლოდ ის ეპიზოდები, რომელთაც იგი პეტრეს ცხოვრებიდან აღწერს, მისი მოღვაწეობის ამგვარად შეფასების საშუალებას ნაკლებად იძლევა.

2. რაც შეეხება დამთხვევებს არეოპაგიტული წიგნების ავტორის შეხედულებებისა პეტრე იბერის გამონათქვამებთან, მათგან შ. ნუცუბიძე დამთხვევას უწინარესად სიკეთეზე სწავლებაში ხედავს.

ანონიმი მოგვითხრობს, რომ პეტრე „განიხილავდა თავის აზრებს“ ზენონთან, რომელიც ღაზის მახლობლად ცხოვრობდა, და ამ აზრებით მიდიოდა „პირდაპირი გზით სიკეთისაკენ“.¹⁰ შ. ნუცუბიძის აზრით, ანონიმი აქ მისი შესაძლებლობისდაგვარად გადმოგვცემს პეტრეს სწავლებას სიკეთეზე, რომელიც არსებითად ემთხვევა ფსევდო-დიონისეს სწავლებას, რადგან „სინათლით განათებული პირდაპირი გზა სიკეთისაკენ — ესაა გზა არეოპაგიტული წიგნებისა“.¹¹

შეხედულებათა არეოპაგიტული სისტემა ბოროტების არასუბსტანციურობას ეფუძნება. სწავლება იმის შესახებ, რომ ბოროტება, როგორც სიკეთის ნეგაცია, მხოლოდ საფეხურია სიკეთის ამაღლებისათვის, ნეგატიური თეოლოგიის ძირითადი მომენტი გახდა. სიკეთე, როგორც საწყისი სამყაროსი, წარმოდგენილია, აგრეთვე, საწყისად

⁷ ცხრობად პეტრე ქართულისად, ძვ. ქართული აგიოგრაფიული ძეგლები, წიგნი II, თბ., 1967, გვ. 224.

⁸ იქვე, გვ. 263.

⁹ Die sogenannte Kirchengeschichte des Zacharias Rhetor, herausgegeben von K. Ahrens und G. Kruger, LPZ, 1899, III, 4.

¹⁰ R. Raabe, Petrus der Lberer... გვ. 51.

¹¹ III. Нуцубидзе, Петр Ивер и... გვ. 131.

ნათლისა, რომელიც განსხვავებით ხანმოკლე არასუბსტანციური ბოროტებისაგან, მარადიულია (საღმრთოთა სახელთათვის 4,19-35). ისევე როგორც „პეტრე იბერის წარმოდგენით, გზა სიკეთისაკენ განათებულია მისივე სინათლით, ასევე არეოპაგითული წიგნების ავტორიც საუბრობს რა სიკეთის, როგორც აბსოლუტური სუბსტანციის „განფენაზე“ სამყაროში, განფენილი სიკეთე წარმოდგენილი აქვს სინათლის სახით, რომელიც ერთი წყაროდან მომდინარეობს. იკვლევს რა სიკეთის ცნებას, დსევდო-დიონისე განუხილველად ტოვებს ბოროტებას, ან, როგორც თვითონ ამჯობინებს უწოდოს, არასახიერებას (არასიკეთეს). ბოროტების განუხილველობა ლოგიკური შედეგია სწავლებისა სამყაროს შექმნის ერთადერთ მიზეზზე — „უზეშთაეს სახიერებაზე“ ანუ ღმერთზე. რამდენადაც იგი, დროისა და სივრცისაგან შეუზღუდველად, ყოველგან არის და ყოველსავე ალავსებს, ამდენად ბოროტებისათვის სამყაროში არსებითად ადგილი აღარ რჩება. სრული, აბსოლუტური სიკეთე, როგორც ფსევდო-დიონისე წერს: „არცა ოდესმე არს და ოდესმე არა არს, არცა ვიეთმე მიმართ კეთილ არს და ვიეთმე ძვრ, არცა აქა ოდესმე არს და იქი სადმე არა“,¹² არამედ მსგავსად ხილული მზისა, „არა განიზრახავს, არცა წინა-აღიჩივს რასმე, არამედ თვთ ბუნებით განმანათლებელ არს ყოველთა ძალისაებრ მიმღებელთა ნათლისაგან მისისა“ (საღმრთოთა სახელთათვის, 4,1; გვ. 30).

შ. ნუცუბიძის აზრით, ფსევდო-დიონისეს მსჯელობა სიკეთის არსსა და მის განფენაზე სამყაროში, იგივეა, რაც პირდაპირი გზა სიკეთისაკენ, რომელიც ამ საკითხზე პეტრეს ნააზრევისგან ისახებოდა და რომლითაც თვითონაც მიდიოდა „უზეშთაესი სახიერებისაკენ, ანუ ღმრთისაკენ. მკვლევარი წერს: „ცხადია, სწავლება ბოროტების არასუბსტანციურობაზე შესაძლებელია, ძნელად მისაწვდომი ყოფილიყო ბიოგრაფოსისათვის, მაგრამ მან პეტრეს შეხედულებებიდან ყველაზე არსებითი შემოგვინახა და გვაჩვენა, რომ საქმე ეხება „პირდაპირ გზას“ ანუ გზებს, რომელნიც, მსგავსად სინათლის გაერცვლებისა, სივრცის საზღვრებში არ არის ჩაკეტილი და ბოროტებით გამრუდებული“.¹³

საღმრთისმეტყველო საკითხებზე შეხედულებათა დამთხვევის

¹² პეტრე იბერიელი (ფსევდო-დიონისე არეოპაგელი), შრომები, ძვ. ქართული თარგმანი ეფრემ მცირესი. გამოკვლევისა და ლექსიკონითურთ გამოსცა ს. ენუქაშვილმა, თბ. 1961, საღმრთო სახელთათვის, 4,7, გვ. 35. ფსევდო-დიონისეს ყველგან ამ გამოცემიდან დავიმოწყობეთ.

¹³ Ш. Нуцубидзе, Петр Ивер и... გვ. 137.

მეორე მაგალითს შ. ნუცუბიძე ზეციური ძალების იერარქიის ერთნაირად წარმოდგენაში ხედავს პეტრეს ბიოგრაფიასა და ფსევდო-დიონისეს თხზულებაში „ზეცათა მღვდელ-მთავრობისათვის“. ანონიმი მოგვითხრობს, რომ ავადმყოფობის შემდეგ, რომლის განმავლობაშიც პეტრე იოვანე ლაზს შთაგონებით ესაუბრებოდა ღმერთსა და ადამიანს შორის კავშირის შესახებ, იოვანემ იხილა ჩვენება; მას წარმოუდგა სამყაროს სურათი საფეხურთა სისტემის სახით, რომელიც განასახიერებდა ანგელოზთა, ქერუბიმთა, სერაფიმთა და ა. შ. იერარქიას ვიდრე ერთ საწყისამდე ანუ ღმერთამდე. ეს სურათი ანალოგიურია ზეციური სამყაროს იმ სურათისა, რომელიც მოცემულია ზემოხსენებულ თხზულებაში „ზეცათა მღვდელ-მთავრობისათვის“.

მართალია, ზეციურ ძალთა იერარქიული განლაგება ღმრთისმეტყველებაში სიანლე არაა, მაგრამ სიანლეა მათი ტრიადების ანუ სამეულების სახით წარმოდგენა. როგორც არეოპაგიტის ცნობილი მკვლევარი ი. შტიგლმანი წერს: „საკვლესიო მწერალთაგან პირველმა დიონისემ ააგო ანგელოზთა დასები ტრიადების ძირითადი კანონის მიხედვით“.¹⁴ შ. ნუცუბიძის აზრით, მიუხედავად იმისა, რომ პეტრეს ცხოვრებაში მოცემულსა და ფსევდო-დიონისეს მიერ წარმოდგენილ ზეციური იერარქიის სურათებს შორის რამდენიმე არაპრინციპული სხვაობა შეინიშნება, მათ შორის „მსგავსება ისე შორის მიდის, რომ ზეციურ დასთა დაჯგუფების ტრიადულ პრინციპსაც კი ეხება“.¹⁵ ხოლო რაც შეეხება სხვაობებს, მკვლევარის აზრით, ამ სხვაობათა მიზეზი ადვილი შესაძლებელია თავად ანონიმი ავტორი იყოს, რადგან გამორიცხული არაა, რომ ზეციური იერარქიის გადმოცემისას შეცდომა დაეშვა. სამაგიეროდ ყურადღებას იქცევს ის ფაქტი, რომ ზეციურ ძალთა განლაგებაზე ორივე შემთხვევაში არა უშუალოდ პეტრე და ფსევდო-დიონისე, არამედ მათი მასწავლებლები: იოვანე ლაზი და იეროთეოსი საუბრობენ. ფსევდო-დიონისე წერს: „ყოველთა მათ ზეცისა არსებათა ღმრთისმეტყველებამან ცხრა უწოდა საჩინოებითითა სახელის-დებითა. და ამათ სამობითთა შემკულებათა სამად განჰყოფს საღმრთო იგი ჩუენი მღვდელთ სრულ-მყოფელი“.¹⁶

შ. ნუცუბიძის აზრით, დამთხვევის მესამე მაგალითია ჯერ კიდევ ანტიკურ ფილოსოფიაში დასმული ერთისა და სიმრავლის ანუ არე-

¹⁴ I. Stiglmayr, Die Streitschriften des Procopius von Gasa. Byz. Zeitschr., VIII, 1899, გვ. 277-278.

¹⁵ Ш. Нуцубидзе, Петр Ивер и... გვ. 137.

¹⁶ არეოპაგიტის დასახ. გამოცემა, „ზეცათა მღვდელ-მთავრობისათვის“, 3,2; გვ. 117.

ოპაგითული წიგნების ენაზე — ერთობისა და განყოფის პრობლემის ერთი და იმავე სახითა და განმარტებით წარმოდგენა პეტრე იბერსა და ფსევდო დიონისესთან.

„პლეროფორიებში“ იოვანე რუფუსი პეტრეს მისტიკურ ხილვას მისივე პირით აღწერს, კერძოდ, იგი თვითონ მოგვითხრობს, როგორ წაიყვანა პეტრე მოციქულმა ამაღლებულ ადგილას, ცაზე ნათლის დიდი სხივი აჩვენა, რომელიც, როგორც გზა ზეცისაკენ ისე ჩანდა, და უთხრა: „აი, მამა“, ხოლო შემდეგ მეორე და მესამე სინათლეც დაანახა. რა თქმა უნდა, ეს სამი სინათლე სიმბოლურად სამების სამ პირს წარმოადგენს და ღმრთეებრივი პირის ერთობისა და განყოფის შემეცნებას ემსახურება.

ერთისა და სიმრავლის (eh kai; pan) ანუ ერთობისა და განყოფის პრობლემატური საკითხის გარკვევას ფსევდო-დიონისეც სინათლის მაგალითით ცდილობს. წიგნში „საღმრთოთა სახელთათვის“ იგი წერს: „ვინადაც დაღაცათუ მრავალთა ვპხედვიდით ჩუენ ლამპართა ერთსა მას სახლსა შინა მყოფად, არამედ ერთ ნათლადვე შეერთებულ იყვის ნათელი იგი ყოველთადა და ერთ-განყოფილად ნათლად ბრწყინავს. რამეთუ ვითარ ვპგონებ, ვერ ვინ შემძლებელ იყვის ამის რომლისამე ლამპრისა ნათელსა განჩვენად სხუათა მათგან ნათელთა სახლისა მის ჰაერსა ზედა განფენილისაგან ბრწყინვალეებისა, რადთამცა თუნიერ სხუსა იხილა სხუად, არამედ ყოველი ყოველსა შეურევნელად შეზავებული და დაღაცათუ ერთი ვინმე მათ ლამპართა მათგანი განილის სართულისა მისგან, მის თანა განჰყვების ყოველი ნათელი მისი; ხოლო არარას თანა-განიტანებს სხუათა მათ ნათელთაგან, არცა რას თუსსა დაუტეობს სხუათა მათ“.¹⁷

მაშასადამე, რამდენიმე (სამი) ლამპრისგან გამოცემული ნათელი ოთახში ერთ განყოფილ ნათლად ბრწყინავს და ვერავინ შეძლებს გამოყოს მისგან ის ნათელი, რომელიც ერთი მათგანისგან გამოდის. მაგრამ თუ ერთი ლამპარი გატანილი იქნება, მთელ თავის ნათელს გაიტანს, ისე რომ, არც სხვების ნათელს გაიყოლებს და არც თავისას დაუტოვებს სხვებს. ე. ი. თითოეულ ლამპარს აქვს საკუთარი — განყოფილი თვისება, შეერთებული განყოფასა შინა და განყოფილი შეერთებასა შინა“. აქიდან ცხადია, რომ დიონისესათვის, ისევე როგორც ზემოხსენებული ჩვენების მიხედვით პეტრე იბერისათვისაც, მთავარია განყოფილობა ერთისა და სიმრავლის, ერთობისა და განყოფისა.

„ამრიგად, ერთი და იმავე აზრის გამოსახატავად პეტრე იბ-

¹⁷ საღმრთოთა სახელთათვის, გვ. 17-18.

ერთანაც, რამდენადაც ეს ბიოგრაფოსთანაა დაცული, და არეოპაგითულ წიგნებშიც ერთი და იგივე სახეა გამოყენებული ერთი და იმავე მიზნით და განმარტებით. სხვა შინაარსი არა აქვს იოანე მაიუმელის მონათხრობს. ამ მონათხრობში სამი წყარო სინათლისა ან სამი მნათობი, პეტრე იბერის წარმოდგენაში პირდაპირაა შეწყობილი სამების პირებთან, მაშინ, როცა არეოპაგითულ წიგნებში არავითარი მიმართება არ არსებობს და საქმე ზოგადი პრობლემითაა შემოსაზღვრული. ცხადია, რომ მარცხიანმა ბიოგრაფოსმა საეკლესიო-დოგმატური გზით წასვლა ამჯობინა, რომელიც მისთვის უფრო მისაწვდომი იყო, მაგრამ მთლიანად შეინარჩუნა ის, რაც მოცემულ საკითხზე პეტრე იბერისა და არეოპაგითული წიგნების საფუძველს შეადგენს“.¹⁸

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, არეოპაგითული წიგნების პეტრე იბერის ავტორობის დასასაბუთებლად შ. ნუცუბიძემ კვლევა კიდევ ერთი ასპექტით წარმართა, კერძოდ, ხომ არ შეიძლებოდა პოვნა ლიტერატურული კვალისა, რომელიც მიუთითებდა, რომ ეს ხუთი წიგნი ნამდვილად პეტრეს ეკუთვნოდა. ამ თვალსაზრისითაც მან ზაქარია რიტორის „საეკლესიო ისტორიაში“ იმგვარ ცნობას მიაგნო, რომლის ანგარიშგაუწველობაც უბრალოდ გაუგებარი იქნებოდა.

ერთ-ერთი პირველი ავტორი, თუ საერთოდ პირველი არა, რომელიც არეოპაგითული წიგნების ავტორად დიონისე არეოპაგელს ასახელებს, ზაქარია რიტორია. იგი წერს: „ის დიონისე არეოპაგიდან, რომელმაც წარმართობის სიბნელისა და ცდომილებიდან ღმრთის შეცნობის განსაკუთრებულ ნათელს მიაღწია ჩვენი წინამძღოლის პავლეს მიერ, ამბობდა წიგნში, რომელიც მან წმინდა სამების ღმრთეებრივ სახელებს მიუძღვნა“.¹⁹ ასე რომ, ფსევდოდიონისეს საიდუმლოების აღმოცენება ზაქარია რიტორის სახელს უკავშირდება. როგორც შ. ნუცუბიძე ფიქრობს, მას არ შეიძლება არ სცოდნოდა სინამდვილეში წიგნები ვის ეკუთვნოდა, რომლებიც მისი მოღვაწეობის პერიოდში და იმ რეგიონში შეიქმნა, სადაც თვითონ მოღვაწეობდა, მაგრამ შეგნებულად იცრუა, რისი მიზეზიც ძნელი გასაგები არაა. ქალკედონის მე-4 მსოფლიო კრებაზე დამარცხების შემდეგ მონოფიზიტებს განსაკუთრებით სჭირდებოდათ დამოწმება იმგვარი პიროვნებებისა, რომელთა ავტორიტეტიც ეკლესიისათვის ხელშეუხებელი იქნებოდა. სწორედ ასეთ პიროვნებათა რიცხვს მიეკუთვნებოდა დი-

¹⁸ Ш. Нучубидзе, Петр Ивер и античное... გვ. 135-136.

¹⁹ Kirchengeschichte d. Zacharias Rhetor, გამოც. K. Ahrens-ისა და G. Krüger-ისა, Leipzig, 1899, s. 1193.

ონისე არეოპაგელიც, რომელიც ქრისტიანობაზე პავლე მოციქულმა მოაქცია და მის მოწაფედ ითვლებოდა. ძნელია არ ირწმუნო ის ლოგიკური კავშირი, რომელიც შ. ნუცუბიძემ ზაქარია რიტორის ამ გამონაგონსა და მისსავე მეორე გამონაგონ ფაქტს შორის დაადგინა. მეორე გამონაგონი პეტრე იბერსა და ვინმე იოანე ალექსანდრიელს ეხება, რომელიც თურმე თავის ერეტიკულ წიგნებს პეტრეს სახელით ავრცელებდა, „რადგან შიშობდა, რომ ის, რასაც წერდა ლანძღვის საგანი გახდებოდა“ და ამიტომ მორწმუნეთა შეცდომაში შეყვანასა და მათ მიერ წიგნების მიღებას ამ გზით ცდილობდა. ერთ მონასტერში პეტრეს ერთი ასეთი წიგნი უნახავს, წაუკითხავს, გაჯავრებულა და მისი ნამდვილი ავტორი დაუწყევლია.²⁰

საქმე ისაა, რომ, როგორც ეს დღეს მეცნიერებაში, კერძოდ, ოტო ბარდენხევერის მიერაა დადგენილი, სინამდვილეში ასეთი პიროვნება — იოანე ალექსანდრიელი არ არსებულა და შესაბამისად არც წიგნები დაუწერია და გაუვრცელებია პეტრე იბერის სახელით. ზაქარია რიტორი, რომელმაც არეოპაგიტული წიგნები განზრახ, წინასწარ გამიზნულად დიონისე არეოპაგელს მიაწერა, ამჯერად წიგნების სხვისთვის მიწერის ანალოგიური ფაქტით პეტრე იბერის, როგორც მწერლის, ავტორიტეტზე მიგვანიშნებს. ცხადია, პეტრეს მწერლის სახელი რომ არ ჰქონოდა მოპოვებული, იოანე ალექსანდრიელი თავისი წიგნების პოპულარიზაციას მისთვის მიწერით არ შეეცდებოდა. მეცნიერის მახვილ თვალს ამ ეპიზოდთან არც, ერთი შეხედვით უმნიშვნელო, დეტალი გამოეპარა, როგორიცაა პეტრეს მიერ ერთ-ერთი ასეთი წიგნის წაკითხვა და მისი ავტორის დაწყევლა, ანუ ზაქარია რიტორის გადმოცემით, პეტრემ მაშინვე კი არ უარყო მისთვის მიწერილი წიგნების ავტორობა, თუმცა, „თუ იგი საერთოდ არაფერს წერდა, ასე უნდა მოქცეულიყო, არამედ მთელი წიგნის წაკითხვა აიძულა, რაც მხოლოდ შეხედულებათა შედარების შუქზეა გასაგები. ცხადია, აქ მისთვის მთავარია, როგორღაც გაგვაგებინოს, რომ პეტრე რაღაც წიგნებს წერდა. სხვა აზრი მთელ ამ გამონაგონ თხრობას არ აქვს“.²¹

1952 წელს ბელგიელი ბიზანტინისტი ერნსტ ჰონიგმანის ნაშრომი გამოვიდა; საკითხის ღრმა კვლევამ ბელგიელი მეცნიერიც იმ დასკვნამდე მიიყვანა, რომ არეოპაგიტის ავტორი პეტრე იბერი

²⁰ ბიზანტიელი მწერლების ცნობები საქართველოს შესახებ, ტ. III, ბერძნული ტექსტი ქართული თარგმანითურთ გამოსცა და განმარტებები დაურთო ს. ყაუხჩიშვილმა, ტფილისი, 1936, გვ. 5-6.

²¹ Ш. Ныцубидзе, Петр Ивер.... გვ. 118.

იყო. საინტერესო ფაქტია, რომ ჰონიგმანმა არაფერი იცოდა შ. ნუცუბიძის გამოკვლევის შესახებ. არეოპაგიტის ავტორად პეტრეს აღიარებამდე იგი ნუცუბიძისაგან დამოუკიდებელი გზით გამოვიდა. ვინც ორივე მეცნიერის გამოკვლევებს იცნობს, შეუძლებელია ამაში ეჭვი შეიტანოს. შ. ნუცუბიძე პეტრე იბერის ავტორობამდე კვლევის ლიტერატურულ-შედარებითი მეთოდით მივიდა, ხოლო ჰონიგმანი არეოპაგიტის ავტორის მასწავლებლის იეროთეოსის და პეტრე იბერის მასწავლებლის, იოანე ლაზის იდენტიფიკაციით. ამიტომ უსუსურია დღეს მცდელობა იმის მტკიცებისა, რომ ჰონიგმანი შ. ნუცუბიძის ნაშრომს იცნობდა.

სიტყვას აღარ გავაგრძელებ იმის თაობაზე, რომ ქართული მეცნიერებისგან განსხვავებით, რომელიც რამდენიმე გამონაკლისის — ს. ყაუხჩიშვილი, შ. ხიდაშელი, ს. ენუქაშვილი — შ. ნუცუბიძის გამოკვლევას უარყოფითად შეხვდა, მისი აღმოჩენა რუსულმა და თავდაპირველად დასავლეთ ევროპის მეცნიერებამაც გაიზიარა, უფრო მეტიც, აღფრთოვანებითაც კი შეხვდა (დელგერი, გრიუმელი, ივანკა, ვარდი, ვლ. ორლოვი, სიდოროვა ლოსევი). შემდეგში დასავლეთში ნუცუბიძე-ჰონიგმანის აღმოჩენისადმი დამოკიდებულების მკვეთრად შეცვლას სათავე ი. ენგბერდინგის გამოკვლევამ²² დაუდო. მან სადაო საკითხი რელიგიური დავის სფეროში გადაიტანა და ორთოდოქსალურ-დიოფიზიტური არეოპაგიტული თხზულებების მონოფიზიტი პეტრე იბერისადმი მიწერის გამო აღმოსავლეთის ეკლესია მონოფიზიტებთან შეთანხმებაში დაადანაშაულა. პეტრე იბერის ავტორობის წინააღმდეგ ენგბერდინგის განსაკუთრებით თავგამოდებული მომხრე რ. როკი გახდა.

პეტრე იბერის ავტორობის წინააღმდეგ მოტანილი ამ საბუთის საწინააღმდეგოდ უნდა ითქვას, რომ პეტრეს მონოფიზიტობაზე მხოლოდდამხოლოდ მონოფიზიტური წყაროები იძლევიან ცნობებს, მაშინ, როცა ის მართლმადიდებლურ სამყაროში წმინდანად იყო აღიარებული, რაზეც ქართული ეკლესიის ხუთსაუკუნოვანი ტრადიცია მეტყველებს: მისდამი მიძღვნილი ჰიმნოგრაფიული თხზულებანი, ფრესკა, რომელიც იერუსალიმის ჯვრის მონასტერშია შემორჩენილი, სინას მთის წმიდა ეკატერინეს მონასტრის ტრიპტიქი, რომლის შუა ნაწილის მესამე რიგში ილარიონ ქართველსა და შიო მღვიმელთან ერთად პეტრე იბერიცაა გამოსახული წარწერით:

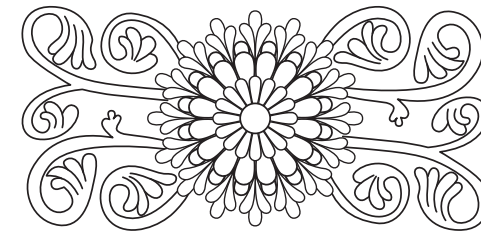
²² H. Engberding, Kann Petrus dez Iberer mit Dionicius Areopagita identifiziert werden, Oriens Christianus, Bd. 38, 1954, s. 68-95.

„მნათობნი ქართველთანი“, ათონის მთის XIV-XV სს. ქართულ-ბერძნული ლიტურგიკული შინაარსის მინიატურებით შემკული ხელნაწერი, რომელშიც პეტრე იბერიელი წმ. ექვთიმე ათონელისა და წმ. ილარიონ ქართველის გვერდითაა²³.

გარდა ამისა, ჩვენ გულდასმით შევისწავლეთ მონოფიზიტ ავტორთა ცნობები პეტრე იბერიის შესახებ. ტექსტების დაწვრილებითი ანალიზის შედეგად ცხადი გახდა: ისარგებლეს რა იმით, რომ პეტრე იბერს, ასკეტური ცხოვრებისადმი მიდრეკილების გამო, დიოფიზიტებსა და მონოფიზიტებს შორის გამართულ საღმრთისმეტყველო კამათში აქტიური პოზიცია არ ეკავა, მათ მრავალი ფაქტი გააყალბეს მის მონოფიზიტად წარმოსადგენად და მისი დიდი ავტორიტეტის საკუთარი მიზნებისათვის გამოსაყენებლად²⁴.

სხვათა შორის ორთოდოქს მონოფიზიტად პეტრე იბერს არც შ. ნუცუბიძე თვლიდა და არც ჰონიგმანი. ამ ბოლო წლებში პეტრეს მონოფიზიტური აღმსარებლობა უეჭველ ფაქტად არც მ. ვან ეს-ბროკს მიაჩნია.²⁵ ასე რომ, უკეთუ მეცნიერებას პეტრე იბერიის არეოპაგიტული წიგნების ავტორობის საწინააღმდეგოდ მისი მონოფიზიტობის გარდა სხვა საბუთი არ აქვს, მაშინ როგორც ამას ვან ესბროკიც აღნიშნავს, ისევე აქტუალურად უნდა განიხილებოდეს ნუცუბიძე-ჰონიგმანის თეორია, მით უმეტეს, რომ მეცნიერებამ დღემდე არეოპაგიტის ავტორად მეტ-ნაკლებად დასაბუთებულად ვერცერთი სხვა მოღვაწის დასახელება ვერ შეძლო.

სრული დარწმუნებით თქმა იმისა, რომ არეოპაგიტული წიგნები არ იძლევა საშუალებას მათი ავტორის მონოფიზიტად წარმოდგენისა, რასაც როკი ჰონიგმანის შეხედულების საპირისპიროდ ამტკიცებს, არ შეიძლება; არ შეიძლება თუნდაც იქიდან გამომდინარე, რომ მართლმადიდებლურ ეკლესიას მათი მიღება გაუჭირდა. აქ ისევე შალვა ნუცუბიძეს უნდა დაუუჯეროთ, რომ არეოპაგიტული წიგნები ისევე იძლევიან საშუალებას მათი მონოფიზიტურად წაკითხვისა, როგორც თავად პეტრე იბერმა, მისცა მონოფიზიტებს საშუალება მისი მონოფიზიტად გამოცხადებისა, იმის გამო, რომ დოგმატური საკითხის გარშემო ატეხილ დავაში აქტიურ პოზიციას არ ამჟღავნებდა.

ბრიგოლ რუხაძე

ფილოსოფიის განსაზღვრებაანი წმიდა იოვანე დამასკელის მიხედვით *

ცნობილი ღმრთისმეტყველის, ღირსი იოვანე დამასკელის (+753 წ.) მთავარი თხზულების «წყარო ცოდნისა» პირველი ნაწილი ძირითად თეოლოგიურ-ფილოსოფიურ ცნებათა განმარტებებს ეთმობა. პირობითად ამ შესავალ ნაწილს „ფილოსოფიური თავები“, ან დი-ალექტიკა ეწოდება. ქართულად ის ჯერ ღირ. ეფრემ მცირემ (XI ს.), შემდეგ კი ღირ. არსენ იყალთოელმა (XI-XII სს.) თარგმნეს. არსენისეულ რედაქციას, ეფრემისეულისგან განსხვავებით, აკლია ორი თავი, რომელთაგან ერთ-ერთი სწორედ ფილოსოფიის განსაზღვრებაშია. ასე რომ, ჩვენთვის საჭირო ტექსტი მხოლოდ ეფრემის წყალობით შემოგვრჩა. ეფრემ მცირის მიხედვით, იგი «რიცხუედი» 50 თავისაგან შედგება, რომელსაც კიდევ სამი «ურიცხუნი» ერთვის. ამ დაუნომრავ თავთაგან პირველში ჩვენ მიერ არჩეული საკითხი არის განხილული. ფილოსოფიის დამასკელისეულ განსაზღვრებათა ბერძნული ტექსტის პარალელურად მოგვყავს ეფრემ მცირის თარგმანი.

Ὅρισμοί τῆς φιλοσοφίας εἰσὶν ἔξι.

α´ Φιλοσοφία ἐστὶ γνῶσις τῶν ὄντων, ἢ ὄντα ἐστίν, ἦγουν τῆς αὐτῶν.

β´ Φιλοσοφία ἐστὶ γνῶσις θεῶν τε καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων.

γ´ Φιλοσοφία ἐστὶ μελέτη θανάτου τοῦ τε προαιρετικοῦ τοῦ τε φυσικοῦ.

δ´ Φιλοσοφία ἐστὶν ὁμοίωσις θεῷ κατὰ τὸ δυνατὸν ἀνθρώπων· ὁμοιοῦμεθα δὲ θεῷ κατὰ τὸ δίκαιον καὶ ὅσιον καὶ ἀγαθόν. Δίκαιον μὲν οὖν ἐστὶ τὸ τοῦ Ἰσοῦ διανεμητικὸν ἦτοι μῆτε ἀδικεῖν μῆτε ἀδικεῖσθαι μῆτε λαμβάνειν πρόσωπον ἐν κρίσει, ἀλλ’ ἀποδίδοναι ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, ὅσιον δὲ τὸ ὑπὲρ τὸ

²³ ცხოვრება და მოღვაწეობა წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩვენისა პეტრე ქართველისა, თბ., 2012.

²⁴ დაწვრილებით ამის შესახებ იხ. წმიდა პეტრე იბერი, „სამი საუნჯე“, თბ., 2011, №1, გვ. 159-187.

²⁵ Мишель ван Эсбрук, Св. Петр Ивир и Дионисий Ареопагит: возвращаясь к тезису Хонигмана. portalcredo.ru.

* აკად. შალვა ნუცუბიძის დაბადებიდან 125 წლისთავისადმი მიძღვნილ საერთაშორისო კონფერენციაზე წაკითხული მოხსენება. თბილისი, თსუ, 12-13.12.2013.

δικαίον ἦτοι τὸ ἀγαθὸν τὸ ἀδικοῦμενον ἀνέχεσθαι καὶ συγχωρεῖν τοῖς ἀδικοῦσι καὶ μᾶλλον εὐεργετεῖν αὐτούς.

ε΄ Φιλοσοφία ἐστὶ τέχνη τεχνῶν καὶ ἐπιστήμη ἐπιστημῶν· ἡ γὰρ φιλοσοφία ἀρχὴ ἐστὶ πάσης τέχνης, δι' αὐτῆς γὰρ πᾶσα τέχνη εἰρηται.

ζ΄ Φιλοσοφία ἐστὶ φιλία σοφίας· σοφία δὲ ἀληθὴς ὁ θεὸς ἐστίν. Ἡ οὖν ἀγάπη ἡ πρὸς τὸν θεόν, αὕτη ἐστὶν ἡ ἀληθὴς φιλοσοφία.¹

განსაზღვრებანი ფილოსოფოსობისანი ექუს არიან

პირველი, ფილოსოფოსობა არს მეცნიერებად ნამდვლვეთად, უკუეთუ ნამდვლვე რად არიან, ესე იგი არს, ცნობად ბუნებისა თვისისად.

მეორე, ფილოსოფოსობა არს მეცნიერებად საღმრთოთა და კაცობრივთა საქმეთად.

მესამე, ფილოსოფოსობა არს წურთად სიკუდილისა შემთხუვეითისადცა და ბუნებითისადცა.

მეოთხე, ფილოსოფოსობა არს მსგავსებად ღმრთისად ძალისაებრ კაცობრივისა, ხოლო ვემსგავსებით ღმერთსა სიმართლითა და სიწმიდითა და სახიერებითა. სიმართლე უკუე არს სწორად განმყოფელობად, ესე იგი არს, არცა ცრუვებად, არცა თუალ-ხუმად სასჯელსა შინა, არამედ მიგებად თითოეულისა საქმეთა მისთაებრ. ხოლო სიწმიდე და სახიერებად არს ზეშთა სიმართლისად, რადთა თავს-იდებდეს ცრუთასა და არა ხოლო შეუნდობდეს, არამედ კეთილსაცა უყოფდეს მათ, რომელნი ჰმძლავრობდენ მას.

მეხუთე, ფილოსოფოსობა არს კვლოვნებად კვლოვნებათა და მოძღურებად მოძღურებათა, რამეთუ ფილოსოფოსობა დასაბამი არს ყოველთა ხელოვნებათა, რამეთუ მის მიერ ყოველი კვლოვნებად მოპოვნებულ იქმნა.

მეექუსე, ფილოსოფოსობა არს სიყუარული სიბრძნისად, ხოლო სიბრძნე ჭეშმარიტი ღმერთი არს. აწ უკუე სიყუარული ღმრთისა მიმართ — ესე არს ჭეშმარიტი სიბრძნე².

რამდენადაც ზოგიერთი ძველი ქართული ტერმინის მნიშვნელობა დაზუსტებას მოითხოვდა, ვფიქრობთ, უმჯობესი იყო მთელი «განსაზღვრების» ახალი რედაქციის შექმნა:

¹ Joannes Damascenus, *Dialectica sive Capita philosophica*. TLG 2934.002. თ. 66.

² *იოანე დამასკელი, დიალექტიკა*, ქართული თარგმანების ტექსტი გამოსცა, გამოკვლევა და ლექსიკონი დაურთო მაია რაფაეამ, თბ., 1976. გვ. 172. ქართულსა და რუსულ თარგმანებს შორის მცირე სხვაობა შეიმჩნევა: Творения преподобного Иоанна Дамаскина. Источник знания, перевод и комментарии Д. Е. Афиногенова, А. А. Бронзова, А. И. Сагарды, Н. И. Сагарды, м., 2002. გვ. 117-118.

განსაზღვრება ფილოსოფიისა არის ექუსი

ა) ფილოსოფია არის არსებათა შემეცნება; არსება კი არის ის, რასაც წარმოადგენს მისი ბუნება.

ბ) ფილოსოფია არის საღმრთო და კაცობრივ საქმეთა შემეცნება.

გ) ფილოსოფია არის მომზადება, როგორც ნებსითი, ისე ფიზიკური სიკვდილისათვის.

დ) ფილოსოფია არის ღმრთის მსგავსების მოპოვება ადამიანის შესაძლებლობის მიხედვით; ხოლო ღმერთს ვემსგავსებით სიმართლით, სიწმიდითა და სახიერებით. სიმართლე კი არის სწორად განაწილება (მისაგებელისა), ანუ იგი არც უსამართლოდ მოქცევაა, არც ზიანის მიყენება, არც პირფერობა სასამართლოზე, არამედ თითოეულისთვის საქმეთა მისთაებრ მიგება; ხოლო სიწმიდე და სიკეთე აღმატებულია სამართლიანობაზე იმით, რომ უთმობს უსამართლობას და, უფრო მეტიც, კეთილსაც უყოფს მათ.

ე) ფილოსოფია არის ხელოვნება ხელოვნებათა და მეცნიერება მეცნიერებათა, ვინაიდან ფილოსოფია არის დასაბამი ყოველი ხელოვნებისა, ანუ ყველა ხელოვნება მის მიერ იქნა გამოგონილი.

ვ) ფილოსოფია არის სიბრძნის სიყვარული; რადგან ჭეშმარიტი სიბრძნე ღმერთია, ამიტომ სიყვარული ღმრთის მიმართ — ეს არის ჭეშმარიტი ფილოსოფია.

ამ განსაზღვრებათა მოცემის შემდეგ იოვანე დამასკელი ფილოსოფიის თეორიულ და პრაქტიკულ სფეროებად დაყოფას გვთავაზობს. თეორიული ფილოსოფია მოიცავს თეოლოგიას, მათემატიკასა და ფიზიოლოგიას; მათემატიკა კი განიყოფება არითმეტიკად, მუსიკად, გეომეტრიად და ასტრონომიად; ხოლო პრაქტიკული ფილოსოფიის შემადგენელია ეთიკა, ეკონომიკა და პოლიტიკა.

თეორიული ფილოსოფია, ანუ «ხედვად არს გულისკმის-ყოფად უნივთოთა და უქორცოთად, რომელ არს ღმერთი... ამისსა შემდგომად ანგელოზთაცა და ეშმაკთა და სულთაცა უნივთო ეწოდების»³. ყოველივე ეს კი არის საგანი თეოლოგიისა. ამასთანავე, «ხედვად არს გულისკმის-ყოფად ნივთიერთაცა ბუნებათად, რომელ არიან ცხოველნი და ნერგნი და ქვანი და სხუანი ესევეითარნი»⁴, რომელნიც ბუნებისმეტყველების, ანუ ფიზიოლოგიის დარგს მიეკუთვნებიან. ამავე სფეროში შედის მათემატიკაც, რომელიც თავისთავად არც

³ დიალექტიკა, გვ. 172.

⁴ იქვე, გვ. 173.

ნივთიერია და არც უნივთო, მაგრამ ზოგჯერ ერთშიც იხილება და მეორეშიც. მათემატიკის შემადგენელი სხვა დარგებიც ამავე სახისაა.

ხოლო პრაქტიკული ფილოსოფია ზნე-ჩვეულებებს აწესრიგებს და ადამიანებს მოქალაქეობას ასწავლის. ამასთან «უკეთუ იგი მართო ერთ კაცს განსწავლის, მას ეთიკა ეწოდება; უკეთუ მთელ ოჯახს, მაშინ ეწოდება ეკონომიკა; ხოლო უკეთუ მთელ ქალაქს ასწავლიდეს, მას პოლიტიკა ეწოდება»⁵.

ფილოსოფიის დამასკელისეული დაყოფა ორიგინალური არ არის. ანალოგიური სქემები გვხვდება ორიგენესთან (გარდ. 253 წ.) და კასიოდორესთან (გარდ. 578 წ.), რომელნიც დასაბამს, თავის მხრივ, არისტოტელური და ნეოპლატონური სქემებიდან იღებენ⁶. იმავეს თქმა შეიძლება ფილოსოფიის განსაზღვრებებზეც, რომლითაც ღირსმა იოვანე დამასკელმა მთელი ქრისტიანული და ანტიკური სიბრძნისმეტყველება ექვს პუნქტში შემოკრიბა და შუა საუკუნეების ბიზანტიური აზროვნებისთვის დამახასიათებელი კლასიკური ნიმუში მოგვცა.

რა თქმა უნდა, იოვანე დამასკელის განსაზღვრებათა თეოლოგიურ-ფილოსოფიური სინთეზი დღევანდელი ფილოსოფიური გაგებით მიუღებელია, მაგრამ მასზე მართლმადიდებლურ რელიგიას უარი არ უთქვამს. მართალია, II-III სს-ის ზოგიერთი ავტორი (მაგ., ტატიანე ასურელი, თეოფილე მესოპოტამიელი, ტერტულიანე⁷) უარყოფდა ფილოსოფიას, მაგრამ ეკლესიამ ღმრთისმეტყველებისა და ფილოსოფიის თანაარსებობის გზა აირჩია. სხვათა შორის, XII ს-ის ქართველმა ისტორიკოსმა ტერტულიანესეული ფილოსოფიურ-თეოლოგიური ანტინომია გელათის მაგალითზე, ჩვენი აზრით, შეგნებულად გააუქმა: «რომელიცა აწ წინამდებარე არს ყოვლისა აღმოსავალისა მეორედ იერუსალიმად, სასწაულად ყოვლისა კეთილისად, მოძღურად სწავლულებისად, სხუად ათინად, ფრიად უაღრეს მისსა საღმრთოთა შინა, წესად და კანონად ყოვლი-

⁵ Joannes Damascenus, *Dialectica sive Capita philosophica*. TLG 2934.002. თ. 66.

⁶ Адо И., *Разделение философии у Кассиодора и Оригена // Свободные искусства и философия в античной мысли*, М., 2002. გვ. 363-366.

⁷ Шохин В. К., *Христианские догматы и философская рациональность: конфронтация или синергия? // Богословие и философия: аспекты диалога. Сборник докладов конференции*, М., 2001. გვ. 200-201. ტერტულიანეს ეკუთვნის ცნობილი რიტორიკული შეკითხვა: «რა არის საერთო ათენსა და იერუსალიმს, აკადემიასა და ეკლესიას შორის?» (იქვე).

სა საეკლესიოდას შუენიერებისად»⁸. — ე. ი. ეს «სხვა» ათენი, ანუ გელათის სასულიერო აკადემია, ბერძნული წარმართული მწიგნობრობის უდიდესი ცენტრის ფილიალი კი არ არის, არამედ საღმრთო წესებითა და სწავლებით მასზე აღმატებული საგანმანათლებლო კერა, ანუ მეორე იერუსალიმიაო. დავითის ისტორიკოსის პოზიცია, მისი მოღვაწეობის დროს, ეკლესიაში კარგა ხნის განმტკიცებული იყო. უკვე IV ს-ში წმიდა ბასილი დიდმა დაწერა ქრესტომათიული თხზულება «ახალგაზრდებს იმის თაობაზე, როგორ მიიღონ სარგებელი წარმართული მწერლობიდან»⁹, რომლითაც ნათლად განისაზღვრა ფილოსოფიის მნიშვნელობა გარკვეულ ქრისტიანულ დებულებათა ინტელექტუალურად შეთვისების საქმეში.

თეოლოგიის ისტორიკოსები თანხმდებიან, რომ ბიზანტიურ აზროვნებას, ლათინური სქოლასტიკისგან განსხვავებით, ღმრთისმეტყველებისა და ფილოსოფიის სფეროები მკაფიოდ არასდროს გაუმიჯნავს, მაგრამ ფილოსოფიას «მისი კომპეტენციის საზღვრებზე კი ზუსტად მიუთითა»¹⁰. ისტორიული გადასახედიდან ჩანს, რომ თეოლოგიისა და ფილოსოფიის განცალკევების დასავლურმა გზამ, რომელსაც სათავე დომინიკანელმა თეოლოგმა, თომა აქვინელმა (XIII ს.) დაუდო, ორივე სფერო მნიშვნელოვნად დააზარალა. კათოლიკურ და პროტესტანტულ თეოლოგიაზე რომ არაფერი ვთქვათ, საერთოდ, ევროპული იდეა «წმინდა ფილოსოფიისა», ანუ მისი ავტონომიურობისა, პროტოპრესვიტერი ვასილი ზენკოვსკის გამოთქმა რომ ვიზმართ, ფიქცია გამოდგა¹¹. სეკულარიზებული, სასულიერო დებულებათაგან განპარცული თანამედროვე დასავლური ფილოსოფია გამუდმებით ეძებს თავისივე არსებობის გამამართლებელ ნაირგვარ არგუმენტებს და, მით უმეტეს, ცოდვის მორევში ჩათრეული კაცობრიობისთვის მას ახალი მაშველი რგოლის გამოგონება აღარ შეუძლია. ქართულ სინამდვილეში კი საერთოდ პაროდული სიტუაცია შეიქმნა, ფილოსოფოსისა, და ასევე თეოლოგის, წოდება მედია-ექსპერტთან არის გაიგივებული.

ვფიქრობთ, ღირს მ. მამარდაშვილის ერთი თვითშეფასების გათ-

⁸ *ცხოვრება მეფეთ-მეფისა დავითისი*, ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა, გამოკვლევა, ლექსიკონი და საძიებლები დაურთო შვექალა შანიძემ, თბ., 1992. გვ. 175.

⁹ ქართული თარგმანი პროფ. გვანცა კობლატაძისა გამოიცა ორჯერ (2010, 2011).

¹⁰ Протоиерей Олег Давыденков, *Философия и теология в системе византийского мышления эпохи вселенских Соборов // Вестник ПСТГУ*, 1(21), 2008. გვ. 10.

¹¹ Протопресвитер Василий Зеньковский, *Христианское учение о познании*, т. 1, გვ. 2. <http://azbyka.ru>.

ვალისწინება: «იმიტომ, რომ ვიყავი მოქალაქე, ე. ი. სოციალური ცოდნით რომ ვიცხოვროთ, რომელიღაც განყენებულ ჭეშმარიტებებს თვით ჩვენთან მიმართებით, ჩვენი მაქსიმალური შესაძლებლობებით უნდა ვიგებდეთ. სწორედ აი აქ, ამ განყენებულობათა და მათ გამოვლენათა შორის, მე ვხედავ მოწოდებას ფილოსოფოსისა, რომელსაც ჩვენი საზოგადოება დღეს ასე ელოდება; იმიტომ, რომ ჩვენ გავველურებული ცნობიერების, აწ უკვე, გაჭიანურებულ პერიოდში ვიმყოფებით. ჩვენ ინფანტილური აღმოვჩნდით»¹². ალბათ, სადავო არ არის, რომ პრინციპულად არაფერი შეცვლილა, ცნობიერების კიდევ უფრო გავველურებასთან ერთად ფილოსოფიის ინფანტილიზმიც ვითარდება. ან რა ზღვარი უნდა დაედოს ამ პროცესს, როცა «მაგალითად, ფილოსოფიისთვის თავის საკუთარ ავტონომიურ სფეროში გადასასვლელ მთავარ პირობას («ფილოსოფიური განწყობის» შესაქმნელად) წარმოადგენს არაფილოსოფიურ სინამდვილესა და ყოველგვარ წანამძღვარზე უარის თქმა, ანუ გარკვეული აზრით, უმაღლო აზროვნება (ფილოსოფოსს უფლება არა აქვს თავის ნაშრომში ზებუნებრივ ნიჭთა დამოწმებისა, მაშინაც კი, თუ იგი როგორც პიროვნება მათ იღებს)»¹³.

თანამედროვე ფილოსოფოსის ეს გულწრფელი აღიარება საკითხის არსში გვახედებს, მაგრამ, პრაქტიკული თვალსაზრისით, რომელ პრობლემას შეუძლია მას პოზიტიური რჩევის მოცემა, მაშინ, როცა ამჟამინდელი ყველა გლობალური კრიზისი «არაფილოსოფიურ სინამდვილესთან», ანუ სულიერ დეფიციტთან არის დაკავშირებული? სწორედ «უმაღლო აზროვნება» არის მიზეზი გონებრივ მუშაკთა უძლურებისა, რაც გამოიხატება ჭეშმარიტი ფილოსოფიის არცოდნით, უმოქმედობითა და იმ უნარის დაკარგვით, რომელიც მათ აბობოქრებული გარყვნილებისა და სოციალური უსამართლობის წინააღმდეგ ხმის ამაღლებისა და საზოგადოებაში იმედის ჩანერგვის ძალას მისცემდა.

ჩვენი ერი კულტურული არსებობის იმგვარ ზღვართან იმყოფება, რომ ცხოვრებისეულ კანონებთან დაუკავშირებლად განყენებულ თემებზე საუბარი ვერავითარ სარგებელს ვერ მოგვიტანს. ამიტომ, როცა ჩვენ ფილოსოფიის გასულიერების სურვილს გამოვხატავთ, პირველ ყოვლისა კოლეგებისა და საზოგადოების იმ მოაზროვნე

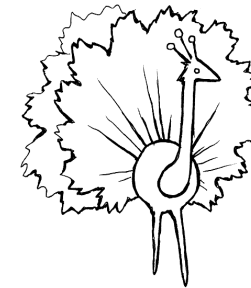
¹² სტატია ინტერნეტიდან: М. К. Мамардашвили, Философия — это сознание вслух, გვ. 5.

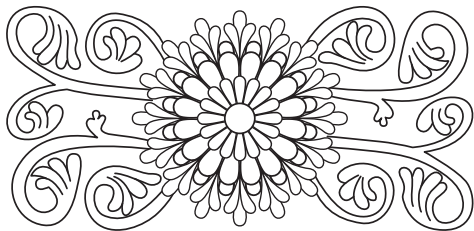
¹³ სტატია ინტერნეტიდან: А. Л. Доброхотов, проф., доктор филс. наук, Христианство и философия, გვ. 9.

ნაწილს ვგულისხმობთ, რომელსაც ქვეყნის ბედზე ღმრთის წინაშე პასუხისმგებლობა აკისრია.

სამომავლოდ, ალბათ, კარგი იქნება, თუ კონკრეტულ საჭირობოტო საკითხთა განსახილველად ხშირად შევიკრიბებით და ჩვენს შეხედულებებს ერთმანეთს გავუზიარებთ. დაე, აკად. შალვა ნუცუბიძის საიუბილეო საღამო გამხდარიყოს ამგვარ შეხვედრათა დასაბამი.

13.12.2013.

მარინა ბულივიშვილი

**საქართველოს საელვდელოება
რუსეთ-საქართველოს
დიპლომატიურ ურთიერთობაში
(XVIII ს. მეორე ნახევარი)
თბილისი, 1991**

თეზისები

გამოქვეყნებული დოკუმენტების, სპეციალური ლიტერატურისა და ახლად მოძიებული საარქივო საბუთების საფუძველზე, ნაშრომში გაშუქებულია ისტორია ორი ელჩობისა, რომლებიც გაიგზავნენ საქართველოდან რუსეთში XVIII ს. მეორე ნახევარში (1752-1754 წწ. და 1772-1774 წწ.). მიუხედავად წარუმატებლობისა, მათ დიდი მნიშვნელობა ჰქონდათ რუსეთისა და საქართველოს ურთიერთობის შემდგომი განვითარების საქმეში. „სათხოვარი პუნქტები“, რომლებითაც ელჩები 1772-1774 წწ. წარდგინეს საიმპერატორო ხელისუფლების წინაშე, საფუძვლად დაედო რუსეთისა და საქართველოს შორის 1783 წელს გეორგიევსკში დადებულ ტრაქტატს.

წინასიტყვაობა

აღნიშნულ დიპლომატიურ მისიებს ხელმძღვანელობდნენ მღვდელმთავრები — თბილისის მიტროპოლიტი ათანასე ამილახვარი და კათალიკოსი ანტონი. ამდენად, განხილულია გვიანფოდალური ხანის საქართველოს ეკლესიისა და სახელმწიფოს ურთიერთობის ერთი ასპექტი, კერძოდ, ეკლესიის მსახურთა როლი აღმოსავლეთ საქართველოს პოლიტიკურ ცხოვრებაში.

მოძიებული ახალი საარქივო მასალა საშუალებას გვაძლევს,

უფრო სრულყოფილად შევაფასოთ იმ მღვდელმთავართა საქმიანობა, რომელთაც დავალებული ჰქონდათ ესოდენ საპატიო და პასუხსაგები მისია. ნაშრომში მხილვებულია ზოგიერთი მათგანის (ათანასე ამილახვარის, სიმონ საგინაშვილის, ფილიმონ ზოფელის და რომანოზ არაგვის ერისთავის) არაკეთილსინდისიერი დამოკიდებულება მათზე დავალებული საქვეყნო საქმისადმი.

**1752-1754 წლებში ქართლ-კახეთის ერთობლივი
ელჩობა რუსეთში ათანასე ამილახვარის
ხელმძღვანელობით**

რუსეთ-საქართველოს დიპლომატიური
ურთიერთობის საწყისები

რუსეთ-საქართველოს ურთიერთობის ისტორია უძველესი დროიდან იღებს სათავეს. რუსული წერილობითი წყაროები მოგვითხრობენ, რომ თავდაპირველად ეს ურთიერთობა გამოიხატა ქორწინებრივი კავშირებით ორივე ხალხის სამეფო ოჯახის წევრებს შორის. ასე მაგალითად, დიდი მთავრის ვლადიმერ მონომახის შვილიშვილს იზიასლავ მსტისლავის ძეს ცოლად შეურთავს ობეზების (ე. ი. ქართველების) მეფის დიმიტრი I-ის ასული. ეს მოხდა 1154 წელს. კეთილმეზობლურ ურთიერთობაზე მიგვითითებს თამარ მეფის ქორწინება ვლადიმირის დიდი მთავრის ანდრია ბოგოლიუბსკის ვაჟზე — იურიზე.

მონღოლების შემოსევამ დროებით ხელი შეუშალა რუსეთ-საქართველოს ურთიერთობის შემდგომ განვითარებას.

ქართულ სამეფოებს შორის პირველი, რომელმაც კავშირ-ურთიერთობა დაამყარა ცენტრალიზებულ რუსულ სახელმწიფოსთან, კახეთის სამეფო იყო. 1491 წ. კახეთის მეფემ, ალექსანდრე გიორგის ძემ (1476-1511 წწ.) ელჩები გაამგზავრა მოსკოვის დიდ მთავართან ივანე III-თან და წერილიც გაატანა.

მჭიდრო დიპლომატიური ურთიერთობა რუსეთსა და საქართველოს შორის XVI ს-დან მყარდება. რუსეთ-საქართველოს ურთიერთობის მოსაგვარებლად არაერთხელ იგზავნებოდნენ დიპლომატებად სასულიერო პირები. ერთმორწმუნე ქვეყნებს შორის კავშირ-ურთიერთობის მოგვარებას სახელმწიფო მესვეურები ხშირად მათ ავალებდნენ. აღსანიშნავია, რომ იმდროინდელი სამღვდე-

ლოება სახელმწიფოში მოსახლეობის ყველაზე განათლებულ ფენას წარმოადგენდა.

კახეთის მეფემ ლევან გიორგის ძემ მფარველობისა და დახმარების სათხოვნელად მეფე ივანე IV-ის კარზე სვანებო ელჩი გაგზავნა. რუსეთის სამეფო კარმა ქართველი ელჩი კარგად მიიღო. ლეკების მარბიელი რაზმების წინააღმდეგ კახეთის დასახმარებლად დამხმარე რაზმი გაიგზავნა. რუსმა მეომრებმა დაიკავეს კახეთის ციხეები და შვიდი წლის მანძილზე (1565-1572 წწ.) იცავდნენ კახელებს ლეკთა შემოსევებისგან. ამ ხანებში რუსეთსა და კახეთს შორის სავაჭრო ურთიერთობა ინტენსიურად ვითარდებოდა.

1586 წ. კახეთის მეფემ ალექსანდრე II-მ მოსკოვში ელჩები მიაგვლინა. კახეთი რუსეთს სთხოვდა, დაეცვა და მფარველობა გაეწია მისთვის მტრებთან, უმთავრესად ლეკებთან ბრძოლაში. ელჩები ითხოვდნენ, რომ რუსეთს თურგზე აუგო დიდი ციხე და შიგ კარგად შეიარაღებული რუსული გარნიზონი ჩაეყენებინა. ეს გეგმა რუსეთისთვის ხელსაყრელი აღმოჩნდა.

საქართველოსა და რუსეთს შორის დიპლომატიური მისიით სასულიერო და საერო პირების მიმოსვლა XVII ს-დან კიდევ უფრო ინტენსიური გახდა და საქართველოს რუსეთთან შეერთებამდე არ შენელებულა.

XVII ს-ის პირველ ნახევარში რუსეთ-საქართველოს პოლიტიკური ურთიერთობა კიდევ უფრო გაფართოვდა, თუ ადრე მოსკოვთან დიპლომატიური ურთიერთობა მხოლოდ კახეთს ჰქონდა, ამიერიდან საქართველოს თითქმის ყველა მნიშვნელოვანი პოლიტიკური ერთეული დაუკავშირდა მას. ეს კავშირი, ცხადია, მეტ-ნაკლები სიახლოვით და სიმტკიცით ხასიათდებოდა. ამის ერთ-ერთ მიზეზს წარმოადგენდა რუსეთის გავლენის განუხრელი ზრდა ამიერკავკასიაში.

XVII ს-ის დასაწყისიდან კახეთის გარდა რუსეთთან დიპლომატიურ ურთიერთობას ამყარებს იმერეთი, სამეგრელო და გურია. ისინი მეტწილად ურთიერთშეუთანხმებლად მოქმედებენ. რუსეთში სტუმრად თვით მეფეებიც მიდიოდნენ, ანდა თავიანთი სათხოვარით ელჩებს გზავნიდნენ.

რუსეთთან აქტიურ დიპლომატიურ ურთიერთობას ამყარებს თეიმურაზ I, XVII ს. 20-იან წლებში. 1618 წ. 17 ოქტომბერს მან რუსეთში მიაგვლინა ილუმენი ხარიტონი, 1624 წ. 14 მარტს — არქიპისკოპოსი თეოდოსი, არქიმანდრიტი არსენი და არქიდიაკვანი კირილე, ხოლო 1635 წ. 20 დეკემბერს — მიტროპოლიტი ნიკიფორე,

რომლის ელჩობის პასუხად რუსეთიდან გამოგზავნეს ვოლკონსკი, ზვატოვი და არქიმანდრიტი იოსები, რომელთაც თეიმურაზ I-ისგან „ფიცის წიგნი“ მიიღეს. XVII ს-ში დიპლომატიური მისიით რუსეთიდან საქართველოში ჩამოვიდნენ თავადი მიშეცკი და მდივანი კლიუჩეროვი. XVIII ს. 30-იან წლებში დასავლეთ საქართველოდან რუსეთში ელჩად მიაგვლინეს ეპისკოპოსი ტიმოთე გაბაშვილი.

ამ ელჩობებმა დიდი წვლილი შეიტანეს რუსეთ-საქართველოს დიპლომატიური ურთიერთობის განმტკიცებაში.

საქართველოს პოლიტიკური ვითარება

1752-1754 წლების წინა ხანებში

ქართლში თეიმურაზ II-ის გამეფების შემდეგ (1745 წ.) ქვეყანამ ნელ-ნელა დაშვიდება იწყო. ფეოდალებმა ადრინდელი გავლენა დაკარგეს, მეფეებთან ბრძოლაში დასუსტდნენ და ძველებურად ვეღარ ებრძოდნენ ეროვნული დროშის ქვეშ მებრძოლ ქრისტიან მეფეს. თეიმურაზ II-მ და ერეკლე II-მ რუსეთში სვანებო ელჩობა გაგზავნეს ათანასე თბილელისა (ამილახერის) და თავად სიმონ მაყაშვილის ხელმძღვანელობით.

სანამ უშუალოდ აღნიშნულ ელჩობას შეეხებოდეთ, მოკლედ მიმოვიხილავთ საქართველოს იმდროინდელ პოლიტიკურ ვითარებას, რამაც განაპირობა აღნიშნული ელჩობის ორგანიზება.

XVIII ს. მეორე ნახევარი საგარეო პოლიტიკურ ვითარებაში ქართველი ხალხის მთელი რიგი წარმატებებით აღინიშნა. ქართლ-კახეთის შეერთებული ძალები ლეკებს ამარცხებენ და ამ უკანასკნელთა თარეში დროებით სუსტდება. მაგრამ მიუხედავად შედარებით ძლიერებისა, ქართლ-კახეთი იმ ხანად სპარსეთის ვასალად ითვლებოდა.

ნადირ-შაჰის მიერ გაერთიანებული სპარსეთი შინაბრძოლებში იყო ჩართული. ქართლ-კახეთმა ისარგებლა შექმნილი ვითარებით და სპარსეთის დამოკიდებულებისგან ფაქტობრივად განთავისუფლდა. თბილისისა და სხვა ციხეებიდან სპარსთა ჯარები უბრძოლველად განდევნეს. სპარსეთს უკვე აღარ შეეძლო ქართლ-კახეთის გაძლიერებისთვის ხელი შეეშალა. როდესაც თეიმურაზმა და ერეკლემ ყაზახი შემოიერთეს, ხოლო შემდეგ ერევნისა და განჯის ხანები დაიმორჩილეს და ხარკი დაადეს, სპარსეთი იძულებული გახდა, ამაზე გულისტკივილით დათანხმებულიყო. უფრო მეტიც — ერეკლე

და თეიმურაზი ამიერიდან თვით სპარსეთის საქმეებშიც აქტიურად ერეოდნენ.

ხელახლა აღდგნენ სპარსელთა წინააღმდეგ და თითქმის მთელი სპარსეთი ხელში ჩაიგდეს ავღანელებმა. როდესაც მათმა წინამძღოლმა აზატ-ხანმა თავრიზი აიღო, ამ ქალაქის თავმა შეველა ქართველებს სთხოვა. ერეკლეს დახმარებისთვის მიმართეს ერევნის, განჯის, ყარაბაღისა და შირვანის ხანებმაც. თეიმურაზმა და ერეკლემ ჯერ თავრიზზე გალაშქრება გადაწყვიტეს, შემდეგ კი ისპაჰანზე, ბრძოლა ერევანთან მოხდა 1754 წელს. ქართველმა ჯარმა სძლია აზატ-ხანის დიდძალ ლაშქარს. ამ გამარჯვების შედეგად ქართველთა ძლიერება ყველასთვის ნათელი გახდა. აზატ-ხანის დამარცხების შემდეგ საქართველოს სპარსეთის მხრიდან შიში აღარ ჰქონდა. ერეკლემ თავის მოხარკედ გადააქცია მოსაზღვრე განჯის, ერევნისა და ნახჯევანის სახანოები. ირანში შექმნილ ვითარებას ფხიზლად ადევნებდნენ თვალყურს მისი უახლესი მეზობლები — რუსეთი და თურქეთი. ირანის ამბებს ფართოდ ეხმაურებოდნენ დასავლეთ ევროპის ქვეყნებიც.

თურქეთმა, რომელიც ადრე ერთმორწმუნე ავღანელებისთვის დახმარების გაწევას აპირებდა, თავისი პოლიტიკა შეცვალა, რადგან დაინახა, რომ ქართველთა გამარჯვებები ირანში არც იმდენად მნიშვნელოვანი იყო, რომ საფრთხე შეექმნა თურქეთის საზღვრებისთვის. აზატ-ხანის გამეფებას კი შესაძლოა მთელი ირანის გაერთიანება მოჰყოლოდა, რაც თურქეთს აღარ აწყობდა, რადგან იქ კარგად ახსოვდათ ის დიდი უსიამოვნებანი, რაც თურქეთს ნადირ-შაჰის მიერ გაერთიანებულმა სპარსეთმა მიაყენა. ამდენად, ერეკლეს მიერ აზატ-ხანის დამარცხება თურქეთისთვის დადებით მოვლენას წარმოადგენდა. მაგრამ არც თურქეთი იყო ნეიტრალური საქართველოს მიმართ. მე-18 ს-ის მეორე ნახევრიდან იგი ლეკებისა და აზერბაიჯანელი ხანების შემოსევების სულისჩამდგმელია.

რუსეთი ყოველნაირად ცდილობდა თურქეთთან ყოველგვარი უთანხმოების თავიდან აცილებას, რადგან მთელი მისი ყურადღება პრუსიის იმპერატორის აგრესიული პოლიტიკისკენ იყო მიპყრობილი, რომელიც დაქსაქსული გერმანული მიწების პრუსიის ირგვლივ გასაერთიანებლად იბრძოდა. პრუსიას მიზნის მიღწევაში ინგლისი ეხმარებოდა, რომელიც ფინანსურ დამხმარებას უწევდა მას. მოწინააღმდეგეებად გამოდიოდნენ ავსტრია, საფრანგეთი და რუსეთი. ეს იყო „შვიდწლიანი ომის“ წინა ხანები.

ასეთი იყო საერთაშორისო ვითარება, როდესაც თეიმურაზ II-ის ინიციატივით 17 კაცისგან შემდგარი ელჩობა რუსეთში გაემგზავრა. ელჩობის ხელმძღვანელებად დაინიშნა თბილისის მიტროპოლიტი ათანასე ამილახვარი და კახელი თავადი სიმონ მაცაშვილი. აღნიშნული ელჩობის გამგზავრება იმ კონკრეტულ მომენტში გადაწყდა, როდესაც ავღანელი აზატ-ხანის თავისი დიდძალი ლაშქრით საქართველოს მოხარკე ერევნის სახანოს მიაღწა. ბრძოლის მომენტში ერევნის ხანმა უღალატა მეფეებს და მტრის მხარეზე გადავიდა. ქართველები სასტიკად დამარცხდნენ. ცოტა ხნით ადრე საქართველომ მარცხი განიცადა შაქის მმართველ ჰაჯი ჩელებისთან ბრძოლაში. ქვეყნის შიგნით კი პაპუნა ორბელიანის თქმით: „ალაგი არ იყო, რომ ლეკი არ იღდა“.

1752 წლის ელჩობა ქართლ-კახეთის მეფეთა პირველი ერთობლივი ნაბიჯი იყო დიპლომატიურ სარბიელზე. ელჩებს ქართლ-კახეთის მეფისგან რუსეთის საიმპერატორო კარზე უნდა წარედგინათ ოფიციალური თხოვნა საქართველოსთვის მფარველობის გაწევის შესახებ, რათა დაეცვათ იგი ირგვლივ მცხოვრები მაჰმადიანების რბევა-აწიოკებისგან. ამასთან ერთად, ელჩებს რუსეთის სამეფო კარზე მიჰქონდათ რუსეთის იმპერატორებისგან მათი წინაპრებისთვის ადრე ბოძებული, ქვეშევრდომობის ამსახველი სიგელები ხელახალი დადასტურებისთვის.

ელჩებს დაევალიათ, საიმპერატორო კარზე გადაეცათ საიდუმლო ზეპირი დანაბარებიც, რომელიც ითვალისწინებდა რუსეთის ჯარის დახმარებით შინაბრძოლებში ჩაბმული, დასუსტებული სპარსეთის იმ ქალაქების ხელში ჩაგდების შესაძლებლობას, რომელნიც საქართველოს საზღვართან ახლოს მდებარეობდნენ. საქართველოს მესვეურები იმედოვნებდნენ, რომ რუსთა ჯარის შემოსვლით ირგვლივ მცხოვრები მაჰმადიანები მუდმივ შიშში იქნებოდნენ.

1752-1754 წწ. ელჩობის მიმდინარეობა

ათანასე ამილახვარს რუსეთში დაუხვდნენ თავისი ძმისწულები: ვეგენი და ეგორ ამილახვრები. ძმები ამილახვრები მოსკოვში საპასუხისმგებლო თანამდებობებზე იყვნენ დანიშნული. ასე მაგალითად, ვეგენი — აღმოსავლეთის კოლეგიის პრეზიდენტად, ზოლო ეგორი — თავდაპირველად მოსკოვის ობერპროკურორად, შემდეგ კი — იუსტიციკოლეგიის მრჩეველად. იგი მონაწილეობდა მოქმედი კანონ-

მდებლობის, ახალი კანონების გადამამუშავებელ და გამომცემელ, ელისაბედ ჰეტრეს ასულის მიერ შექმნილ კომისიაში.

როგორც საბუთებიდან ირკვევა, ათანასე ამილახვარმა „ნადვორნი სოვეტნიკ“ ევორ ამილახვაროს, თავისი საელჩო დავალებები გააცნო. ემიგრანტმა თავადებმა ბოროტად გამოიყენეს მისი ნდობა, აქტიურად ჩაეროვნენ მის საელჩო საქმეებში და მოქმედებდნენ ქართლელი ბაგრატიონების სურვილის შესაბამისად. ათანასე, სიმონ მაყაშვილთან ერთად, გამოცხადდა არა ქართველი მეფეების ადრესატ კანცლერ ბესტუჟევ-რიუშინთან, არამედ ქართლელი ემიგრანტების მფარველ ვიცე-კანცლერ მიხეილ ილარიონის ძე ვორონცოვთან. სიმონ მაყაშვილი, მართალია, ათანასეს ახლდა ამ აუდიენციაზე, მაგრამ მან არ იცოდა, რომ ბესტუჟევ-რიუშინისადმი განკუთვნილი წერილი ათანასეს მისთვის არ ჰქონდა გადაცემული.

1752 წლის 25 დეკემბერს ვორონცოვმა ელისაბედ II-ს ზოგადი სახის მოხსენებითი ბარათი წარუდგინა, რომლითაც აუწყებდა, რომ მან ქართველი ელჩები მიიღო.

ათანასე თბილელი ამ დროს დიდ გაჭირვებას განიცდიდა. მას თავისმა ახლო ნათესავებმა თავიდანვე გზა-კვალი აუბნიეს. როგორც ჩანს, მისთვის აუცილებელი იყო საქართველოდან დამატებითი ინფორმაციების მიღება, რაც, როგორც საბუთებიდან ირკვევა, ხშირად ფერხდებოდა იმავე ქართლელი ემიგრანტების ინტრიგების წყალობით. ამასობაში დრო გადიოდა და ათანასე თბილელი აყოვნებდა მეფეთა ზეპირი დანაბარების ჩამოყალიბებას რუსეთის საიმპერატორო კარზე გადასაცემად. ათანასე გრძნობდა, რომ მას ხელს უშლიდნენ თავის საქმიანობაში, ამიტომაც გამოსთქვამდა ეჭვს, ხომ არ იკარგებოდა საქართველოდან მისთვის გამოგზავნილი ინფორმაცია. მას, რა თქმა უნდა, ეჭვი ჰქონდა მოსკოვში მცხოვრებ თავის ნათესავებზე, მაგრამ იცოდა რა, რომ უშუალოდ მათგან სინამდვილეს ვერ გაიგებდა, გადაწყვიტა ოფიციალურად მიემართა საგარეო საქმეთა კოლეგიისთვის.

ჩვენ დავადგინეთ, რომ საგარეო საქმეთა კოლეგიამ ათანასეს უმორჩილესი თხოვნის შედეგად პასუხი პორუჩიკ ისაია ახვერდოვს მოსთხოვა, რომელმაც თავის მხრივ შემდგენიერი ახსნა-განმარტება მისცა: ყიზილარიდან გამომგზავრებისას, იმ დროს იქ მყოფმა იმერეთის ეპისკოპოსმა ფილიმონმა (ხოფელმა) მას სთხოვა, მისი ახლო ნათესავებისთვის გადასაცემად წაეღო მოსკოვში რამდენიმე წერილი, რომელთაგან ერთი მიტროპოლიტ ათანასე თბილელის სახელზე იყო

გაგზავნილი მისი დის მიერ. ბოლო წუთებში მან, ე. ი. ფილიმონმა, ყველა წერილი, გზაში რომ არ დაფანტულიყო, ერთად შეკრა და ზემოდან ბაქარის ქვრივის მისამართი დააწერა, ხოლო ეს შეკვრა მოსკოვში ჩასვლისთანავე ახვერდოვმა ბაქარის მეუღლეს გადასცა.

ამ ახსნა-განმარტებას ხელს აწერს თვით ისაია ახვერდოვი. საბუთი თარიღდება 1753 წ. 1 ნოემბრით.

ფილიმონის საქციელი იმით შეიძლება აიხსნას, რომ მას იმ ხანებში ათანასე უკვე ქართლელი ბაგრატიონების მომხრე ევონა. მაგრამ საქმე ამით არ დამთავრებულა, ჩვენ დავადგინეთ, რომ საგარეო საქმეთა კოლეგიამ 1753 წ. 4 ნოემბერს ბაქარის ქვრივთან თავისი სანდო პირი გაგზავნა და საქმის ვითარების გარკვევა დაავალა.

საბუთების ანალიზი საშუალებას გვაძლევს დავასკვნათ, რომ ფილიმონ ხოფელმა, რომელიც თავის სულიერ მამა იოსებთან ერთად ჯერ კიდევ 1752 წელს მოსკოვში იმყოფებოდა, კავშირი დაამყარა იქ მცხოვრებ ქართლელ ბაგრატიონებთან, რომელნიც, შესაძლოა, მისი ნათესავებიც იყვნენ. მათი სწრაფვა ქართლის ტახტის დასაბრუნებლად ფილიმონისთვის კარგად იყო ცნობილი. ამიტომაც 1753 წელს, რუსეთში დაბრუნებისას, მან საქართველოდან გამოტანებული წერილები და მათ შორის ათანასეს კუთვნილიც, რომლის მეშვეობით 1752 წლის ელჩობის მეტაურს საქართველოს იმდროინდელი ვითარება უნდა შეეტყო, გამოუცდელი პორუჩიკის ისაია ახვერდოვის საშუალებით ხელში ჩაუგდო ბაქარ ბატონიშვილის ქვრივს, ანა გიორგის ასულ გრუზინსკაიას, რომელმაც მოხერხებულად აიცილა წაყენებული ბრალდება და ყველაფერი ახვერდოვს გადააბრალა.

უნდა აღინიშნოს, რომ ახვერდოვის ახსნა-განმარტება სრულ ნდობას იმსახურებს. მაშინ როდესაც ბაქარის ქვრივის პასუხში მოჩანს ინტრიგაში გაწაფული დიდგვაროვანი ქალბატონი. მოძიებული საბუთები კიდევ ერთხელ ააშკარავენ იმ დიდ წინააღმდეგობას, რომელთა გადალახვას ეცადა (მაგრამ საბოლოოდ მაინც ვერ შეძლო) ქართლ-კახეთის მეფეთა ელჩი ათანასე თბილელი. ქართლის ბაგრატიონები არც ფარულსა და არც აშკარა საშუალებებს არ ერიდებოდნენ, რათა ათანასე მეფეთა თვალში გაეშავებინათ, საბოლოოდ ჩამოეშორებინათ საელჩო საქმიანობისგან და თავიანთ მხარეზე გადაებრებინათ.

განვიხილოთ, თუ რა პოზიციის ეკავა ამ დროს მეორე ელჩს — სიმონ მაყაშვილს. როგორც სპეციალური ლიტერატურულიდან ჩანს,

რადგანაც საელჩო საქმეების წარმართვა უმთავრესად ათანასე თბილელს ჰქონდა დავალებული, ელჩობის დასაწყისში სიმონ მაყაშვილი პასიურობდა. მაგრამ დრო გადიოდა და უნაყოფო ცდით შეწუხებული სიმონ მაყაშვილი მოთმინებას კარგავდა. მით უმეტეს, რომ თავისი ნათესავების ინტრიგებში გახლართული გულზვიადი ათანასე თბილელი საქმის ნამდვილ ვითარებას მას არ აცნობდა. მაყაშვილმა 1753 წ. მაისამდე თუ ივნისამდე არც კი იცოდა, რომ ათანასემ ბესტუჟევ-რიუმინისადმი მიწერილი მეფეთა წერილი აღრესატს არ ჩააბარა. როგორც ჩანს, ამ ამბის გარკვევაში მას საგარეო საქმეთა კოლეგიის თარჯიმანი დავით აბაზაძე დაეხმარა.

ელჩებს შორის დიდი უსიამოვნება ჩამოვარდა. მოთმინებიდან გამოსულმა სიმონ მაყაშვილმა გადაწყვიტა მეფეთა სიტყვიერი დავალებანი და ის კონფლიქტი, რაც მასა და ათანასეს შორის ჩამოვარდა, წერილობით ჩამოეყალიბებინა და კანცლერ ბესტუჟევ-რიუმინისთვის წარედგინა, რომელმაც შემდეგში ქართლ-კახეთის მეფეთა მისამართით შედგენილი პასუხი სწორედ ამ მისი მოხსენების მიხედვით დაამუშავა. კანცლერ ბესტუჟევ-რიუმინისადმი გაგზავნილ თავის ერთ-ერთ მოხსენებით ბარათში იგი წერდა, რომ მასა და ათანასეს შორის არსებული უთანხმოების ძირითად მიზეზი იყო ათანასეს მიერ მისთვის (ე. ი. კანცლერისთვის) მეფეთა მიერ მიწერილი წერილის ჩაუბარებლობა.

ქართველი ელჩების უთანხმოებამ, რომელიც რუსეთის სამეფო კარისთვის ცნობილი გახდა, იქ არაავითარი რეაქცია არ გამოიწვია.

ნათესავების ინტრიგების შედეგად გზააბნეული ათანასე ამის შემდეგ ცდილობდა, რუსეთის სამეფო კარის ჩაურევლად მოეგვარებინა საქმე და შექმნილი კონფლიქტის გარჩევა საქართველოს მეფეებისთვის მიენდო, რომელნიც მას განუსაზღვრელად ენდობოდნენ. თურა სახით გააცნო მან ქართველ მეფეებს საქმის ვითარება, ზუსტად არ არის ცნობილი. მაგრამ არსებული დოკუმენტების მიხედვით სავარაუდოა, რომ მას ქართველი მეფეები თავის სიმართლეში დაურწმუნებია და მოუხსენებია, რომ საელჩოს საქმიანობაში თავისი უადგილო საჩივრებით სიმონ მაყაშვილი უშლიდა ხელს. ამიტომ სთხოვა მათ, ჩამოეცილებინათ იგი საელჩო საქმიანობისთვის. თეიმურაზ II-ის და ერეკლე II-ის წერილებიდან, რომლებიც მეფის რუსეთის კანცლერისა და ვიცეკანცლერისადმი იყო მიმართული, ირკვევა, რომ ისინი ნდობას მხოლოდ ათანასეს უცხადებდნენ. წერილები დათარიღებულია 1753 წ. 8 ივნისით.

1753 წ. 10 ოქტომბერს ქართლ-კახეთის მეფეებმა კიდევ ერთი განუსაზღვრელი ნდობით აღსავსე წერილი გაუგზავნეს ათანასეს, სადაც კვლავ სთხოვდნენ, რათა რუსეთის სამეფო კარის მოხელეებს ელჩობის პასუხი დაეჩქარებინათ. ამასთან ატყობინებდნენ, რომ სიმონ მაყაშვილი გაფრთხილებულია თავისი უტაქტო საქციელის გამო.

ათანასემ მეფეებს სიმონ მაყაშვილის დისკრედიტირებისთვის საჭირო ცნობები, როგორც ირკვევა, ბესტუჟევ-რიუმინისადმი მაყაშვილის ოფიციალური საჩივრის გაგზავნამდე მიაწვდინა. შესაძლოა, ათანასეს იმ ხანად ჯერ კიდევ სჯეროდა, რომ მისი ნათესავები მას მოქმედების სწორ გეზს კარნახობდნენ, ხოლო სიმონი კი თავისი აჩქარებით საქმეს ვნებდა. მაგრამ დრო გადიოდა და ელჩებს შორის ურთიერთობა კიდევ უფრო მწვავედებოდა.

სიმონ მაყაშვილი გრძნობდა, რომ ათანასე თავისი ნათესავების ხრიკების შედეგად თავის მოქმედებას მეფეების წინაშე ვერ გაამართლებდა და რუსეთში დარჩენას შეეცდებოდა, მიუხედავად იმისა, რომ 1754 წლამდე ამგვარი სურვილის შესახებ რუსეთის სამეფო კარისთვის არაავითარი ოფიციალური განცხადება ჯერ არ ჰქონდა წარდგენილი.

ათანასე თბილელმა 1754 წლის 27-28 თებერვალს, რუსეთში საელჩო მისიით ჩამოსვლიდან წელიწადნახევრის შემდეგ, როგორც იქნა, მოხსენებითი ბარათი წარუდგინა საგარეო საქმეთა კოლეგიას, სადაც სამ პუნქტად ჩამოაყალიბა ქართველ მეფეთა ზეპირი დანაბარები. აღნიშნული მოხსენებითი ბარათი აშკარად ზერელედ იყო შედგენილი და, ამდენად, ფორმალურ ხასიათს ატარებდა. აქ არაფერი იყო ნათქვამი მეფეთა მიერ წამოყენებული წინადადებების შესახებ, რომელიც სპარსეთის ქალაქების აღების შესაძლებლობას შეეხებოდა. არ იყო ნახსენები არც მათი თხოვნა ჯარით დახმარების შესახებ. ამგვარად, ამ მოხსენებით ბარათში გამოტოვებული იყო ყველა ის პუნქტი, რის განხორციელებასაც აქტიურად ეწინააღმდეგებოდნენ მოსკოვში მცხოვრები ქართლის ტახტის მამიებლები.

როგორც ირკვევა, ამ ხანებში ათანასესთვის უკვე აშკარა იყო, რომ იგი თავისი ნათესავების ხრიკებს თავს ვეღარ დააღწევდა, რადგან მათთან წინააღმდეგობა უშედეგო იყო და გადაწყვიტა, ამ ფორმალური მოხსენებითი ბარათით თავისი საელჩო საქმიანობა ოფიციალურად დაემთავრებინა; როგორც ელჩობის ხელმძღვანელს, მიეღო რუსეთის სამეფო კარის პასუხი, და ამ პასუხით თავისი

საელჩო კრებული სამშობლოში გაემგზავრებინა, თვითონ კი საბოლოოდ მოსკოვში დარჩენა გადაწყვიტა, რადგან იმ ხანად უკვე გაგებული ჰქონდა (შესაძლებელია თვით ვიცეკანცლერის, ანდა თავისი ნათესავების საშუალებით), რომ კანცლერი ბესტუჟევი-რიუმინი სიმონ მაყაშვილის მოხსენებათა საფუძველზე ელჩობის საპასუხო მოხსენებას ადგენდა.

1754 წლის 21 მარტით თარიღდება ბესტუჟევი-რიუმინის საიდუმლო მოხსენებითი ბარათი, რომელიც მან იმპერატრიცა ელისაბედ I-ს წარუდგინა. აქ მან ჩამოაყალიბა თავისი მოსაზრებანი 1752 წლის ქართლ-კახეთის ელჩობასთან დაკავშირებით, აღნიშნული მოხსენების საფუძველზე, ჩვენ საშუალება გვქვია თვალი გაგვადგინოთ მეფის რუსეთის დიპლომატიის საიდუმლო გადაწყვეტილებებს ქართლ-კახეთის სამეფოებთან დაკავშირებით XVIII ს-ის სამოციანი წლების დასაწყისში.

კანცლერი, უპირველესად ყოვლისა, უარს აცხადებს საქართველოში რუსეთის დამხმარე ჯარის გაგზავნაზე. მიზეზად იშველიებს შორ მანძილს, რომ ყოველივე ეს თვით ქართველი მეფეებისთვისაც კარგად ცნობილი ფაქტია, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, მაინც აგზავნიან ელჩებს, რათა რუსეთთან მჭიდრო კონტაქტებით დააშინონ თურქები და სპარსელები. მისი აზრით, რუსეთის იმპერიის ინტერესები სრულიადაც არ მოითხოვენ ქართველებისთვის დახმარების გაწევით სპარსეთის საქმეებში ჩარევას, მით უმეტეს, იმ დრომდე, სანამ თურქეთი ნეიტრალიტეტს იცავს ირანის საქმეების მიმართ. ამიტომ ისე უნდა მოვიქცეთ, რომ თურქეთს არავითარი ეჭვი არ აღვუძრათ რუსეთის ნეიტრალურ პოზიციასთან დაკავშირებით.

ყოველივე ამის შედეგად, მას საჭიროდ მიაჩნია, ქართლ-კახეთის აღნიშნულ ელჩობაზე მეფეთათვის ოფიციალური წერილობითი პასუხის გაგზავნა. ცხადია, რომ რუსეთისთვის საქართველოს მეფეების რეაქციას რუსეთის სამეფო კარის ამგვარ მოქმედებაზე მნიშვნელობა არ ჰქონდა, რადგან თუ განაწყენებული მეფეები რუსეთის ორიენტაციას უღალატებდნენ, რუსეთში ხომ მრავლად იყვნენ თავშეფარებული ქართლის ტახტის მაძიებელი ბაგრატიონები, რომელნიც ყოველგვარ პირობებზე თანახმა გახდებოდნენ.

ყოველივე ამის შედეგად, მას საჭიროდ მიაჩნია საქართველოდან ხშირი და სწორი ინფორმაციის მიღება. ამ სახის დაზვერვითი სამუშაოების ჩასატარებლად კანცლერი შესაფერის კანდიდატურად ასახელებს ქართველ ჰუსარათა პოლკის ოფიცერს ოთარ თუმანოვს.

ზემოაღნიშნულ მოხსენებით ბარათზე იმპერატრიცა ელისაბედ I-ის ხელით დაწერილია «Нѣтъ по сему». ეს ნიშნავდა, რომ ამ მოხსენებითი ბარათის ყოველი პუნქტი ცხოვრებაში უნდა გატარებულიყო.

1754 წლის მარტში საგარეო საქმეთა კოლეგიამ, კანცლერ ბესტუჟევი-რიუმინის მოხსენებითი ბარათის საფუძველზე, ქართლ-კახეთის სამეფოთა 1752 წლის ელჩობაზე განზრახ უმისამართო და ხელმოუწერელი პასუხი შეადგინა. რუსეთის მთავრობის ოფიციალური პასუხი ქართლ-კახეთის მეფეთა ელჩობაზე, მათი კანონიერ მემკვიდრეებად ცნობის ტოლფასი იქნებოდა. რაც რუსეთის დიპლომატიურ წრეში ჯერ დღის წესრიგში არ იდგა. სწორედ ზემოაღნიშნულმა ვითარებამ განაპირობა ელჩობის პასუხად არაოფიციალური, უმისამართო და ხელმოუწერელი პასუხის გამოგზავნა ქართლ-კახეთის მეფეებთან.¹

კვლავ დაუბრუნდეთ ელჩებს და მათ ურთიერთობას მეფის რუსეთის პასუხით სამშობლოში დაბრუნების წინ.

1754 წლამდე ათანასეს ოფიციალურად თავი ისე უჭირავს, თითქოს რუსეთში დარჩენას სრულიადაც არ ფიქრობს და სამშობლოში გამგზავრების საშუალებას იძიებს. მაგრამ მისი საქციელი უკვე ამკარა თვალთმაქცობაა. ამას ადასტურებს იმავე 1754 წლის მაისით დათარიღებული საიდუმლო საბუთი, რომლის სათაური და შინაარსი ამტკიცებს, რომ ამ ხანებში ათანასე თბილელი, თავისი ნათესავების ჩაგონებით, სრულიად ჩამოსცილდა დიპლომატიურ საქმიანობას და დაფარული თანამშრომლობა დაიწყო მეფის რუსეთის სადაზვერვო სამსახურში, რასაც, ბუნებრივია, თავის სასულიერო მოღვაწეობასაც უთავსებდა.

1754 წლის ივნისში ათანასე თბილელმა ვიცეკანცლერ მ. ი. ვორონცოვის სახელზე გაგზავნა არზა, სადაც მოითხოვდა ავადმყოფობის გამო რუსეთში დარჩენას და სიმონ მაყაშვილისა და მთელი მისი საელჩო კრებულის საქართველოში გამგზავრების ნებართვას. სიმონ მაყაშვილი და ათანასე თბილელის სამღვდელი კრებული საქართველოში ცარიცინის გზით გაემგზავრა.

¹ უნდა აღინიშნოს, რომ ქართველი ისტორიკოსების შეფასებით, 1752 წლის ელჩობის წარუმატებლობა განაპირობა საქართველოში არსებულმა შიდა განხეთქილებამ და, რაც მთავარია, რუსეთის ქართული ემიგრაციის მოქმედებამ, რომელიც ერეკლე II-ის წინააღმდეგ იყო მიმართული. ამ მოვლენათა თანამედროვე მემკვიდრის, პაპუნა ორბელიანის ლაკონური დასკვნით: „ვინა ქართველთა შვილნი რუსეთსა შინა იყოფებოდენ, იმათ ერთმანეთის მტრობა და შური არ მოიშალეს და ამათის მიზეზით ქართლში მოხმარება რუსთა აღარ ინებეს“ (ამბაზნი ქართლისანი, თბ., 1981 გვ. 222). რედ.

მიუხედავად 1754 წლის ელჩობაზე რუსეთის საიმპერატორო კარის არადამაკმაყოფილებელი პასუხისა, ქართლ-კახეთის მეფეებს სხვა არაფერი რჩებოდათ და 1754 წლის 4 დეკემბერს რუსეთის სამეფო კარს მადლობის წერილი გაუგზავნეს, სადაც კიდევ ერთხელ არწმუნებდნენ რუსეთის იმპერატორიკას თავიანთ სრულ ერთგულებაში.

ჩვენთვის უცნობია, როგორი ახსნა-განმარტება მისცა სიმონ მაყაშვილმა მეფეებს ათანასეს საქციელის შესახებ. შესაძლოა, პირველ ხანებში ვერც დაიჯერეს, რომ ათანასე მომიზეზებული ავადმყოფობის შემდეგ სამშობლოში არ დაბრუნდებოდა. მთელი წლის ლოდინის შემდეგ თეიმურაზი და ერეკლე დარწმუნდნენ, რომ ათანასემ რუსეთში დარჩენა გადაწყვიტა.

მეფეები იძულებული გახდნენ, ათანასეს სამშობლოში ჩამოსაყვანად რუსეთში სპეციალირად გაეგზავნათ 1752 წლის ათანასეს საელჩო კრებულის ერთ-ერთი წევრი, თბილისის სიონის მღვდელი სიმონ საგინაშვილი. 1755 წელს სიმონ საგინაშვილი კვლავ რუსეთში გაემგზავრა. მას მეფეებმა რუსეთის სამეფო კარზე წარსადგენი წერილები გაატანეს. რუსეთის საგარეო საქმეთა კოლეგიაში წარდგენილ მოხსენებით ბარათში საგინაშვილი წერს, რომ ასტრახანის საგუბერნიო კანცელარიამ მხოლოდ 1756 წლის 29 ივნისს მისცა მოსკოვში გამგზავრების უფლება. ქართლ-კახეთის მეფეთა მიერ გამოგზავნილი წერილები მან საგარეო საქმეთა კოლეგიის მოსკოვის განყოფილებაში წარადგინა, საიდანაც ისინი პეტერბურგის საიმპერატორო კარზე უნდა გაეგზავნათ, რადგან თვით საგინაშვილმა ავადმყოფობა მოიმიზეზა, პეტერბურგში გამგზავრებაზე უარი განაცხადა და გადაწყვიტა, პასუხის მოლოდინში მოსკოვში დარჩენილიყო. აღნიშნულ მოხსენებით ბარათში იგი სარჩენ ფულს ითხოვს თავისთვის და მსახურისთვის. საბუთი 1756 წლის 6 მარტით თარიღდება.

სავარაუდოა, რომ საგინაშვილმა ათანასეს ჩაგონებით აარიდა თავი პეტერბურგში გამგზავრებას და, ამრიგად, პირადად არ შეასრულა მეფეთა დანაბარები, ხოლო საგარეო საქმეთა კოლეგიის გადაწყვეტილების მოლოდინში მოსკოვში თავის ყოფილ პატრონთან მოკალათდა, სადაც სამშობლოში გამგზავრების წინ, როგორც ჩანს, საკმარისად აღჭურვეს მეფეთა საწინააღმდეგო ინსტრუქციებით.

სიმონ საგინაშვილმა მოსკოვში ქართველი მეფეების მიერ მეფის რუსეთის კანცლერთან და ვიცეკანცლერთან მიწერილი თითქმის ერთი და იმავე შინაარსის ორი წერილი ჩაიტანა.

სიმონ საგინაშვილი ყოველგვარი პასუხის გარეშე გაისტუმრეს სამშობლოში. საგინაშვილის მისიის საპასუხოდ ათანასემ სასწრაფოდ კვლავ წერილით მიმართა თავის მფარველს — კანცლერ მიხეილ ილარიონის ძე ვორონცოვს. მიუხედავად ქართველი მეფეების კატეგორიული მოთხოვნისა, ათანასე თბილელი მოსკოვში იქნა დატოვებული, რაც, რაღა თქმა უნდა, მხოლოდ მისი სურვილით არ იყო ნაკარნახევი. მიზეზი იმისა, რომ მას აგრერიგად მფარველობდა სინოდი და საგარეო საქმეთა კოლეგია, ჩვენთვის უკვე ნათელია. მას, საქართველოდან ახლად ჩასულ, განსწავლულ მღვდელს, ბევრი რამ უნდა სცოდნოდა იმდროინდელი საქართველოსა და, საერთოდ, მთელი კავკასიის პოლიტიკური ვითარების შესახებ. ამიტომ იგი ერთნაირად საჭირო იყო როგორც მეფის რუსეთში მოკალათებული რეაქციული ქართლელი თავადაზნაურებისთვის, ასევე თვით მეფის რუსეთისთვის მისი პოლიტიკის გასატარებლად. ათანასეს მფარველი სინოდი, როგორც მეფის რუსეთის იდეოლოგი, დაინტერესებული იყო ათანასეს მსგავსი მოხელეებით, რომელნიც თავის სასულიერო სამსახურს წარმატებით უთავსებდნენ რუსეთის სადაზვერვო უწყებაში მუშაობას.

სამშობლოში დაბრუნებულმა სიმონ საგინაშვილმა, როგორც ჩანს, ათანასე თბილელის ინსტრუქციის შესაბამისად დაიწყო მოქმედება და დიდი არეულობა და შფოთი ატეხა სიონის ეკლესიის სამღვდლოებაში. კერძოდ, დავა და უთანხმოება მოხდა მასა და დეკანოზ ნიკოლოზს შორის, რომელიც მასავით 1752 წლის ელჩობის მონაწილე იყო.

ახლა კვლავ დაუბრუნდეთ ათანასეს, რომელმაც დიდი პოპულარობა მოიხვეჭა არა მხოლოდ რუსეთში მცხოვრებ ქართველ ემიგრანტებს შორის, არამედ თვით რუს მოსახლეობაშიც. სხვა ქართველ იერარქებთან ერთად, იგი მღვდელმსახურებას კრემლის მეფე-მთავართა განსასვენებელ მთავარანგელოზის ტაძარში ასრულებდა. 1755 წლის 24 ოქტომბერს სინოდის მოსკოვის განყოფილების დადგენილების თანახმად, მას ხელქვეითად დაენიშნა ერთი იპოდიაკონი და საეკლესიო მგალობლები. ყოველივე ზემოთქმული კიდევ ერთხელ მიუთითებს მის „დამსახურებაზე“ მეფის რუსეთის მმართველი წრეების მიმართ.

გაორებული ხასიათისა იყო ათანასე თბილელის მოღვაწეობა რუსეთში ცხოვრების პერიოდში. მიუხედავად იმისა, რომ იგი მშობლიურ მიწა-წყალს მოსწყდა, კავშირი გაწყვიტა ქართლ-კახეთის

მეფეებთან და მათ მიმართ მტრულად განწყობილთა ბანაკში გადაინაცვლა, კულტურის სფეროში მოღვაწეობით მან მნიშვნელოვანი სამსახური გაუწია თავის სამშობლოს.

1761 წლის 21 დეკემბერს ათანასემ სინოდს თხოვნით მიმართა, რათა ნება მიეცათ მისთვის, მოსკოვში ქართული სტამბა მოეწყო. სინოდმა ამაზე მას თანხმობით უპასუხა და ათანასემ პრესნიაზე დააარსა ქართული სტამბა, რომელსაც უფრო მოგვიანებით ანტონ კათალიკოსის მიერ ვლადიმირში მოწყობილი სტამბაც შეუერთა. სტამბის კორექტორად მან მელქისედეკ კავკასიძე დანიშნა, ხოლო სტამბის საერთო ზედამხედველად — ჩვენთვის ცნობილი „ნადვორნი სოვეტნიკი“ ვეგენი ამილახოროვი. რუსული ტექსტების მიხედვით საბეჭდო მასალის გამსწორებლად მუშაობდა ათანასეს ახლო ნათესავი დიმიტრი ციციანოვი. 1765 წელს ამ სტამბაში მთელი რიგი საეკლესიო ხასიათის წიგნებისა დაიბეჭდა: სამოციქულო, დავითნი, ლოცვანი, ჟამნი და ლათინური, ბერძნული და რუსული ანბანი, რომელიც სინოდმა რუსეთის იმპერატრიცას საჩუქრად მიართვა. ამავე სტამბიდან 1762 წელს გამოვიდა „დაუჯდომელი“, 1767 წელს — „პარაკლისი“ და სხვ.

1769 წლის 20 სექტემბერს ათანასემ სინოდს გადასცა კათალიკოს ანტონ I-ის თხოვნა წმინდა მირონის რუსეთიდან საქართველოში გაგზავნის შესახებ. სინოდმა ამაზე თანხმობა განაცხადა და ათანასეს ხელწერილით საქართველოში ვედრონახევარი მირონი გაიგზავნა. ამ ფაქტს იმ დროისთვის დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა რუსეთ-საქართველოს შემდგომი დაახლოების საქმეში.

რუსეთში მოღვაწეობისას ათანასე მჭიდრო კავშირ-ურთიერთობას ამყარებს ქართულ ეკლესიებთან. მის მიერ დაარსებულ სტამბაში დაბეჭდილ სასულიერო ლიტერატურას იგი რეგულარულად აგზავნის სამშობლოში.

ათანასე სიცოცხლის ბოლო ხანებში ცხოვრობდა მოსკოვის ჯვართამაღლების მონასტერში, სადაც გარდაიცვალა 1774 წლის 9 იანვარს. იგი დონის მონასტერში დაკრძალეს.

აღმოსავლეთ საქართველოს სამღვდო მისიამბი რუსეთში

1772-1774 წწ. ელჩობის წინა პერიოდი

1752-1754 წწ. ელჩობის წარუმატებლად დასრულებამ ვერ შეაფერხა რუსეთისა და აღმოსავლეთ საქართველოს შორის

დიპლომატიური ურთიერთობის შემდგომი გაღრმავება. 1760 წელს მეფე ერეკლეს ინიციატივით რუსეთში კვლავ გაემგზავრა ელჩობა, რომელსაც მეფე თეიმურაზ II თაოსნობდა.

მეფე თეიმურაზის სათხოვარს შეადგენდა ჯარი, ანდა ჯარის დასაქირავებელი ფულადი სესხი, რათა აელაგმათ მოძალებული ლეკები და შეჭრილიყვინენ ფეოდალური შინააშლილობით დასუსტებულ ირანში, სადაც სპარსელი დიდებულების ყრილობა უნდა მოეწვიათ და რუსეთისთვის სასურველი პირი შაჰად დაესვათ. მაგრამ რუსეთის მთავრობა თურქეთის გაღიზიანებას მოერიდა, რადგან თვითონ ევროპის საქმეებით იყო დაკავებული. პრუსიის აქტიური პოლიტიკა ევროპაში მეფის რუსეთის მთავრობას მეტად მწვავე და საშიშ მოვლენად მიაჩნდა. პრუსიის წინააღმდეგ შვიდწლიან ომში ჩაბმული, იგი აღმოსავლეთის საქმეებში ჩარევას არ აპირებდა. ამიტომ იყო, რომ თეიმურაზი კარანტინის საბაბით კარგახანს ასტრახანში დააყოვნეს.

თავის მხრივ თეიმურაზიც იცავდა კონსპირაციას, რათა თურქეთთან და ირანთან ურთიერთობა არ გაემწვაკვებინა. ამიტომაც იგი ოფიციალურად აცხადებდა, რომ პეტერბურგში მიემგზავრება, რათა თავისი წინაპრების მსგავსად თავიანთი სცეს რუსეთის ხელმწიფე იმპერატორს.

1761 წლის მარტში იგი წარდგა იმპერატრიცა ელისაბედ პეტრეს ასულის წინაშე და წარუდგინა თავისი წინადადებანი. მაგრამ მეფის რუსეთის მთავრობა, როგორც უკვე აღინიშნა, იმხანად, მის ზრახვებს არ ეთანხმებოდა.

რუსეთის მხრიდან რეალურ დახმარებაზე იმედგაცრუებული თეიმურაზი სამშობლოში გამომგზავრების წინ თხოვნით მიმართავდა მეფის რუსეთის მთავრობას, რათა იმედი მაინც მიეცა, რომ მომავალში დაეხმარებოდა ქართლ-კახეთს, მაგრამ ვერც ამ თხოვნაზე მიიღო დადებითი პასუხი. შვიდწლიანი ომის დამთავრების მოლოდინში მეფის რუსეთს სხვა საქმეებისთვის აღარ ეცალა.

1762 წ. 8 იანვარს თეიმურაზ II მოულოდნელად პეტერბურგში გარდაიცვალა. მისი ამაღლის წვევრებმა იგი ასტრახანში ჩამოასვენეს და თავისი სიმამრის, მეფე ვახტანგ VI-ის გვერდით ღმრთისმშობლის მიძინების ტაძარში დაკრძალეს. ასე რომ, 1760 წ. ელჩობა რუსეთში წარუმატებლად დამთავრდა.

ამის შემდეგ რუსეთ-თურქეთის ომით (1768-1774 წწ.) გამწვაკვებულ პოლიტიკურ ვითარებაში, მნიშვნელოვანი ზეპირი დავალებე-

ბით, მეფე ერეკლე II-მ რუსეთში ელჩად მიაგვლინა თავადი არტემონ ანდრონიკაშვილი. იგი 1769 წლის 5 ივლისს გაემგზავრა რუსეთში, ერთი აზნაურისა და 7 მსახურის თანხლებით.

არტემონ ანდრონიკაშვილს მეფის რუსეთის მთავრობისთვის უნდა მოეხსენებინა, რომ მეფე ერეკლე II ყოველთვის მონდომებულია ჯეროვანი სამსახური გაუწიოს ხელმწიფე-იმპერატორს, რათა მოიპოვოს რუსეთის მფარველობა, რასაც მომავალში ელოდება. ერეკლეს წინადადებანი კი ასეთი იყო: 1. თუ მისი იმპერატორობითი დიდებულება საჭიროდ მიიჩნევა სპარსეთზე გალაშქრებას, იგი სიხარულით დაიწყებს ომს სპარსეთთან. 2. ამჟამად კი, როდესაც იგი, მეფე ერეკლე, თურქეთთან ომისთვის ემზადება, რუსეთის მთავრობისგან ითხოვს, რათა მან საქართველოსთვის სიმშვიდე უზრუნველყოს სპარსეთის მხრიდან. ამის შესახებ რუსეთის სამეფო კარმა სპარსეთის მესვეურებს უნდა გაუგზავნოს წერილობითი შეტყობინება. 3. საქართველოში ბევრგან მოიპოვება ოქროს, ვერცხლის და სხვა მადნები. ამიტომ მეფე ერეკლე ითხოვს, რათა მისი იმპერატორობითი დიდებულების ჯარს გამოაყოლონ მეცნიერები, რომლებიც ამ სიმდიდრეს აქ მოიძიებენ, რისი განხორციელებაც ამდენ ხანს ვერ ხერხდებოდა მტრების გამუდმებული შემოსევების შედეგად.

ამასთან, მეფე ერეკლემ ა. ანდრონიკაშვილის ხელით რუსეთის უპირველესი მინისტრის ნიკიტა ივანეს ძე პანინისთვის გადასაცემად გაატანა ქართულ ენაზე შედგენილი აღწერილობა (შემდეგ ხეაბულოვის მიერ რუსულად თარგმნილი) იმ ქალაქებისა და ქვეყნებისა, რომლებიც ქართლსა და კახეთს ემიჯნებოდნენ. აღწერილია იქ მცხოვრები ხალხების ზნე-ჩვეულება, თუ როგორი მეომრები არიან, ვის მფლობელობაში თუ ქვეშევრდომობაში ითვლებიან და სხვ.

არტემონ ანდრონიკაშვილის ელჩობამ დადებითი შედეგი გამოიღო. ამას ამტკიცებს რუსეთის სამხედრო კორპუსის ჩამოსვლა საქართველოში, გენერალ ტოტლებენის მეთაურობით, და სამთამადნო საქმის ოსტატების ჩამოსვლა პროფესორ გიულდენშტეტის წინამძღოლობით. ა. ანდრონიკაშვილი რუსეთში მოქმედებდა მასთან ერთად წასულ იმერეთის მეფის სოლომონ I-ის (1751-1784 წწ.) დესპან დავით კვინიხაძესთან შეთანხმებით.

ანტონ ბაბრატიონისა და ლეონ ბატონიშვილის ელჩობა რუსეთში 1772-1774 წწ.

საქართველოს საბარაო პოლიტიკური პოზიციები
1772-1774 წწ. ელჩობის წინა პერიოდი

XVIII ს-ის ბოლო მეოთხედში საქართველოს საგარეო პოლიტიკური ვითარება მკვეთრად შეიცვალა. 1768 წელს რუსეთმა თურქეთთან ომი დაიწყო. ორივე მხარე მტრის წინააღმდეგ თავისი მეზობელი მცირე ხალხების ამხედრებას ცდილობდა. რუსეთი დიდ იმედს ამყარებდა ბალკანეთის მცხოვრებლებზე: ბერძნებსა და განსაკუთრებით ჩერნოგორიელებზე, ასევე პოლონელებსა და კავკასიის ქრისტიანებზე. თურქეთი თავის მხრივ იმედოვნებდა დახმარების მიღებას ყირიმისა და კავკასიის მაჰმადიანებისგან.

რუსეთის მთავრობის ოფიციალურ მოწოდებას ბალკანეთის ხალხები არ გამოეხმაურნენ. პოლონეთის მეფეს, რომელიც ეკატერინე II-ის აქტიური დახმარებით იქნა პოლონეთის სამეფო ტახტზე აყვანილი სტანისლავ-ავგუსტის სახელით, თვით რუსეთის ჯარი ეხმარებოდა აჯანყების ჩაქრობაში. ამდენად, მას ომში ჩაბმა არ შეეძლო. ყირიმის ხანი, როგორც მოსალოდნელი იყო, ომის გამოცხადებისთანავე შეიჭრა რუსეთის სამხრეთ საზღვრებში და თურქეთთან კიევამდე მივიდა. შემდეგ კი მთელი სამხედრო კამპანიის განმავლობაში თურქეთის მხარეზე იბრძოდა რუსეთის წინააღმდეგ. ყაბარდოელებსაც მუდმივად ეჭირათ თავიანთი ერთმორწმუნეების — თურქების მხარე. ომის დასაწყისიდანვე ისინი მტრულ განწყობას ამჟღავნებდნენ რუსეთის მიმართ, მაგრამ გენერალმა მედემა დაამარცხა ისინი 1769 წელს და მიაღებინა რუსეთის ქვეშევრდომობა.

მხოლოდ ქართველი მეფეები გამოეხმაურნენ ხალხის მთავრობის მოწოდებას და თურქეთთან ომში აქტიურ მონაწილეობაზე თანხმობა განაცხადეს. მაგრამ ამისთვის მათ აუცილებლად მიაჩნდათ რუსეთიდან ჯარის, ანდა ნივთიერი დახმარების მიღება. ქართველ მეფეებს სრულიად გარკვეული მიზეზები ამოძრავებდათ. სოლომონის რუსეთის ჯარი საშინაო და საგარეო საქმეების მოსაგვარებლად სჭირდებოდა. მისი აზრით, რუსების ხელშეწყობით იგი თავადებს დაიმორჩილებდა, ოსმალთა მიერ მიტაცებულ ტერიტორიას დაიბრუნებდა და თურქებს იმერეთიდან გააძევებდა.

ერეკლეს მიზანს შეადგენდა რუსთა ჯარის დახმარებით ოსმა-

ლეთის მიერ მიტაცებული მესხეთის შეერთება, ჭარ-ბელაქნის დაპყრობა და ქართლ-კახეთში ლეკიანობის მოსპობა. ამის გარდა, რაკი საქართველო რუსეთთან მჭიდრო ურთიერთობაში იქნებოდა, ეს მას ირან-ოსმალეთის მომავალი თავდასხმებისგან დაიცავდა.

რუსეთი მიზნად ისახავდა „საქართველოს მხრიდან მძლავრი დივერსიის მოწყობას“, ძირითადად, ქართველთა სამხედრო ძალის გამოყენებით, რათა ამ გზით მტრის დიდი ძალები მიეზიდა საქართველოს საზღვრებთან და ამით ხელი შეეშალა თურქთა საომარი მოქმედებისთვის ძირითად ფრონტზე. საქართველოს საქმეების რწმუნებულს, თავად მოურავოვს რუსეთის მთავრობა 1769 წლის 28 მაისის ინსტრუქციით ავალბდა, რომ ყოველი ღონე ეხმარა ქართველი მეფე-მთავრებისა და გავლენიანი თავადების დასარაზმავად. სამაგიეროდ, მეფის მთავრობა არ იშურებდა ქართველ მეფეთათვის უხვ დაპირებას. იგი აღუთქვამდა მათ, რომ მომავალ სამშვიდობო ტრაქტატში, რომელიც თურქეთთან დაიდებოდა სპეციალური „არტიკულობით“, მათი სამეფოების ინტერესები იქნებოდა დაცული.

იმ დროს, როდესაც ერეკლე მეფესთან რუსეთის იმპერატორის ელჩი იმყოფებოდა, მას ოსმალეთის დესპანები ეწვივნენ, რომელნიც თავიანთი მთავრობის სახელით მხოლოდ იმას ითხოვდნენ, რომ საქართველოს ამ ომში მონაწილეობაზე უარი ეთქვა, მაგრამ ერეკლემ ისინი უპასუხოდ გაისტუმრა და უყოყმანოდ მიემხრო რუსეთს. **ქართველ მესვეურთა საგარეო პოლიტიკას ყოველთვის ახასიათებდა რუსეთის ასეთი დიდი ნდობა.**

მეფის რუსეთის მთავრობამ საქართველოში ოსმალეთის საწინააღმდეგო სამხედრო მოქმედებისთვის გამოგზავნა გენერალი ტოტლებენი ერთი ქვეითი პოლკით, ორი ასეული ცხენოსანი კარაბინერთი, ორი ასეული ცხენოსანი ჰუსარით, ორასი დონელი კაზაკით, სამასი ყალმუხით და თორმეტი საველე ზარბაზნით. რუსთა ჯარის გამოჩენამ საქართველოს მმართველი წრეები კიდევ უფრო მეტად განაწყო რუსეთის მიმართ. ცნობილია, რომ XVIII ს-ში რუსეთის ჯარი და საომარი იარაღი ერთ-ერთ საუკეთესოდ ითვლებოდა მთელს მსფლიოში. საქართველოში ერთობლივი მოქმედებისას რუსეთ-საქართველოს შეერთებულ ლაშქარს არც ერთხელ არ განუცდია მარცხი. მართალია, მხედართმთავრებს შორის ხშირად აღიძრა მნიშვნელოვანი უთანხმოება, მაგრამ ამან ქართველებში რუსეთის ორიენტაციის პოპულარობა ვერ მოშალა.

ცნობილმა ავანტიურისტმა გენერალმა ტოტლებენმა თავისი აღ-

ვირახსნილი მოქმედებით დახმარების ნაცვლად ქართველ მეფეებთან ურთიერთობა უკიდურესად გაამწვავა. რუსეთის სამეფო კარმა ტოტლებენი უკან გაიწვია და მის ნაცვლად გენერალი სუხოტინი დანიშნა. არც სუხოტინს გაუღიმა ბედმა. იგი ადგილობრივ პირობებს არ იცნობდა, ხოლო გამოცდილი ხალხის რჩევას არად აცდებდა. ყოველთვის თავისი სურვილის შესაბამისად მოქმედებდა, რითაც დიდი ზიანი მიაყენა რუსეთის მხედრობას.

1771 წელს, ჯერ კიდევ რუსეთის ჯარის საქართველოში ყოფნისას საქართველოს მესვეური დარწმუნდნენ, რომ თურქეთი ამ ომიდან გამარჯვებული ვეღარ გამოვიდოდა. ამ ხანებში ქერიმ ხან ზენდთან ერეკლეს მიერ მიწერილი წერილიდან აშკარა ხდება, რომ ერეკლე ზუსტ ინფორმაციას ფლობდა აღნიშნულ ომში რუსეთის გამარჯვების შესახებ, **ჯერ კიდევ 1771 წელს ქართველმა დიპლომატებმა დაასკვნეს, რომ ქართლ-კახეთის სამეფოს რუსეთის მფარველობაში შესვლა დროული აქტი იქნებოდა.** მით უფრო, რომ დამარცხებული თურქეთი საზავო ხელშეკრულების დადებისას საქართველოს საკითხის ამგვარ გადაწყვეტას წინ ვეღარ აღუდგებოდა. ამით დაიმედებულმა აღმოსავლეთ საქართველოს მმართველმა წრემ რუსეთთან მჭიდრო კონტაქტის დამყარება ჯერ კიდევ რუსეთ-თურქეთის 1772-1774 წწ. ომის მიმდინარეობის პირობებში გადაწყვიტა.

სწორედ ამ მიზნით 1771 წლის 29-30 დეკემბერს ერეკლე II-ის განკარგულებით საქართველოდან რუსეთის საიმპერატორო კარზე გაიგზავნა სვანგებო ელჩობა ანტონ კათალიკოსისა და ლეონ ბატონიშვილის ხელმძღვანელობით.

1772-1774 წწ. ელჩობის მიმდინარეობა

1768-1774 წწ. რუსეთ-თურქეთის ომის დასასრულის მოახლოება მეფე ერეკლემ და საქართველოს იმდროინდელმა მესვეურებმა ხელსაყრელ მომენტად მიიჩნიეს და რუსეთის საიმპერატორო კარზე სვანგებო ელჩობა გაგზავნეს. ელჩებს იმპერატორისთვის უნდა წარედგინათ ხელშეკრულების პროექტი, რომლის ძალითაც იურიდიულად უნდა გაფორმებულიყო საქართველოს რუსეთის მიერ მფარველობა. ამ საპატიო და პასუხსაგები მისიის შესრულება წილად ზვდათ იმდროინდელი საქართველოს ყველაზე წარჩინებულსა და გავლენიან პირებს — ერეკლეს ძმას, ანტონ კათალიკოსსა და სრულიად ახალგაზრდა, 16 წლის ნიჭიერ და ენერგიულ ლეონ ერეკლეს ძეს.

როგორც საბუთებიდან ირკვევა, ელჩობის სამზადისი 1771 წლის დასასრულს დაწყებულია. საბუთების დიდი უმრავლესობა, რომლებიც ელჩებმა თან წაიღეს რუსეთში (ხელშეკრულების პროექტი და ოფიციალური წერილები), 1771 წლის 29-30 დეკემბრით თარიღდება.

ელჩობის ხელმძღვანელად მეფე ერეკლემ ანტონ კათალიკოსი დანიშნა. ამიტომ იგი ელჩობასთან დაკავშირებულ წარდგინებებსა და წერილებში თავდაპირველად კათალიკოსს ახსენებს, ხოლო შემდეგ ლეონ ბატონიშვილს. მიუხედავად ამისა, რუსეთში ჩასულ ელჩებს შორის მეფის მთავრობა უპირატესობას 16 წლის ბატონიშვილს ანიჭებდა. ამიტომ ელჩების მიმართ დაწერილ საბუთებში თავდაპირველად მიმართავენ ჯერ მას, ხოლო შემდეგ ანტონ კათალიკოსს.

ჩვენი აზრით, ანტონის მიმართ ასეთი დამოკიდებულება გამოწვეული იყო ერთგვარი უნდობლობით, რომელსაც მეფის მთავრობა მის მიმართ იჩენდა, როგორც ქართლის ბაგრატიონთა წარმომადგენლის მიმართ, რომელიც არც თუ ისე დიდი ხნის წინათ ქართლ-კახეთის მეფეთა ამ მოწინააღმდეგე ბანაკის აქტიურ წევრად ითვლებოდა. საფიქრებელია, რომ რუსეთის საიმპერატორო კარზე ჯერ კიდევ კარგად ახსოვდათ ათანასე ამილახვარსა და სიმონ მაყაშვილს შორის მომხდარი კონფლიქტი და, რომ ამგვარი ფაქტი კვლავ აღარ განმეორებულყო, საქმიანი ურთიერთობა უშუალოდ კახელი ბაგრატიონების წარმომადგენელთან დაამყარეს.

წარადგენდა რა რუსეთის საიმპერატორო კარზე „სათხოვარ პუნქტებს“, მეფე ერეკლემ კარგად იცოდა, რომ მართო ერთმორწმუნეობისთვის მფარველობასა და დახმარებას ვერ მიიღებდა. საჭირო იყო უფრო არსებითი რამ, რაც რუსეთის სამეფო კარს დააინტერესებდა. ამიტომ „სათხოვარი პუნქტებიც“ ამის გათვალისწინებით იქნა შედგენილი. უპირველესად ყოვლისა, მეფე ერეკლე ითხოვდა: „...მისის იმპერატორობის დიდებულებისგან... რომელ განვთავისუფლდეთ აწვე წარმართთაგან და როგორც უკაზით ებრძანა მეფესა ჩვენსა საქართველოსი მფარველობასა შინა თვისისა დიდებულებისასა მიღება, რომ ბრძანებული ესე აღსრულდესო“. მეფე ერეკლე ეკატერინე II-ისადმი მიწერილ წერილშიც ახსენებდა მას რუსეთის მეფეთაგან საქართველოსთვის ადრე მოცემულ პირობას მფარველობის გაწვევის შესახებ.

თუ რაში უნდა გამოხატულიყო რუსეთის მფარველობა, „სათხოვარ პუნქტებში“ შემდგენიარად არის ჩამოყალიბებული: „...მიეცეს ჯარი კაცი რიცხვით ოთხი ათასი რეგულარნი და თუ სულ რეგულ-

ლარნი არ იქნებოდეს ნახევარი რეგულარნი და ნახევარი ურეგულო. საკუთრად ჩვენს მხარეზედ, რათა ებრძოდნენ ესენი და მეფე ჩვენი ზოგად ჩვენის მხრიდან ოსმალთა. და როგორც მეფე ჩვენი ისმენდეს ამ თქმულს კორპუსის კამენდირისას ვერევე კორპუსის კამენდირიც ისმენდეს ჩვენის მეფისას ვითარცა იქაურთა საქმეთა შინა გამოცდილისასა“. აქვე ნათქვამია, რომ ბაგრატიონთა გვარეულობა კვლავ სამეფო ტახტზე დარჩებოდა, მაგრამ იქნებოდა მეფის რუსეთის მორჩილი და იმ სამსახურის შემსრულებელი, რომელიც აქვე „სათხოვარ პუნქტებში“ იყო ჩამოყალიბებული. კათალიკოსის უფლებები უცვლელი უნდა დარჩენილიყო. ამასთან, მეფე ითხოვდა, რათა ყირიმში განთავისუფლებული ტყვე ქართველებისთვის სამშობლოში დაბრუნების ნება მიეცათ. მეფე ვაღდებულებას კისრულობდა, რომ რუსეთის კორპუსისა და ადგილობრივი ლაშქრის ერთობლივი საბრძოლო მოქმედების შედეგად დაბრუნებული ქართული ტერიტორიებიდან რამდენიმე წლის განმავლობაში შეგროვილი გადასახადით გადაიხდიდა რუსეთის ხაზინის მიერ კორპუსისთვის გაწეულ დანახარჯს. ამასთან, ხსენებული კორპუსის საქართველოში ყოფნის პერიოდში საჭირო ხარჯებისა და თვით ქართული ჯარის შესანახი თანხის დასაფარავად იგი ხელმწიფისგან სესხს ითხოვდა.

ყველა ზემოთ ჩამოთვლილი წყალობის სანაცვლოდ, მადლობის ნიშნად, მეფე ერთ თავის ძეს და რამდენიმე თავადისა და აზნაურის შვილებს რუსეთის სამსახურში გააგზავნიდა. ამასთან ერთად, მეფე პირდებოდა: „...რაც დღეს ჩვენს ქვეყანაში მეტალი არის და ამიერიდან იპოვება და იქიდან სარგებელი მოიპოვება, ნახევარი მისის დიდებულების ხაზინას მიერთმის“.

მეფე ვაღდებულებას კისრულობდა, ყოველ წელიწადში ქართლ-კახეთში მცხოვრებ თითო კომლზე რუსეთის იმპერიის ხაზინის სასარგებლოდ თოთხმეტი შაური გადასახადი შემოეღო. ამასთან ერთად, მას ყოველ წელს რუსეთის საიმპერატორო კარისთვის თოთხმეტი რჩეული ცხენი უნდა გაეგზავნა. „სათხოვარ პუნქტებში“ ამასთან ნათქვამი იყო: „როდესაც მძლავრობით სპარსნი ფლობდეს საქართველოსა ზედა, ორს წელიწადში ერთჯერ ცხრას ტყვეს წაართმევიდნენ და გლეხის თითოს კომლზე ათოთხმეტს შაურის მოკრეფდიან ამავე ტყვეების სახმარისთვის. და კვალად ორმოცდაათს საპალნეს რჩეულს ღვინოს თავიანთის ხარჯით წაიღებდნენ სახელმწიფოდ და ახლა ჩვენ რიცხვით ორიათას ვედროს ჩვენის ქვეყნის რჩეულს ღვინოს ყიზლარს სახელმწიფოდ ყოველს წელიწადს ჩვენის

ხარჯით მოვიტანოთ“.

რუსეთის კორპუსისა და ქართველი ჯარის ოსმალთაგან მოტაცებული მიწების დასაბრუნებლად ერთობლივი ბრძოლის პერიოდში აღთქმული გადასახადის გადახდას მეფე კისრულობდა, ხოლო მიწების დაბრუნების შემთხვევაში რუსეთში გასაგზავნი გადასახადი ამ მიწების მცხოვრებლებისგან აიკრიფებოდა. გადასახადის რაოდენობა ასე განისაზღვრებოდა: „რაოდენსაც რუსეთში სოფლების პატრონების გლეხნი აძლევენ იმის ნახევარი“. — ამასთან „თუ კახეთის მამულები, რომელიც წართმეული აქვს, დაიპყრობს ბედნიერობითა დიდებულებისა მისითა იმათგანაც აღთქმულისაებრ თვითოს გლეხის სახლისგან ათოთხმეტი შაური სახელმწიფოდ მიერთმოდეს ყოველს წელიწადს და კვლად ორასი ფუთი აბრეშუმი. და თუ ის მამულები მეტს შეიძლებენ, მეტი მიერთმის“.

შემდეგ ერეკლე ითხოვდა თურქეთთან ზავის დადებისას გათვალისწინებული ყოფილიყო, რომ ახალციხე, როგორც ძველთაგან საქართველოს კუთვნილი მხარე, საქართველოსვე დაბრუნებოდა, მით უფრო, რომ აქ მცხოვრებ ქრისტიანებს თურქნი „მძლავრობით მაჰმადიანად მრავალს გარდააქცევენ“.

ამასთანავე მეფე კისრულობდა, რომ როდესაც „...ჩვენი ქვეყანა წარმართთაგან განთავისუფლდება და დამშვიდდება, მაშინ ჩვენის მამულიდამ ქონებულისა და ახალ დაპყრობილიდამ მიართვაჲს იმის დიდებულებას გლეხის სახელზედ სალდათს რაოდენსაც სულზე რუსები აძლევენსო“; ხოლო თუ ქართველთა და რუსთა შეერთებული ძალებით „სხვადასხვა მტრის მამული დაიჭირება“, ის დაპყრობილი ადგილები იმპერატორის გამგებლობაში დარჩება.

როგორც დავინახეთ, საქართველოს ერთიანობის აღდგენა და მაჰმადიან მტერთაგან მისი გამოსხნის გეგმა ქართველმა პოლიტიკოსებმა საფუძვლიანად დაამუშავეს. მაგრამ ქართველ მესვეურთა გეგმების განხორციელებას ხელს უშლიდა მეფის რუსეთის იმდროინდელი დაძაბული საშინაო და საგარეო ვითარება.

1771 წელს რუსეთში შავი ჭირის ეპიდემია გავრცელდა. იგი მოსკოვსაც მოედო. ამ ნიადაგზე მოსკოვში აჯანყება დაიწყო. აჯანყების ცეცხლი თანდათან იაიკის (ურალის) და დონის კაზაკებსაც გადაედო და ვოლგაზედაც გადაინაცვლა. გლეხთა ეს მღელვარებანი 1773 წლის გრანდიოზულ აჯანყებად გადაიზარდა, რომელსაც სათავეში ჩაუდგა ემელიან პუგაჩოვი.

იმპერიის მთელი სამხრეთ-აღმოსავლეთი მხარე მთავრობას აღარ

ემორჩილებოდა, აქაური თავდაზნაურობის დიდი ნაწილი საზღვარგარეთ გასაქცევად გაემზადა. რუსეთის ცენტრალური გუბერნიების გლეხობაც არ იყო მშვიდად. გლეხთა აჯანყების ჩასახშობად მეფის მთავრობა იძულებული გახდა, რუსეთ-თურქეთის ფრონტზე მებრძოლი რეგულარული ჯარები გადმოესროლა.

ბუნებრივია, რომ ამგვარ ვითარებაში მეოფე მეფის რუსეთი თურქეთთან სასწრაფოდ ომის შეწყვეტას და საზავო მოლაპარაკების დაწყებას ცდილობდა. რუსეთის წარმომადგენელს მითითება მიეცა, რათა საჭიროების შემთხვევაში საგრძნობ დათმობებზე წასულიყო. უფრო მეტიც, რუსეთი თანახმა იყო, წინასწარ შემუშავებულ საზავო პირობებში რადიკალური ხასიათის ცვლილებებიც შეეტანა, რაც ყირიმის სახანოს საკითხის მოხსნას და ომამდელი მდგომარეობის უცვლელად დატოვებას ითვალისწინებდა. მაგრამ მთავარსარდალ რუმიანცევის სიმტკიცემ და გამჭრიახობამ იხსნა ყველაფერი. მან მოლაპარაკების პროცესში საკუთარი ინიციატივით მტრის წინააღმდეგ შეტევა განაახლა და ახალი გამარჯვება მოიპოვა, რამაც რუსეთის მთავრობას საშუალება მისცა თურქეთის წარმომადგენლებსთვის აღარ გაემჟღავნებინა ადრე ნაგარაუდვეი დათმობები. საზავო ხელშეკრულება ქუჩუკ-კაინარჯში მხოლოდ 1774 წლის 10 ივლისს იქნა დადებული. ხელშეკრულების ძალით თურქეთმა რუსეთს ყირიმი დაუთმო. მართალია, ყირიმის რუსეთთან სრული შეერთება უფრო გვიან, 1785 წელს მოხდა, მაგრამ ეს ფაქტი 1774 წლის ზაფხუმა განაპირობა.

ასეთი იყო საქმის ვითარება რუსეთში, როდესაც მეფე ერეკლეს ელჩებმა რუსეთის საზღვრებს მიაღწიეს. ბუნებრივია, რომ ქართლ-კახეთის მფარველობაში მიღება, ერეკლეს პირობების შესაბამისად, მეფის რუსეთის გეგმებში იმხანად არ შედიოდა.

ჯერ კიდევ 1772 წლის 30 იანვარს, ელჩების ყიზლარში მისვლისთანავე, ასტრახანის გუბერნატორმა ბეკეტოვმა სპეციალური წერილით მიმართა მინისტრ პანინს, სადაც ინსტრუქციას ითხოვდა ასტრახანთან მიახლოებული ელჩების მიღებასთან დაკავშირებით, კერძოდ, გაემგზავრებინა ისინი პეტერბურგში, თუ ასტრახანში დაეყოვნებინა. ამგვარი ინსტრუქცია, წერდა იგი, მას მით უფრო ესაჭიროებოდა, რამდენადაც გაგებული ჰქონდა, რომ რუსეთ-თურქეთის ომში ქართველებმა რუსეთს მცირე დახმარება გაუწიეს. ბეკეტოვს საგარეო საქმეთა მინისტრი ნიკიტა პანინი 1772 წლის 28 თებერვლით დათარიღებულ წერილში ამასთან დაკავშირებით შემდეგნაირ

ინსტრუქციას აძლევდა: „...საქართველოს მიმართ ამჟამად სხვა მდგომარეობა იქმნება. იმასთან შედარებით, რაც პორტასთან ომის დასაწყისში არსებობდა, კერძოდ, როდესაც მეფის მთავრობას ძირითადად ქართველების გამოყენებით თურქეთის წინააღმდეგ მძლავრი დიფერსიის მოწყობა სურდა. მაგრამ, — წერს იგი, — სინამდვილეში საქმე სხვაგვარად წარიმართა, ამ მხარის მფლობელთა შორის არსებული ურთიერთუთანხმოებისა და თითოეული მათგანის გამთიშავი მოქმედების შედეგად. ყოველივე ზემოთქმულთან ერთად, მათი მიწების შინაგანი მოუწყობლობაც შეუძლებელს ხდის მნიშვნელოვან საომარ მოქმედებაში მათ გამოყენებას... ხსენებული მიზეზის შედეგად, რუსეთის სამეფო კარმა გადაწყვიტა, რუსეთის კორპუსი გამოყვანილ იქნას საქართველოდან, ხოლო საქართველოს საქმეების რწმუნებულად განსაზღვრული დროით იქ დატოვებულ იქნას კაპიტანი ლვოვი“.

ცდილობს რა აიცდინოს რუსეთის სამეფო კარისთვის არასასურველი, უდროოდ წარმოგზავნილი ელჩობა, პანინი იმავე წერილში ბეკეტოვს შემდეგს აცნობებს: „ზემოხსენებული ვითარება ქართველი ელჩების მოსვლას რუსეთის საიმპერატორო კარზე ზედმეტს ხდის. მით უფრო, რომ მათ მიღებას საკმაო ხარჯი ესაჭიროება. რუსეთის კორპუსის სამშობლოში დაბრუნებასთან დაკავშირებით ირაკლისა და სხვა ქართველი მფლობელების შემდგომი მოქმედება გვიჩვენებს, საჭიროდ ჩავთვლით თუ არა ქართველი ელჩების პეტერბურგში მიღებას, თუ გადაწყვეტთ ასტრახანში მათ დაყოვნებას. ამგვარად, — წერს იგი, — შექმნილი ვითარება დაგვანახებს, რამდენად შესაძლებლად ჩაითვლება ელჩობის შემდგომი მგზავრობა. თუ ერეკლე ჩვენი ჯარის გამოყვანის შემდეგაც ჩვენს პატივისცემას დაიმსახურებს, ელჩებიც შესაბამისად მიიღებიან რუსეთის საიმპერატორო კარზე, ხოლო საწინააღმდეგო შემთხვევაში უკან უნდა გავაბრუნოთ მიზეზების ზუსტი განსაზღვრით“.

ასტრახანში მოსული ელჩები, ყოველივე ზემოთქმულის გასარკვევად ერთი წლის მანძილზე დააყოვნეს. ასეთი დიდი ხნით დაყოვნების ასახსნელად, ზემოაღნიშნული საბუთის მიხედვით, საგარეო საქმეთა სამინისტროს ინსტრუქციის თანახმად, ასტრახანის გუბერნატორ ბეკეტოვს მათთან ხან მდინარეთა აღიღება უნდა მოემიზებებინა, ხან მგზავრობისთვის აუცილებელი კარანტინის გავლა, რაც თითქოსდა გამოწვეული იყო იმ მოარული სენისგან საიმპერატორო კარის დასაცავად, რომელიც წინა წელს ზამთარში მოსკოვში მძვინვარებდა. მართალია, ეპიდემია იმჟამად შეწყვეტილი იყო, მაგრამ

ხომ შეიძლებოდა კვლავ ეფეთქა.

ამასთან ერთად, აღნიშნულია საბუთში, გუბერნატორს ავალდებინე ყოველი ღონე ეხმარა, რათა ელჩები მოწყენილი არ ყოფილიყვნენ. მათი შენახვისთვის საჭირო თანხა ძველი წესის მიხედვით უნდა განსაზღვრულიყო. გუბერნატორს მიუთითებდნენ, რათა წინადადება მიეცა ელჩებისთვის, თავიანთი მრავალრიცხოვანი ამაღლა შეემცირებინათ, მაგრამ ეს ისეთი ფორმით უნდა ეთქვათ, რომ ელჩებს საწყენად არ მიეღოთ.

სანამ ელჩები ასტრახანში იცდიდნენ, რუსეთის სამხედრო კორპუსმა საქართველოს ფარგლები დატოვა. საქართველოდან რუსეთის საბრძოლო კორპუსის გაყვანამ სასოწარკვეთილებაში ჩააგდო მეფე ერეკლე და სხვა მთავრებიც, მაგრამ, მიუხედავად იმისა, რომ ისინი გამძვინვარებულ მუსლიმანთა რკალში მოემწყვდნენ, არცერთ მათგანს, რუსეთის ორიენტაციასზე ხელი არ აუღია. ისინი ძველებურად მეფის რუსეთს თავის სრულ ერთგულებას ეფიცებოდნენ და ამას არა მხოლოდ სიტყვით აცხადებდნენ, არამედ საქმიანაც ამტკიცებდნენ.

მეფე ერეკლე კვლავ გულმზურვალედ ევედრება ეკატერინეს: „არცა უწესონი საქმენი და შეურეგებლობანი მოხდა, რომლითაც სახითა და რომლისა გვამისგანაც, ყოველივე აპატივე შენსა შემყვარებელსა ქრისტესა, რომელმანცა გადიდა შენ, და ნუ მიგვცემ მოუთმენელსა მწუხარებასა და ქვეყნის აოხრებასა, და... მოგვეც წყალობა, ვითარცა მომიხსენებთ ჩემის ძმისა და ძის გამოტანებულისა არზებით და ეგრეთვე დაბარებულობით“.

1772 წ. 30 დეკემბერს მინისტრმა პანინმა, როგორც იქნა შეატყობინა ასტრახანის გუბერნატორ ბეკეტოვს, რომ იმპერატრიცასგან მიღებულია სანკტ-პეტერბურგში ელჩების გამგზავრების ნებართვა. 1773 წ. 22 იანვარს ბეკეტოვი ატყობინებდა მინისტრ პანინს ელჩებისა და მათი ამაღლის სანკტ-პეტერბურგში გამგზავრების შესახებ. ელჩებისთვის მთარგმნელად გამოუტანებიათ ყიზლარში მცხოვრები ქართველი მღვდელი გაბრიელ იაკოვლევი. პეტერბურგში ჩასულმა ელჩებმა რუსეთის სამეფო კარზე წარადგინეს მეფე ერეკლეს საჩუქრები, წერილები და „სათხოვარი პუნქტები“.

პეტერბურგში ჩასვლისთანავე კათალიკოსმა ანტონმა, სასულიერო პოზიციებიდან გამომდინარე, ჩვეული მაღალფარდოვანი, სიტყვაკაზმული სტილით დაწერილი ორი ოფიციალური წერილი მოამზადა ეკატერინე II-სა და ტახტის მემკვიდრე პავლე პეტრეს ძისთვის წარსადგენად. წერილების შინაარსი ადრესატებს მოაგონებდა მათს

მოვალეობას, დაეცვათ და დაეფარათ ყველა ჩაგრული ქრისტიანული ქვეყანა და მათ შორის საქართველო. მაგრამ, როგორც საბუთებიდან ირკვევა, ეს შესანიშნავი წერილები ანტონს გამოუყენებელი დარჩა, რადგან ელჩები სამეფო კარზე არ მიიღეს. ელჩების პეტერბურგში ჩასვლა იმ პერიოდს დაემთხვა, როდესაც რუსეთი თურქეთთან ზავის დასადებად ემზადებოდა.

ამ პერიოდში საქართველოში მყოფ კაპიტან ლვოვს მეფის მთავრობამ დაავალა, რათა ზავის დადებამდე ადგილობრივი ძალების მობილიზება მოეხდინა მტრის წინააღმდეგ აქტიური მოქმედების საწარმოებლად. ამასთან დაკავშირებით 1773 წლის 30 მაისს კაპიტანი ლვოვი მინისტრ პანინს ატყობინებდა: „ქართველ მეფეთა შორის ადრევე არსებული უთანხმოება კვლავ გრძელდება. ერეკლესა და სოლომონს ერთმანეთთან შეხვედრა ჯერაც ვერ მოუხერხებიათ და მათ შორის ერთმანეთის დასახმარებლად პირობა ჯერაც არ დადებულა“.

მაგრამ ლვოვის ენერგიული ჩარევის შედეგად მეფეებმა გადალახეს მათ შორის არსებული უთანხმოება და 1773 წლის 27 ივლისს სოფელ სანგარში დადეს ხელშეკრულება საერთო მტრის წინააღმდეგ ურთიერთდახმარების შესახებ. 7 მუხლისგან შემდგარი ხელშეკრულების ტექსტი კაპიტან ლვოვის თანდასწრებით იქნა ხელმოწერილი. ხელშეკრულების ასლი მათ რუსეთის მთავრობას გაუგზავნეს. ამის შემდეგ მათ კვლავ ერთიანი ძალით განაახლეს საომარი მოქმედება მტრის წინააღმდეგ.

ქართველ მეფეთა ერთობლივმა მოქმედებამ ახალციხის ფაშას საპასუხო რეაქცია გამოიწვია. რადგან მას საკუთარი ძალა არ შესწევდა გაერთიანებული ქართული მხედრობისთვის წინააღმდეგობის გასაწევად, ამიტომ იმერეთს დადიანი და აფხაზები აუმხედრა, ქართლ-კახეთს ხუნძახის ბატონი და ჭარულები დაასხა თავს, ქართლს კი ახალციხის მხრიდან ლეკები შეუსია. მაგრამ მეფეებმა მომხდურნი დაამარცხეს და საქართველოდან გარეკეს. შემდეგ კი ერთობლივად ჯავახეთში ილაშქრეს.

იმერეთ-ქართლ-კახეთის 11-ათასიანი ლაშქარი გორში შეერთდა და აქედან ჯავახეთში გადავიდა. მეფეებმა ახალქალაქის ციხე დაიკავეს. ქართველებმა მტრის ტერიტორია მოარბიეს და ბოლოს ყარსსა და არტაანამდე მიადწიეს, მაგრამ აქ იმერთა მეფე სოლომონი ციებ-ცხელებით გახდა ავად და ისინი იძულებული გახდნენ, თავიანთი ლაშქრით უკან გაბრუნებულიყვნენ.

ამგვარად, ისედაც სავალალო მდგომარეობაში მყოფმა ქართველმა მეფეებმა იმპერატრიცას ეს მოთხოვნაც შეასრულეს იმ იმედით, რომ უზრუნველყოფდნენ რუსეთის იმპერიის მფარველობას. ქართლ-კახეთის და იმერეთის მეფეებს არც დადიანი ჩამორჩებოდა რუსეთის მფარველობის ძიებაში. მაგრამ ვერც მეფეების ერთობლივმა მოქმედებამ მტრის წინააღმდეგ და ვერც დადიანის ცდამ მფარველობის მიღებისა, სასურველი შედეგი ვერ გამოიღო. მეფის რუსეთმა ჯერ კიდევ 1773 წლის დასაწყისში გადაწყვიტა, უარი ეთქვა მეფე ერეკლეს „სათხოვარ პუნქტებზე“. ერეკლეს მიმართ მიწერილი წერილის შინაარსი, რომელიც სამოქალაქო საქმეთა მრჩვეულის ბაკუნინის ხელით მხოლოდ 1774 წლის 5 თებერვალს გადაეცა ელჩებს სანკტ-პეტერბურგში, მეფე ერეკლეს მიერ პანინისადმი 1772 წლის 3 ივნისს მიწერილი წერილის ნაგვიანები პასუხია. წერილში მინისტრი პანინი მადლობას უცხადებს მეფეს იმ პატივისთვის, რომელიც მან დასდო, როდესაც თავისი ელჩების მეურვეობა დაავალა. პანინი არწმუნებს მეფეს, რომ რუსეთის საიმპერატორო კარი მის მიმართ ძველებურად კეთილგანწყობილია, მაგრამ შექმნილი ვითარება, გამოწვეული თურქეთთან საზავო მოლაპარაკების დაწყებით, სამეფო კარზე ელჩების მიღების საშუალებას არ იძლევა. აქვე პანინი ერეკლეს არწმუნებს, რომ საჭიროა შეივრჩეს უფრო ხელსაყრელი მომენტი საქართველოს რუსეთის მფარველობაში მისადებად. შემდეგ იგი წერს, რომ, რადგან რუსეთის სამხედრო კორპუსის საქართველოში ყოფნამ, რაზედაც თავის დროზე დღე იმედებს ამყარებდა რუსეთის სამეფო კარი, არათუ წარმატება არ მოიტანა საერთო მტრის წინააღმდეგ ბრძოლაში, არამედ პირიქით, სინანულით უნდა აღინიშნოს, რომ ამ საერთო საქმეს წინ მრავალი დაბრკოლება გადაეღობა არა მხოლოდ ურთიერთუთანხმოებისა, მეფე-მთავართა გამთიშავი მოქმედებისა და ქართული მიწების შინაური მოუწყობლობის გამო, არამედ ქართველი და რუსი ლაშქრის სხვადასხვა საბრძოლო წესების არსებობის გამოც, რაც ამ ორი ლაშქრის ერთდროულ მოქმედებას უშლიდა ხელს, ამიტომ, წერს პანინი, ახალი საომარი მოქმედების წამოწყებაზე ფიქრი ზედმეტად მიგვაჩნია. ყოველივე ზემოთქმულის გათვალისწინებით, საქართველოსთვის უფრო მიზანშეწონილია, რათა მისი ბედი და უშიშროება პორტასთან მომავალი ზავის დადებისას აქაური ცდებით იქნას უზრუნველყოფილი, ვიდრე ისედაც გაღიზიანებულ მტერს კიდევ უფრო დიდი გაღიზიანების საბაბი მიეცეთ ახალი საომარი მოქმედების დაწყებით.

ეს ყოველივე იმ დროს იწერება, როდესაც, რუსეთის სამხედრო კორპუსის სამშობლოში დაბრუნების გამო, სასოწარკვეთილებაში ჩაჯარნილი მეფეებისა და მთავრობის საჯალალო მდგომარეობის მიუხედავად, კაპიტან ლეოვს ავალეებენ თურქეთთან ზავის დადებამდე ადგილობრივი ძალების ორგანიზებას თურქეთზე ახალ-ახალი თავდასხმების მოსაწყობად. ამავე დროს, რუსეთში ჩასულ ელჩებს, ამგვარად, ერთი წლის განმავლობაში პეტერბურგში აყოვნებენ პასუხის მოლოდინში, რათა, როგორც ჩანს, უდროო უარყოფითი პასუხით ხელი არ შეეშალათ ლეოვის მიერ ორგანიზებული მეფეთა ერთობლივი საომარი მოქმედებისთვის საქართველოში.

მეფე ერეკლეს „სათხოვარ პუნქტებზე“ ოფიციალური პასუხი ელჩებმა წერილობით მიიღეს 1773 წლის 31 დეკემბერს, მათი სამშობლოში გამომგზავრების წინ. მასში ნათქვამია: „დადგა მომენტი, როდესაც საქართველო სიმშვიდეს ითხოვს, ამჟამად მისთვის ყველაზე არსებითს წარმოადგენს თურქეთის მხრიდან უშიშროების გარანტირება, რომელსაც რუსეთის იმპერია მომავალი საზავო ხელშეკრულების დადებისას გაითვალისწინებს“. ლეონ ბატონიშვილი დაასაჩუქრეს 1000 ოქროთი და ძვირფასი ბეჭდით, ხოლო ანტონ კათალიკოსს 2000 მანეთი გადაეცა.

სამშობლოში დაბრუნების წინ ლეონ ბატონიშვილმა, მეფე ერეკლეს ერთ-ერთი „თხოვნის პუნქტის“ თანახმად, რომელიც ყირიმში ტყვედ ჩაჯარნილი ქართველების სამშობლოში დაბრუნებას გულისხმობდა, წერილობითი თხოვნით მიმართა საგარეო საქმეთა კოლეგიის მინისტრს ნიკიტა პანინს. პროფ. ვ. მაჭარაძე სამართლიანად აღნიშნავს, რომ XVIII ს. მეორე ნახევარში ქართველი ტყვეების დაცვა რუსეთში სახელმწიფო პოლიტიკის რანგში ავიდა. 1758 წელს იმპერატორის ბრძანებულებით რუსეთის გუბერნიების მესვეურებს დაევალოთ, ტყვეობიდან გაქცეული ქართველებისადმი — „ტყვეობაში გატარებული გაჭირვებისთვის მიეცათ სამგზავრო პასპორტი, უზრუნველყვით გზაში სურსათით, ღამის გასათევით და მეგზურით, რომ სამშობლოში დაბრუნებულიყვნენ“. ამგვარად, ლეონ ბატონიშვილის გამჭრიახობის წყალობით, მრავალი ქართველი ტყვე თავის სახლ-კარს დაუბრუნდა.

ამრიგად, ქართველი მეფეების ჩაბმამ 1768-1774 წწ. რუსეთ-თურქეთის ომში და ამასთან დაკავშირებით რუსეთის სამხედრო კორპუსის საქართველოში მოქმედებამ, საქართველოს მოსალოდნელი სარგებლობა ვერ მოუტანა.

ევროპაში რევოლუციური ძვრებითა და ქვეყნის შიგნით პუგაჩოვის მიერ ორგანიზებული გლეხთა გრანდიოზული აჯანყებით შეშინებულმა მეფის რუსეთის დიპლომატიებმა XVII ს-ის ბოლოს ამიერკავკასიიდან უკან დახევა გადაწყვიტეს. მაგრამ, მიუხედავად ამისა, ქართველი ხალხი და მისი მესვეურები მათ ამგვარ მოქმედებას დროებით მოვლენად მიიჩნევდნენ და თავიანთი საბოლოო გამოსხნის იმედს მაინც რუსეთთან მჭიდრო კავშირ-ურთიერთობაზე ამყარებდნენ. ამით აიხსნება ქართველი ხალხის მუდმივი ლტოლვა რუსეთისაკენ, რომელიც არასდროს არ შენელებულა. ამიტომ იყო, რომ, მიუხედავად გულისტკივილისა, მეფე ერეკლე 1774 წ. 24 აგვისტოს რუსეთის უპირველეს მინისტრს, პანინს ატყობინებდა რა ელჩების სამშობლოში მშვიდობიანად დაბრუნებას, კვლავ ერთგულებას ეფიცებოდა.

მართალია, 1772-1774 წწ. ელჩობას რუსეთში ქართლ-კახეთისთვის დადებითი შედეგი არ მოჰყოლია, მაგრამ მან გარკვეული როლი შეასრულა, რადგან ელჩების მიერ რუსეთის სამეფო კარზე წარდგენილი „სათხოვარი პუნქტები“, შემდეგში საფუძვლად დაედო 1783 წელს გეორგიევსკში დადებულ ტრაქტატს.

მოამზადა ბრიგოლ რუსაძემ.

ზურაბ ლეონიძის კმ ცუცქირიკი

პედაგოგიკის მეცნიერებათა დოქტორი. ავტორია მონოგრაფიებისა: წიგნი და საჭრეთული (პროფესიული განათლების პედაგოგიკური ასპექტები, 1985), განათლების ორგანიზაციისა და მართვის მეცნიერული საფუძვლები (1991), ლექციების კურსი პედაგოგიკაში (I ნაწ., აღზრდის თეორია, 1997), ლექციების კურსი პედაგოგიკაში (II ნაწ., განათლებისა და სწავლების თეორია, 1999), ლექციების კურსი სამხედრო პედაგოგიკაში (2001), განათლების თანამედროვე თეორიები (2005), განვითარებული ქვეყნების საგანმანათლებლო კონცეფციების შედარებითი ანალიზი (2009); 500-ზე მეტი სამეცნიერო და პუბლიცისტური წერილისა.

უჩა ბრიგოლის კმ ბლუაშვილი

ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი. ავტორი მონოგრაფიებისა: «კეთილბოროტზე ადრე მიმდრეკნი» — ქართული ხასიათი (2010), პოლიტიკური დაპირისპირებანი საქართველოში 1987-1993 წწ. (2012); შვიდი წიგნისა, 12 ბროშურისა და მრავალი პუბლიცისტური წერილისა.

თინათინ ვლადიმერის ასული ივალაშვილი

ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი. 1979-2006 წლებში მუშაობდა ივ. ჯავახიშვილის სახელობის ისტორიის, არქეოლოგიისა და ეთნოგრაფიის ინსტიტუტში მეცნიერთანამშრომლად, 1992 წლიდან დღემდე ახალციხის სასწავლო უნივერსიტეტში მუშაობს. 2000 წელს დაჯილდოვდა ღირსების ორდენით. გამოქვეყნებული აქვს 12 მონოგრაფია და 100-ზე მეტი სამეცნიერო სტატია ქართულ, რუსულ, ინგლისურ და თურქულ ენებზე. მისი კვლევის სფეროა: ეთნო-სოციალური და ეთნო-რელიგიური საკითხები.

მამუკა ავთანდილის კმ ცუხიშვილი

ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი; ავტორია მონოგრაფიებისა: დღევანდელი და ქართული ფოლკლორი (2005), ქალის სახე ქართულ ფოლკლორში (2006), ივანე ჯავახიშვილი და საქართველოს საგანძური (2006), ლეო კვაჭაძე — ქართული ენის ამაგდარი (2008), ჩემი პატრიარქი (2009) და სხვ.; მრავალი სამეცნიერო და პუბლიცისტური წერილისა.

გიორგი გურამის კმ მაჭარაშვილი

ეკონომისტი, იურიტი. ავტორი გაზეთ „მადლი“ გამოქვეყნებული წერილების სერიისა „თბილისის ტაძრები“.

რუსუდან მერაბის ასული ლონიშვილი

თეოლოგიის მაგისტრი.

ბრანი მამლიანაშვილი კმ ქაშიარია

ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი; ავტორია მონოგრაფიებისა: ძმები გრაკაძეები (1990), ჰანიბალი (1979), სამყაროს შვიდი საოცრება (1996), ფარნავაზი (1999), აზონი (2000), ქუჯი (2000), ძველი საბერძნეთი (2005), სერტორიუსი (2003); მრავალი სამეცნიერო და პუბლიცისტური წერილისა.

გვანცა ვასტანაშვილი ასული კოკლათაძე

ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, ბიზანტიისტი; ავტორია მონოგრაფიებისა: ლიტერატურისმცოდნეობა არისტოტელეს მოძღვრებაში (1986), ქრისტიანული ეკლესიის ისტორია (მეხუთე გამოცემა, 2012), ცხოვრება და მოქალაქეობა წმ. ილია მართლისა (2006) და სხვ.; მრავალი სამეცნიერო და პუბლიცისტური წერილისა; ძვ. ბერძნულიდან თარგმნილი აქვს სამი ბიბლიური წიგნი და რამდენიმე პატრისტიკული თხზულება.

ბრიგოლ ნიკოლოზის კმ რუსაძე

ფილოსოფიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, პატროლოგი; ავტორია მონოგრაფიებისა: ღმრთის შეუქმნელ და შექმნილ ხატთა გაგებისათვის (2000), მსოფლიო საეკლესიო კრებები/დოგმატური ღმრთისმეტყველება (მესამე გამოცემა, 2008), საღმრთისმეტყველო ლექსიკონი-ცნობარი (2010) და სხვ.; სამეცნიერო და პუბლიცისტური წერილებისა.

РЕЗЮМЕ

ЗУРАБ ЦУЦКИРИДZE

РОКОВЫЕ ОРИЕНТАЦИИ РЕФОРМЫ В ГРУЗИИ

В системе школьного образования за последние два десятилетия семь раз с большой помпой начинали реформу, шесть из которых закончились безрезультатно. Исключением является осуществленная в последнее время реформа, последствия которой оказались тяжелыми: основательно подорвались системы среднего и высшего образования.

Причиной этого послужили те неправильные ориентации, которым слепо следовало министерство образования. В частности, принятие зарубежных указаний и рекомендаций без критики, базирование реформаторских решений не на научном опыте, а на копирование опыта других, волонтаризм, пренебрежение грузинской педагогической науки и в общем, предательство национальных интересов.

ТИНА ИВЕЛАШВИЛИ

ПОЛИТИЧЕСКАЯ СУТЬ ВОЗВЕДЕНИЯ МИНАРЕТА В ЧЕЛА

В последний период, в особенности после октябрьских парламентских выборов 2012 года, в Грузии заметно активизировался ажиотаж об ограничении или нарушении прав т.н. «религиозных меньшинств». В выступлениях представителей существующих в стране многочисленных внесударственных организаций или зарубежных «советников» эта проблема рассматривается чуть ли не в политическом ранге. Для иллюстрации вышеотмеченного достаточно примера произошедшего в селе Чела (Адигенский район) факта, не говоря уже о других районах Грузии.

В Грузии, с целью подрыва национального самосознания, управляемые извне силы, и в прошлом и сегодня, пытаются противопоставить Грузинской Православной Церкви не только раз-

множенные с их финансовой помощи религиозные секты, но и такую фундаментальную религию, как ислам. Однако они «забывают» одно, в частности: сегодня мусульманские страны уже не являются носителями самосознания 60-ых годов прошлого века. Сегодня они всеми средствами (в том числе и с использованием религии) борются не за глобализацию, а за независимость и расширение-упрочнение собственной национальной государственности. Исходя из этого, внесенный тайно, по содействию правительства Турции и молчаливому «благословлению» грузинских глобалистов «мирового уровня», смонтированный в один день минарет является не только попыткой распространения-упрочнения турецкой исламизации в Грузии, но и дезинтеграции нашей страны.

МАМУКА ЦУХИШВИЛИ

АБАСТУМАНИ – ЛЕЧЕБНЫЙ ОАЗИС

В статье представлено сегодняшнее прискорбное положение одного из уникальных курортов Грузии, исторического Одзрхи или Абастумани. Из многочисленных лечебных учреждений Абастумани сегодня функционирует только одна лечебница, будущее которой вызывает сомнения, ибо этому неповторимому курорту правительство не оказывает никакого внимания. Аналогичное отношение наблюдается и относительно абастуманской обсерватории, которая в советский период считалась учреждением мирового значения в сфере планетарных исследований. Для спасения Абастумани следует принять неотложные меры.

РУСУДАН ЛОХИШВИЛИ

**РОЛЬ ТЕАТРА В ОБЩЕСТВЕ И ЕГО ОЦЕНКА
С ПОЗИЦИИ ЦЕРКВИ**

В очерке рассмотрено разнообразное взаимоотношение театра и церкви в разные периоды истории. Театр зародился в античной эпохе. Великие мыслители всегда придавали театру большое значение для нравственного становления человека. После повсеместного распространения христианства, только театр остался приверженцем язычества и только там проводились

демонические ритуалы и оргии. Этим и объяснялось негативное отношение церкви к театру. Отношения между церковью и театром особенно обострились во время усиления ереси. В IV веке тяга к театральным представлениям была настолько велика, что люди жили не реальной, а искусственной, воображаемой, протекающей в кулисах театра жизнью. На площадях города слышались призывы: «Хлеб и зрелище!» Не вызывает удивление тот факт, что духовенство принимало все меры против отдаления человека от Бога. Отцы церкви потому и принимали строгаишие законы против театральных представлений, чтобы не допустить нравственное растление человечества. Но времена изменились. Поколения выросли в лоне христианства, с христианским мировоззрением. Изменился и характер театральных представлений. В средние века в России театр был настолько популярным, что театральные залы были переполнены. Особой популярностью пользовались постановки на религиозные темы. Что касается Грузии, здесь театр появляется с XIX века. Возрождению театра способствовал Илия Чавчавадзе (Илия Мартали). Он следующим образом оценил роль театра: «Сцена живыми картинками беседует с сердцем и разумом человека, этим своим свойством он более действенно воздействует на настроение человека, чем что-то другое. Театр одухотворяет чувства и разум человека. Именно этим и привлекает он». Деятели театра и кино единогласно признают, что истинное искусство должно служить духовному воспитанию и становлению человека. Театр, как искусство, должен способствовать нравственному совершенствованию и духовному очищению общества.

ГРАНИ КАВТАРИЯ

СТРАБОН И ФРАГМЕНТЫ ИСТОРИИ КОЛХИДЫ

(Управитель Колхиды Моаферн)

В статье рассмотрена сохранившаяся в «Географии» Страбона историческая справка, содержащая данные о статусе Колхиды в империи Митридата Евпатора. Интерес знаменитого географа к данному вопросу был обусловлен тем фактом, что в определенный период Колхидой управлял его родственник, дядя матери, Моаферн. В статье исследована та реальность, в которой Колхида (следует предположить, что и вся остальная Грузия) в далеком прошлом

являлась объектом агрессии могущественных государств (такой и остается и по сей день).

ЗУРАБ ЦУЦКИРИДЗЕ

ВЕЛИКИЙ ЭКСПЕРИМЕНТАТОР ЧЕЛОВЕЧЕСТВА

Человечество изначально привлекала идея равенства. Привлекательность любого религиозного учения состоит именно в идее равенства любого человека перед Богом. Именно поэтому коммунисты на своем флаге написали «Братство, единство, равенство». Может быть создатели этого лозунга придумали это с целью демагогии, однако Сталин захотел осуществить его в практической, земной жизни. Этот эксперимент осуществлялся под его руководством на одной шестой части земного шара и нельзя сказать, что безуспешно. Он в действительности смог сдружить несколько сот весьма различных наций. В сталинской эпохе никто не допустил бы мысль о религиозной или национальной вражде, не посмел бы демонстрировать имущественное превосходство и гордиться им. Всеобщее образование и здравоохранение, безусловная социальная защита каждого гражданина... Однако, как видно, человечество не оказалось готовым к полному воплощению этой идеи.

ГВАНЦА КОПЛАТАДЗЕ

ШАЛВА НУЦУБИДЗЕ ОБ АВТОРЕ АРЕОПАГИТИКИ

Сразу-же после появления пяти теологическо-философских сочинений, т.н. ареопагитики, деятеля первого века, ученика апостола Павла, св. Дионисия Ареопагита, церковь стала рассматривать вопрос их достоверности, в частности, в 532 году, на Константинопольском поместном соборе, Гипатий Эфесский усомнился в авторстве Дионисия Ареопагита. Сомнения возобновились в эпоху Лоренцо Валла и Эразма, а в конце XIX и начале XX веков наука, исходя из того, что ареопагитические книги безусловно были созданы между 451 (после Халкидонского собора) и 532 годами, признала достоверность их анонимности.

Второй этап исследования ареопагитики в науке протекает под знаком выяснения личности его автора. В истории церкви авторство

приписывалось почти всем известным деятелям Сирии-Палестины второй половины V и начала VI веков (на Константинопольском соборе книги были предоставлены местными епископами), однако критику не выдержал ни один из них.

В 1942 году грузинский философ и ученый Шалва Нуцубидзе опубликовал свое исследование «Тайна Псевдо-Дионисия Ареопагита», в котором доказывал, что автором ареопагитических книг являлся известный деятель V века, епископ Маюми, грузинский царевич Петре Ибери.

Ш. Нуцубидзе провел исследование по трем аспектам: первый – являлся ли Петре Ибери по своим данным и характером деятельности подходящей личностью для авторства ареопагитических книг; второй и главный – существуют ли совпадения между взглядами Петре Ибери и воззрениями, изложенными в ареопагитических книгах и третий – не сохранился ли какой-либо след, указывающий на авторство Петре Ибери. При исследовании вышеперечисленных аспектов ученый, получив убедительные результаты, достиг успеха: 1. современники Петре называли его вторым Павлом и вторым Мойсеем и подчеркивали его удивительный талант, выражающийся отнюдь не только в способности к изучению языков – греческого и сирийского. Они отмечали и то, что для обозначения его одаренности нужны были множество книг и ссылались на «трактаты и повествования» о нем.

Что касается совпадения взглядов, то с этой точки зрения, Ш.Нуцубидзе достиг еще более интересного результата. Изложенные биографами воззрения Петре Ибери совпали с такими основными вопросами доктрины ареопагитических книг, каким является учение о зле, как о негации добра и только лишь ступени для превозвышения добра (основной момент негативной теологии в ареопагитическом учении); 2. одинаковое изложение и определения у Петре Ибери и Псевдо-Дионисия иерархии небесных сил, где «сходство столь глубинное, что касается и принципа триады союза небесных чинов», проблемы единичного и множества или же выражаясь языком ареопагитических книг, проблемы единства и делимости.

Для выяснения третьего из вышеотмеченных аспектов исключительное значение имело косвенное указание Захария Ритора о том, что Петре Ибери не только писал книги, но и, как видно, был известным автором, поскольку некий Иоанн Александрийский, с целью распространения собственных сочинений, приписал их к

Петре Ибери.

Как известно, до признания Петре Ибери автором ареопагитических книг, независимо от Ш.Нуцубидзе, к этому выводу пришел и бельгийский византолог Э.Хонигман. Результаты их исследований известны в науке под названием теории Нуцубидзе-Хонигмана.

Западная наука, первоначально, в особенности, после опубликования исследования Э.Хонигмана, восторгом встретила это открытие, ибо получила ответ на вопрос, кто являлся в действительности автором ареопагитики. Однако обстоятельства изменились после опубликования труда И.Энгбердинга, который, отрицая авторство Петре Ибери, приводил неопровержимый аргумент – его принадлежность к монофизитству. Ревностным последователем Энгбердинга стал Р.Роки.

В противовес аргументу, приведенного Энгбердингом против авторства Петре Ибери, следует отметить, что справки, подтверждающие монофизитство Петре Ибери даются исключительно в монофизитских источниках, тогда, как в православном мире он был признан святым, о чем свидетельствует пятивековая традиция Грузинской церкви: посвященные ему гимнографические сочинения, фреска, сохраненная в Иерусалимском Крестовом монастыре, триптих монастыря св. Екатерины на горе Синай, в третьем ряду центральной части которого, наряду с Иларионом Грузинским и Шио Мгвимели, изображен и Петре Ибери с надписью: «Светочи Грузии», рукопись Афонской горы XIV-XV веков, украшенная миниатюрами грузино-греческого литургического характера, в которой Петре Ибери изображен рядом со св. Еквтиме Атонели и св. Иларионом Грузинским.

Кроме того, автор статьи тщательно изучила сведения автором монофизитов о Петре Ибери. В результате скрупулезного анализа текстов, стало ясно: пользуясь тем, что ввиду склонности к аскетическому образу жизни, Петре Ибери не занимал активную позицию в теологическом споре между диофизитами и монофизитами, они, с целью представления его последователем монофизитства и использования его большого авторитета в собственных целях, фальсифицировали множество фактов.

Между прочим, ни Ш.Нуцубидзе, ни Э.Хонигман не считали Петре Ибери ортодоксальным монофизитом. В последнее время и М. ван Эсброк не признает достоверным монофизитское вероисповедание Петра Ибери. Так что, если у науки против

авторства Петре Ибери нет никаких других обоснований кроме его монофизитства, то, как отмечает и ван Эсброк, теория Нуцубидзе-Хонигмана опять должна актуально рассматриваться, тем более, что наука до сегодняшнего дня не смогла более-менее обоснованно назвать ни одного другого деятеля автором ареопагитики.

ГРИГОЛ РУХАДЗЕ

ОПРЕДЕЛЕНИЯ ФИЛОСОФИИ ПО СВ. ИОАННУ ДАМАСКОМУ

Первая часть основного сочинения известного теолога, преподобного Иоанна Дамаскина «Источник знания» в основном посвящена определениям теологическо-философских понятий. Эту вводную часть условно называют «Философскими главами» или Диалектикой. На грузинский язык этот труд перевели преподобный Эфрем Мцире (XI в.) и преподобный Арсен Икалтоели (XI – XII вв.)

Всю сокровищницу христианской и античной мудрости преподобный Иоанн Дамаский объединил в шесть пунктов и создал классический образец средневекового византийского мышления. Теологическо-философский синтез этих определений неприемлем с точки зрения сегодняшней философии, однако православная религия не отказалась от него. Несмотря на то, что некоторые авторы II-III вв. (напр., Татиан Асириец, Феофил Месопотамиец, Тертуллиан) отрицали философию, церковь избрала путь сосуществования теологии и философии.

Историки теологии соглашаются, что в отличие от латинской схоластики, византийское мышление никогда явно не разграничивало сферы теологии и философии. С исторической точки зрения очевидно, что западный путь разобщения теологии и философии, основу которого заложил доминиканский теолог Фома Аквинат (XIII в.), нанес значительный ущерб обоим сферам. В целом, европейская (не говоря уже о католической и протестантской теологии) идея «чистой философии», т.е. ее автономии, оказалась фикцией. Секуляризованная, лишенная духовных положений современная западная философия неустанно ищет разные аргументы, оправдывающие собственное существование и тем более, уже не в силах изобрести новый круг спасения для погрязшего в водоворот греха человечества.

По нынешним требованиям, философ не имеет права в своем труде сослаться на сверхестественные таланты, даже если он, как

личность, признает их. Именно «лишенная благодати мышление» является причиной бессилия умственных работников, что выражается в незнании истинной философии, бездействии и потере того навыка, который дал бы им силу громогласно противостоять разнузданному разврату и социальной несправедливости и зародить надежду в обществе. По мнению автора, грузинская нация находится у такого рубежа культурного существования, что беседа на отвлеченные, не связанных с жизненными законами, темы не принесет пользы. Поэтому, когда он выражает желание одушевления философии, в первую очередь, подразумевает коллег и ту мыслящую часть общества, на которой перед Богом возложена ответственность за будущее и судьбу страны.

SUMMARY

ZURAB TSUTSKIRIDZE

FATEFUL ORIENTATIONS OF EDUCATION REFORM IN GEORGIA

During the last twenty years, education reforms took place in school system with a great pomp seven times. Six of them rendered no results. The only exception was the last reform, which resulted in dire consequences of thoroughly destroying the secondary and higher education systems.

This was caused by the Ministry of Education blindly following the wrong orientation; In particular, adopting international guidelines and recommendations without any research. Instead of basing the reformist decisions on science, it simply copied the experience of others, neglected Georgian pedagogical science and a betrayed Georgia's national interests.

TINA IVELASHVILI

THE POLITICAL MEANING OF ERECTING MINARET IN CHELA

During the recent years, particularly after the October 2012 parliamentary elections, there has been an intensified commotion about limiting or violating the rights of so-called "religious minorities" in Georgia. The country's numerous non-governmental organization representatives and foreign "advisors" have taken this topic almost to the level of political issues. Without mentioning any examples from different parts of Georgia, actions carried out in the village of Chela (Adigeni district) are enough to illustrate the above mentioned.

In order to undermine the national consciousness, in the past as well as today, foreign forces have attempted to counter the Georgian Orthodox Church by not only financially propagating religious sects, but also by a fundamental religion like Islam. However, they are forgetting one thing. Today, Muslim countries no longer live by the acumen of the 60s of the last century. Today they are fighting by every means possible (including the exploitation of religion) not for globalization but for independence and expansion and strengthening of their national statehood. Hence, the minaret erected overnight by the secret assistance of the Turkish Government and tacit "blessing" of the "world-class" Georgian

globalists is not only an attempt to spread the Turkish Islamization in Georgia, but also the disintegration of our country.

MAMUKA TSUKHISHVILI

ABASTUMANI – HEALING OASIS

The article presents the current deplorable state of one of the most unique resorts of Georgia, historical Odzkhé– Abastumani. Today, only one of the numerous medical clinics of Abastumani is functioning. The future of this unique resort is questionable as the Government fails to take any notice of it. The same issue is occurring with the Abastumani Astrophysical Observatory. During the Soviet era, the Observatory was considered a world-class institution in the field of planetary exploration. We should take urgent measures to save Abastumani.

RUSUDAN LOKHISHVILI

**THE ROLE OF THEATRE IN SOCIETY AND
ITS EVALUATION FROM THE PERSPECTIVE OF THE CHURCH**

The essay reveals a diverse relationship of theater and the church that existed during different periods of history. Theatre originated in the ancient era. Great thinkers have always given a considerable importance to the theater as a tool of moral evolution of a person. After the widespread dissemination of Christianity, only theater remained a supporter of paganism and only there, demonic rituals and orgies took place. This explains the negative attitude of the church towards the theater. The relationship between the church and theater became particularly acute during the intensification of heretical movements. In the 4th century, the aspiration towards theatrical shows was so extreme that people lived not actual, but artificial, imagined, behind the scenes theatrical lives. In the squares of the cities announcements like "Bread and Spectacle" could be heard. It is not surprising that the clergy took all measures against the separation of man from God. Therefore, Holy Fathers of the church welcomed the toughest laws against theatrical performances in order to prevent the moral corruption of mankind. But times have changed. Generations have grown in the bosom of Christianity, with Christian lifestyles. The nature of the theatrical performances has changed as well. For example, in the middle ages, theatre in Russia was so popular that auditoriums overflowed. Especially popular were the performances with religious themes. As for Georgia, theater originated in the 19th century by the patronage and promotion of Ilia Chavchavadze (Ilia Martali). Ilia made the following statement about the role of theater: "Stage speaks to the hearts

and minds of men with live pictures; the influence that it holds over the human mind is more powerful than anything else. This power of theater is desirable and inspiring for the human senses and intellect." Theater and cinema figures unanimously recognize that the true art should serve as the spiritual cleansing and ethical education of society.

GRANI KAVTARIA

STRABO AND FRAGMENTS OF HISTORY OF COLCHIS

(Moferm - Ruler of Colchis)

The article discusses a historical reference in Strabo's 17-volume work *Geographica* that contains data about the status of Colchis in the Empire of Mithridates Eupator. The famous geographer's interest to this issue was drawn by the fact that during a certain period his relative, in particular, his mother's uncle Moferm was a ruler of Colchis. The article indicates that in the distant past Colchis (and the rest of Georgia) was subjected to aggression of powerful states. This fact remains true nowadays too.

ZURAB TSUTSKIRIDZE

THE GREAT EXPERIMENTER OF MANKIND

Mankind has always been attracted to the idea of equality. The Appeal of any religious doctrine consists in the idea of equality of any person before God. That's why the communists had "brotherhood, unity, equality" inscribed on the flag. The creators of the slogan might have had demagoguery in mind, but Stalin wanted to implement it in a practical, earthly life. This experiment was carried out under his direction on one sixth of the earth and it was rather successful. He was actually able to fraternize several hundred nations. In the Stalin era, no one would have thought of religious or national hatred, no one would have displayed pride such as the pride of owning property. Free universal education and health care, unconditional social protection of every citizen... but still, mankind was not ready to a full embodiment of this idea.

GVANTSA KOPLATADZE

SHALVA NUTSUBIDZE ABOUT THE AUTHOR OF AREOPAGITICA

The five theological and philosophical works - *Areopagitica* by the figure of the first century, a disciple of the Apostle Paul, St. Dionysius the Areopagite, has raised the questions of authenticity in the church from the beginning. Particu-

larly in the year 532, at the local Council of Constantinople, Hypatia of Ephesus questioned the authorship of Dionysius the Areopagite. The disputes were resumed in the era of Lorenzo Valla and Erasmus. In the late 19th and early 20th centuries, science affirmed the anonymity of the *Areopagitic* books based on the fact that the books were created between 451 and 532 years, after the Council of Chalcedon.

The second phase of the *Areopagitica* research in science was carried out in order to determine the identity of the author. During the Council of Constantinople, local bishops brought Christian books of every famous author of Syria and Palestine of the second half of 5th, and the beginning of the 6th centuries. Every name was reviewed as the possible author of *Areopagitica* however, none withstood the criticism.

In 1942, a Georgian philosopher and scholar Shalva Nutsbidze published a study "The Mystery of Pseudo-Dionysius the Areopagite". In the study, Nutsbidze argued that the author of the book *Areopagitica* was a well-known figure of the 5th century, Bishop of Majuma, Georgian Prince Peter the Iberian.

S. Nutsbidze conducted a study using three criteria to support his claim: The first criteria: Was Peter the Iberian a suitable person, capable of authoring the *Areopagitic* books based on his character and his activities?; The second criteria and also the main one: Were Peter the Iberian's views and beliefs in agreement with those of the *Areopagitic* books?; The third criteria: Were there any documentations indicating Peter the Iberian as the author of *Areopagitica*?

S. Nutsbidze achieved successful results in all three aspects: Contemporaries of Peter the Iberian mentioned Peter the Iberian as the second Paul and the second Moses. They emphasized his amazing, scholarly talents that manifested in many areas including learning Greek and Syriac. They pointed out that a lot of "treatises and stories" were created to depict his talent.

S. Nutsbidze reached even more interesting results regarding Peter the Iberian's views. Peter the Iberian's viewpoints documented by his biographers coincided with such main issues of the doctrine of *Areopagitic* books as the teachings of evil negating good and it being a step to affirm good (the basic principle of negative theology in *Areopagitic* doctrine).

Peter the Iberian and Dionysius the Areopagite share deep similarities in describing The Celestial Hierarchies where through the ministry of the Angelic Hosts, triads of angels, the Divine Providential Life is transmitted from Its ultimate Source to all things, even to the remotest bounds of transiency, in accordance with the divine plan which is a perfect and harmonious unity whereby all beings and things, from the innermost to the outermost, participate in the Providential Stream in the measure of their capacity.

To research the above mentioned third criterion the exceptional importance was played by Zacharias Rhetor mentioning that Peter the Iberian, not just wrote books, but also, was rather famous. He brings an example of a John of Alexandria who attributed his own work to that of Peter the Iberian in order to better distribute them.

Belgian Professor Ernest Honigmann (1892-1954), independently from S. Nutsbidze, also concluded that Peter the Iberian authored the Areopagitic books. The results of Nutsbidze's and Honigmann's research are known in science as the Theory of Nutsbidze Honigmann.

Initially, Western scientists, especially after the publication of the study by E. Honigmann, enthusiastically accepted this finding. However, the circumstances changed after the publication of the work by E. Engberding. Engberding denied the authorship of Peter the Iberian, irrefutably arguing his monophysitism. Engberding also had a zealous follower in R. Rock.

In contrast to the arguments made against the authorship of Peter the Iberian by Engberding, it should be noted that the information on Peter the Iberian's monophysitism is provided solely by Monophysite sources. The Orthodox world recognized Peter the Iberian as a saint. There were hymnographic works dedicated to him. There is a fresco of him preserved in the Jerusalem Holy Cross Monastery; There are other evidences such as St. Catherine monastery triptych on Mount Sinai where Peter the Iberian is depicted along with Hilarion Georgian and Shio Mgvimeli in the third row of the central part with the inscriptions "Lights of Georgia," ; the manuscript of Mount Athos of 14th-15th centuries, decorated with Georgian-Greek liturgical character miniatures, in which Peter the Iberian is depicted next to St. Ekvtime Atoneli and Hilarion Georgian.

In addition, we have carefully studied the information by the Monophysite authors about Peter the Iberian. As a result of a rigorous analysis of the texts, it became clear that they took an advantage of his ascetic way of life as Peter the Iberian did not take active part in the theological controversy between the dyophysite and the monophysite. They falsified many of the facts with an intention of presenting him as a monophysite and using his great authority for their own benefit.

Neither S. Nutsbidze nor E. Honigmann considered Peter the Iberian as an orthodox Monophysite. In recent years, M. Van. Esbrok started considering Peter the Iberian a dyophysite. So, if science cannot find any other justification other than just his Monophysitism against the authorship of Peter the Iberian, then, as the M. Van. Esbrok suggests, the theory Nutsbidze-Honigmann should be revisited. Even more so because to date, science has been unable to establish the actual historical author of Areopagitica.

GRIGOL RUKHADZE

DEFINITION OF PHILOSOPHY ACCORDING TO SAINT JOHN OF DAMASCUS

"Source of Knowledge" is the most significant work of the famous theologian Saint John of Damascus. The first part of the work focuses on the definition of theological and philosophical concepts. The introductory part is commonly called Philosophical Chapters (Kephálaia Philosophiká) or "Dialectic". It was translated into Georgian by The Reverend Efrem Mtsire (11th c.) and The Reverend Arsen Ikalteli (11th -12th cc). Saint John of Damascus combined all of the Christian and antique wisdom into six segments and created a classical example characteristic to medieval Byzantine thinking. From today's philosophical viewpoint, the theological and philosophical synthesis of these definitions is not acceptable; however, the Orthodox religion has not abandoned them. Despite the fact that some authors (for example, Tatian the Assyrian, Theophilus of Mesopotamia, Tertullian) of the 2nd and 3rd centuries BC. did not recognize philosophy, the Church chose the path of coexistence between theology and philosophy.

Historians of theology agree that unlike Latin scholasticism, Byzantine thinking has never clearly defined theology and philosophy. From a historical point of view, it is obvious that the Western way of separation of theology and philosophy, established by the Dominican theologian Thomas Aquinas (13th c.), caused severe harm to both areas. The European notion of "pure philosophy", i.e. its autonomy, has proved to be fiction. Secularized and devoid of sacred regulations, modern Western philosophy is constantly looking for justifying its existence. Even more, it is no longer able to invent new acts of salvation of mankind mired in a whirlpool of sin.

According to the current requirements, no philosopher has a right to mention his agreement to supernatural abilities in his work, whether he believes in them or not.

The lack of "merciful thinking" is the cause of the weakness of intellectual workers that results in ignorance of the true philosophy and inaction. They lose the skill that would give them the strength to resist the unbridled debauchery, social injustice and help them engender hope in society. In the author's opinion, the Georgian nation does not benefit from conversation of the abstract. Instead, one should discuss the subjects related to vital laws. Therefore, when the author expresses the desire of animation of philosophy; he refers to the colleagues and the part of the society who feel responsible in front of God for the destiny of the country.

სამეცნიერო-საზოგადოებრივი ჟურნალი
„სამი საუნჯე“ №4(10), 2013

გამომცემელი შპს „სამი საუნჯე“
სამტრედია, დავით აღმაშენებლის ქ. № 409.
ელ. ფოსტა: samisaunje@sinergia.ge
ტელ.: 298-26-34, 599-19-68-23

Научно-общественный журнал
«САМИ САУНДЖЕ» (Три сокровища) №4(10), 2013
(на грузинском языке)

Scientific and Social Journal
“SAMI SAUNJE” (Three Treasures) №4(10), 2013
(in Georgian)

ძვირფასო მკითხველო, ბოდიშს გიხდით წინამდებარე
ნომრის დაგვიანებისთვის. ვიმედოვნებთ, რომ მომდევნო
ნომერი შეუფერხებლად დაიბეჭდება.

ჟურნალზე ხელმოსაწერად დაუკავშირდით
გამაურცელებელ სააგენტოებს —
თბილისში: „მაცნე“, 214-74-22; „ელვა.ჯი“, 238-26-73(74);
აგრეთვე შეგიძლიათ თანხა (7 ან 14 ლ.)
ჩარიცხოთ შპს „სამი საუნჯის“ ანგარიშზე:
TBCBGE 22, GE18 TB79 6263 6060 1000 01
და ჟურნალი თქვენს მისამართზე მოგეწოდებათ;
ხოლო რესპუბლიკის სხვა ქალაქებისა და
რაიონების ფილიალებს დაუკავშირდეთ ჩვენს ვებ-გვერდზე
მითითებული ნომრების საშუალებით.

ხელმონერილია დასაბეჭდად 31.01.2014. ტირაჟი 300.

დაიბეჭდა გამომცემლობა „მერიდიანის“ სტამბაში.
თბილისი, ალ. ყაზბეგის 47.

ფასი 3,50 ლ.

ISSN 2233-338X

www.sinergia.ge; samisaunje@sinergia.ge